DE GRUYTER

Nemesius Emesenus

NEMESII EMESENI DE NATURA HOMINIS

Moreno Morani (Ed.)

BIBLIOTHECA SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM TEUBNERIANA

DE
G

AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER DDR
ZENTRALINSTITUT
FÜR ALTE GESCHICHTE UND ARCHÄOLOGIE

BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA

BSB B. G. TEUBNER VERLAGSGESELLSCHAFT
1987

NEMESII EMESENI
DE NATVRA HOMINIS

EDIDIT
MORENO MORANI

BSB B. G. TEUBNER VERLAGSGESELLSCHAFT
1987

Bibliotheca
scriptorum Graecorum et Romanorum
Teubneriana
ISSN 0233-1160
Redaktor: Günther Christian Hansen
Redaktor dieses Bandes: Christian Collatz

ISBN 3-322-00358-2

1. Auflage
VLN 294/375/12/87 · LSV 0886
Lektor: Manfred Strümpfel
Printed in the German Democratic Republic
Gesamtherstellung INTERDRUCK Graphischer Großbetrieb Leipzig,
Betrieb der ausgezeichneten Qualitätsarbeit, III/18/97
Bestell-Nr. 666 363 5
06000

MATRI MEAE
ET PATRIS MEI MEMORIAE

PRAEFATIO

Nemesii Emeseni libri novam editionem duobus abhinc fere saeculis desideratam curanti in primis mihi dicendum videtur, quot et qualibus fundamentis textus nitatur. quanti De natura hominis liber aestimandus sit, omnes sciunt viri docti, qui in philosophiae vel theologicae doctrinae vel medicae artis studiis versantur: ea tamen fortuna Nemesio contigit, ut complures scriptores, sive Graeci sive Latini, sive Armeniaci sive Georgici, sive Arabici sive Syriaci, non solum eum perlegerint, sed etiam eius verba vel paginas saepe in suis operibus verbatim descripserint, omisso plerumque auctoris nomine. evenit igitur ut Nemesii sententiae persaepe in clarorum virorum libris reperirentur atque interdum probarentur vel explanarentur, sed Nemesii nomen ignoraretur. proxima est Graeci textus editio, quae a Chr. F. Matthaei anno 1802 Halae vulgata est, quibus temporibus nec cura in codicibus inspiciendis et conferendis nec via vel ratio certa in eorum adfinitatibus detegendis adhuc vigeret: quanto enim acrior et perspicacior ars, quae philologica dicitur, a Matthaei aetate usque ad hoc saeculum facta sit, omnibus notum est. adde quod ea editio septem tantum codicibus iisdemque plerumque deterioris notae, nec non duobus Latinis versionibus Vallae et Cononis, antiquissima inter Latinas Alfani et omnibus orientalibus praetermissis, fundamento utitur. superiores editiones, recentioribus libris adhibitis, curaverunt N. Ellebodius Casletanus Antuerpiae anno 1565 et anno 1671 Oxonii anonymus quidam, quem catholicae ecclesiae episcopum Iohannem Fell fuisse Fabricius putavit. quibus rebus dictis, quae sint causae, cur nova Nemesii editio viris litterarum humanitatisque studiorum peritis magnopere desideranda sit, patet.

Testimonia ad textum firmiorem constituendum adhibendi sunt non solum codices Graeci (plures quam centum), sed etiam antiquae Latina vel orientalibus linguis translationes et auctores permulti, qui Nemesium laudaverunt. de omnibus his rebus notitiam, ut potuimus, plenam alibi iam dedimus in libro nostro qui „La tradizione manoscritta del De natura hominis di Nemesio“ inscribitur, anno 1981 Mediolani vulgato. ad quem remittemus benevolum lectorem, qui plura de Nemesii codicibus aliisque testimoniis scire voluerit: de quibus pauca tantum hic brevissime

exponemus nonnullis, ubi erit necesse, notitiis adiectis, quae nondum nobis librum scribentibus innotuerant.

Praestantissimi inter codices Graecos sunt:

Π Patmiacus S. Iohannis 202, saec. X exaratus, qui Nemesium ff. 1–134 continet; insunt etiam opusculum De anima contra Tatianum, quod hic Athanasio, in aliis vero libris Maximo Confessori tribuitur, Irrisio Hermiae, Symposion Methodii. in Nemesii libro notanda est lacuna verborum *οὐ δεχόμενοι – γέγονεν* (p. 10, 20–11, 22). scriptura clara atque a mendis orthographicis plerumque libera iota adscriptum maxima cum constantia notat.

B Codex Bibliothecae Bodleianae Auct. E. 5. 4, saec. XI, Nemesii librum ff. 23[v]–95[r] exhibet post Athanasii librum de vita Antonii. desunt verba *μειούμενα – κουφό]τητα* (p. 50, 22–52, 16) et capitum distinctio interdum diversa ab aliis codicibus est. quaedam codicis menda altera manus (**B**[2]) correxit.

H Codex Harleianus 5685, Londinii in Bibliotheca Britannica adservatus, Nemesii librum ff. 1–132 praebet; aetatis incertae: nam A. Ritzenfeld, qui hoc codice usus est in editione Teubneriana Procli Institutionis physicae eumque omnium vetustissimum longeque optimum existimavit, saec. XII tribuit; saec. autem XI exaratum esse censet Thompson. Nemesii textus maxima cum diligentia descriptus est scripturaeque vitia perraro inveniuntur. lectiones nonnullas corruptas correxit altera manus (**H**[2]). ex codice clara et expressa scriptura notabili et gravioribus mendis plerumque carente progenies haud parva apographorum orta est, quam in nostro opere de libris Nemesianis in tres familias (**Ha**, **Hb**, **Hc**) distinximus.

Δ Primi capitis excerptum (usque ad verbum *διασώσωμεν* p. 16, 6) praebetur Florilegio quod Coislinianum vocatur. codices huius Florilegii in tres familias distinxerunt Richard et Holl; codices praecipuos omnium stirpium, quorum sigla in conspectu invenies, contulimus. ubi lectiones Florilegii siglo *Δ* in apparatu nostro nominantur, codices omnes inter se consentire credendum est; lectiones enim singulares praetermisimus: codicibus autem inter se discrepantibus varietates codicum ibi solum notavimus, ubi res magni momenti videbatur vel in Nemesii codicibus eadem varietas inveniebatur.

K Codicem Vaticanum Chisianum R. IV. 13 saec. X vel XI librum De natura hominis Gregorio Nysseno tribuisse e subscriptione f. 121[r] elucet: nam inscriptio f. 1[r] accurate erasa est. codicis parti antiquiori VI folia praemissa sunt, quibus vir doctus XVII vel XVIII saeculi notitiam brevem de Theophilo Mesopotamiae episcopo, quem libri De natura

hominis auctorem fuisse falso crediderat, Latine scripsit. codex duobus partibus constat: altera enim manu et diverso atramento exarata sunt ff. 46–57, altera ff. 1–45 et 58–121; prius scriptam esse partem ff. 46–57 ex hoc apparet, quod scriba alterius partis orthographica menda in interiore parte hic illic correxit. quod autem ad textum constituendum pertinet, certum videtur utrumque scribam idem exemplar descripsisse, qua de causa vel manus vel codicis partes in apparatu distinguere supervacaneum est. codex antiquus et compluribus magni momenti lectionibus notabilis permultis vitiis et erroribus orthographicis scatet, quae partim correxerunt variarum aetatum scribae. nonnullis locis iuxta Graeca verba Latina glossemata leguntur; cum semper haec eadem sint ac verba, quibus usus est Burgundio in sua Latina versione (vide infra p. X), nobis certum videtur Burgundionem, etiam si manus, quae verba Latina in codice **K** scripsit, et manus Burgundionis haud parum, ut viris scripturarum peritis videtur, differunt, codicem ipsum **K**, non eius gemellum tam similem quam Sosiae Mercurius olim fuerat, in Nemesio vertendo adhibuisse.

Codex LXXXVI 6 Bibliothecae Mediceae Laurentianae, saec. XII, **F**
Nemesium ff. 2^v–56^v praebet; in codice bonae notae liber in 44 capita dividitur, 14 et 15 in unum coniunctis, sed 6 et 7 in quattuor distinctis.

Codex Gr. 562 Bibliothecae Monacensis Bavaricae, saec. XI–XII, **A**
Nemesium praebet ff. 1–113; sequuntur nulla interposita distinctione quaedam ex libro de opificio hominis Gregorii Nysseni excerpta itemque alia opera Nysseni eiusdem et Iohannis Damasceni. nulla exstat inscriptio, quia folia prima codicis deperdita sunt, sed Nemesii librum Gregorio Nysseno tributum esse ex hoc ostenditur, quod in fine Nemesii libri statim incipit caput 12 libri de opificio hominis his verbis: *τοῦ αὐτοῦ γρηγορίου νύσσης*. codex duobus partibus constat, vetustiore ex pergamena (ff. 18–85 et 95–113), recentiore chartacea (ff. 1–17; 86–94: aliud folium recens, quod inter 94 et 95 interpositum est, errore non numeratur). qui recentiorem partem scripsit menda quoque vetustioris partis correxit et codicem diligenter contulit cum alio, qui libro **H** arte coniunctus erat, omnesque varietates notavit; quae cum ita essent, recentioris partis lectiones in apparatu referre nobis plerumque inutile visum est. alias nonnullas lectiones diversae manus scripserunt, sed, cum distinctio haec nullo modo certa nobis videretur, uno siglo **A**^{3} has omnes lectiones referre maluimus, quamquam Burkhard tertii et quarti scribae manus distinxerat.

Codex Da 57 Bibliothecae publicae urbis Dresdae, saec. XII, tantum **D**
detrimentum anno 1945 accepit, cum belli eventus urbi ruinam perniciem-

que attulerunt, ut, etiamsi non omnino flammis absumptum eum dicere possimus, paucae tantum paginae integrae exstent earumque non lineae, sed verba hic illic legantur. codicis collationem in editione sua Matthaei publicaverat, sed in codicibus conferendis haud semper diligentissimus vir doctus Halensis iudicandus est, itaque veri simile est etiam in huius codicis collatione multos errores ab illo relictos esse, quorum nonnullos corrigere potui ex partibus quae etiam nunc legi possunt vel ex lectionibus quae in operibus Caroli Burkhard afferuntur; alia corrigi potuerunt e duobus codicibus qui non a **D** ipso, sed ab eius apographo descripti sunt, Laurentianum VII 2 dico et Vindobonensem Phil. Gr. 34. capitum ordinem valde discrepantem codex praebet capitibus 12 et 13 inter 6 et 7 interpositis. quaedam correxit altera manus (**D**^{2}) saec. XII vel XIII; codice ita correcto usus est Meletius monachus in opere suo De hominis compositione.

P Parisinus Gr. 1268 Bibliothecae Nationalis, saec. XII, Nemesium ff. $53^r - 116^v$ comprehendit (**O** appellaverunt qui epistulas Gregorii Nysseni, **F** qui inscriptiones in Psalmos eiusdem scriptoris, **A** qui expositionem fidei Iustino tributam ediderunt). scriba, qui magna diligentia textum erroribus fere semper carentem dedit, iota subscriptum vel iota adscriptum nonnumquam notavit. quaedam correxit altera manus (**P**^{2}), codice **H** simili adhibito.

Horum codicum, quos enumeravimus, collationem plenam, ineptissimis tantummodo varietatibus omissis, in apparatu rettulimus; aliorum quorundam vel recentiorum vel ex alio codice rescriptorum lectiones tantum selectas, ubi lectionem antiquam et magni momenti in codicem recentiorem irrepsisse iudicandum erat, attulimus. hi sunt:

L Bodleianus Baroccianus 82, saec. XIII, Nemesii textum ff. $156^r - 235^r$ comprehendens et verbis *καὶ μηδένα* p. 121, 12–13 desinens.

M Ambrosianus D 338 Inf., saec. XIV ex., 35 ff., cuius textum interpolationibus et corruptelis deformatum secunda manus correxit optimis interdum coniecturis; tertia manus alia emendavit codice **H** simillimo collato; quarta manus errores scriptionis, quas tertia reliquerat, correxit.

Codices **L** et **M** ex eodem fonte (*φ*) fluunt et ex utroque progenies oritur multorum codicum.

π Parisinus Suppl. Gr. 641, saec. XVI, Patmiaci codicis apographum, duas vel tres coniecturas nota dignas praebet.

f Laurentianus VII 35, saec. XIII–XIV, qui nunc **H**, nunc **L** sequitur; eum praesertim contulimus ubi **L** deest.

R Ohridensis Musaei reipublicae Jugoslavicae 67, saec. XII. ex eodem fonte ac **KF** manat, sed nonnullis locis lectiones genuinas praebet, ubi

in his codicibus vel scriba lectiones codicis diversi ac sui exemplaris secutus est vel corrector lectionem pristinam codicis erasit.

Codices omnes ex uno eodemque fonte manare concludere licet, si mendas (ut e. g. *ὁ τόπος* p. 18, 19, *πόλεμοι* p. 102, 24, *αἱ δὲ* p. 94, 4, *πολεμίων* p. 136, 12), lacunas (post *οὕτως* p. 24, 4), interpolationes (e. g. p. 70, 7), quae omnibus communes sunt, consideramus. codices in duas familias distinguendi sunt: alteram, cui *β* apposuimus siglum, codices **ΠBHΔ** comprehendentem, alteram, quam *γ* nominavimus, **KFADP** amplectentem. prior fide dignior plerumque videtur; altera interpolationum et corruptarum lectionum numerum haud parvum praebet. est tamen notandum vel scribam ipsum vel lectorem codicis antiqui *γ* ex alio fonte, nunc deperdito, lectiones optimas traxisse et partim inter lineas partim in margine notavisse, quarum nonnullas postea codices *γ* apographi varia fortuna et diversissimis exitibus elegerunt; itaque fit, ut ceteris paribus lectio *β* sit plerumque praeferenda, sint tamen loci, ubi lectio alterius stirpis bene perpendenda sit, antequam respuatur. qua ratione codices inter se consentiant, iam alibi fusius diximus. satis erit hic memorare **B** nunc cum **HΔ**, nunc cum **Π** contra alios eiusdem familiae facere, **KF** ab hoc stemmatis latere, **DP** ab illo ex uno fonte fluere, **A** nunc cum **KF**, nunc cum **DP** consentire. ceterum omnium codicum scribae non solum exemplar suum descripserunt, sed etiam alios libros contulerunt et eorum lectiones compluribus locis praetulerunt, ut saepissime unus vel alius codex bonas vel pravas lectiones non suae, sed alterius familiae praebeat et stemma codicum, quod in calce huius praefationis depingitur, in tanto rerum turbamento nihil aliud sit atque imago pallide adumbrata historiae tortuosae nec semper expeditu facilis.

De versionibus antiquis. Antiquissima inter Latinas versiones est quae ab Alfano, archiepiscopo urbis Salerni, saec. XI confecta est; quinque codicibus servatur (**P** = Parisino Lat. 15078, saec. XI–XII; **A** = Abrincensi 221, saec. XII; **H** = Harleiano 3969, saec. XII; **C** = Cottoniano Galba E. IV, saec. XII; **B** = Bambergensi M. IV. 16, saec. XII), quorum quattuor (**PACB**) pro fundamento editionis criticae, quae anno 1917 Lipsiae in aedibus Teubneri impressa est, accepit C. Burkhard. quae editio, quamquam in apparatu unius codicis collatio desideratur et de codicum adfinitatibus aliter ac viro docto Vindobonensi visum est iudicari potest, textum omnibus fere locis certum atque emendatum praebet. versio haud plena capita haec comprehendit: 1 (quod in capita tria dividitur), 2–22, 26–27, 29–34, 39–41, 28, 25, 23, 24.

Burgundionis, Pisani iudicis, qui saec. XII vixit, interpretatio, cuius novam editionem criticam post Burkhard curaverunt Verbeke et Moncho, nonnullis adhibitis codicibus quos Vindobonensis vir doctus nondum cognoverat, a codice Graeco **K** proficisci alibi iam demonstravimus. nullum ergo auxilium in textu constituendo ab hac versione petere possumus. de Burgundionis codicibus vide, quaeso, quae p. 35ss. libri nostri iam laudati scripsimus.

Burgundionis translationem revisit Iohannes Cono, qui XVI saec. vixit. cum iudicis Pisani versionem codicibus quibusdam adservatam repperit, Burgundionis scribendi genus omnino respuendum existimavit; conatus est ergo barbaram et graecolatinam Burgundionis structuram auferre, versionem partim denuo rescribens partim auxilio codicum, qui Nemesii textum non integrum amplectuntur (ut Bodl. Auct. E. 1. 6), emendans.

Georgii Vallae versio anno 1538 Lugduni apud S. Gryphium prodiit; cum interpres codice **H** simili usus sit, auxilium haud magnum editori praebet haec versio eiusque varietates in apparatu commemorare opus non est.

Versio anonymi continetur in codice Parisino Latino 2221, saec. XVI, ff. 1–43; interpres, qui prima tantum 18 capita in linguam Latinam transtulit vel potius transferre conatus est, usus est codice, qui ex apographo corrupto codicis **H** fluit.

Liberrima quinti capitis de elementis versio in codice Latino Galba Cottoniano E. IV ff. 201–202 iacet: de ea doctissime disseruit eamque edidit Dales anno 1967.

Versio Armeniaca anno circiter 717 a Davide Hypato et a Stephano sacerdote et docto viro, ut in codicibus versionis ipsius legimus, confecta est. e codicibus Venetiis in Bibliotheca Patrum Mechitaristarum servatis editionem curavit anno 1889 P. Tiroyean. quam editionem compluribus locis codicum Venetianorum et unius Vindobonensis auxilio emendandam esse iam fusius monstravimus. adde quod plus quam triginta codices exstant in Bibliotheca Publica urbis Erevan, quos nemo adhuc nec contulit nec legit. etiamque commentariolum in verba Nemesii Armeniaca, quod in nonnullis codicibus exstat, nondum editum est. quibus rebus perpensis facile concluditur, prudenter et circumspecte agere debere, qui ex Armeniacae versionis lectionibus textum codicis antiqui, quem interpretes legerint, sibi repraesentare velit. sed maximam vim huic versioni tribuendam esse omnibus, qui de his rebus aequis oculis iudicant, certum videtur. nam, quamquam erroribus in verbis Graecis interpretandis multis iisdemque maximis haec versio scatet, persaepe tamen sola

lectiones optimas agnoscit, quas in codicibus Graecis vel in aliis testimoniis frustra quaeramus. magni enim momenti esse videtur versionem Armeniacam solam nonnullas omisisse interpolationes, quae codicibus et testimoniis omnibus communes sunt. verba Graeca interpretes tam fideliter in Armeniaca versione expresserunt, ut vere dici possit, eam codicis Graeci instar adhiberi saepe posse. nonnullas lectiones Armeniaca versio communes cum Alfano habet, sed Alfanus aliis quoque codicibus (quorum praecipuus **H** similis fuisse videtur) in transferendo usus est.

De versione Arabica integra totius libri Nemesiani in libro nostro breviter iam diximus; quattuor codicibus (quibus unum deperditum addere licet) servatur: Damasceno ʿĀmm 4871, saec. XI, ff. 36–37 et 40–62; Cairensi Bibliothecae Patriarchalis Copticae sedis theologico 224, saec. XVIII, ff. 1–102; Cairensi ibidem servato theologico 225, ff. 2–105; codice Bibliothecae Sbath 1010, saec. XIV. horum codicum unum tantum lucis ope depictum videre nobis licuit, cuius imago, quam rev. Patris V. Mistrih intercessione obtinuimus, nunc in Bibliotheca Universitatis Catholicae Mediolanensis iacet. versio admodum libera, quae partes capitum 3, 42 et 43 omittit, ab interprete docto et Christianae doctrinae studioso saec. IX parata est: fueritne Ḥunain ibn Isḥaq an eius filius Isḥaq ibn Ḥunain etiam nunc agitur. codicem Damascenum recensionem haud parum diversam nobis praebere, verbis et genere dicendi purioribus pro lingua verbis et sermone Graeco nimium suffusa Cairensium codicum subiectis, rev. P. Khalil Samir alibi monstravit. vir Arabicae linguae peritissimus Ḥunaini putat esse versionem, quae codicibus Cairensibus adservatur, eiusque filium versionem prius a patre paratam revisisse atque emendavisse, textumque ita revisum codicem Damasci nobis affere censet. haec versio Gregorio Nysseno librum de natura hominis tribuit.

Excerpta quaedam vel potius epitomen Arabicam 30 capitum (id est capitum 1–6, 12–13, 7–9, 14, 16–19, 20–26, 28, 27, 29–30) continet recensio quae **B** vocatur operis Arabici Kitāb al-ʿIlal vel liber de secretis naturae et occultis rerum causis Apollonio Tyanaeo tributi. hanc publici iuris fecit anno 1979 Ursula Weisser. interpres, qui saec. IX vixit, sermone Arabico antiquiore usus est, de textu multa detraxit, Christianae doctrinae elementa purgavit.

Versio capitis primi ab auctore anonymo Christiano confecta, qui librum De natura hominis Emesio episcopo Emeseno tribuit, in codice Sinaitico Arabico 481, saec. XI (anni 1091 vulgatae aetatis), ff. 109–111 continetur. interpretatio parum fidelis iudicanda est: interdum verba, interdum sententias, interdum paginas quoque omittit vel in brevissima

cogit; interpretis genus scribendi simplex et clarum P. Khalil Samir aestimavit.

De versionibus Syriacis deperditis, quae maximi momenti ad textum Nemesii recensendum et emendandum esse debuerunt et quorum frustula minima vel in lectionibus quae in margine librorum Armeniacorum positae sunt vel in operibus scriptoris et philosophi Moysis Bar Cepha inveniuntur, vide quae scripserim p. 97 libri nostri iam laudati.

De versione Georgica, saec. XI ab Iohanne Petritzio confecta et codicibus nonnullis urbis Tiflis asservata, docte disseruit A. Zanolli: interpres codicem **H** similem adhibuit et saepe interpolationes doctas vel verborum mutationes in textu transferendo inseruit.

Auctores Graeci qui Nemesium laudant praecipui sunt: Maximus Confessor, Iohannes Damascenus, anonymus auctor libri De Barlaam et Ioasaph, Meletius monachus, Anastasius Sinaita (cuius codices complures ipse inspexi ad textum corrigendum quem Gretser edidit et quem saepissime iudicio suo nullam codicum auctoritatem secutus mutavit), Nilus Doxopatres (cuius Summam theologicam etiam nunc ineditam in codice Vaticano Gr. 696 legimus et iuxta huius codicis folia laudavimus), Michael Glycas aliique. alii multi clarissimi viri Nemesii librum in Latinam vel Arabicam vel Armeniacam vel Syriacam linguam translatum legerunt, sed horum nomina in apparatu numquam laudavi.

De apparatu. Apparatum quem vocant positivum praetuli. nam cum unus vel alter vel etiam plures libri hic illic desint, ne is, qui legit, in errorem inducatur lectionem codici tribuens, qui illo loco non exstat, omnium codicum nomina, qui lectionem in textum acceptam praebent, notanda videntur. si enim apparatus non pondus quoddam inutile, quod lectorem gravet et fastidiat, sed instrumentum, quo lector facile utatur, esse debet, necesse est semper apparere, qui codices hanc vel illam scripturam exhibeant. tamen ne immensum, ut ita dicam, lectionum et siglorum mare ante oculos haberetur, ubi unus tantum codex a communi oratione aberraret, huius nomen solum, siglo], si necesse, inter receptam lectionem et codicis varietatem interposito, notavimus.

Etiam de re orthographica pauca dicenda: quomodo scribenda sit Graeca lingua V vel VI saec. p. Ch. n., generali consensu a viris doctis decretum est. nostrum autem auctorem in rebus orthographicis minime constantem fuisse pro certo habemus. ubi res dubia videtur, codicum auctoritatem secuti sumus. itaque, si codices omnes vel codicum maxima pars nunc *γλῶσσα* (p. 42, 22; 66, 7; 71, 21 etc.) nunc *γλῶττα* (p. 63, 5) praebent, Nemesii ipsius usum fluctuavisse probabile videtur. quam fideliter Nemesii scripturam codices expresserint, diu quaeras, sed inani

quaestioni nullum certum responsum dare licet. codices testes praecipuos habes, codices sequi debes. varietates orthographicas in apparatu rarius notavi, ne apparatus magis taedio quam instrumento lectori esset. item alias lectiones ineptissimas, ubi scribae mendum (praesertim itacismi qui dicitur erroris) vel voces sensu omnino carentes deprehendere possumus, plerumque praetermisi: haec autem notavi, ubi ad confirmandas codicum adfinitates utilia erant. codicum scribendi usus iuxta nostrae aetatis normam rettulimis, errores plerumque tacite emendavimus, ubi de spiritus vel accentus scriptura agebatur. sed ubi unius codicis vel duorum inter se consentientium etiam in errore spiritus vel accentus scripturas referre debebamus, codicis quoque menda fideliter expressimus.

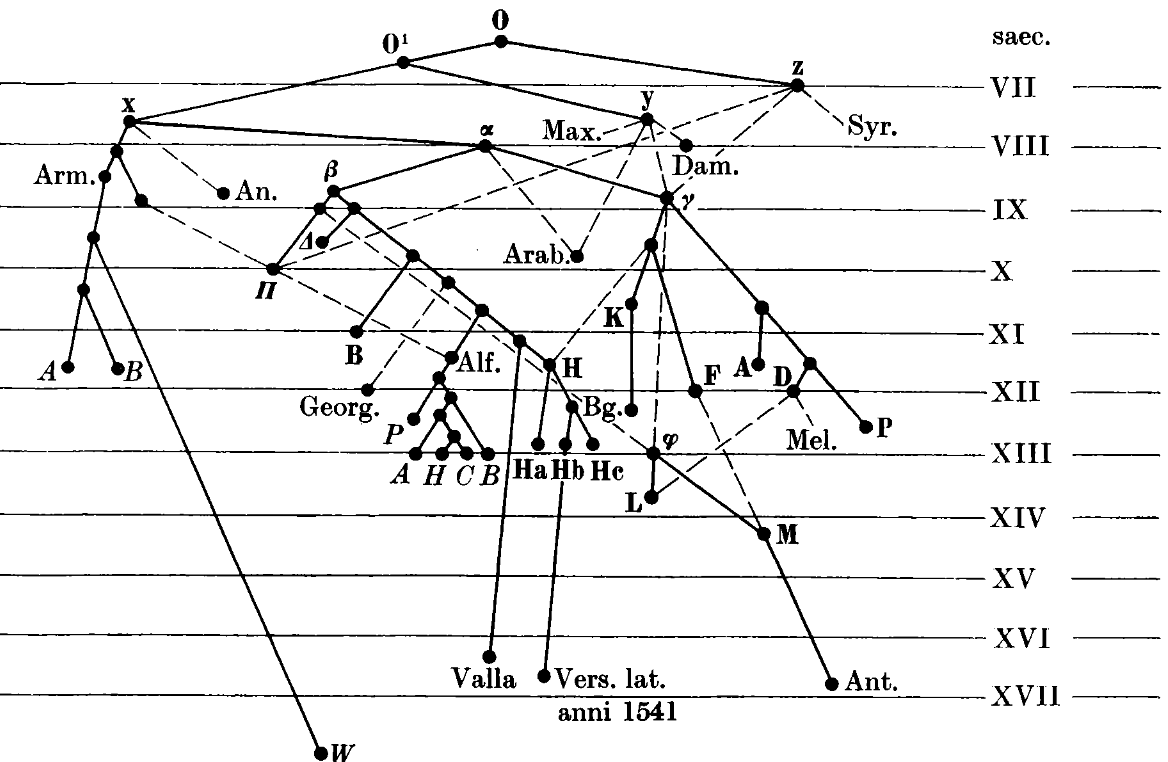
Testimonia versionum ibi tantum attulimus, ubi ad lectiones textus Graeci confirmandas vel corrigendas utile auxilium praebebant. aliud est Graecus codex, aliud versio Latina vel Armeniaca vel Arabica: haud semper scire certa ratione licet, quem textum interpres in suo exemplari legerit. cave ergo, ne silentio apparatus de versionis testimonio notitias effingas: ubi nihil de versionibus dicitur, has neque cum textu recepto neque contra eum facere temere putes: fieri enim potest (nec semel hoc evenit), ut nihil de textu Graeco e versionibus antiquis evincatur. adde quod versionem Arabicam in uno tantum codice eodemque haud semper fide digno legere nobis contigit atque de versione Georgica ea tantum loca nobis praesto fuerunt, de quibus Zanolli disputavit; harum ergo versionum lectiones cum prudentia attulimus, ubi testimonium verum et certum ex his hauriebatur.

De indice verborum. In indice verba omnia ad philosophiam pertinentia rettuli, omissis tantum quibusdam usitatissimis, quae omnibus fere paginis occurrunt. particulas item plerumque praetermisimus. indicem ita locupletem et omnibus, qui de Nemesii genere scribendo vel doctrina disputare volent, utilem paravisse confido.

In codicibus revolvendis et perlegendis et primum vel denuo conferendis (quod facere oportet, quicumque editionem instruit, quae vere nova et vere critica nominari cupiat), in testimoniis saepe inventu difficillimis vel nondum typis expressis colligendis, in versionibus revisendis opus non leve mihi suscepi. si menda in textu vel apparatu inveneris, haec omnia considera, optime lector, quicumque hoc opus, haud certe omnino perfectum et absolutum, ut rerum humanarum est, perleges et iudicabis. satis mihi erit, si meum opus alios adiuvabit et ad studia Nemesiana fovenda utile visum erit: tua ergo benignitate confisus venia dignus mihi videor, si quaedam corrigenda reliqui, quamquam

Nemesii textum per 18 annos penitus animo perscrutatus sum. restat postremo ut gratias agam omnibus, qui in hoc opere suscipiendo vel perficiendo vel consilio me secuti sunt vel doctrina mihi subvenerunt, et in primis doctissimo viro Iohanni Carolo Bolognesi, Catholicae Mediolanensis Universitatis professori, et Raphael Cantarella, viro litterarum Graecarum peritissimo, qui mortuus est antequam hoc opus perfectum videre posset. itemque gratias quam maximas agere liceat uxori meae Iuliae, quae in quibusdam revisendis et in textu corrigendo semper per hos dies et annos mihi adfuit nec solum patienter sed etiam cum amore mihi auxiliata est.

Scribebam die XVII a. Kal. Nov. anni MCMLXXXIV Moreno Morani

Italicis litteris versionum codices indicantur

OPERA QVAE LAVDANTVR VEL ADHIBENTVR

Alfanus. Nemesii Episcopi Premnon Physicon sive *Περὶ φύσεως ἀνθρώπου* liber a N. Alfano archiepiscopo Salerni in Latinum translatus, recognovit C. Burkhard, Lipsiae 1917

Bäumker, Cl., Die Übersetzung des Alfanus von Nemesius' *Περὶ φύσεως ἀνθρώπου*, Wochenschrift für klassische Philologie 13, 1896, 1095–1102

Bender, D., Untersuchungen zu Nemesius, Lipsiae 1898

Brown Wicher, H., Nemesius Emesenus, Catalogus translationum et commentariorum, t. VI, Washington 1986, 32–72

Burgundio. Némésius d'Émèse, De Natura Hominis, traduction de Burgundio de Pise. Édition critique avec une introduction sur l'anthropologie de Némésius par G. Verbeke et J. R. Moncho, Leiden 1975

Burkhard, K., Die handschriftliche Überlieferung von Nemesius, WSt 10, 1888, 93–135; 11, 1889, 143–152. 243–267

–, Zu Nemesius, WSt 15, 1893, 192–199

–, Scholia verbis Nemesii adiecta e codice Dresdensi, Serta Harteliana, Vindobonae 1896, 84–88

–, Zu Nemesius, WSt 26, 1904, 212–221

–, Kritisches und Sprachliches zu Nemesius, WSt 30, 1908, 47–58

–, Zur Kapitelfolge in Nemesius, Philologus 69, 1910, 35–39

–, Iohannes' Damascenus Auszüge aus Nemesius, Wiener Eranos zur 50. Versammlung deutscher Phil., Wien 1909, 89–101

Dales, R. C., An Unnoticed Translation of the Chapter De elementis from Nemesius' "De Natura Hominis", Mediaevalia et Humanistica 13, 1967, 13–19

Domansky, B., Die Psychologie des Nemesius, Münster 1900

Dörrie, H., Porphyrios' Symmikta Zetemata, München 1959

Dräseke, J., Apollinarius von Laodiceia. Sein Leben und seine Schriften, Leipzig 1892 (TU VII 3–4)

Evangelides, M., Zwei Kapitel aus einer Monographie über Nemesius und seine Quellen, Berlin 1882

Gilson, E., La philosophie au Moyen-Age, 2e éd., Paris 1962, 72–73

Grigor'ev, K., Nemezij Episkop Emesskij i ego sočinenie „O prirode čeloveka", St. Peterburg 1900

Jaeger, W., Nemesios von Emesa, Berlin 1914

Koch, A., Quellenuntersuchungen zu Nemesius und seinen Quellen, Berlin 1921

Lammert, F., Hellenistische Medizin bei Ptolemaios und Nemesios, Philologus 94, 1940, 125ss.

–, Über die Neuausgabe der Schrift des Nemesios von Emesa, Hellenika, Parartima IX, 1959, 169–177

Morani, M., La versione armena del trattato *Περὶ φύσεως ἀνθρώπου* di Nemesio di Emesa, MIL 31, 1970, 105–193

–, Il manoscritto chigiano di Nemesio, RIL 105, 1971, 621–635

–, Un commento armeno inedito alla versione armena di Nemesio, RIL 106, 1972, 407–411

–, Contributo per un'edizione critica della versione armena di Nemesio, MIL 33, 1973, 195–335

–, Note critiche al testo di Nemesio, WSt N. F. 13, 1979, 204–214
–, Note critiche e linguistiche al testo di Nemesio, ClPh 77, 1982, 35–42
–, La tradizione manoscritta del «De natura hominis» di Nemesio, Milano 1981
–, Kritische Bemerkungen zu Nemesius, RhM N. F. 125, 1982, 304–308
–, Nemesio di Emesa, La Natura dell'uomo, traduzione a cura di Moreno Morani, Salerno 1982
Samir, Kh., Les versions arabes de Némésius de Ḥomṣ, L'eredità classica nelle lingue orientali, Roma 1986, 99–151
Siclari, A., L'antropologia di Nemesio di Emesa, Padova 1974
Telfer, W., Cyril of Jerusalem and Nemesios of Emesa, London–Philadelphia 1955
Teza, E., La natura dell'uomo di Nemesio e le antiche traduzioni in italiano e in armeno, Atti del R. Istituto Veneto 1892, 1239–1279
–, Nemesiana. Sopra alcuni luoghi della Natura dell'uomo in armeno, RL 1893, 1–16
Thibault, J., Sur la nature de l'homme, traduit par J. Th., Paris 1844
Verbeke, G., Filosofie en Christendom in het Mensbeeld van Nemesios van Emesa, Bruxelles 1971
Vladimirskij, F. S., Antropologija i kosmologija Nemesija episkopa Emesskago v ich otnošenii k drevnej filosofii i patrističeskoj literature, Žitomir 1912
Zanolli, A., Osservazioni sulla traduzione armena del *Περὶ φύσεως ἀνθρώπου*, GSAI 19, 1906, 1–39; 21, 1908, 84–99; 22, 1909, 155–178
–, Sur une ancienne traduction syriaque du *Περὶ φύσεως ἀνθρώπου* de Némésius, Revue de l'Orient chrétien 20, 1914–17, 331–333
–, La versione georgiana di Nemesio, Atti dell'Istituto Veneto 107, 1948, 1–12

Alia de Nemesio eiusque libro opera enumeravimus in libro nostro La tradizione manoscritta, quem supra laudavimus.

CONSPECTVS SIGLORVM

Π	Patmiacus S. Iohannis 202, saec. X
B	Bodleianus Auct. E. 5. 4, saec. XI
H	Harleianus 5685, saec. XI vel XII
Δ	excerptum Nemesii in florilegio Coisliniano ex consensu codicum:
	S Parisinus Coislinianus 294, saec. XII
	G Parisinus gr. 924, saec. X
	Q Ambrosianus Q 74 Sup., saec. X–XI
	E Argentoratensis bibl. civitatis gr. 12, saec. XII
	T Vaticanus gr. 491, saec. XIV

K	Vaticanus Chisianus R. IV. 13, saec. X vel XI
F	Laurentianus LXXXVI 6, saec. XII
A	Monacensis gr. 562, saec. XI (pars vetustior) et XVI (pars recentior)
D	Dresdensis bibl. publicae Da 57, saec. XII
P	Parisinus gr. 1268, saec. XII

Rarius citantur:

π	Parisinus Suppl. gr. 641, saec. XVI
R	Ohridensis musaei nationalis Mošin 67, saec. XII
L	Bodleianus Baroccianus 82, saec. XIII
M	Ambrosianus D 338 Inf., saec. XIV ex.
f	Laurentianus VII 35, saec. XIII–XIV

α	consensus codicum omnium (praeter eos, qui separatim nominantur)
β	consensus ***Π*BH*Δ***
γ	consensus **KF(R)ADP**
φ	consensus **LM**

$\mathbf{A}^1$	lectio primae manus (nisi alia lectio in apparatu affertur, lectionem, quam in textu recepimus, restituit $\mathbf{A}^2$)
$\mathbf{A}^2$, $\mathbf{A}^3$, ...	lectio ex correctione secundae, tertiae, ... manus (nisi alia lectio in apparatu affertur, lectionem, quam in textu recepimus, praebet $\mathbf{A}^1$)
$\mathbf{A}^{ac}$	lectio ante correctionem primae manus
$\mathbf{A}^{pc}$	lectio post correctionem primae manus
$\mathbf{A}^{t}$	lectio in contextu (ubi alia lectio in margine legitur)
$\mathbf{A}^{m}$	lectio in margine (ubi alia lectio in contextu legitur)
$\mathbf{A}^{γϱ}$	varia lectio in **A** praefixo siglo *γϱ(άφεται)*

[...]	verba secludenda
⟨...⟩	verba addita vel addenda ex coniectura
⟨***⟩	lacunam indicat

in lectione codicis *** litteras erasas indicant

sl supra lineam

CONSPECTVS SIGLORVM

Versiones antiquae

Alf.	versio Latina Alfani archiepiscopi Salernitani
ar.	versio Arabica Ḥunaini
arm.	versio Armeniaca
Bg.	versio Latina Burgundionis Pisani
ge.	versio Georgica
syr.	versio Syriaca deperdita
Va.	versio Latina Georgii Vallae Placentini
anlat.	versio Latina anonyma quinti capitis *De elementis*

Scriptores, qui Nemesium laudant

An.	Anastasius Sinaita
Dam.	Iohannes Damascenus
Glyc.	Michael Glycas
Max.	Maximus Confessor
Mel.	Meletius monachus
Nil.	Nilus Doxopatres

Editiones

Ell.	editio N. Ellebodii, a. 1565
Ox.	editio Oxoniensis, a. 1671
Matth.	editio Halensis Chr. F. Matthäi, a. 1802

ΝΕΜΕΣΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΜΕΣΗΣ ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Matthaei p. 35

Τὸν ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς νοερᾶς καὶ σώματος ἄριστα κατεσκευασμένον
⟨εἶναι⟩, καὶ οὕτω καλῶς ὡς οὐκ ἐνεδέχετο καλῶς ἄλλως | γενέσθαι ἢ 36
συνεστάναι, πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ἀνδράσιν ἔδοξεν. ἐκ τοῦ δὲ νοερὰν λέγεσθαι τὴν ψυχὴν ἀμφιβολίαν ἔχοντος, πότερον προσελθὼν ὁ νοῦς τῇ ψυχῇ ὡς ἄλλος ἄλλῃ νοερὰν αὐτὴν ἐποίησεν ἢ τὸ νοερὸν ἀφ' ἑαυτῆς ἡ ψυχὴ καὶ φύσει κέκτηται καὶ τοῦτό ἐστιν αὐτῆς τὸ κάλλιστον μέρος ὡς ὀφθαλμὸς ἐν σώματι, τινὲς μέν, ὧν ἐστι καὶ Πλωτῖνος, ἄλλην εἶναι τὴν ψυχὴν καὶ ἄλλον τὸν νοῦν δογματίσαντες, ἐκ τριῶν τὸν ἄνθρωπον συνεστάναι βούλονται, σώματος καὶ ψυχῆς καὶ νοῦ. οἷς ἠκολούθησε καὶ Ἀπολινάριος ὁ τῆς Λαοδικείας γενόμενος ἐπίσκοπος· τοῦτον γὰρ πηξάμενος τὸν θεμέλιον τῆς ἰδίας δόξης καὶ τὰ λοιπὰ προσῳκοδόμησε κατὰ τὸ οἰκεῖον δόγμα. τινὲς δὲ οὐ διέστειλαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς τὸν νοῦν, ἀλλὰ τῆς οὐσίας
αὐτῆς ἡγεμονικὸν | εἶναι τὸ νοερὸν ἡγοῦνται. Ἀριστοτέλης δὲ τὸν μὲν 37
δυνάμει νοῦν συγκατεσκευάσθαι τῷ ἀνθρώπῳ, τὸν δὲ ἐνεργείᾳ θύραθεν ἡμῖν ἐπεισιέναι δοξάζει, οὐκ εἰς τὸ εἶναι καὶ τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου συντελοῦντα, ἀλλ' εἰς προκοπὴν τῆς τῶν φυσικῶν γνώσεως καὶ θεωρίας συμβαλλόμενον· κομιδῇ γοῦν ὀλίγους τῶν ἀνθρώπων καὶ μόνους τοὺς

9 Plot. I 1, 3. 8. 9 || **11** Apolin. de div. incarn. ap. Dräseke p. 194 || **15** Arist. gen. an. 736 b 27

8–9 Dam. 26, 48–49 || **9–12** cf. Glyc. PG 128, 149 C || **15–19** Mel. 150, 7–12

1–2 ita **BP** *Νεμ. ἐπ. ἐμ. π. φ. ἀ. λόγος κεφαλαιώδης* ***Π*H** et, om. *ἐμ.*, **D** *Ἀδαμαντίωνος τοῦ καὶ νεμεσίου π. φ. ἀ. λόγ. κεφ.* **F** *π. φ. ἀ.* **K** in initio libri *Π. φ. ἀ. λόγ. κεφ. νεμ. ἐπ. ἐμ.* ***Δ*** *Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης π. φ. ἀ.* arm. ar. *τοῦ γρηγ. ἐπ. ν. π. φ. ἀ. λόγ. κεφ.* Phillipps 20693 *τοῦ μακαρίου γρηγ. ἐπ. ν. π. φ. ἀ. λόγ. κεφ.* **K** in fine libri || **3** *νοερᾶς*] add. *συνεστάναι* **F** | *ἄριστα* om. Alf. || **4** *εἶναι* Burkh. 1889 | *ἐνεδέχετο* ***β*KFD**[2] *ἐνδέχεται* **D**[1]**P** *ἐνδέχεσθαι* arm. | *καλῶς* ***Π*DP** ar. om. **BH*Δ*KF** Alf. arm. || **4.5** *ἢ συνεστάναι* **BH*Δ*** Alf. arm. ge. *καὶ συν.* ***Π*DP** om. **KF** || **5** *ἐκ τοῦ δὲ* ***Π*BH**[ac]***Δ*FD** Alf. *ἐκ δὲ τοῦ* **K** *τοῦ δὲ* **H**[pc]**P** arm. || **6** *ἔχοντος* **H*Δ*KFP** *ἐχόντων* **B** *ἔσχον* ***Π*D** *ἔχοντες* Mor. 1979 || **6–7** *ὁ νοῦς τῇ ψυχῇ προσελθὼν* **F** || **7** *ὡς*] *καὶ ὡς* **P** | *ἄλλην* **B** || **8** *καὶ*[1] ***β*KD** arm. om. **FP** | *τῇ φύσει* **F** || **9** *ὧν* ***Π*H*γ*** *οὗν* **B** *οὗν ὧν* ***Δ*** || **10** *συνεστάναι τὸν ἄνθρωπον* **K** || **14** *διέστειλαν* ***Π* *γ*** *διεστείλαντο* **BH*Δ*** || **15** *τὸ νοερὸν εἶναι* **F** || **16** *νοῦν* om. **K** | *κατεσκευάσθαι* **K** || **18** *φύσεων* **K** || **19** *συμβαλλομένου* **B** | *οὗν* **K**

φιλοσοφήσαντας τὸν ἐνεργείᾳ νοῦν ἔχειν διαβεβαιοῦται. Πλάτων δὲ οὐ δοκεῖ λέγειν τὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸ συναμφότερον, ψυχὴν καὶ σῶμα, ἀλλὰ ψυχὴν σώματι τοιῷδε χρωμένην, ἀξιοπρεπέστερον φανταζόμενος τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ αὐτόθεν ἡμᾶς ἐπιστρέφων ἐπὶ τὴν τῆς ψυχῆς μόνης θειότητα καὶ ἐπιμέλειαν, ἵνα τὴν ψυχὴν ἑαυτοὺς εἶναι πιστεύοντες τὰ τῆς ψυχῆς ἀγαθὰ μόνα μεταδιώκωμεν, τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν εὐσέβειαν, καὶ μὴ
38 *τὰς τοῦ σώματος ἐπιθυμίας ἀγαπήσωμεν, ὡς οὐκ | οὔσας ἀνθρώπου ᾗ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ζῴου μὲν προηγουμένως, ἀνθρώπου δὲ ἑπομένως, ἐπειδὴ καὶ ζῷον ὁ ἄνθρωπος. καὶ ἄλλως δὲ κυριωτέρα τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ πᾶσιν ἀνθρώποις εἶναι καθωμολόγηται· ἀπὸ ταύτης γὰρ ὡς ὄργανον κινεῖται τὸ σῶμα. δηλοῖ δὲ ὁ θάνατος· χωρισθείσης γὰρ τῆς ψυχῆς ἀκίνητον μένει τὸ σῶμα παντελῶς καὶ ἀνενέργητον, ὡς τεχνίτου χωρισθέντος ἀκίνητα μένει τὰ ὄργανα. γνώριμον δὲ ὅτι καὶ τοῖς ἀψύχοις κοινωνεῖ καὶ τῆς τῶν ἀλόγων ζῴων μετέχει ζωῆς καὶ τῆς τῶν λογικῶν μετείληφε νοήσεως. κοινωνεῖ γὰρ τοῖς μὲν ἀψύχοις κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὴν ἀπὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων κρᾶσιν, τοῖς δὲ φυτοῖς κατά τε ταῦτα καὶ τὴν θρεπτικὴν καὶ σπερματικὴν δύναμιν, τοῖς δὲ ἀλόγοις καὶ ἐν*
39 *τούτοις μέν, ἐξ ἐπιμέτρου δὲ κατά τε τὴν | καθ' ὁρμὴν κίνησιν καὶ κατὰ τὴν ὄρεξιν καὶ τὸν θυμὸν καὶ τὴν αἰσθητικὴν καὶ ἀναπνευστικὴν δύναμιν· ταῦτα γὰρ ἅπαντα κοινὰ τοῖς ἀνθρώποις καὶ τοῖς ἀλόγοις ἐστίν, εἰ καὶ μὴ πᾶσι πάντα. συνάπτεται δὲ διὰ τοῦ λογικοῦ ταῖς ἀσωμάτοις καὶ νοεραῖς φύσεσι λογιζόμενος καὶ νοῶν καὶ κρίνων ἕκαστα καὶ τὰς ἀρετὰς μεταδιώκων καὶ τῶν ἀρετῶν τὸν κολοφῶνα τὴν εὐσέβειαν ἀσπαζόμενος. διὸ καὶ ὥσπερ ἐν μεθορίοις ἐστὶ νοητῆς καὶ αἰσθητῆς οὐσίας, συναπτόμε-*

1 Plat. Alc. I 130 C; Phaedr. 62 B || 13 Gal. protrept. 9 (p. 21); cf. Gregor. Magn. hom. in ev. 29 (PL 76, 1214) || 24 Phil. de op. mundi 46, 135 (p. 47, 8–11)

1–9 Mel. 150, 13–21 || 13–19 Dam. 26, 71–77 || 13–15 Mel. 7, 13–14 || 15–23 Mel. 10, 7–16 || 21–23 Dam. 26, 82–85

1 *διαβεβαιοῦται* **Π**^{pc}**H**^{pc} **ΔKFP** Alf. arm. *διαβεβαιοῦνται* **Π**^{ac}**BH**^{ac}**D** || 2 *τὸ συναμφότερον τὸν ἄνθρωπον εἶναι* **K** || 3 *ἀξιοπιστότερον* **B** | *τὰ] τὸ* **B** || 4 *καὶ] ὡς* **B** | *μόνον* **P** || 5 *ἑαυτοῖς* **B** || 6 *μεταδιώκωμεν* **βFP** arm. *μεταδιώκοντες* **K** *διώκωμεν* **D**^{1} (*τα* add. inter lin. **D**^{2}) || 7 *ἀγαπήσωμεν ἐπιθυμίας* **F** || 7.8 *ᾗ ἄνθρωπος* **ΠD** *ἢ ἄνθρωπος* **B** *ἢ ἄνθρωπον* **HΔKFP** *ἢ* et arm. || 8 *προηγουμένας . . . ἑπομένας* **B** | *ἑπομένως δὲ ἀνθρώπου* **K** || 9 *καὶ*[1] om. **B** | *ζῷον] ζῶον ζῶν* **F** | *κυριώτερον* **Δ** (*κυριώτερα* **T**) || 10 *εἶναι καθωμολόγηται* **BHΔFD** *εἶ. καθωμολόγειται* **K** *καθωμολόγηται εἶ.* **P** *καθωμολόγηται* **Π** | *ὑπὸ* **H** || 11 *δηλοῖ δὲ ὁ θάνατος* **βKFD**^{2} Alf. arm. om. **D**^{1}**P** || 12 *καὶ παντελῶς* **B** || 13 *ἀκίνητον μένει τὸ ὄργανον* **B** || 14 *ζῴων* om. **P** Dam. || 15 *γὰρ] μὲν* **Δ** | *τὸ] τε* **B** || 16 *ταῦτα] αὐτὰ* **K** || 17 *τὴν σπερματικὴν* **H** || 18 *τε* om. **K** || 20 *ἅπαντα* **βKF** *πάντα* **DP** | *ἐστίν* **BHΔKDP** *εἰσίν* **ΠF** || 21 *διὰ* **ΠBHKF** *διὰ μὲν* **ΔDP** || 21–22 *νοεραῖς καὶ ἀσωμάτοις* **Π** || 24 *αἰσθητῆς] ὁρατῆς* **F**

*νος κατὰ μὲν τὸ σῶμα καὶ τὰς σωματικὰς δυνάμεις τοῖς ἀλόγοις ζῴοις τε
καὶ ἀψύχοις, κατὰ δὲ τὸ λογικὸν ταῖς ἀσωμάτοις οὐσίαις, ὡς εἴρηται
πρότερον. ὁ γὰρ δημιουργὸς ἐκ τοῦ κατ᾽ ὀλίγον ἔοικεν ἐπισυνάπτειν
ἀλλήλαις τὰς διαφόρους φύσεις, ὥστε μίαν εἶναι καὶ συγγενῆ τὴν πᾶσαν
κτίσιν, ἐξ οὗ μάλιστα δείκνυται εἷς ὢν ὁ πάντων τῶν ὄντων δημιουργός·
οὐ | γὰρ μόνον ἥνωσε τὴν ὕπαρξιν τῶν κατὰ μέρος ἀτόμων, ἀλλὰ καὶ* 40
*ἕκαστα πρὸς ἄλληλα συνήρμοσεν οἰκείως. ὥσπερ γὰρ ἐν ἑκάστῳ τῶν
ζῴων ἥνωσε τὰ ἀναίσθητα τοῖς αἰσθητικοῖς, ὀστοῦν καὶ πιμελὴν καὶ
τρίχας καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἀναίσθητα τοῖς αἰσθητικοῖς νεύροις, καὶ ἐποίησεν
ἐξ ἀναισθήτων καὶ αἰσθητικῶν συγκείμενον τὸ ζῷον, καὶ οὐ μόνον
συγκείμενον, ἀλλὰ καὶ ἓν ὂν ἀπέδειξεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης κατ᾽ εἶδος
κτίσεως πεποίηκε, συνάπτων ἄλληλα τῇ κατ᾽ ὀλίγον οἰκειότητι καὶ
παραλλαγῇ τῆς φύσεως, ὡς μὴ κατὰ πολὺ διεστάναι τὰ πάντῃ ἄψυχα τῶν
ἐχόντων φυτῶν τὴν θρεπτικὴν δύναμιν, μηδ᾽ αὖ ταῦτα τῶν ἀλόγων καὶ
αἰσθητικῶν ζῴων, μήτε μὴν τὰ ἄλογα τῶν λογικῶν ἀπηλλοτριῶσθαι
πάντῃ καὶ ἀσύμβατα καὶ ἄνευ δεσμοῦ τινος εἶναι συμφυοῦς καὶ φυσικοῦ.
διαλλάττει μὲν γὰρ καὶ λίθος λίθου δυνάμει τινί, ἀλλ᾽ ἡ μαγνῆτις λίθος
ἐξεληλυθέναι δοκεῖ τὴν τῶν ἄλλων λίθων φύσιν τε καὶ δύναμιν ἐν τῷ
προφανῶς ἕλκειν πρὸς ἑαυτὴν καὶ κατέχειν τὸν σίδηρον, ὥσπερ τροφὴν
αὐτὸν ποιήσασθαι βουλομένη, καὶ μὴ μόνον ἐφ᾽ ἑνὸς σιδήρου τοῦτο
ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ ἄλλον δι᾽ | ἄλλου κατέχειν τῷ μεταδιδόναι τοῖς ἐχομένοις* 41
*πᾶσι τῆς δυνάμεως ἑαυτῆς· κατέχει γοῦν καὶ ὁ σίδηρος σίδηρον, ὅταν
ὑπὸ τῆς μαγνήτιδος ἔχηται. εἶτα πάλιν ἑξῆς ἀπὸ τῶν φυτῶν ἐπὶ τὰ ζῷα
μετιών, οὐκ ἀθρόως ἐπὶ τὴν μεταβατικὴν καὶ αἰσθητικὴν ὥρμησε φύσιν,
ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ κατ᾽ ὀλίγον ἐπὶ ταύτην ἐμμελῶς προῆλθεν· τὰς γὰρ πίννας
καὶ τὰς ἀκαλήφας ὥσπερ αἰσθητικὰ δένδρα κατεσκεύασεν· ἐρρίζωσε μὲν
γὰρ αὐτὰς ἐν τῇ θαλάσσῃ δίκην φυτῶν καὶ ὥσπερ ξύλα τὰ ὄστρακα
περιέθηκε καὶ ἔστησεν ὡς φυτά, αἴσθησιν δὲ αὐταῖς ἐνέδωκε τὴν ἁπτικήν,*

25 Arist. hist. anim. 588 b 28; 548 a 5

1 *ἀλόγοις* **BETKDP** ge. *ἄλλοις* **ΠHSGQF** Alf. arm. || 3 *πρότερον* om. **Δ** | *ἔοικεν*] *εἴωθεν* **F** || 5 *ὁ πάντων*] *ἁπάντων* **B** || 6 *τὴν ὕπαρξιν* **BHΔ**γ Alf. *πᾶσαν ὕπ.* **Π** *τὰς ὑπάρξεις* arm. ar. ge. || 8 *ἀναίσθητα*] *αἰσθητὰ* **B** || 9 *νεύροις*] *νοεροῖς* **Δ** || 10 *τὸ* β**KF** om. **DP** || 11 *ἀλλὰ καὶ ἓν*] *ἀλλ᾽ ἓν* **K** | *ὂν* om. **Δ** | *οὕτω*] *ὁμοίως* **K** || 11–12 *κατ᾽ εἶδος κτίσεως*] *κτήσεως κατ᾽ εἶδος* **K** || 12 *ἄλληλα*] *ἄλλοις ἄλλα* Burkh. 1893 || 14 *φυτῶν*] *φύσει* **B** || 15 *ἀπαλλοτριοῦσθαι* **P** || 17 *γὰρ* om. **B** || 18 *φύσιν*] *ἰσχὺν* **K** || 20 *βουλομένην* **K** || 21 *δι᾽ ἄλλου ἄλλον* **Δ** || 22 *ἑαυτῆς* **HΔP** *τῆς ἑ.* **Π** *αὑτῆς* **K** *αὐτῆς* **BFD** | *οὖν* **B** || 23 *ἑξῆς* om. **Δ** || 24 *καὶ αἰσθητικὴν* om. **P** | *ὥρμησε*] *ὅρμηται* **K** || 25 *ἐπιμελῶς* **B** || 26 *ἀκαλήφας* **K**[2]**DP** *ἀκαλίφας* **BK**[1]**F** *ἀκαλύφας* **Π** *ἀκαλύφους* **H** || 26.27 *μὲν γὰρ* **HΔKDP** *γὰρ* **ΠF** *μὲν* **B** || 28 *δὲ*] *δ᾽ ἔτι* **Π** Alf. | *αὐτοῖς* **D** | *ἐνέδωκε* **ΠBHK** Alf. arm. ge. *ἐνέθηκε* **ΔFDP**

τὴν κοινὴν πάντων ζῴων αἴσθησιν, ὡς κοινωνεῖν τοῖς μὲν φυτοῖς κατὰ τὸ
ἐρριζῶσθαι καὶ ἑστάναι, τοῖς δὲ ζῴοις κατὰ τὴν ἁφήν· τὸν γοῦν σπόγγον,
42 *καίτοι προσπεφυκότα ταῖς | πέτραις, καὶ συστέλλεσθαι καὶ ἀμύνεσθαι,*
ὅταν προσιόντος αἴσθηταί τινος, Ἀριστοτέλης ἱστόρησεν. διὸ τὰ τοιαῦτα πάντα ζῳόφυτα καλεῖν ἔθος ἔχουσιν οἱ παλαιοὶ τῶν σοφῶν. πάλιν δὲ ταῖς πίνναις καὶ τοῖς τοιούτοις συνῆψε τὴν τῶν μεταβατικῶν μὲν ζῴων γένεσιν, μακρὰν δὲ προελθεῖν μὴ δυναμένων, ἀλλ᾽ αὐτόθεν αὐτοῦ που κινουμένων· τοιαῦτα δέ ἐστι τὰ πλεῖστα τῶν ὀστρακοδέρμων καὶ τὰ καλούμενα γῆς ἔντερα. εἶθ᾽ οὕτω κατὰ μέρος προστιθεὶς τοῖς μὲν αἰσθήσεις πλείους, τοῖς δὲ τὸ μεταβατικὸν ἐπὶ πλεῖστον, εἰς τὰ τελειότερα τῶν ἀλόγων ζῴων κατήντησε· λέγω δὲ τελειότερα τὰ πάσας ἔχοντα τὰς αἰσθήσεις καὶ
43 *προϊέναι μακρὰν δυνάμενα. πάλιν δὲ μετα|βαίνων ἀπὸ τῶν ἀλόγων ἐπὶ τὸ*
λογικὸν ζῷον τὸν ἄνθρωπον, οὐδὲ τοῦτο ἀθρόως κατεσκεύασεν, ἀλλὰ πρότερον καὶ τοῖς ἄλλοις ζῴοις φυσικάς τινας συνέσεις καὶ μηχανὰς καὶ πανουργίας πρὸς σωτηρίαν ἐνέθηκεν, ὡς ἐγγὺς λογικῶν αὐτὰ φαίνεσθαι, καὶ οὕτω τὸ ἀληθῶς λογικὸν ζῷον τὸν ἄνθρωπον προεβάλετο· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς φωνῆς ζητῶν εὑρήσεις ἐξ ἁπλῆς καὶ μονοειδοῦς τῆς ἵππων καὶ βοῶν ἐκφωνήσεως κατὰ μέρος εἰς ποικίλην καὶ διάφορον προαχθεῖσαν τὴν τῶν κοράκων καὶ μιμηλῶν ὀρνέων φωνήν, ἕως εἰς τὴν ἔναρθρον καὶ τελείαν τὴν ἀνθρώπου κατέληξε, πάλιν δὲ τὴν ἔναρθρον διάλεκτον ἐξῆψε τῆς διανοίας καὶ τοῦ λογισμοῦ ἐξάγγελον ποιήσας αὐτὴν τῶν κατὰ νοῦν κινημάτων, καὶ οὕτω πᾶσι πάντα μουσικῶς συνήρμοσε καὶ
44 *συνέδησε καὶ εἰς ἓν συνήγαγε τά τε νοητὰ καὶ τὰ ὁρατὰ διὰ μέσης τῆς |*
τῶν ἀνθρώπων γενέσεως. διὸ καὶ καλῶς ὁ Μωυσῆς τὴν δημιουργίαν

2 Arist. hist. anim. 588 b 20 (cf. etiam 487 b 10) || **5** Gal. plac. Hipp. et Plat. V 6 (p. 334, 4–8) || **8–9** Arist. gen. anim. 762 b 26 || **24** Gen. 1, 26

1 *τῶν ζώων* **Δ** | *κοινωνεῖν*] *κοινὴν* **K** || **2** *καὶ ἑστάναι* **βKF** Alf. arm. om. **DP** | *τοῖς – ἁφήν* om. **F** | *δὲ ζῴοις* **BHΔKDP** *ζῴοις δὲ* **Π** | *ἁφὴν* **βK** Alf. arm. *ἁφὴν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι* **DP** || **6** *μὲν* **βKD** om. **FP** || **7** *κινουμένων*] *ἡνωμένων* **Π** || **10** *τελεώτερα* **K** || **11** *δὲ*] *δὴ τὰ* **Δ** | *τελειώτερον* **B** | *τὰ*] *τὰς* **P** || **13** *οὔτε* **D** || **14** *ἄλλοις*] *ἀλόγοις* **B** || **15** *πρὸς σωτηρίαν* **BHΔFDP** Alf. arm. *πρὸς σωτηρίαν καὶ σύστασιν τῆς ἑαυτῶν φύσεως* **K** om. **Π** || **16** *λογικὸν* **ΠHΔK**^{2} **FDP** om. **BK**^{1} | *προεβάλλετο* **P** || **17** *δὲ* **BHΔFDP** *δὴ* **K** om. **Π** arm. | *ζητῶν εὑρήσεις* **βKF** Alf. arm. *κατὰ μέρος εὑρήσεις ζητῶν* **DP** | *ἁπλῆς*] add. *γὰρ* **P** | *μονοειδοῦς* **β** arm. ge. *ὁμοειδοῦς* **FDP** *ὁμοειδῶν* **K** || **19** *προαχθεῖσαν* **ΠBKFD** arm. *προαχθῆναι* **Δ** *παραχθεῖσαν* **HP** om. Alf. | *μιμηλῶν*] *καμήλων καὶ* **F** *ἄλλων μιμ.* arm. | *φωνήν, ἕως* **ΠBHKDP** Alf. arm. *φωνήσεως* **Δ** *φωνήν* **F** || **20** *τὴν*^{1} **βDP** *τοῦ* **KF** | *δὲ* **βF** arm. *τε* **KDP** || **21** *αὐτὴν ποιήσας* **B** || **22** *τῶν*] *καὶ τῶν* **K** | *πᾶσι πάντα* **βFD** Alf. arm. *πάλιν πάντα* **K** *πάντα πᾶσι* **P** || **22.23** *καὶ συνέδησε* om. **Δ** || **24** *ὁ μωυσῆς* **BHΔFDP** *μωσῆς ὁ* **Π** *μωυσῆς* **K**

ἐκτιθέμενος τελευταῖον ἔφησε τὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι, οὐ μόνον ὅτι πάντων δι' αὐτὸν γενομένων ἀκόλουθον ἦν πρῶτον τὰ πρὸς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ παρασκευασθῆναι καὶ οὕτως αὐτὸν τὸν χρησόμενον παραχθῆναι, ἀλλ' ὅτι νοητῆς γενομένης οὐσίας καὶ πάλιν ὁρατῆς ἔδει γενέσθαι τινὰ καὶ σύνδεσμον ἀμφοτέρων, ἵνα ἓν ᾖ τὸ πᾶν καὶ συμπαθὲς ἑαυτῷ καὶ μὴ ἀλλότριον αὐτὸ ἑαυτοῦ· ἐγένετο οὖν τὸ συνδέον ἀμφοτέρας τὰς φύσεις ζῷον ὁ ἄνθρωπος. τὰ μὲν οὖν τῆς σοφίας τοῦ δημιουργοῦ συντόμως εἰπεῖν τοιαῦτα.

Ἐν μεθορίοις οὖν τῆς ἀλόγου καὶ λογικῆς φύσεως ὁ ἄνθρωπος ταχθείς, ἐὰν μὲν ἐπὶ τὸ σῶμα ῥέψῃ καὶ τὰ τοῦ σώματος πλέον ἀγαπήσῃ, τὸν τῶν ἀλόγων ἀσπάζεται βίον καὶ τούτοις συναριθμηθήσεται καὶ χοϊκὸς κληθήσεται κατὰ Παῦλον καὶ ἀκούσεται 'γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ' καὶ 'παρεσυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς'· ἐὰν δὲ ἐπὶ τὸ λογικὸν χωρήσῃ καταφρονήσας τῶν σωματικῶν πασῶν ἡδονῶν, τὴν θείαν τε καὶ θεοφιλεστάτην ζωὴν μετέρχεται καὶ τὴν ὡς | ἀνθρώπου 45 *προηγουμένως, καὶ ἔσται οἷος ὁ ἐπουράνιος κατὰ τὸ εἰρημένον 'οἷος ὁ χοϊκὸς τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί, καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι'. τῆς δὲ λογικῆς φύσεως τὸ κεφάλαιόν ἐστι φεύγειν μὲν καὶ ἀποστρέφεσθαι τὰ κακά, μετιέναι δὲ καὶ αἱρεῖσθαι τὰ καλά. τῶν δὲ καλῶν τὰ μέν ἐστι κατὰ κοινωνίαν ψυχῆς καὶ σώματος, ἐχόντων καὶ τούτων ἐπὶ τὴν ψυχὴν τὴν ἀναφορὰν οἷον ψυχῆς προσχρωμένης σώματι, ὡς αἱ ἀρεταί, τὰ δὲ τῆς ψυχῆς αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν μόνης μὴ προσδεομένης σώματος, ὡς ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ τῶν ὄντων θεωρία. ὅσοι τοίνυν τὸν ἀνθρώπου βίον ὡς ἀνθρώπου ζῆν προαιροῦνται καὶ μὴ ὡς ζῷον μόνου, τὰς*

1 Phil. de op. mundi 23, 77 (p. 23, 23ss.); Greg. Nyss. de hom. op. 2 (p. 132 D–133 A) || **9** Iren. adv. haer. IV 4, 3 (p. 424, 55ss.) || **12** I Cor. 15, 47 | Gen. 3, 19 || **13** Ps. 48 (49), 13. 20s. || **16** I Cor. 15, 48

1–7 Nil. f. 25r || **9–p. 6, 1** Nil. f. 32r || **19–22** Dam. 26, 91–93

1 *γενέσθαι* **P**[1] || **2** *δι' αὐτὸν* **βFP** Alf. arm. *δι' αὐτῶν* **K** *τῶν δι' αὐτῶν* **D** | *γενομένων* **βKF** *γιν-* **DP** | *ἀκόλουθον ἦν* **HΔγ** *ἀκολουθεῖν* **B** *ἀκόλουθον τὸ* **Π** || **3** *αὐτῷ* **Π** | *καὶ* **ΠHγ** arm. om. **BΔ** Alf. || **5** *ᾖ*] *εἴη* **K** || **9** *οὖν*] *δὲ* **P** || **12** *τὸν παῦλον* **F** | *εἶ*] *ἦν* **B** | *καὶ*[3] om. **B** || **13** *καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς* **βKP**[2] Alf. arm. om. **FDP**[1] || **15** *μετέρχεται* **BHΔKFP** *μετέρχηται* **ΠD** | *ἄνθρωπον* **H** || **16** *καὶ* om. **B** | *εἰρημένον* **ΠHΔKDP** *προειρημένον* **BF** || **17** *καὶ*[2] om. **Δ** | *οἷος ὁ ἐπουράνιος* om. **K** || **18** *δὲ* om. **B** || **19** *καὶ αἱρεῖσθαι τὰ καλά* **βKP**[2] *τὰ καλὰ καὶ αἱρεῖσθαι* **F** *καὶ μετέρχεσθαι τὰ καλά* **DP**[1] arm. om. Alf. || **20** *καλῶν*] add. *τούτων* **P** || **22** *αἱ* **ΠHΔKDP** om. **BF** | *τῆς* **ΠBHDP** om. **ΔKF** | *αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν μόνης* **ΠBΔK**[2]**DP** *α. κ. ἑ. μόνην* **H** *α. κ. ἑαυτῆς μόνης* **K**[1] *μόνης αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν* **F** || **24** *ἀνθρώπου* **ΠBHKF** *τοῦ ἀ.* **DP** *ἄνθρωπον* **Δ** | *ὡς ἀνθρώπου* om. **D**[1] | *προαιροῦνται ζῆν* **Δ** | *μὴ ὡς ζῷον μόνου* om. **F** | *τῆς* **F**

ἀρετὰς μετέρχονται καὶ τὴν εὐσέβειαν. τίνα δέ ἐστι τὰ τῶν ἀρετῶν καὶ τίνα τὰ τῆς εὐσεβείας, ἐν τοῖς ἑξῆς διακριθήσεται, ὅταν τὸν περὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἀποδῶμεν λόγον· οὐδέπω γὰρ ἐγνωσμένου, τί ποτε ἡμῶν ἐστιν ἡ ψυχὴ κατ' οὐσίαν, οὐκ ἔστιν ἀκόλουθον περὶ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς διαλαμβάνειν.

46 *Ἑβραῖοι δὲ τὸν ἄνθρωπον ἐξ ἀρχῆς οὔτε | θνητὸν ὁμολογουμένως οὔτε ἀθάνατον γεγενῆσθαί φασιν, ἀλλ' ἐν μεθορίοις ἑκατέρας φύσεως, ἵνα, ἂν μὲν τοῖς σωματικοῖς ἀκολουθήσῃ πάθεσι, περιπέσῃ καὶ ταῖς σωματικαῖς μεταβολαῖς, ἂν δὲ τὰ τῆς ψυχῆς προτιμήσῃ καλά, τῆς ἀθανασίας ἀξιωθῇ. εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς αὐτὸν θνητὸν ἐποίησεν ὁ θεός, οὐκ ἂν ἁμαρτόντα θανάτῳ κατεδίκασε· τοῦ γὰρ θνητοῦ θνητότητα οὐδεὶς καταδικάζει· εἰ δ' αὖ πάλιν ἀθάνατον, οὐδ' ἂν τροφῆς αὐτὸν ἐνδεᾶ κατεσκεύασεν (οὐδὲν γὰρ τῶν ἀθανάτων τροφῆς σωματικῆς δεῖται) οὐδ' ἂν οὕτω ῥᾳδίως μετενόησε καὶ τὸν γενόμενον ἀθάνατον θνητὸν εὐθέως ἐποίησεν· οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τῶν ἁμαρτησάντων ἀγγέλων τοῦτο φαίνεται πεποιηκώς, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς φύσιν ἀθάνατοι διέμειναν ἄλλην τῶν ἡμαρτημένων ἀπεκδεχόμενοι δίκην, ἀλλ' οὐ τὸν θάνατον. βέλτιον οὖν ἢ τοῦτον τὸν τρόπον νοεῖν τὸ προκείμενον ἢ ὅτι θνητὸς μὲν κατεσκευάσθη, δυνάμενος δὲ ἐκ προκοπῆς τελειούμενος ἀθάνατος γενέσθαι, τουτέστι δυνάμει ἀθάνατος. ἐπειδὴ δὲ οὐ συνέφερεν αὐτῷ πρὸ τῆς τελειώσεως γνῶναι τὴν*
47 *φύσιν ἑαυτοῦ, ἀπηγόρευσεν αὐτῷ μὴ | γεύσασθαι τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως. ἦσαν γάρ, μᾶλλον δέ εἰσιν ἔτι καὶ νῦν δυνάμεις ἐν τοῖς φυτοῖς μέγισται, τότε δέ, ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς κοσμοποιίας, ἀκραιφνεῖς οὖσαι ἰσχυροτάτην εἶχον τὴν ἐνέργειαν. ἦν οὖν καὶ ἀπόγευσίς τινος καρποῦ γνῶσιν ἐμποιοῦσα τῆς οἰκείας φύσεως· οὐκ ἐβούλετο δὲ αὐτὸν ὁ θεὸς πρὸ τῆς τελειώσεως*

6 Phil. de op. mundi 46, 134 (p. 46, 12ss.); Orig. hom. in gen. I 13 (p. 15, 7ss.); Theophil. ad Autol. II 27 (p. 68–70); Tatian. orat. ad. Gr. 11 (p. 22, 13–15) || 17 cf. Orig. comm. in Ioh. XXXII 15 (p. 449, 34); hom. in Ier. I 7 (p. 6, 23)

6–p. 7, 12 An. Quaest. et Resp. PG 89, 545ss. || 22–p. 7, 4 Nil. f. 36r

1 *ἀρετῆς* **F** || 2 *τῆς*² ***Π*BHKP** om. ***Δ*FD** || 3 *τοῦ* ***Π*BHKDP** om. ***Δ*F** | *ἀποδώσωμεν* **H** | *οὐδέποτε* **B** | *γὰρ*] *δὲ* **P** || 5 *διαλαμβάνειν* ***Π*BHK** *διαλαβεῖν* ***Δ*FDP** || 6 *Ἑβραῖοι*] incipit novum caput *De Hebreis* Alf. | *ἐξ ἀρχῆς* post *ἄνθρωπον* **BH*Δ*KDP** ante *ἄνθρωπον* ***Π*** ante *τὸν* **F** | *ὁμολογουμένως* om. **F** || 7 *μεθορίῳ* ***Δ*** || 8 *ἐπακολουθήσῃ* ***Π*** | *περιπέσῃ* post *σωματικαῖς* **F** | *καὶ* om. **F** Alf. || 10 *θνητὸν αὐτὸν* **P** | *ἐποίησεν*] add. *φησὶν* ***Δ*** || 11 *οὐδεὶς*] add. *οὐ* **B** || 12 *οὐδ'* ***β*** *οὐκ* ***γ*** | *τροφῆς* ***β*KF** *πάλιν τροφῆς* **DP** | *αὐτὸν ἐνδεᾶ*] *ἐνδεᾶ πάλιν* **F** || 13 *ἀθανάτων*] *ἀσωμάτων* **F** || 14 *εὐθέως*] *αὐτὸν αὖθις* ***Π*** | *ἐποίησεν* **F** Alf. *ἐποίει* **BH*Δ*KDP** *ποιεῖ* ***Π*** | *οὐδὲ*] *οὐ* **B** || 17 *ἐκδεχόμενοι* ***Δ*** | *ἢ*] *ἦν* ***Π*** || 18 *ἢ* om. ***Π*** | *δυνάμενος*] *δυνάμει* **B** || 21 *ἑαυτοῦ*] *αὐτοῦ* **D** | *αὐτῷ* om. **H** Alf. | *μὴ* ***β*** om. ***γ*** || 24 *καὶ* om. **B** || 25 *ὁ θεὸς αὐτὸν* **K**

γνῶναι τὴν οἰκείαν φύσιν, ἵνα μή, γνοὺς ἑαυτὸν ἐνδεᾶ πολλῶν ὄντα, τῆς σωματικῆς ἐπιμεληθῇ χρείας καταλιπὼν τὴν τῆς ψυχῆς πρόνοιαν, καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἐκώλυσεν αὐτὸν μεταλαβεῖν τοῦ καρποῦ τῆς γνώσεως. παρακούσας δὲ καὶ γνοὺς ἑαυτόν, τῆς μὲν τελειώσεως ἐξέπεσε, τῆς δὲ σωματικῆς χρείας ἐγένετο. σκέπασμα γοῦν εὐθέως ἐπεζήτησεν. φησὶ γὰρ ὁ Μωυσῆς 'ἔγνω ὅτι γυμνὸς ἦν'· πρότερον δὲ ἐν ἐκστάσει αὐτὸν ἐποίησε καὶ ἐν ἀγνωσίᾳ ἑαυτοῦ. ἐκπεσὼν οὖν τῆς τελειώσεως ἐξέπεσεν ὁμοίως καὶ τῆς ἀθανασίας, ἣν ὕστερον ἀναλήψεται χάριτι τοῦ ποιήσαντος αὐτόν. μετὰ δὲ τὴν ἔκπτωσιν καὶ ἡ τῶν κρεῶν ἀπόλαυ|σις αὐτῷ συνεχω- 48
ρήθη· πρότερον μὲν γὰρ τοῖς ἀπὸ τῆς γῆς μόνοις ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀρκεῖσθαι· ταῦτα γὰρ ἦν ἐν τῷ παραδείσῳ· ἀπεγνωσμένης δὲ τῆς τελειώσεως, τῇ συγκαταβάσει λοιπὸν συνεχωρήθη τὰ τῆς ἀπολαύσεως. ἐπειδὴ δὲ ἐκ σώματός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, πᾶν δὲ σῶμα ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων συνέστηκεν, ἀνάγκη τούτοις τοῖς πάθεσι περιπίπτειν αὐτόν, οἷς καὶ τὰ στοιχεῖα, τομῇ καὶ μεταβολῇ καὶ ῥεύσει, ἅπερ ἐστὶ μόνου τοῦ σώματος· μεταβολῇ μὲν τῇ κατὰ ποιότητα, ῥεύσει δὲ τῇ κατὰ κένωσιν· κενοῦται γὰρ ἀεὶ τὸ ζῷον διά τε τῶν προδήλων πόρων καὶ διὰ τῶν ἀδήλων, περὶ ὧν ὕστερον ἐροῦμεν. ἀνάγκη τοίνυν ἢ τοῖς κενουμένοις ἀντεισφέρεσθαι τὰ ἴσα ἢ διαλύεσθαι τὸ ζῷον ἐνδείᾳ τῶν ἐπεισιόντων. ξηρῶν δὲ ὄντων καὶ ὑγρῶν καὶ πνεύματος τῶν κενουμένων, ἀνάγκη καὶ ξηρᾶς καὶ ὑγρᾶς τροφῆς δεῖσθαι τὸ ζῷον καὶ πνεύματος. ἔστι δὲ ἡμῖν ἡ τροφὴ καὶ τὸ ποτὸν

6 Gen. 3, 7

5–6 Dam. 25, 22–23 ‖ **15–16** Dam. 26, 89–90; Mel. 12, 17–21. 13, 14–15 ‖ **15–p. 8, 2** An. op. cit.

1 *οἰκείαν*] *ἰδίαν* **F** | *αὐτὸν* **P** ‖ **5** *δὲ σωματικῆς* **H***Δγ* *σωμ. δὲ* ***Π*B** | *ἐγένετο* ***Π*BHFDP** arm. ar. *ἐνδεὴς ἐγ.* **K** Alf. ge. *ἐγ. ἐνδεὴς* An. *ἐντὸς ἐγένετο Δ* *ὅλος ἐγ.* **f** | *ἐπεζήτησεν* ***Π*BHKF** Alf. arm. ge. *ἐπιζητεῖ Δ* *ἐπεζήτει* **DP** ‖ **6** *ὁ* om. ***Π*** | *ἔγνω ὅτι γυμνὸς ἦν* arm. Dam. *ἔ. ὅ. γ. ἐστιν* An. *ὅτι γυμνός ἐστιν* (***Π*BHP** ge., *ἦν* **KF**, *ὢν* *Δ***D**) *ἔγνω α* ge. | *δὲ*] *γὰρ* **F** | *ἐν*] *σὺν* **K** | *ἑαυτὸν* **P** ‖ **7** *αὐτοῦ* **B** | *οὖν* *β***KF** *γὰρ* **DP** ‖ **8** *ὁμοίως β* Alf. arm. ar. ge. om. *γ* | *ἀπολήψεται Δ* ‖ **9** *αὐτῷ* *Δ***DP** arm. om. ***Π*BHKF** Alf. | *συνεχωρήθη*] add. *κατὰ βασίλειον* **F** ‖ **10** *μὲν β* om. *γ* | *τῆς* ***Π*BHK** om. *Δ***FDP** ‖ **12** *τῇ συγκαταβάσει λοιπὸν β***K** *κατὰ βασίλειον* **DP** om. **F** ‖ **13** *τῶν* **BH***γ* om. ***Π*** *Δ* ‖ **14** *καὶ* om. **F** Alf. ‖ **15** *σώματος*] add. *ἡ κατὰ ποιότητα μεταβολή ἐστιν ἡ ἀλλοίωσις, τὸ γίνεσθαι ποτὲ μὲν λευκόν, ποτὲ δὲ μέλαν ἢ ὠχρὸν ἢ ἐρυθρὸν καὶ τὰ ὅμοια* **F** ‖ **16** *κατὰ κένωσιν* ***Π*HB** *κενώσει* **FDP** *κατὰ κενώσει Δ* *κενώσει εἴ τις ἔστιν ἀλλοίωσις λεύκανσις καὶ μέλανσις, ψῦξις, θερμασία καὶ τὰ τοιαῦτα, ῥεύσει δὲ τῇ κενώσει* **K** | *κενοῦται* – **18** *ἐροῦμεν* om. **B** ‖ **17** *ἀεὶ* **H***Δγ* Alf. *διηνηκῶς ἀεὶ* ***Π*** om. arm. | *προδήλων . . . ἀδήλων* ***Π*H***Δ***F**[2]**DP** *ἀδήλων . . . προδήλων* **KF**[1] | *διὰ* ***Π*KFP** om. **H***Δ***D** | *περὶ* – **18** *ἐροῦμεν* ***Π*H***γ* om. *Δ* ‖ **18** *ἢ* ***Π*BKFP** om. **H***Δ***D** | *τῶν κενουμένων ἀντιφέρεσθαι* ***Π*** ‖ **20** *πνεύματος* ***Π*H***Δ* Alf. arm. *πνευμάτων* **KDP** *πνευστῶν* **BF** | *καὶ*[2] **BH***Δ***FDP** arm. om. ***Π*K** Alf. | *ὑγρᾶς καὶ ξηρᾶς* **K**

49 διὰ τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν καὶ συνετέθημεν· ἕκαστον γὰρ τῷ μὲν | οἰκείῳ καὶ ὁμοίῳ τρέφεται, τῷ δὲ ἐναντίῳ θεραπεύεται. τῶν δὲ στοιχείων τὰ μὲν προσεχῶς τε ἅμα, τὰ δὲ καὶ διὰ μέσων τινῶν προσφερόμεθα, ὡς ὕδωρ ποτὲ μὲν καθ' ἑαυτό, ποτὲ δὲ καὶ διὰ μέσου τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ἐλαίου καὶ πάντων τῶν καλουμένων ὑγρῶν καρπῶν· οὐδὲν γὰρ ἕτερόν ἐστιν οἶνος ἢ ὕδωρ ὑπ' ἀμπέλου πεποιωμένον. ὁμοίως δὲ καὶ πυρὸς μεταλαμβάνομεν ποτὲ μὲν προσεχῶς ὑπ' αὐτοῦ θαλπόμενοι, ποτὲ δὲ διὰ μέσων ὧν ἐσθίομεν καὶ πίνομεν· ἐν πᾶσι γὰρ ἢ πλείων ἢ ἐλάττων μοῖρα τοῦ πυρὸς ἐγκατέσπαρται. τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τοῦ ἀέρος· προσεχῶς μὲν ἀναπνέοντες
50 καὶ περικε|χυμένον ἡμῖν ἔχοντες καὶ ἐν τῷ ἐσθίειν καὶ πίνειν ἕλκοντες, διὰ μέσων δὲ τῶν ἄλλων πάντων ὧν προσφερόμεθα. τὴν δὲ γῆν προσεχῶς μὲν ἡμεῖς οὐδαμῶς, διὰ μέσων δέ τινων· γῆ μὲν γὰρ σῖτος γίνεται, σῖτον δὲ ἡμεῖς ἐσθίομεν. κόρυδοι μὲν γὰρ καὶ περιστεραὶ πολλάκις καὶ πέρδικες τὴν γῆν σιτοῦνται, ἄνθρωπος δὲ διὰ μέσων τῶν σπερμάτων καὶ τῶν ἀκροδρύων καὶ τῶν σαρκῶν. ἐπειδὴ δὲ οὐ μόνον δι' εὐπρέπειαν, ἀλλὰ καὶ δι' εὐαισθησίαν τὴν κατὰ τὴν ἁφήν, ᾗ μάλιστα πλεονεκτεῖ πάντα τὰ ζῷα ὁ ἄνθρωπος, οὐ περιέθηκεν ἡμῖν οὔτε δέρμα παχὺ ὡς τοῖς βουσὶ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς παχυδέρμοις, οὔτε τρίχας μεγάλας καὶ πυκνὰς ὡς ταῖς αἰξὶ καὶ τοῖς προβάτοις καὶ τοῖς λαγωοῖς, οὔτε φολίδας ὡς τοῖς ὄφεσι καὶ τοῖς ἰχθύσιν, οὔτε ὄστρακα ὡς ταῖς χελώναις καὶ τοῖς ὀστρέοις, οὔτε ἁπαλόστρακα ὡς τοῖς καράβοις, οὔτε πτέρυγας ὡς τοῖς ὀρνέοις, ἀναγκαίως
51 ἐσθῆτος ἐδεή|θημεν τῆς ἀναπληρούσης ἐν ἡμῖν, ὅπερ ἡ φύσις τοῖς ἄλλοις ἐδωρήσατο. διὰ ταῦτα μὲν οὖν τροφῆς καὶ ἐσθῆτος δεόμεθα· οἰκήσεως δὲ

17 cf. Greg. Nyss. de hom. op. 7 (p. 141 A); Orig. contra Celsum IV 76 (p. 345, 5ss.); Theodor. Cyrr. de prov. IV p. 613

2–11 Mel. 14, 19–29 || 15–p. 9, 15 An. op. cit. || 17–p. 9, 4 Mel. 17, 27–18, 13

1 *συνετέθημεν* **β** An. *συνέστημεν* **K** *συνέστηκεν* **F** *συνεστήκαμεν* **DP** | *ἕκαστος* **Δ** || 2 *τρέφεται καὶ ὁμοίω* **K** || 3 *τὰ δὲ* **βK** om. **FDP** | *καὶ* om. **Δ** | *μέσων* **βF** *μέσου* **DP** *μέσον* **K** | *προσφερόμενα* **P** || 4 *καὶ*[1] **βKD** om. **FP** | *τοῦ*[2] om. **K** || 5 *ἐστιν οἶνος* **Δγ** *οἶνός ἐστιν* **ΠBH** || 6 *ὑπ'* om. **Π** | *πεποιημένον* **B** || 7 *μέσων* **BHSGQEKF** *μέσου* **ΠTDP** || 8 *καὶ* **KF** Alf. arm. *ἢ* **βDP** | *ἢ*[1] om. **F** | *πλείων* – 9 *ἀέρος*] *ἐπὶ πλέον ἢ ἐπ' ἔλαττον μοῖρά τις τοῦ πυρὸς ἐγκατέσπαρται· καὶ τοῦ ἀέρος δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον* **P** | *πλείων ἢ ἐλάττων* **βD** *πλέον ἢ ἔλαττον* **K** *πλεῖον ἢ ἔλαττον* **F** || 10 *ἐν τῷ*] *τὸ* **F** || 11 *μέσων* **βFP** *μέσον* **K** *μέσου* **D** | *δὲ*[1]] *τε* **F** | *ἄλλων πάντων* **βFP** *ἄλλων* **K** *πάντων ἄλλων* **D** || 12 *μέσων* **ΠBHSGQEKF** *μέσου* **TDP** || 13 *κόρυδοι*] *κορῶναι* **K** om. arm. | *πολλάκις* om. **K** || 14 *τὴν* **βKF** om. **DP** | *μέσων* **ΠBHSGQEKFP** *μέσου* **TD** || 15 *τῶν* om. **H** | *δι'*] *διὰ τὴν* **Π** || 16 *ἀναισθησίαν* **Π** || 18 *ἄλλοις*] *πολλοῖς* **F** | *καὶ πυκνὰς* om. **Π** || 19 *καὶ τοῖς λαγωοῖς* **ΠF** *καὶ λαγωοῖς* **BHΔKDP**[m] *καὶ τοῖς λαγωοῖς καὶ ταῖς ὄισι καὶ πτωξὶν* **P**[t] || 20 *ἁπαλόστρακα* **ΠBSGγ** *ἁπαλόσαρκα* **HQET** || 23 *ἐδωρήσατο*] *ἐχαρίσατο* **F** | *οὖν* om. **K** | *δεόμεθα*] add. *καὶ* **B** | *δὲ* – p. 9, 1 *ἐδεήθημεν* om. **B**

*καὶ διὰ ταῦτα μέν [δι' ἃ καὶ ἐσθῆτος καὶ τροφῆς ἐδεήθημεν], οὐχ ἥκιστα
δὲ καὶ διὰ τὰς τῶν θηρίων ἀποφυγάς· διὰ δὲ τὰς δυσκρασίας τῶν ποιοτή-
των καὶ τὴν λύσιν τῆς συνεχείας τοῦ σώματος ἰατρῶν καὶ θεραπείας ἐν
χρείᾳ κατέστημεν· τῆς δὲ μεταβολῆς κατὰ ποιότητα γινομένης, ἀνάγκη
διὰ τῆς ἀντικειμένης ποιότητος εἰς τὸ σύμμετρον ἀγαγεῖν τὴν κατάστασιν
τοῦ σώματος· οὐ γάρ, ὥς οἴονταί τινες, τὸ θερμανθὲν σῶμα καταψῦξαι
πρόκειται τοῖς ἰατροῖς, ἀλλ' εἰς τὸ εὔκρατον μεταστῆσαι· εἰ γὰρ καταψύ-
ξειαν, εἰς τὴν ἐναντίαν περιίσταται νόσον ἡ διάθεσις. χρεία τοίνυν
ἀνθρώπῳ τροφῆς μὲν καὶ ποτοῦ διὰ τὰς κενώσεις καὶ διαφορήσεις,
ἐσθῆτος δὲ διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἐκ φύσεως ἰσχυρὰν περιβολήν, οἴκου δὲ
διά τε τὰς δυσκρασίας τοῦ περιέχοντος καὶ διὰ τὰ θηρία, θεραπείας δὲ διὰ
τὰς μεταβολὰς τῶν ποιοτήτων καὶ τὴν αἴσθησιν τὴν ἐνδοθεῖσαν τῷ σώμα-
τι· εἰ γὰρ μὴ προσῆν | ἡμῖν αἴσθησις, οὔτ' ἂν ἠλγοῦμεν οὔτ' ἂν θεραπείας* 52
*ἐδεήθημεν μὴ ἀλγοῦντες καὶ διεφθάρημεν ἂν ἐν ἀγνωσίᾳ τοῦ κακοῦ τὸ
πάθος οὐκ ἰώμενοι. διὰ δὲ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς ἀπὸ
τούτων χρείας ἀλλήλων δεόμεθα. διὰ δὲ τὸ δεῖσθαι ἀλλήλων εἰς ταὐτὸ
πολλοὶ συνελθόντες κοινωνοῦμεν ἀλλήλοις κατὰ τὰς τοῦ βίου χρείας ἐν
τοῖς συναλλάγμασιν, ἥντινα σύνοδον καὶ συνοικίαν πόλιν ὠνόμασαν,
ἵν' ἐγγύθεν καὶ μὴ πόρρωθεν τὰς παρ' ἀλλήλων ὠφελείας καρπώμεθα·
φύσει γὰρ συναγελαστικὸν καὶ πολιτικὸν ζῷον γέγονεν ὁ ἄνθρωπος· εἷς
γὰρ οὐδεὶς αὐτάρκης ἑαυτῷ πρὸς ἅπαντα. δῆλον οὖν ὡς αἱ πόλεις διὰ τὰ
συναλλάγματα καὶ τὰ μαθήματα συνέστησαν. δύο δὲ τούτων πρεσβείων ὁ
ἄν|θρωπος ἐξαιρέτων ἔτυχε· καὶ γὰρ μόνος οὗτος συγγνώμης τυγχάνει* 53
*μετανοῶν καὶ τὸ σῶμα τούτου μόνου θνητὸν ὂν ἀπαθανατίζεται, καὶ τοῦ
μὲν σωματικοῦ διὰ τὴν ψυχήν, τοῦ δὲ ψυχικοῦ διὰ τὸ σῶμα ⟨τυγχάνει⟩·
μόνος γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῶν λογικῶν ἐξαίρετον ἔσχε τὸ συγγνώμης ἐν τῷ*

2 Gal. de meth. med. XIII 1 (p. 874); IX 17 (p. 658s.) || 6 Gal. de meth. med. IX 15 (p. 650s.) || 13 Gal. de usu part. V 10 (p. 278, 19) || 18 Arist. pol. 1253 a 7

8–9 Mel. 18, 19–21; An. op. cit. || 10–22 Mel. 18, 25–19, 12 || 22–p. 10, 1 Mel. 19, 16–22

1 *δι' ἃ — ἐδεήθημεν* om. Alf. arm. An., delevi | *ἐσθῆτος καὶ τροφῆς* **ΠΗΔKF** *τρ. κ. ἐσθ.* **DP** || 2 *θηρίων* **βKF** *θηρῶν* **DP** || 3 *καὶ*[2] om. **B** || 5 *σύμμετρον*] *συμφέρον* **F** || 6 *καταψῦξαι* om. **F** || 7 *καταψύξειεν* **F** || 8 *περιστᾷ* **H** || 9 *μὲν* om. **F** || 11 *τε* **βK** om. **FDP** || 13 *οὐδ' . . . οὐδ'* **F** || 14 *ἐδεήθημεν*] *ἐδοκήθημεν* **F** | *μὴ*] *καὶ μὴ* **Π** om. arm. || 15 *ἰώμενοι*] *αἰσθανόμενοι* Alf. arm. || 16 *τούτου* **B** | *δεόμεθα* **βKF** Alf. arm. *ἐδεήθημεν καὶ δεόμεθα* **DP** | *ἀλλήλων δεῖσθαι* **K** || 18 *ἥντινα — ὠνόμασαν* om. **B** | *ὠνόμασαν* **ΠΗΔK** Alf. arm. ar. *ὠνόμασεν* **F** *ὠνομάσαμεν* **DP** || 19 *καὶ μὴ πόρρωθεν* om. **F** || 20 *γέγονεν* **βK** Alf. arm. om. **FDP** || 21 *αὐτῷ* **B** || 22 *ὁ* om. **F** || 23 *ἐξαιρέτων* **BHSKFD** *ἐξαιρέτως* **ΠGQETP** Alf. arm. || 24 *μόνου* om. **K** || 25 *τυγχάνει* Mel. *τυγχάνει* vel *ἔτυχε* arm. om. *α* Alf. || 26 *μόνον* **Δ** | *ὁ* **βFP** om. **KD**

μετανοεῖν ἀξιοῦσθαι. οὔτε γὰρ δαίμονες οὔτε ἄγγελοι μετανοοῦντες συγγνώμης ἀξιοῦνται, καὶ ἐν τούτῳ μάλιστα καὶ δίκαιος καὶ ἐλεήμων ὁ θεὸς δείκνυταί τε καὶ λέγεται· τοῖς μὲν γὰρ ἀγγέλοις μηδὲν ἔχουσιν ἐπανάγκασμα περιέλκον εἰς ἁμαρτίαν, ἀλλ᾽ ἐλευθέροις οὖσιν ἐκ φύσεως τῶν σωματικῶν παθῶν τε καὶ χρειῶν καὶ ἡδονῶν, εἰκότως οὐδεμία δίδοται συγγνώμη μετανοοῦσιν· ὁ δὲ ἄνθρωπος οὐ μόνον ἐστὶ λογικόν, ἀλλὰ καὶ ζῷον, αἱ δὲ χρεῖαι τοῦ ζῴου καὶ τὰ πάθη πολλάκις περιέλκουσι τὸν λογισμόν. ὅταν οὖν ἀνανήψας ἀποφύγῃ μὲν ταῦτα, χωρήσῃ δὲ ἐπὶ τὰς ἀρετάς, ἐλέου δικαίου τυγχάνει τῆς συγγνώμης. καὶ ὥσπερ ἴδιόν ἐστι τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸ γελαστικόν, ἐπειδὴ καὶ μόνῳ τούτῳ πρόσεστι καὶ παντὶ καὶ ἀεί, οὕτως ἐν τοῖς κατὰ χάριν ἴδιον ἀνθρώπου παρὰ πᾶσαν τὴν λογικὴν κτίσιν τὸ διὰ τῆς μετανοίας ἀποδύεσθαι τῶν προημαρτημένων τὰς αἰτίας·
54 *καὶ γὰρ μόνῳ | ἀνθρώπῳ τοῦτο δεδώρηται καὶ παντὶ καὶ ἀεὶ παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐγκοσμίου ζωῆς, μετὰ δὲ τὸν θάνατον οὐκέτι. οὕτω δέ τινες καὶ τοὺς ἀγγέλους βούλονται μηκέτι μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τυγχάνειν τῆς ἐκ*
55 *μετανοίας συγγνώμης· θάνατος | γὰρ τούτων ἡ ἔκπτωσις· πρὸ δὲ τῆς ἐκπτώσεως καθ᾽ ὁμοιότητα τῆς ζωῆς τῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ αὐτοὺς ἀξιοῦσθαι συγγνώμης, ὅπερ μὴ ποιήσαντες ἀσύγγνωστον καὶ διαιωνίζουσαν ἔχουσι τὸ λοιπὸν τῆς τιμωρίας τὴν προσήκουσαν δίκην. δῆλον οὖν ἐκ τούτων ὡς οἱ τὴν μετάνοιαν οὐ δεχόμενοι τὴν ἐξαίρετον δωρεὰν καὶ τὴν ἰδίαν ἀνθρώπου περιγράφουσιν. ἴδιον δὲ αὐτοῦ καὶ ἐξαίρετον καὶ τὸ μόνον τῶν ἄλλων ζῴων τὸ τούτου σῶμα μετὰ τὸν θάνατον ἀνίστασθαι καὶ εἰς ἀθανασίαν χωρεῖν· τυγχάνει δὲ τούτου διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀθανα-*

10 Arist. de part. anim. 673 a 8. 28; Porphyr. isag. 20; alii multi || **16** Iustin. ap. Ir. adv. haer. V 26, 3 (p. 334, 46ss.)

9–10 Mel. 20, 8–10 || **12–14** Mel. 20, 5–8 || **14–16** Dam. 22, 35–37 || **16**–p. 11, **1** Glyc. PG 128, 213 A || **21**–p. 11, **3** Mel. 20, 11–17

1 *οὔτε*[1] – **3** *λέγεται*] *καὶ ἐν τούτω μάλιστα καὶ ἐλεήμων καὶ δίκαιος δείκνυται ὁ θεὸς καὶ λέγεται. οὔτε γὰρ δαίμονες οὔτ᾽ ἄγγελοι μετανοοῦντες συγγνώμης ἀξιοῦνται. καὶ ἐν τούτω μάλιστα καὶ ἐλεήμων ὁ θεὸς δείκνυται καὶ λέγεται* **P** | *μετανοοῦντες* ***ΠBH*** *μετανοήσαντες* ***ΔKFD*** || **2** *καὶ*[2] ***ΠBHFD*** Alf. om. ***ΔK*** arm. | *δίκαιος καὶ ἐλεήμων* **βKF** *ἐλ. κ. δ.* **D** || **3** *τε καὶ λέγεται* ***Π*** *καὶ λέγεται* **BHKFD** om. ***Δ*** | *μὲν* om. ***Δ*** || **4** *κατανάγκασμα* **F** || **5** *εἰκότως* om. **K** || **9** *τῆς*[1] om. ***Π*** || **10** *μόνῳ τούτῳ* **BH*Δ*FDP** *τούτῳ μόνῳ* ***Π*** *μόνῳ τοῦτο* **K** | *καὶ*[2] ***Π*B*Δ*KDP** Alf. om. **HF** arm. | *πάντη* **B** || **11** *καὶ ἀεί* om. Alf. | *ἐν τοῖς* **H*Δ*KFD** *καὶ ἐν τοῖς* **BP** *δὴ καὶ* ***Π*** || **12** *ἀποδύεσθαι* ***Π*BHKP** arm. *ἀπολύεσθαι* ***Δ*D** *ἀναδύεσθαι* **F** || **13** *πάντη* **B** || **14** *τὸν* ***Δ*FDP** arm. om. ***Π*BHK** | *οὕτω*] incipit novum caput *De angelis et hominibus* Alf. || **15** *τοῖς ἀγγέλοις* **H** || **16** *θάνατος – ἔκπτωσις* om. **F** || **17. 18** *ἀξιοῦσθαι αὐτοὺς* **K** || **19** *ἔχουσι* post *δίκην* pon. **F** | *τὸ* om. ***Π*** | *τιμωρίας*] *πονηρίας* **K** | *οὖν* om. **F** || **20** *οὐ* – p. 11, **22** *γέγονεν* om. ***Π*** | *οὐ* **HFDP** *μὴ* **K** om. ***Δ*** | *καὶ* om. **K** || **21** *τὴν ἰδίαν* **βKD** *ἰδίαν* **F** *τὸ ἴδιον* **P** | *δὲ* om. ***Δ*** || **22** *τούτου τὸ σῶμα* **K** | *τὸν* ***Δ*F** om. **BHKDP**

σίαν, ὥσπερ ἐκείνου διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειάν τε καὶ πολυπάθειαν. ἴδια δὲ αὐτοῦ καὶ τὰ τῶν τεχνῶν τε καὶ ἐπιστημῶν μαθήματα καὶ αἱ κατὰ τὰς τέχνας ταύτας ἐνέργειαι. διὸ καὶ τὸν ἄνθρωπον ὁρίζονται ζῷον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν· ζῷον μέν, ὅτι καὶ ὁ ἄνθρωπος οὐσία ἐστὶν ἔμψυχος αἰσθητική· οὗτος γὰρ ὅρος ζῴου· λογικὸν δέ, ἵνα χωρισθῇ τῶν ἀλόγων· καὶ θνητόν, ἵνα χωρισθῇ τῶν ἀθανάτων λογικῶν· τὸ δὲ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, ὅτι διὰ μαθήσεως προσγίνονται ἡμῖν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἔχουσι μὲν δύναμιν δεκτικὴν καὶ τοῦ νοῦ καὶ τῶν τεχνῶν, τὴν δὲ ἐνέργειαν κτωμένοις ἐκ τῶν μαθημάτων. λέγουσι δὲ τοῦτο τῷ | ὅρῳ προστεθῆναι ὕστερον· ἐρρῶσθαι γὰρ καὶ χωρὶς 56 *τούτου τὸν ὅρον, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ νύμφας καὶ ἄλλα τινὰ γένη δαιμόνων τινὲς εἰσάγουσι πολυχρόνια μέν, οὐ μὴν ἀθάνατα, ἵνα καὶ ἀπὸ τούτων διαστείλωσι τὸν ἄνθρωπον, προσέθηκαν τὸ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν· οὐδὲν γὰρ ἐκείνων μανθάνει, ἀλλὰ φύσει οἶδεν ἃ οἶδεν.*

Ἑβραίων δὲ δόγμα τὸ πᾶν τοῦτο διὰ τὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι· προσεχῶς μὲν δι' αὐτὸν οἷον νωτοφόρα καὶ βόας τοὺς πρὸς γεωργίαν, χόρτον δὲ διὰ ταῦτα. τῶν γὰρ γενομένων τὰ μὲν δι' ἑαυτὰ γέγονε, τὰ δὲ δι' ἄλλα· δι' ἑαυτὰ μὲν τὰ λογικὰ πάντα, δι' ἕτερα δὲ τά τε ἄλογα καὶ τὰ ἄψυχα. εἰ δὲ ταῦτα δι' ἄλλα γέγονε, διὰ ποῖα γέγονε, σκοπήσωμεν. ἆρ' οὖν δι' ἀγγέλους; ἀλλ' οὐκ ἄν τις εὖ φρονῶν εἴποι δι' ἀγγέλους αὐτὰ γεγενῆσθαι· τὰ γὰρ δι' ἄλλα γενόμενα πρὸς σύστασιν ἐκείνων καὶ διαμονὴν καὶ ἄνεσιν γέγονεν, ἢ | γὰρ τῆς διαδοχῆς τοῦ γένους ἕνεκεν ἢ τροφῆς ἢ σκέπης 57 *ἢ θεραπείας ἢ διαγωγῆς καὶ ἀναπαύσεως· ἄγγελος δὲ τούτων οὐδενὸς δεῖται· οὔτε γὰρ διαδοχὴν ἔχει γένους οὔτε τροφῆς ἐνδεής ἐστι σωματικῆς οὔτε σκέπης οὔτε τῶν ἄλλων. εἰ δὲ μὴ ἄγγελος, δῆλον ὡς οὐδὲ ἄλλη τις φύσις ὑπεραναβεβηκυῖα τὸν ἄγγελον· ὅσῳ γὰρ ὑπέρκειται, τοσούτῳ μᾶλλον αὐτῇ καὶ τὸ ἀνενδεὲς πρόσεστι. ζητητέον οὖν φύσιν λογικὴν μέν,*

3–4 [Gal.] def. 27 (p. 355) aliique multi || **11** Alexandr. in Arist. top. p. 43, 26–28 || **15** Orig. contra Cels. IV 74ss. (p. 343ss.); Basil. hexaem. IX 2 (p. 482–484)

3–9 Mel. 6, 23–7, 2

1 *ἐκείνου* **βFD** *ἐκείνω* **K** *ἐκείνη* **P** || **3** *ἄνθρωπον*] *ὅρον τούτου* **P** || **4** *καί*[2] om. **Δ** Alf. | *ὁ* **HFD** om. **BΔKP** || **5** *ὅρος ζῴου*] *ὁ τοῦ ζῴου ὅρος* **Δ** || **6** *καὶ θνητόν*] *θνητὸν δὲ* **F** || **8** *αἱ*[2] **ΔFDP** om. **BHK** | *δεκτικὴν* om. **F** || **10** *τοῦτο τῷ ὅρῳ* **BHDP** Alf. arm. *τούτῳ τῷ ὅρῳ* **KF** *τοῦτον τὸν ὅρον* **Δ** | *γὰρ* **γ** *μὲν γὰρ* **β** || **11** *καί*[1] om. **Δ** Alf. || **12** *συνεισάγουσι* **K** || **14** *ἐκείνων*] add. *φασὶ* **K** || **15** *ἑβραῖον* **K** | *προσεχῶς*] *καὶ πρ.* **K** || **16** *τοὺς* **HKFDP** *τοῦ* **B** om. **Δ** || **17** *διὰ ταῦτα*] *δι' αὐτά* **K** | *γινομένων* **P** | *ἄλλα* **βKF** *ἕτερα* **DP** || **19** *διὰ ποῖα γέγονε* om. **H** || **20** *ἀλλ'* om. **Δ** | *αὐτὰ* **βKF** *ταῦτα* **DP** || **23** *τούτων οὐδενὸς* **γ** *οὐδενὸς τούτων* **β** || **24** *οὔτε*[2]] add. *τινὸς* **P** | *ἐστιν ἐνδεὴς* **F** || **26** *τὸν ἄγγελον* **ΠHFDP** *τῶν ἀγγέλων* **BΔK** Alf. || **27** *αὐτῇ* post *μᾶλλον* **HΔγ** post *ἀνενδεὲς* **ΠB** | *οὖν — μέν*] *δὲ φύσιν μὲν λογικὴν* **Δ**

ἐνδεᾶ δὲ τῶν προειρημένων. τίς οὖν ἑτέρα τοιαύτη φανείη παραλιπόντων
ἡμῶν τὸν ἄνθρωπον; οὐκοῦν συνάγεται διὰ τοῦτον τά τε ἄλογα καὶ τὰ
ἄψυχα γεγενῆσθαι. ἐπειδὴ τοίνυν δι᾽ αὐτόν, ὡς ἐδείχθη, γέγονε, διὰ
τοῦτο καὶ ἄρχων αὐτῶν κατέστη. ἄρχοντος δὲ ἔργον πρὸς μέτρον χρείας
τοῖς ἀρχομένοις κεχρῆσθαι καὶ μὴ πρὸς ἡδυπάθειαν ἀκολάστως ἐξ-
58 *υβρίζειν μηδὲ φορτικῶς καὶ | ἐπαχθῶς προσφέρεσθαι τοῖς ἀρχομένοις·*
ἁμαρτάνουσι τοίνυν, ὅσοι τοῖς ἀλόγοις οὐκ εὖ κέχρηνται· οὐ γὰρ ποιοῦσιν
ἄρχοντος ἔργον οὐδὲ δικαίου κατὰ τὸ γεγραμμένον ‛δίκαιος οἰκτείρει ψυχὰς
κτηνῶν αὐτοῦ᾽. ἀλλ᾽ ἴσως ἐρεῖ τις ὡς οὐδὲν δι᾽ ἄλλο, ἀλλ᾽ ἕκαστον
δι᾽ ἑαυτὸ γέγονεν. οὐκοῦν χωρίσαντες πρῶτον τὰ ἔμψυχα ἀπὸ τῶν ἀψύχων
ἴδωμεν, εἰ δύναται τὰ ἄψυχα δι᾽ ἑαυτὰ γεγενῆσθαι. εἰ γὰρ ταῦτα δι᾽ ἑαυτά,
πῶς ἢ πόθεν τραφήσεται τὰ ζῷα; ὁρῶμεν γὰρ τὴν φύσιν ἐπιχορηγοῦσαν
τοῖς ζῴοις τροφὰς ἐκ τῆς γῆς καρπῶν τε καὶ φυτῶν πλὴν ἐλαχίστων τῶν
σαρκοφάγων, καὶ αὐτὰ δὲ ταῦτα τὰ σαρκοφάγα τροφὴν ποιεῖται τῶν
ζῴων τὰ τὴν γῆν νεμόμενα, ὡς λύκοι μὲν καὶ λέοντες ἄρνας καὶ αἶγας καὶ
σῦς καὶ ἐλάφους, ἀετοὶ δὲ πέρδικας καὶ φάσσας καὶ λαγωοὺς καὶ τὰ
59 *ὅμοια, ἅτινα τοὺς καρποὺς τῆς γῆς νέμεται. | καὶ γὰρ τῶν ἰχθύων ἡ φύσις*
ἀλληλοφάγος οὖσα οὐ μέχρι πάντων διήκει σαρκοφαγοῦσα, ἀλλὰ κατέ-
ληξεν ἐν τοῖς νεμομένοις φύκια καὶ ἄλλα τινὰ ἐν τῷ ὕδατι φυόμενα. εἰ
γὰρ ἦν πάντα τὰ γένη τῶν ἰχθύων σαρκοφάγα καὶ μηδὲν ἦν ἐκφεῦγον
τὴν τῆς σαρκὸς σίτησιν, οὐκ ἂν οὐδ᾽ ἐπ᾽ ὀλίγον ἐπήρκεσεν, ἀλλὰ διεφθάρη
τὰ μὲν ὑπ᾽ ἀλλήλων, τὰ δὲ διὰ τροφῆς ἔνδειαν· ἵνα δὲ μὴ τοῦτο γένηται,
τινὲς τῶν ἰχθύων κατεσκευάσθησαν σαρκῶν μὲν ἀπεχόμενοι, τὴν δέ, ὡς
ἄν τις εἴποι, θαλασσίαν βοτάνην νεμόμενοι, ἵν᾽ ἐκ τούτων καὶ τὰ ἄλλα
διασῴζηται. γίνεται γὰρ βορὰ μὲν τούτων τὰ φύκια, ἐκεῖνα δὲ τῶν ἄλλων,
καὶ πάλιν ταῦτα τῶν ἄλλων, ὡς διὰ τὴν τῶν τελευταίων τροφὴν ἀδιαλείπ-
τως ἐκ τοῦ γεώδους τοῦ κατὰ τὴν θάλασσαν παρεχομένην καὶ τὴν τῶν

8 Prov. 12, 10

1 *οὖν*] *δ᾽ ἂν* Burkh. 1893 | *τοιαύτη φανείη* **H Δ KFD** arm. *τοιαῦτα φανείη* **B** *φανείη τοιαύτη* **Π** *φανείη* **P** | *παραλιπόντων β* *παραλειπόντων γ* || 2 *τε* om. **F** | *καὶ τὰ*] *τά τε* **B** || 4 *δὲ*] add. *ἔστιν* **B** | *τῆς χρείας* **F** || 5 *ὑβρίζειν* **K** || 6 *μηδὲ β***KF** *μήτε* **DP** || 7 *τοίνυν* om. **Δ** | *παρακέχρηνται* **Π** | *γὰρ* post *οὐ β***FD**[ac]**P** post *ποιοῦσι* **K** del. **D**[pc] || 9 *ὡς* om. **K** | *ἕκαστον β***KF** *ἓν ἕκαστον* **DP** || 10 *γεγονέναι* **Π** | *πρότερον* **F** || 11 *εἰδῶμεν* **Π** | *δύναται*] *δυνατὸν* **K** | *δι᾽ ἑαυτὰ*] add. *γέγονε* **F** || 13 *καρπῶν – φυτῶν* om. **F** | *ἐλαχίστων β***KF** Alf. arm. *ὀλίγων* **DP** || 15 *μὲν* om. **Π** | *καί*[2] *β***FP** om. **KD** || 16 *ὗς* **F** || 17 *τῆς γῆς* om. **Π** | *νέμεται β* *νέμονται γ* || 18 *οὐ μέχρι – σαρκοφαγοῦσα* om. **H** arm. | *διήκει Δγ* *διοικεῖ* **B** *διήρκησε* **Π** || 20 *τῶν ἰχθύων* om. **Π** | *καὶ* om. **F** || 22 *μὴ τοῦτο β***KF** Alf. arm. *τοῦτο μὴ* **DP** || 23 *μὲν* om. **Δ** || 25 *γὰρ*] *δὲ* **B** || 26 *καὶ – ἄλλων* om. **D** || 27 *παρεχομένην*] *παρυφισταμένου* **K**

ἄλλων ὑπόστασιν σῴζεσθαι. ἀπέδειξεν οὖν ὁ λόγος τὴν τῶν φυτῶν
γένεσιν μὴ δι' ἑαυτήν, ἀλλ' εἰς τροφὴν καὶ σύστασιν τῶν ἀνθρώπων καὶ
τῶν ἄλλων ζῴων γεγενημένην. εἰ δὲ ταῦτα διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ζῷα,
δῆλον ὡς καὶ τὰ | τῆς τούτων αὐξήσεως καὶ γενέσεως αἴτια διὰ ταῦτα 60
γέγονεν. οὐκοῦν ἀστέρων κινήσεις καὶ οὐρανὸς καὶ ὧραι καὶ ὄμβροι καὶ
πάντα τὰ τοιαῦτα διὰ ταῦτα γέγονεν, ἵνα τῶν τροφῶν ὡς ἐν κύκλῳ
διηνεκῶς χορηγουμένων ἀνελλιπὴς καὶ ἡ τῶν προσφερομένων τοὺς
καρποὺς διαμείνῃ φύσις, ὡς εὑρίσκεσθαι ταῦτα μὲν διὰ τοὺς καρπούς,
τοὺς δὲ καρποὺς διὰ τὰ ζῷα καὶ τὸν ἄνθρωπον. λοιπόν ἐστιν ἐπιδιασκέ-
ψασθαι, πότερον καὶ ἡ τῶν ἀλόγων φύσις δι' ἑαυτὴν γέγονεν ἢ διὰ τὸν
ἄνθρωπον. ἀλλ' ἴσως ἄτοπον τὰ φρονήσεως ἄμοιρα καὶ καθ' ὁρμὴν
φυσικὴν μόνην ζῶντα καὶ πρὸς γῆν κάτω κεκυφότα καὶ τὴν δουλείαν διὰ
τοῦ σχήματος ἐνδεικνύμενα λέγειν δι' ἑαυτὰ παρῆχθαι. πολλῶν δὲ ὄντων
τῶν ἐνδεχομένων εἰς τοῦτο ῥηθῆναι καὶ σχεδὸν ἰδίας συγγραφῆς διὰ τὸ
πλῆθος δεομένων, μὴ χωρούσης τῆς προκειμένης ὑποθέσεως τὸ μῆκος
τῶν λόγων, ἐπὶ τὰ σύντομα μέν, καίρια δὲ καταντῆσαι προσήκει. εἰ
τοίνυν ὡς ἐν εἰκόνι τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τὰ τῶν ἔξωθεν ἐσοπτρισθείημεν, ἐξ
αὐτῆς ἂν εἴημεν τῆς | τῶν ζητουμένων οὐσίας τὰς ἀποδείξεις ποιούμενοι. 61
ὁρῶμεν οὖν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ψυχῇ τὴν ἀλογίαν καὶ τὰ ταύτης μέρη
(λέγω δὲ τὴν ὄρεξιν καὶ τὸν θυμόν) πρὸς ὑπηρεσίαν δεδομένα τῷ λογικῷ,
καὶ τὸ μὲν ἄρχον, τὰ δὲ ἀρχόμενα, καὶ τὸ μὲν κελεῦον, τὰ δὲ κελευόμενα
καὶ ὑπηρετούμενα ταῖς χρείαις, αἷς ἂν ὁ λόγος ὑποβάλῃ, ὅταν σῴζῃ τὸ
κατὰ φύσιν ὁ ἄνθρωπος. εἰ δὲ τῶν ἐν ἡμῖν ἀλόγων τὸ ἐν ἡμῖν ἄρχει
λογικόν, πῶς οὐκ εἰκὸς καὶ τῶν ἔξωθεν ἀλόγων αὐτὸ κρατεῖν καὶ πρὸς
τὰς χρείας αὐτῷ δεδόσθαι; ὑπηρετεῖσθαι γὰρ φύσει τέτακται τὸ ἄλογον
τῷ λογικῷ, ὡς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐδείχθη. δηλοῖ δὲ τοῦτο καὶ ἡ τῶν

11 Theodoret. Cyrr. de prov. III p. 597; Basil. hexaem. IX 2 (p. 486); Greg. Nyss. de hom. op. 5 (p. 138 A–C)

2–8 Mel. 15, 1–7 || 6–9 Glyc. PG 128, 225 B || 19–p. 14, 2 Nil. f. 52r

2 *τῶν* **ΠBHF** om. **ΔKDP** || 5 *καὶ ἀστέρων* Alf. arm. | *κινήσεις* **ΠHDP** arm. *κίνησις* **BΔKF** | *καὶ ὄμβροι* om. **D**[1] || 6 *διὰ ταῦτα*] *δι' αὐτὰ* **K** || 7.8 *τοῦ καρποῦ* **K** || 8 *διαμένῃ* **H** || 9 *τοὺς δὲ καρποὺς* om. **F** | *διασκέψασθαι* **Π** || 11 *ἴσως* om. **K** || 12 *μόνην ζῶντα* **HΔKFD** *ζῶντα μόνην* **ΠB** *μόνα ζῶντα* **P** | *κάτω κεκυφότα*] *κατακεκυφότα* **F** || 13 *δεικνύμενα* **D** | *παρῆλθε* **B** || 15 *μὴ* – 16 *λόγων* om. **Δ** | *διὰ τὸ* **K** || 16 *εἰ* – 18 *ποιούμενοι* om. **B** || 17 *ὡς* **ΠHΔKDP** om. **F** | *καὶ τὰ* **ΠHΔKFD** Alf. arm. *κατὰ* **P** || 18 *εἴημεν* **ΠHKFDP** *ἴωμεν* **Δ** *εἰδείημεν* Alf. arm. | *οὐσίας* **ΠHΔKDP** *αἰτίας* **F** || 19 *αὐτῆς* **F** || 20 *δὲ* **ΠBHFDP** *δὴ* **ΔK** || 21 *δὲ*[1]] add. *καὶ* **H**[1] || 22 *οἷς* **Δ** | *ὑποβάλῃ* **ΠHFD** *ὑποβάλλῃ* **BΔP** *ὑποβάλλει* **K** | *σώζει* **K** || 24 *λογιστικὸν* **Δ** | *εἰκὸς* **βKF** *εἰκότως* **DP** | *ἀλόγων* om. **F** || 25 *αὐτῷ* **ΠBHK** Alf. arm. *αὐτῶν* **Δ** *αὐτὸ* **F** *τούτῳ* **DP** | *δίδοσθαι* **F** | *γὰρ*] *μὲν γὰρ* **F**

πολλῶν ζῴων κατασκευὴ πρὸς ὑπηρεσίαν τῷ ἀνθρώπῳ ἐπιτήδειος
γενομένη, βόες μὲν καὶ πάντα τὰ νωτοφόρα πρὸς γεωργίαν καὶ ἀχθοφο-
ρίαν, τὰ πολλὰ δὲ τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἐνύδρων καὶ τῶν χερσαίων πρὸς
ἀπόλαυσιν, τὰ δὲ μιμηλὰ πρὸς τέρψιν καὶ ἄνεσιν. εἰ δὲ μὴ πάντα ταῖς
τοιαύταις χρείαις ὑπηρετεῖται, ἀλλ᾽ ἔνια καὶ λυμαίνεται τὸν ἄνθρωπον,
62 *ἰστέον ὡς προηγου|μένως τῶν δι᾽ ὑπηρεσίαν γενομένων καὶ τὰ ἄλλα πάντα*
τὰ ἐνδεχόμενα κατεσκεύασται, ἵνα μηδὲν ἐλλείπῃ τῇ κτίσει τῶν ἐνδεχο-
μένων γενέσθαι. οὐδὲ ταῦτα δὲ παντάπασιν ἐκπέφευγε τὴν τῶν ἀνθρώπων
ὄνησιν, ἀλλὰ καὶ τὰ δηλητηριώδη πρὸς οἰκείαν ὠφέλειαν ὁ λόγος καρποῦ-
ται. κατακέχρηται γὰρ αὐτοῖς πρὸς θεραπείαν τῆς ἐξ αὐτῶν ἐκείνων
βλάβης καὶ πρὸς τῶν ἄλλων ἀρρωστημάτων ἴασιν· τοιαῦταί τινές εἰσιν
αἱ θηριακαὶ καλούμεναι κατασκευαί, ἃς ὁ λόγος ἐπενόησεν, ἵνα καὶ
τούτων κρατῇ δι᾽ αὐτῶν καὶ ὡς παρὰ πολεμίων κρατηθέντων ὠφελοῖτο.
ἔχει δὲ μυρίας ὁ ἄνθρωπος ἀντιπαθεῖς τούτων δυνάμεις δεδομένας παρὰ
τοῦ δημιουργοῦ, εἴργειν καὶ ἀμύνεσθαι καὶ διορθοῦσθαι τὰς ἐπιβουλὰς
63 *αὐτῶν δυναμέ|νας. ἄλλα μὲν γὰρ ἄλλαις ἁρμόζει χρείαις, κοινῇ δὲ πάντα*
πρὸς θεραπείαν ἀνθρώπου συντελεῖν πέφυκε καὶ τὰ μὴ ταῖς ἄλλαις
χρείαις χρήσιμα. καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν νῦν κατάστασιν τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς
βίου λεγέσθω, ἐπεὶ τό γε ἀρχαῖον οὐδὲν τῶν ἄλλων ζῴων ἐτόλμα κατα-
βλάπτειν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ᾽ ἦν αὐτῷ πάντα δοῦλα καὶ ὑποτεταγμένα
καὶ πειθήνια, ἕως ἐκράτει τῶν οἰκείων παθῶν καὶ τῆς ἀλογίας τῆς ἐν
αὐτῷ. μὴ κρατῶν δὲ τῶν ἰδίων παθῶν, ἀλλὰ κρατούμενος ὑπ᾽ αὐτῶν,
ἐκρατήθη καὶ παρὰ τῶν ἔξωθεν εὐλόγως θηρίων· συνεισῆλθε γὰρ τῇ
ἁμαρτίᾳ καὶ ἡ παρὰ τούτων βλάβη. ὅτι δὲ τοῦτό ἐστιν ἀληθές, δῆλον ἐκ

23 Gen. 3, 15

19 – p. 15, 19 An. op. cit. || 20 – 24 Nil. f. 52ʳ

1 *τῷ ἀνθρώπῳ* **ΠBH** arm. *τῶν ἀνθρώπων* **ΔKDP** Alf. *ἀνθρώπων* **F** || 2 *γινομένη* **H** | *μὲν* **ΠHΔKFD** *μὲν γὰρ* **BP** | *τὰ* om. **K** || 4 *πάντα*] *ταῦτα* **B** || 5 *χρείαις* **ΠBHKDP** *ταῖς χρ.* **Δ** om. **F** | *λυμαίνονται* **B** || 6 *προηγουμένων* **P** | *γινομένων* **D** || 7 *τὰ ἐνδεχόμενα – κτίσει* om. **Δ** | *τὰ ἐνδεχόμενα* **K** *ἐνδ.* **ΠBHDP** om. **F** | *ἐλλείπῃ* **ΠBD** *λείπῃ* **F** *ἐλλίπῃ* **KP** *ἐλλίποι* **H** || 9 *ὄνησιν*] *νόησιν* **K** | *καὶ* om. **K** | *ὁ λόγος* **ΠBHFDP** Alf. arm. *ὁ ἄνθρωπος* **K** *ὁμολόγως* **Δ** || 10 *κατακέχρηται β καταχρῆται γ* | *πρὸς*] *εἰς* **K** || 11 *καὶ – ἴασιν* Alf. arm. *καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἀρρωστημάτων ἰάσεως α* || 12 *καλούμεναι θηριακαὶ* **F** || 13 *ὡς* **ΠBΔKF** *ὥσπερ* **HDP** | *παρὰ β***KF** *ἀπὸ* **DP** | *πολεμίων γ τῶν πολ.* **ΠHΔ** *τῶν θεμελίων* **B** | *κρατηθέντων β***KFD**^{2}**P**^{2} Alf. arm. om. **D**^{1}**P**^{1} ar. | *ὠφελῆται* Burkh. 1904; add. *et eorum armis illos interficiat* arm. || 14 *ἔχει – δεδομένας*] *ἐδείχθη μυρίας ἀντιπαθεῖς τούτων ἔχειν δυνάμεις* **F** | *δὲ*] *δὲ καὶ* **K** | *ἀντιπαθείας ὁ ἄνθρωπος* **B** || 15 *εἴργειν*] *τηρεῖν* **P**ᵗ | *διορθοῦσθαι*] *διωθεῖσθαι* **F** || 17 *μηδὲ* **H** || 18 *ὡς* om. **F** || 19 *λέγεσθαι* **B** || 20 *αὐτοῦ* **H** || 22 *ἑαυτῷ* **K** | *ἰδίων* **ΠBHS**^{2}**GQTKD** *οἰκείων* **S**^{1}**EFP** || 23 *καὶ* om. **B** | *εὐλόγως*] *εἰκότως* **K** | *γὰρ*] *δὲ* **B** || 24 *παρὰ* om. **Π**

τῶν τὸν ἄριστον μετελθόντων βίον· κρείττους γὰρ ἀδηρίτως ὤφθησαν
οὗτοι τῆς τῶν θηρίων ἐπιβουλῆς, ὡς λεόντων μὲν ὁ Δανιήλ, Παῦλος δὲ
τοῦ δήγματος τῆς ἐχίδνης. τίς οὖν ἀξίως θαυμάσειε τὴν εὐγένειαν τούτου
τοῦ ζῴου τοῦ συνδέοντος ἐν ἑαυτῷ τὰ θνητὰ τοῖς ἀθανάτοις καὶ τὰ
λογικὰ τοῖς ἀλόγοις | συνάπτοντος, τοῦ φέροντος ἐν τῇ καθ' ἑαυτὸν 64
φύσει τῆς πάσης κτίσεως τὴν εἰκόνα, δι' ἃ καὶ μικρὸς κόσμος εἴρηται,
τοῦ τοσαύτης ἠξιωμένου παρὰ τοῦ θεοῦ προνοίας, δι' ὃ πάντα καὶ τὰ
νῦν καὶ τὰ μέλλοντα, δι' ὃ καὶ θεὸς ἄνθρωπος γέγονε, τοῦ λήγοντος εἰς
ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν διαφεύγοντος; οὐρανῶν βασιλεύει, κατ' εἰκόνα
καὶ ὁμοίωσιν θεοῦ γεγονὸς Χριστῷ συνδιάγει, θεοῦ τέκνον ἐστί, πάσης
ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας προκάθηται. τίς δ' ἂν ἐξειπεῖν δύναιτο τὰ τούτου τοῦ
ζῴου πλεονεκτήματα; πελάγη διαβαίνει, οὐρανὸν ἐμβατεύει τῇ θεωρίᾳ,
ἀστέρων κινήσεις καὶ διαστήματα καὶ μέτρα κατανοεῖ, γῆν καρποῦται καὶ
θάλασσαν, | θηρίων καὶ κητῶν καταφρονεῖ, πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ τέχνην 65
καὶ μέθοδον κατορθοῖ, ὑπερόριον διὰ τῶν γραμμάτων οἷς βούλεται
προσομιλεῖ, μηδὲν ὑπὸ τοῦ σώματος ἐμποδιζόμενον προφητεύει τὰ
μέλλοντα, πάντων ἄρχει, πάντων κρατεῖ, πάντων ἀπολαύει, ἀγγέλοις καὶ
θεῷ διαλέγεται, τῇ κτίσει κελεύει, δαίμοσιν ἐπιτάττει, τὴν τῶν ὄντων
φύσιν ἐρευνᾷ, θεὸν περιεργάζεται, οἶκος καὶ ναὸς γίνεται θεοῦ· καὶ ταῦτα
πάντα τῶν ἀρετῶν ὠνεῖται καὶ τῆς εὐσεβείας. ἀλλ' ἵνα μὴ δόξωμέν τισιν
ἀπειροκάλως ἀνθρώπου γράφειν ἐγκώμιον καὶ μὴ μόνον τὴν φύσιν ἐκτί-
θεσθαι καθὰ προε|θέμεθα, αὐτοῦ που καταπαύσωμεν τὸν λόγον, εἰ 66
καὶ τὰ μάλιστα τὰ τῆς φύσεως πλεονεκτήματα λέγοντες τὴν φύσιν αὐτὴν
διηγούμεθα. εἰδότες οὖν, ὅσης εὐγενείας μετειλήφαμεν καὶ ὅτι φυτόν

2 Dan. 6, 19–24 | Act. Ap. 28, 3–6 || 3 cf. Cic. nat. deor. II 152ss.; Basil. attende tibi ipsi p. 197 || 6 67 B 1a DK; 68 B 34 DK; Arist. phys. 252 b 26; Gal. de usu part. III 10 (p. 177, 10); Phot. Bibl. cod. 249 p. 440 a 33 || 9–10 Gen. 1, 26

6 Dam. 26, 84–85

1 *μετελθόντων βίον* **β KF** arm. *βίον μετ.* **DP** | *ἀδηρίτως* ***Π*** **BH** arm. *ἀδηρίτους* **F** *ἀδηρίτου* **K** *ἀριδήλως* ***Δ*** om. **DP** Alf. || 3 *τίς* ⟨*ἂν*⟩ Burkh. 1893 | *τὴν εὐγένειαν* om. ***Π*** || 5 *συνάπτοντος* **β F** *συνάψαντος* **KDP** | *τῇ καθ' ἑαυτὸν* **H** ***Δ*** *γ* *ἑαυτῷ τῇ* ***Π*** *τῇ κατ' αὐτὸν* **B** || 6 *τῆς* om. ***Δ*** | *δι' ἃ* **β KF** *διὸ* **DP** || 7 *δι' ὃ* **D**^{2} *δι' ὃν* *α* || 8 *δι' ὃ* **D**^{2} *δι' ὃν* *α* | *ὁ θεὸς* **B** || 10 *γεγονὸς* **D**^{2} Ell. *γεγονὼς* *α* | *θεοῦ*^{2} om. ***Π*** || 11 *δύναιτο* ***Π*** **H** ***Δ*** **KF** *δύναται* **BDP** | *τούτου* om. ***Π*** || 12 *οὐρανὸν* ***Π*** **B** ***Δ*** **KFD** *-ῶν* **HP** || 13 *κινήσεις* Alf. arm. ar. An. *κίνησιν* *α* (*κινήματα* *φ*) ge. | *διαστήματα καὶ μέτρα* ***Π*** **H** ***Δ*** **DP** Alf. arm. *μ. καὶ δ.* **F** *διαστήματα καὶ μετρεῖ καὶ* **B** *διάστημα* **K** | *κατανοεῖ*] *καταφρονεῖ* **H**^{t} *πολυπραγμονεῖ* **H**^{m} || 14 *κητῶν* **BHKF** **D**^{2}**P**^{2} Alf. arm. *κτηνῶν* ***Π*** **D**^{1}**P**^{1} ar. ge. | *καὶ τέχνην* om. **B** || 15 *καὶ μέθοδον* radendo del. **H**, om. arm. An. | *ὑπερόριος* **P** || 16 *ἐμποδιζόμενον* ***Π*** **BHKFD** *-μενος* ***Δ*** **P** || 18 *τῶν ὄντων*] *τούτων* **K** || 20 *τῶν* ***Π*** **BHKFD** *διὰ τῶν* ***Δ*** **P** | *ὠνεῖται*] *νοεῖται* ***Δ*** || 21 *ἐκτίθεσθαι* om. **F** || 22 *που* om. ***Δ*** | *καταπαύσωμεν* ***Π*** **H** ***Δ*** **FDP** *-σομεν* **BK** || 23 *τὰ*^{2} ***Π*** **HKFP** om. **B** ***Δ*** **D** || 24 *συγγενείας* **F** | *μετειλήφαμεν* *β* *μετειλήχαμεν* *γ* | *καὶ* om. ***Π***

ἐσμεν οὐράνιον, μὴ καταισχύνωμεν τὴν φύσιν μηδὲ τῶν τοσούτων δωρεῶν ἀποφανθῶμεν ἀνάξιοι μηδὲ ἑαυτοὺς τοσαύτης ἐξουσίας καὶ δόξης καὶ μακαριότητος ἀποστερήσωμεν, ὀλίγου καιροῦ καὶ βραχείας ἡδονῆς πάντων τῶν αἰωνίων καταπροδόντες τὴν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ διὰ τῶν καλῶν ἔργων καὶ τῆς ἀποχῆς τῶν φαύλων καὶ τοῦ ὀρθοῦ σκοποῦ, ᾧ μάλιστα τὸ θεῖον συνεργεῖν εἴωθε, καὶ διὰ τῶν εὐχῶν τὴν εὐγένειαν διασώσωμεν. περὶ μὲν οὖν τούτων ἱκανὰ καὶ ταῦτα. ἐπειδὴ δὲ τὸν ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς εἶναι καὶ σώματος ὁ κοινὸς ὑποβάλλει λόγος, φέρε διελόντες πρότερον περὶ ψυχῆς διαλάβωμεν, τὰ λίαν λεπτὰ καὶ περισκελῆ καὶ τοῖς πολλοῖς δυσκατανόητα τῶν ζητουμένων παραλιπόντες. |

2
67

Περὶ ψυχῆς

Διαφωνεῖται σχεδὸν ἅπασι τοῖς παλαιοῖς ὁ περὶ τῆς ψυχῆς λόγος. Δημόκριτος μὲν γὰρ καὶ Ἐπίκουρος καὶ πᾶν τὸ τῶν Στωικῶν φιλοσόφων σύστημα σῶμα τὴν ψυχὴν ἀποφαίνονται, καὶ αὐτοὶ δὲ οὗτοι οἱ σῶμα τὴν ψυχὴν ἀποφαινόμενοι διαφέρονται περὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς· οἱ μὲν γὰρ Στωικοὶ πνεῦμα λέγουσιν αὐτὴν ἔνθερμον καὶ διάπυρον, Κριτίας δὲ αἷμα, Ἵππων δὲ ὁ φιλόσοφος ὕδωρ, Δημόκριτος δὲ πῦρ (τὰ γὰρ σφαιροειδῆ σχήματα τῶν ἀτόμων συγκιρνάμενα, πῦρ τε καὶ ἀήρ, ψυχὴν ἀποτελεῖ).
68 *Ἡράκλειτος | δὲ τὴν μὲν τοῦ παντὸς ψυχὴν ἀναθυμίασιν ἐκ τῶν ὑγρῶν, τὴν δὲ ἐν τοῖς ζῴοις ἀπό τε τῆς ἐκτὸς καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἀναθυμιάσεως ὁμογενῆ πεφυκέναι. πάλιν δὲ καὶ τῶν λεγόντων ἀσώματον εἶναι τὴν ψυχὴν ἄπειρος γέγονεν ἡ διαφωνία, τῶν μὲν οὐσίαν αὐτὴν καὶ ἀθάνατον*

1 Plat. Tim. 90 A; Clem. Protrept. X 100 (p. 72, 28) || 15 [Plut.] plac. p. 116, 7; Stob. I 49, 1 (p. 319, 12) || 17 Theodoret. Cyrr. graec. affect. cur. V 18 (p. 127, 13) || 17–18 [Plut.] plac. p. 116, 8–10; Stob. I 49, 1 (p. 319, 14) || 19 [Plut.] plac. p. 116, 14–16

1–2 Mel. 139, 12

1 *τῶν* om. **H** || 2 *ἀνάξιοι*] *ἀλλότριοι* ***Π*** || 4 *αἰωνίων* ***β*FD** *αἰώνων* **KP** | *καταπροδόντες*] *καλῶν προδόντες* **K** | *τὴν* om. **F** || 5 *τῆς* ***Π*BHDP** *διὰ τῆς* ***Δ*KF** || 6 *διασώσωμεν*] desinit ***Δ*** || 7 *οὖν* ***β*KD** om. **FP** | *καὶ* **HKFP** om. ***Π*BD** arm. | *τῆς ψυχῆς* ***Π*** || 9 *διαλάβωμεν* ***β*FP** *-λάβομεν* **KD** || 10 *παραλιπόντες* ***β*FP** *-λείποντες* **KD** || 11 tit. om. **P** || 12 *σχεδὸν* ***β*DP** *δὲ σχεδὸν* **KF** | *τῆς* **BHK** om. ***Π*FDP** arm. || 13 *φιλοσόφων* ***β*KF** arm. *αἱρέσεων* **D** *φιλοσόφων αἱρέσεων* **P** om. Alf. || 14 *ἀποφαίνονται* – 15 *ψυχὴν* om. ***Π*** | *καὶ* om. **B** | *οὗτοι* om. **F** || 15 *οὐσίας*] *ἐνεργείας* **F** | *γὰρ* om. **B** || 16 *δὲ* om. ***Π*** || 18 *συγκιρνάμενα* con. Burkh. 1908 *συγκιρνόμενα* ***Π*D** *συγκιρνώμενα* **P** *συγκρινόμενα* **BHKF** Alf. arm. | *ἀήρ* del. Ell. Burkh. 1908 *ἀέρα* Matth. | *ἀποτελεῖ* ***Π*BDP** Alf. arm. *ἀποτελεῖν* **HF** *ἀποτελεῖν φασι* **K** || 21–22 *ἀσώματον* – *ἀθάνατον* ***β*DP** arm. *ἀσώματον μέν, οὐσίαν δὲ ἀθάνατον* **F** *ἀσώματον μὲν αὐτὴν οὐσίαν, οὐ μὴν δὲ ἀθάνατον* **K**

λεγόντων, τῶν δὲ ἀσώματον μέν, οὐ μὴν οὐσίαν οὐδὲ ἀθάνατον. Θαλῆς
μὲν γὰρ πρῶτος τὴν ψυχὴν ἔφησεν ἀεικίνητον καὶ αὐτοκίνητον, Πυθαγόρας
δὲ ἀριθμὸν ἑαυτὸν κινοῦντα, Πλάτων δὲ οὐσίαν νοητὴν ἐξ ἑαυτῆς κινητὴν
κατὰ ἀριθμὸν ἐναρμόνιον, Ἀριστοτέλης δὲ ἐντελέχειαν πρώτην σώματος
φυσικοῦ, ὀργανικοῦ, δυνάμει ζωὴν ἔχοντος, Δείναρχος δὲ ἁρμονίαν τῶν |
τεσσάρων στοιχείων, ἀντὶ τοῦ κρᾶσιν καὶ συμφωνίαν τῶν στοιχείων· οὐ 69
γὰρ τὴν ἐκ τῶν φθόγγων συνισταμένην, ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ σώματι θερμῶν
καὶ ψυχρῶν καὶ ὑγρῶν καὶ ξηρῶν ἐναρμόνιον κρᾶσιν καὶ συμφωνίαν
βούλεται λέγειν. δῆλον δὲ ὅτι καὶ τούτων οἱ μὲν ἄλλοι τὴν ψυχὴν οὐσίαν
εἶναι λέγουσιν, Ἀριστοτέλης δὲ καὶ Δείναρχος ἀνούσιον. ἔτι δὲ πρὸς
τούτοις οἱ μὲν μίαν εἶναι καὶ τὴν αὐτὴν τῶν πάντων ψυχὴν νενομίκασι
κατακερματιζομένην εἰς τὰ καθ' ἕκαστα καὶ πάλιν εἰς ἑαυτὴν συνιοῦσαν,
ὡς οἱ Μανιχαῖοι καὶ ἄλλοι τινές, οἱ δὲ πολλὰς καὶ διαφόρους κατ' εἶδος,
οἱ δὲ καὶ μίαν καὶ πολλάς. πᾶσα τοίνυν ἀνάγκη μηκῦναι τὸν λόγον
τοσαύταις δόξαις ἀντιλέγοντα.

Κοινῇ μὲν οὖν πρὸς πάντας τοὺς λέγοντας σῶμα τὴν ψυχὴν ἀρκέσει τὰ
παρὰ Ἀμμωνίου | *τοῦ διδασκάλου Πλωτίνου καὶ Νουμηνίου τοῦ Πυθαγορι-* 70
κοῦ εἰρημένα· ἔστι δὲ ταῦτα. τὰ σώματα τῇ οἰκείᾳ φύσει τρεπτὰ ὄντα καὶ
σκεδαστὰ καὶ δι' ὅλου εἰς ἄπειρον τμητά, μηδενὸς ἐν αὐτοῖς ἀμεταβλήτου

1–2 [Plut.] plac. p. 115, 11–12; Stob. I 49, 1 (p. 318, 19–20) || 2–3 [Plut.] plac. p. 115, 13–14; Stob. I 49, 1 (p. 318, 21–22) || 3–4 Plat. Phaedr. 245 E; Tim. 35 B, 43 A et alibi; [Plut.] plac. p. 115, 15 || 4 Arist. de an. 412 a 27; [Plut.] plac. p. 115, 15–16 || 5 [Plut.] plac. p. 115, 20; Stob. I 49, 1 (p. 319, 3): ambo Dicaearchum habent (= fr. 12a Wehrli); ex his Dicaearchum pro Dinarcho in textu posuit perperam Matthäi; Dinarch. et. Herm. irris. 1 (Diels, dox. p. 651, 13): nomen Dinarchi e Nemesio sumpsit scholiastes codicis Patmiaci; Clearchum laudat Theodoret. Cyrr. graec. aff. cur. V 18 (p. 127, 4); Diarchum habent codd. ps.-Galeni hist. phil. 24 (Diels, dox. p. 613, 15), cuius nomen, cl. Cic. Tusc. I 77, sine necessitate correxit I. Camerarius || 17 Numen. fr. 4b Des Places = test. 29 Leemans

2–3 Mel. 146, 31 || 16–p. 18, 5 Mel. 144, 14–24

1 *Θαλῆς*] *θαλάσσιος* **B** || 2 *καὶ αὐτοκίνητον* om. **K** || 3 *νοητὴν* **βKF** *νοερὰν* **DP** | *ἑαυτῆς* **ΠHKFP** *αὐτῆς* **BD** | *κινητὴν*] add. *ἤγουν* **Π** || 4 *δὲ* **βKF** Alf. arm. om. **DP** || 5 *ὀργανικοῦ*] *ὀργάνου* **B** || 6 *τεσσάρων* om. **B** | *ἀντὶ τοῦ – στοιχείων* **βDP** Alf. arm. om. **KF** || 7 *τὴν*] *τῶν* **B** | *θερμῶν – 8 ξηρῶν* **BHDP** Alf. arm. *θ. καὶ ψ. καὶ ὑ. καὶ ξ.* **Π** *θ. καὶ ξ. καὶ ψ. καὶ ὑ.* **F** *θερμὸν καὶ ψυχρὸν καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν* **K** || 8 *κρᾶσιν*] *τάξιν* **K** || 9 *καὶ* om. **Π** | *τὴν* om. **B** | *τὴν ψυχὴν* post *εἶναι* (10) pon. **F** || 10 *δὲ*[2] om. **K** || 14 *καὶ*[1] **HKDP** arm. om. **ΠBF** Alf. || 15 *ἀντιλέγοντα* **ΠBKDP** *ἀντιλέγοντας* **HF** || 16 *σῶμα*] add. *εἶναι* **F** || 18 *ἔστι* **KF** *εἰσὶ* **βDP** | *ταῦτα*] add. *Ἀμμωνίου συλλογισμὸς περὶ ψυχῆς* unc. litt. **Π** || 19 *καὶ* **BHK FD** Alf. arm. om. **ΠP** | *τμητά*] *τμεῖμα* **P** | *αὐτοῖς* **HKDP** *ἑαυτοῖς* **ΠBF** | *ἀμεταβλήτου* om. **H**

ὑπολειπομένου, δεῖται τοῦ συνδέοντος καὶ συνέχοντος καὶ ὥσπερ συσφίγγοντος καὶ συγκρατοῦντος αὐτά, ὅπερ ψυχὴν λέγομεν. εἰ τοίνυν σῶμά ἐστιν ἡ ψυχὴ οἱονδήποτε, εἰ καὶ λεπτομερέστατον, τί πάλιν ἐστὶ τὸ συνέχον ἐκείνην; ἐδείχθη γὰρ πᾶν σῶμα δεῖσθαι τοῦ συνέχοντος καὶ οὕτως εἰς ἄπειρον, ἕως ἂν καταντήσωμεν εἰς ἀσώματον. εἰ δὲ λέγοιεν, καθάπερ οἱ Στωικοί, τονικήν τινα εἶναι κίνησιν περὶ τὰ σώματα εἰς τὸ
71 *εἴσω ἅμα καὶ εἰς τὸ ἔξω | κινουμένην, καὶ τὴν μὲν εἰς τὸ ἔξω μεγεθῶν καὶ ποιοτήτων ἀποτελεστικὴν εἶναι, τὴν δὲ εἰς τὸ εἴσω ἑνώσεως καὶ οὐσίας, ἐρωτητέον αὐτούς, ἐπειδὴ πᾶσα κίνησις ἀπό τινός ἐστι δυνάμεως, τίς ἡ δύναμις αὕτη καὶ ἐν τίνι οὐσίωται; εἰ μὲν οὖν καὶ ἡ δύναμις ὕλη τίς ἐστι, τοῖς αὐτοῖς πάλιν χρησόμεθα λόγοις· εἰ δὲ οὐχ ὕλη, ἀλλ' ἔνυλον (ἕτερον δέ ἐστι τὸ ἔνυλον παρὰ τὴν ὕλην· τὸ γὰρ μετέχον ὕλης ἔνυλον λέγεται), τί ποτε ἄρα ἐστὶ τὸ μετέχον τῆς ὕλης, πότερον ὕλη καὶ αὐτὸ ἢ ἄυλον; εἰ μὲν οὖν ὕλη, πῶς ἔνυλον καὶ οὐχ ὕλη; εἰ δὲ οὐχ ὕλη, ἄυλον ἄρα· εἰ δὲ ἄυλον, οὐ σῶμα· πᾶν γὰρ σῶμα ἔνυλον. εἰ δὲ λέγοιεν ὅτι τὰ σώματα τριχῇ διαστατά ἐστι, καὶ ἡ ψυχὴ δὲ δι' ὅλου διήκουσα τοῦ σώματος τριχῇ διαστατή ἐστι καὶ διὰ τοῦτο πάντως καὶ σῶμα, ἐροῦμεν ὅτι πᾶν μὲν σῶμα τριχῇ διαστατόν, οὐ πᾶν δὲ τὸ τριχῇ διαστατὸν σῶμα· καὶ γὰρ*
72 *τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν ἀσώματα ὄντα καθ' ἑαυτὰ κατὰ συμ|βεβηκὸς ἐν ὄγκῳ ποσοῦται· οὕτως οὖν καὶ τῇ ψυχῇ καθ' ἑαυτὴν μὲν πρόσεστι τὸ ἀδιάστατον, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ τῷ, ἐν ᾧ ἔστι, τριχῇ διαστατῷ ὄντι συνθεωρεῖται καὶ αὐτὴ τριχῇ διαστατή. ἔτι πᾶν σῶμα ἤτοι ἔξωθεν κινεῖται ἢ ἔνδοθεν· ἀλλ' εἰ μὲν ἔξωθεν, ἄψυχον ἔσται, εἰ δὲ ἔνδοθεν, ἔμψυχον. εἰ δὲ σῶμα ἡ ψυχή, εἰ μὲν ἔξωθεν κινοῖτο, ἄψυχός ἐστιν, εἰ δὲ*

6 Alexandr. de mixt. p. 224, 14; SVF II 442 || **15** Plot. VI 3, 16; Diog. Laert. VII 135 (p. 353, 19ss.)

17–22 Mel. 152, 23–28

1 *συνδέοντος καὶ συνέχοντος* arm. *συνέχοντος καὶ συνάγοντος* **KDP** *συνδέοντος καὶ συνάγοντος* ***Π*** *συντιθέντος καὶ συνάγοντος* **H** Alf. ge. *συντιθέντος καὶ τοῦ συνάγοντος* **B** *πολὺ συνέχοντος* **F** | *καί*^{2} – **4** *συνέχοντος* om. **F** || **2** *εἰ* **HKDP** Alf. arm. *ἢ* ***Π*****B** || **3** *τί* **BHKD** *τι* ***Π*****P** || **4** *ἐκείνην* ***β*****KD** *ἐκείνη* **P** || **6** *τοπικήν* ***Π*** || **7** *ἔσω* **H** || **8** *ἀποτελεσματικὴν* **B** | *εἶναι* om. **K** | *εἴσω* ***Π γ*** *ἔσω* **BH** || **10** *οὐσιοῦται* ***Π*** | *ὕλη* ***β*****KF** Alf. arm. *ὡς ὕλη* **DP** || **11** *πάλιν χρησόμεθα* **BHFDP** *χρησόμεθα πάλιν* ***Π*** *πάλιν χρήσομαι* **K** | *ἔνυλον*] *ἄυλον* **F** || **12** *ὕλης* ***β*****KF** *τῆς ὕλης* **DP** || **18** *μὲν* om. **F** | *διαστατὸν*^{1} ***β*****KFD**^{2}**P** Alf. *διαστατόν ἐστιν* **R** arm. *διαστατὸν σῶμα* **D**^{1} | *τὸ* om. **P** | *καὶ*] *οὐ* **P** || **19** *τὸ ποσὸν* **M**^{2} *ὁ τόπος* ***α*** Alf. arm. ar. | *καθ' ἑαυτὰ* om. **K** || **20** *οὕτως*] *ὄντως* **K** | *τῇ ψυχῇ* ***β*****DP** *τὴν ψυχὴν* **K** *ἡ ψυχὴ* **F** Alf. arm. | *αὐτὴν* **K** | *μὲν* ***Π*****HFDP** *μὲν οὐ* **K** om. **B** || **21** *ἀδιάστατον*] *διαστατὸν* **K** | *τῷ* ***Π*****HK**^{2}**FDP** *τὸ* **BK**^{1} | *ὄντι* om. **P** || **22** *ἔτι* ⟨*δὲ*⟩ Leemans | *ἤτοι ἔξωθεν*] *ἔξω* **F** || **23** *κινῆται* **K** | *ἔσται* ***β*****D** Alf. *ἐστιν* **KFP** arm. | *ἔνδοθεν*] *ἔσωθεν* **F** || **24** *κινεῖται* ***Π***

*ἔνδοθεν, ἔμψυχος. ἄτοπον δὲ καὶ τὸ ἄψυχον καὶ τὸ ἔμψυχον λέγειν τὴν
ψυχήν· οὐκ ἄρα σῶμα ἡ ψυχή. ἔτι ἡ ψυχή, εἰ μὲν τρέφεται, ὑπ' ἀσωμάτου
τρέφεται· τὰ γὰρ μαθήματα τρέφει αὐτήν· οὐδὲν δὲ σῶμα ὑπ' ἀσωμάτου
τρέφεται· οὐκ ἄρα σῶμα ἡ ψυχή. [Ξενοκράτης οὕτω συνῆγεν·] εἰ δὲ μὴ
τρέφεται, πᾶν δὲ σῶμα ζῴου τρέφεται, οὐ σῶμα ἡ ψυχή. καὶ ταῦτα μὲν
κοινῇ πρὸς πάντας τοὺς λέγοντας σῶμα εἶναι τὴν ψυχήν.*

Ἰδίᾳ δὲ πρὸς τοὺς δοξάζοντας αἷμα ἢ πνεῦμα εἶναι τὴν ψυχήν, | ἐπειδὴ 73
*τοῦ πνεύματος ἢ τοῦ αἵματος χωριζομένου νεκροῦται τὸ ζῷον, οὔκουν
ἐκεῖνο ῥητέον, ὅπερ τινὲς τῶν οἰομένων εἶναί τι γεγράφασι λέγοντες·
'οὐκοῦν, ὅταν μέρος ἀπορρυῇ τοῦ αἵματος, μέρος ἀπερρύη τῆς ψυχῆς'.
κουφολογία γὰρ τὸ τοιοῦτον· ἐπὶ γὰρ τῶν ὁμοιομερῶν καὶ τὸ ὑπολειπό-
μενον μέρος ταὐτόν ἐστι τῷ παντί. ὕδωρ γοῦν καὶ τὸ πολὺ καὶ τὸ βραχὺ
ταὐτόν, ὁμοίως καὶ ἄργυρος καὶ χρυσὸς καὶ πάντα, ὧν τὰ μέρη οὐ διαλ-
λάττει ἀλλήλων κατὰ τὴν οὐσίαν· οὕτως οὖν καὶ τὸ ὑπολειπόμενον αἷμα,
ὅσον ἂν ᾖ, ψυχή ἐστιν, εἴπερ ψυχὴ τὸ αἷμα. ἐκεῖνο οὖν μᾶλλον ῥητέον,
ὅτι, εἰ τοῦτό ἐστι ψυχή, οὗ ἐξαιρουμένου θνήσκει τὸ ζῷον, πάντως καὶ τὸ
φλέγμα ψυχή ἐστι καὶ αἱ χολαὶ ἀμφότεραι· | ὁποῖον γὰρ ἂν τούτων* 74
*ἐκλείπῃ, τέλος ἐπάγει τῇ ζωῇ. ἔτι δὲ καὶ τὸ ἧπαρ καὶ ὁ ἐγκέφαλος καὶ ἡ
καρδία καὶ ὁ στόμαχος καὶ οἱ νεφροὶ καὶ τὰ ἔντερα καὶ ἄλλα πολλά· τίνος
γὰρ τούτων ἐξαιρεθέντος οὐ τεθνήξεται τὸ ζῷον; ἄλλως τε πολλά ἐστιν
ἄναιμα μέν, ἔμψυχα δέ, ὡς τὰ σελάχη καὶ μαλάκια, οἷον σηπίαι καὶ
τευθίδες καὶ σμύλοι καὶ πάντα τὰ ὀστρα|κόδερμα καὶ ἁπαλόστρακα, ὡς* 75
*οἱ κάραβοι καὶ καρκίνοι καὶ ἀστακοί· εἰ τοίνυν ἐστὶν ἔμψυχα μέν, ἄναιμα
δέ, δῆλον ὡς οὐκ ἔστιν αἷμα ἡ ψυχή. πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας ὕδωρ εἶναι τὴν
ψυχήν, ὅτι τὸ ὕδωρ ζωογονοῦν φαίνεται πάντα καὶ χωρὶς ὕδατος βιοτεύειν*

4 fr. 66 Heinze (cf. Tert. de an. 6, 6 p. 788, 41, sed etiam Plat. Phaed. 84 A; Prot. 313 C)

1 *ἔμψυχος*] *-ον* **K** | *δὲ* ***Π*HFDP** *οὖν* **K** om. **B** || 1.2 *τὴν ψυχήν*] *ἐπὶ ψυχῆς* **K** || 2 *ἡ*[1] om. **H** || 3 *τρέφῃ* **K** || 4 *Ξενοκράτης – συνῆγεν* om. arm.; alia discrepantia legit ar.; delevi | *οὗτος* **K** | *συνήγαγεν* **D** || 5 *δὲ*] *γὰρ* **B** | *ζώιου σῶμα* ***Π*** || 7 *ἐπειδὴ δὲ* **H** || 8 *τοῦ αἵματος ἢ τοῦ πνεύματος* **H** | *οὔκουν* conieci *οὐκοῦν* **D** arm. *οὐκ οὖν* **KP** *οὐκ* ***β*F** Alf. || 9 *ῥητέον*] *ῥητορεύων* **B** | *ὅπερ*] *ὅτι* **F** || 10 *οὐκοῦν*] *ὅτι* **D** | *ἀπορρυῇ* ***Π*BFP** *ἀπορρύῃ* **HD** *ἀπορρεῖ* **K** | *ἀπερρύη* **HFDP** *ἀπορρυεῖ* ***Π*B** *ἀπορρύεται* **K** || 11 *γὰρ*[1]] *δὲ* **P** | *τοιοῦτο* **H** | *λειπόμενον* **B** || 12 *ταὐτόν* ***β*D** Alf. arm. *ταὐτό* **P** *τοῦτό* **KF** || 12.13 *βραχὺ ταὐτὸν* **BDP** arm. ar. *βραχύτατον* ***Π*H** **KF** Alf. || 14 *ἀλλήλων* om. ***Π*** | *οὖν* ***Π*HKF** *γοῦν* **DP** om. **B** arm. | *τὸ* om. **B** || 15 *ᾖ*] *ἡ* **B** | *ψυχὴ*[2]] add. *ἔστιν* **K** | *ῥητέον* **HDP** *λεκτέον* ***Π*BKF** || 16 *εἰ*] add. *καὶ* **P** || 17 *ἂν τούτων* ***β*KP** *τούτων ἐὰν* **D** *τούτων* **F** || 18 *ἐκλείπῃ* ***Π*BKD** *ἐκλίπῃ* **HFP** | *τῇ ζωῇ*] *τῷ ζῴῳ* **F** | *δὲ* om. ***Π*** || 20 *γὰρ* ***Π*HKF** *γὰρ ἂν* **DP** om. **B** | *ἐξαιρεθέντος*] *ἐξαιρουμένου* **F** | *οὐ* radendo del. **H** om. Alf. || 21 *καὶ τὰ μαλάκια* **K** || 22 *ἰσμύλοι* ***Π*** | *ἁπαλόστρακα*] *ἁπαλόδερμα* ***Π*** || 23 *οἱ* om. **F** | *ἐστὶν* om. **K** || 24 *ὡς* **BHKFP** *ὅτι* ***Π*** om. **D** || 25 *ζωογονοῦν* ***β*** *ζωογονεῖν* ***γ***

*ἀδύνατον, πολλὰ τὰ ἀντιπίπτοντα· οὐδὲ γὰρ χωρὶς τροφῆς ζῆν οἷόν τε·
ψυχὴν ἄρα καὶ τὰς τροφὰς πάσας καθ᾽ ἑκάστην ῥητέον κατ᾽ αὐτούς. |
76 ἔπειτα πολλὰ τῶν ζῴων ἐστὶ μὴ πίνοντα, ὡς ἐπί τινων ἀετῶν ἱστόρηται,
καὶ πέρδιξ δὲ δύναται ζῆν χωρὶς τοῦ πίνειν. διὰ τί δὲ μᾶλλον τὸ ὕδωρ
ψυχὴ καὶ μὴ ὁ ἀήρ; ὕδατος μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ πολὺ δυνατὸν ἀποσχέσθαι,
τοῦ δὲ ἀναπνεῖν τὸν ἀέρα οὐδὲ τὸ βραχύτατον. ἀλλ᾽ οὐδὲ ὁ ἀὴρ ψυχή·
πολλὰ γάρ ἐστι ζῶντα μέν, μὴ ἀναπνέοντα δὲ τὸν ἀέρα, ὡς τὰ ἔντομα
πάντα, οἷον μέλιτται καὶ σφῆκες καὶ μύρμηκες, καὶ τὰ ἄναιμα καὶ τῶν
θαλασσίων τὰ πολλὰ καὶ πάντα, ὅσα οὐκ ἔχει πνεύμονα· οὐδὲν γὰρ μὴ
ἔχον πνεύμονα ἀναπνεῖ τὸν ἀέρα, καὶ ἀντιστρέφει, οὐδὲν μὴ ἀναπνέον τὸν
ἀέρα πνεύμονα ἔχει.*

*Ἐπειδὴ δὲ καὶ Κλεάνθους τοῦ Στωικοῦ καὶ Χρυσίππου φέρονται λόγοι
τινὲς οὐκ εὐκαταφρόνητοι, ἐκθετέον καὶ τούτων τὰς λύσεις, ὡς ἐπέλυσαν
οἱ ἀπὸ Πλάτωνος. ὁ Κλεάνθης τοιόνδε πλέκει συλλογισμόν· οὐ μόνον,
77 φησίν, ὅμοιοι τοῖς γονεῦσι γινόμεθα κατὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ | καὶ κατὰ τὴν
ψυχὴν τοῖς πάθεσι, τοῖς ἤθεσι, ταῖς διαθέσεσι· σώματος δὲ τὸ ὅμοιον καὶ
τὸ ἀνόμοιον, οὐχὶ δὲ ἀσωμάτου· σῶμα ἄρα ἡ ψυχή. ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐκ
τῶν ἐπὶ μέρους τὰ καθ᾽ ὅλου οὐ συγκατασκευάζεται. πρὸς τούτῳ δὲ καὶ
τὸ ʽοὐχὶ δὲ ἀσωμάτουʼ ψεῦδός ἐστιν. λέγομεν γὰρ ἀριθμοὺς ὁμοίους
εἶναι, ὧν αἱ πλευραὶ ἀνάλογοί εἰσιν, ὡς τὸν ἓξ καὶ τὸν εἰκοσιτέσσαρα·
πλευρὰ γὰρ τοῦ ἓξ ὁ δύο καὶ ὁ τρία, τοῦ δὲ εἰκοσιτέσσαρα ὁ τέσσαρα καὶ
ὁ ἕξ. ἀναλογίαν δὲ ἔχει τὰ μὲν δύο πρὸς τὰ τέσσαρα, τὰ δὲ τρία πρὸς τὰ
78 ἕξ. ἐν διπλασίονι γὰρ λόγῳ θεωρεῖται· τὰ γὰρ τέσσαρα τῶν | δύο διπλα-*

12 SVF I 518; Tert. de an. 5, 4–6 (p. 787, 17–28); Alexandr. de an. p. 117, 1 (Panaetio tribuit Cic. Tusc. I 79 = van Straaten fr. 83; Chrysippo tribuit Plut. Stoic. repugn. 41, p. 49, 9–24; SVF II 806)

1 *πολλὰ*] *λεκτέον* **K** | *οἷόν τε* ***Π*** **HKFDP**[2] arm. *οἴονται* **B** Alf. *δυνατόν* **P**[1] || **2** *πάσας καθ᾽ ἑκάστην* **BHFD** *καθ᾽ ἑκάστην πάσας* **P** *πάσας τὰς καθ᾽ ἑκάστην* **K** *καθ᾽ ἑκάστην* ***Π*** *πάσας* Alf. om. arm. | *ῥητὸν* **F** || **3** *ἔπειτα*] add. *καὶ* **F** || **4** *δὲ*[1] om. **D** | *πίνειν* ***Π*** **BFDP** *πιεῖν* **HK** | *τὸ ὕδωρ μᾶλλον* ***Π*** || **5** *ψυχὴ* om. **B** | *καὶ*[2] om. **B** | *ἀπέχεσθαι* **F** || **6** *τὸ* om. **B** || **9** *πνεύμονα*] add. *ἀναπνεῖν τὸν ἀέρα* **K** || **9.10** *μὴ ἔχον*] *ὁ μὴ ἔχων* **P** || **10** *καὶ*] *ἃ καὶ* **K** | *ἀναστρέφει* **P**[1] || **11** *ἔχει*] add. *καὶ οὐδὲν πνεύμονα μὴ ἔχον ἀναπνεῖ τὸν ἀέρα* **K** || **12** *καὶ*[1] om. **B** || **14** *Κλεάνθης*] add. *δὲ* **B** | *τοιόνδε* **H***γ* *τοιοῦτον* ***Π*** **B** | *οὐ μόνον*] add. *συλλογισμοὶ* **B** || **14–15** *οὐ μόνον, φησίν, ὅμοιοι κατὰ τὸ σῶμα* (*οὐ – σῶμα* duplic.) *τοῖς γονεῦσι γινόμεθα* **K** || **15** *φησὶν ὅμοιοι* **HFDP** *ὅμ. φ.* ***Π*** *φησὶν ὅμοιον* **B** || **16–17** *καὶ τὸ ἀνόμοιον* ***Π*** **HDP** *καὶ ἀν.* **F** *κατὰ τὸ ὅμοιον* **B** om. **K** || **17** *ἀσώματον* **F** || **18** *οὐ* *β* **D**[2]**P** Alf. arm. om. **KFD**[1] | *τοῦτο* **BP**[2] || **19** *οὐχὶ* om. **P** | *ὁμοίως* **B** || **20** *ὡς*] add. *καὶ* **D** | *τὸν . . . τὸν* ***Π*** **HD** *τῶν . . . τῶν* **BKF** *τὸν . . . τῶν* **P** | *εἰκοσιτεσσάρων* **B** || **21** *πλευρὰ* *β* **KF** *πλευραὶ* **D** Alf. arm. *αἱ πλευραί· πλευραὶ γὰρ* **P** | *ὁ τρία* edd. *τρία* **DP** *ὁ τρεῖς* *β* **KF** | *ὁ τέσσαρα* ***Π*** **HFDP** *ὁ τέταρτος* **K** om. **B** | *καὶ*[2] om. ***Π*** || **22** *ἕκτος* **K** | *δὲ*[1] om. **B** Alf. | *τὰ μὲν* – **23** *τῶν δύο* om. **B** | *τὰ δὲ* **H***γ* *καὶ τὰ* ***Π*** || **23** *λόγῳ* ***Π*** **HKDP** om. **F**

σίονα καὶ τὰ ἓξ τῶν τρία· ἀσώματοι δὲ οἱ ἀριθμοί. καὶ σχήματα δὲ
σχήμασιν ὅμοιά ἐστιν, ὅσα τάς τε γωνίας ἴσας ἔχει καὶ τὰς περὶ τὰς ἴσας
γωνίας πλευρὰς ἀνάλογον· τὸ δὲ σχῆμα καὶ αὐτοὶ ἀσώματον ὁμολογοῦσιν
εἶναι. ἔτι ὡς τοῦ ποσοῦ ἴδιόν ἐστι τὸ ἴσον καὶ ἄνισον, οὕτω καὶ τοῦ ποιοῦ
τὸ ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον· ἀσώματον δὲ ἡ ποιότης· ἔστιν ἄρα καὶ ἀσώματον
ἀσωμάτῳ ὅμοιον. ἔτι φησίν· οὐδὲν ἀσώματον συμπάσχει σώματι οὐδὲ
ἀσωμάτῳ σῶμα, συμπάσχει δὲ ἡ ψυχὴ τῷ σώματι νοσοῦντι | καὶ τεμνο- 79
μένῳ καὶ τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ· αἰσχυνομένης γοῦν ἐρυθρὸν γίνεται καὶ
φοβουμένης ὠχρόν· σῶμα ἄρα ἡ ψυχή. ἔστι δὲ καὶ τὸ ἕτερον τῶν λημ-
μάτων ψεῦδος κατὰ πρόσληψιν συγκείμενον τὸ λέγον ʿοὐδὲν ἀσώματον
σώματι συμπάσχειʾ. τί γάρ, εἰ μόνῃ τῇ ψυχῇ τοῦτο πρόσεστιν; ὥσπερ τις
εἰ λέγοι· οὐδὲν ζῷον τὴν ἄνω γένυν κινεῖ· ὁ δὲ κροκόδειλος τὴν ἄνω γένυν
κινεῖ· οὐ ζῷον ἄρα ὁ κροκόδειλος. ψευδὴς γάρ ἐστιν ἡ πρότασις καὶ
ἐνταῦθα κατὰ πρόσληψιν ἡ λέγουσα ʿοὐδὲν | ζῷον τὴν ἄνω γένυν κινεῖʾ· 80
ἰδοὺ γὰρ ὁ κροκόδειλος καὶ ζῷον καὶ τὴν ἄνω γένυν κινεῖ. τὸν αὐτὸν δὲ
τρόπον καὶ ὅταν λέγῃ μηδὲν ἀσώματον σώματι συμπάσχειν· προσλαμβάνει
γὰρ τὸ ζητούμενον τῇ ἀποφάσει. εἰ δέ τις ὑποθοῖτο ἀληθὲς εἶναι τὸ μηδὲν
ἀσώματον σώματι συμπάσχειν, ἀλλὰ τὸ ἐπαγόμενον οὐκ ἔστιν ὁμολογού-
μενον, ὅτι συμπάσχει ἡ ψυχὴ νοσοῦντι καὶ τεμνομένῳ τῷ σώματι.
ἀμφιβάλλεται γάρ, εἴτε τὸ σῶμα μόνον ἐστὶ τὸ ἀλγοῦν λαβὸν παρὰ τῆς
ψυχῆς τὴν αἴσθησιν, αὐτὴ δὲ μένει ἀπαθής, εἴτε καὶ συναλγεῖ τῷ σώματι·
καὶ κρατεῖ μᾶλλον παρὰ τοῖς ἐνδοξοτέροις | τὸ πρότερον· οὐ δεῖ δὲ ἐκ τῶν 81
ἀμφιβαλλομένων συνάγειν τοὺς συλλογισμούς, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ὁμολογου-
μένων. ἐκ περιουσίας δὲ δείκνυται καί τινα ἀσώματα συμπάσχοντα τοῖς

15 Arist. hist. an. 492 b 23; 516 a 24; Herod. II 68, 3 || **22** Plot. III 6, 1–4; cf. Dörrie 135

5–11 Mel. 153, 1–6 || **20–22** Mel. 153, 6–9 || **24**–p. 22, **3** Mel. 153, 10–14

1 *τρία* **D**^{2} *τριῶν* α (*Γʹ* **B**) | *οἱ* om. **B** | *σχῆμα* **B** || **2** *τάς τε*] *καὶ τὰς* **B** | *ἴσας ἔχει*] *καὶ τὰς περὶ τὰς γωνίας πλευρὰς ἀνάλογον ἔχοι* **F** || **3** *ἀναλογοῖεν* **K** | *αὐτοὶ* β Alf. arm. *οὗτοι* γ | *ἀσώματον*] *ἀθάνατον* ***Π*** || **3.4** *εἶναι ὁμολογοῦσιν* **F** || **4** *ὡς*] *ὥσπερ* **K** | *τὸ ἴδιόν* **F** | *ἴσον*] *ἴσου* **D**^{1} | *ἄνισον* β**DP** *τὸ ἄν.* **KF** || **5** *ἀνόμοιον* **BDP** *τὸ ἀν.* ***Π*****HKF** | *καὶ*^{2} om. **H** || **6** *ἀσωμάτῳ*] *-του* ***Π*** | *ὅμοιον* β**FD** arm. *ἀνόμοιον* **P** *ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον* **K** | *ἔτι*] add. *δὲ* **D**^{1} | *σώματι*] add. *συναλγεῖ τι* **B** || **9** *καὶ* **KDP** arm. om. β**F** Alf. || **10** *κατὰ – συγκείμενον* om. Alf. | *συγκείμενον* β**P**^{2} arm. *ἐγκείμενον* γ | *λέγειν* **B** || **11** *τί – μόνῃ*] *τῇ γὰρ νοητῇ* **K** | *εἰ* ***Π*****HFDP** arm. *ἐν* **B** || **11.12** *τις εἰ* ***Π*****HKFD** arm. *εἴ τις* **P** *τισι* **B** || **12** *ζῷον*] *τῶν ζώων* **F** | *κινοῖ* **K** | *ὁ δὲ –* **13** *κινεῖ* om. **P** || **13** *ἐστιν* om. **B** || **15** *ὁ κροκόδειλος*] *τοῦτο* **P** | *ζῷον* **BHKF** *ζῷόν ἐστι* ***Π*****DP** | *τὴν ἄνω γένυν κινεῖ* ante *καὶ ζῷον* pon. ***Π*** | *κινεῖ*] add. *ὁ κορκόδειλος* **P** | *δὴ* **K** || **16** *καὶ* om. **B** | *λέγει* **K** | *συμπάσχει* **K** || **17** *ἀληθῆ* **P** || **19** *τῷ σώματι* post *τεμνομένῳ* β**KF** Alf. arm. post *νοσοῦντι* **DP** || **21** *αὐτὴ* **BHFDP** Alf. arm. *αὕτη* ***Π*****K** || **23** *ἀμφιβαλομένων* **K**^{2} | *λογισμοὺς* **K** || **24** *τοῖς* om. **K**

σώμασιν· αἱ ποιότητες γοῦν ἀσώματοι οὖσαι πασχόντων τῶν σωμάτων καὶ αὐταὶ συμπάσχουσιν ἔν τε τῇ φθορᾷ καὶ τῇ γενέσει συναλλοιούμεναι τῷ σώματι. Χρύσιππος δέ φησιν· ὁ θάνατός ἐστι χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος· οὐδὲν δὲ ἀσώματον ἀπὸ σώματος χωρίζεται· οὐδὲ γὰρ ἐφάπτεται σώματος ἀσώματον· ἡ δὲ ψυχὴ καὶ ἐφάπτεται καὶ χωρίζεται τοῦ σώματος· οὐκ ἄρα ἀσώματος ἡ ψυχή. τούτων τὸ μὲν τὸν θάνατον χωρισμὸν
82 *εἶναι ψυχῆς ἀπὸ σώματος | ἀληθές ἐστι, τὸ δὲ μὴ ἐφάπτεσθαι ἀσώματον σώματος ψεῦδος μέν ἐστι καθ' ὅλου λεγόμενον, ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς ἀληθές· ψεῦδος μέν, ἐπειδὴ καὶ ἡ γραμμὴ ἀσώματος οὖσα ἐφάπτεται σώματος καὶ χωρίζεται, ὁμοίως καὶ ἡ λευκότης· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς ἀληθές· οὐ γὰρ ἐφάπτεται τοῦ σώματος ἡ ψυχή· εἰ γὰρ ἐφάπτεται, δῆλον ὅτι παράκειται αὐτῷ· εἰ δὲ τοῦτο, οὐχ ὅλῳ παράκειται (ἀδύνατον γὰρ σῶμα σώματι ὅλον ὅλῳ παρακεῖσθαι), καὶ οὕτως οὐκ ἔσται ὅλον ἔμψυχον τὸ ζῷον· ὥστε, εἰ μὲν ἐφάπτεται, σῶμα μὲν ἔσται ἡ ψυχή, ὅλον δὲ οὐκ ἔσται ἔμψυχον τὸ ζῷον· εἰ δὲ ὅλον ἐστὶν ἔμψυχον, οὔτε ἐφάπτεται οὔτε σῶμά ἐστιν ἡ ψυχή. τὸ δὲ ζῷον ὅλον ἔμψυχόν ἐστιν· οὔτε ἄρα ἐφάπτεται οὔτε σῶμά ἐστι καὶ χωρίζεται ἀσώματος οὖσα. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ σῶμα, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων· ὅτι δὲ οὐδὲ ἀνούσιος, ἑξῆς ῥητέον.*
83 *Ἐπειδὴ δὲ καὶ Δείναρχος ἁρμο|νίαν ὡρίσατο τὴν ψυχὴν καὶ Σιμμίας ἀντιλέγων τῷ Σωκράτει τὴν ψυχὴν ἁρμονίαν ἔφασκεν εἶναι, λέγων ἐοικέναι τὴν μὲν ψυχὴν ἁρμονίᾳ, τὸ δὲ σῶμα λύρᾳ, ἐκθετέον τὰς λύσεις τούτου τὰς ἐν τῷ Φαίδωνι Πλάτωνος κειμένας. μία μὲν οὖν ἐστιν ἡ ἐκ τῶν προαποδεδειγμένων αὐτῷ· προαποδέδεικται γὰρ ὅτι αἱ μαθήσεις ἀναμνήσεις εἰσίν. τοῦτο οὖν λαβὼν ὡς ὁμολογούμενον κατασκευάζει τὸν λόγον οὕτως· εἰ αἱ μαθήσεις ἀναμνήσεις εἰσίν, ἦν ἡμῶν ἡ ψυχὴ πρὶν ἐν τῷ*

3 SVF II 790 || **9** Prisc. sol. ad Chosr. p. 44, 16 || **19** [Plut.] plac. p. 115, 20 (v. supra p. 17, **5**) || **20** Plat. Phaed. 91 E; 93 A

3–5 Mel. 147, 21–24 || **7–13** Mel. 147, 25–148, 2 || **19**–p. 23, **20** cf. Mel. 145, 2–11

2 *αὐταὶ* **βFP**[2] Alf. *αὗται* **KD** arm. *αὐτὰ* **P**[1] | *τῇ*[2]] *ἐν τῇ* ***Π*** | *γενέσει* **βKFD**[2] Alf. arm. *γεύσει* **P** *ῥεύσει* **D**[1] | *συναλλοιούμενα* **P**[1] || **3** *ὁ*] *ὅτι* ***Π*** | *ὁ χωρισμὸς* **K** || **3.4** *ἀπὸ σώματος* ***Π*HKFD** *ἀπὸ τοῦ σώματος* **P** *ἀσωμάτως* **B** || **4** *οὐδὲ*] *οὐδὲν* **B** | *γὰρ* om. **P** || **6** *οὐκ ἄρα ἀσώματος* **βKP** Alf. arm. *σῶμα ἄρα* **D** *ἄρα σῶμα* **F** || **8** *ἐπὶ – ἀληθές*[2]] om. **B** || **9** *καὶ ἡ*] *δὲ καὶ* **H** || **10** *ἐπὶ*] *ἐπεὶ* **K** | *οὐ* **βKF** *οὐδὲ* **DP** || **11** *τοῦ* om. **B** | *ἐφάπτεται*[2]] add. *τοῦ σώματος ἡ ψυχή* **K** || **12** *αὐτῷ*] *τούτῳ* **F** | *σῶμα* om. ***Π*** || **13** *ὅλον* om. **K** | *ἔσται – 14 οὐκ* om. **B** || **14** *ὥστε – 15 τὸ ζῷον* om. **K** | *ὥστε* ***Π*HFD** *ὡς* **P** | *εἰ* ***Π*HDP** Alf. arm. *ἡ* **F** | *μὲν*[1] **HFDP** om. ***Π*** | *ἔσται*[2] **HFDP** Alf. arm. *ἔστιν* ***Π*B** || **15** *ἐστὶν* **HKFD** arm. om. ***Π*BP** || **17** *οὖν* ***Π*HP** arm. om. **BKFD** | *ἔστιν* om. **P** || **18** *ἐνούσιος* **B** *οὐσία* Alf. || **19** *ἐπειδὴ δὲ* **HDP** *ἐπεὶ δὲ* ***Π*B** *ἐπειδὴ* **KF** || **22** *τούτων* **F** | *οὖν μὲν* **K** || **24** *τοῦτο – 25 εἰσίν* om. **B**

ἀνθρωπείῳ εἴδει γενέσθαι· εἰ δὲ ἁρμονία ἐστί, πρότερον μὲν οὐκ ἦν,
ὕστερον δὲ ἐγένετο ἁρμοσθέντος τοῦ σώματος. πᾶσα γὰρ σύνθεσις οὐκ
ἄλλως ἔχει ἢ ὡς ἔχει ἐκεῖνα τὰ ἐξ ὧν σύγκειται· κοινωνία γάρ τίς ἐστι
τῶν συντιθεμένων | ἡ σύνθεσις ἁρμονία οὖσα, καὶ οὐ κωλύει τὸ μὴ 84
ἡγεῖσθαι αὐτὴν ἐκείνων ἀφ᾽ ὧν συνετέθη, ἀλλ᾽ ἕπεσθαι αὐτοῖς. μάχεται
τοίνυν τὸ ἁρμονίαν εἶναι τὴν ψυχὴν τῷ τὰς μαθήσεις ἀναμνήσεις εἶναι· τὸ
δὲ τῶν ἀναμνήσεων ἀληθές ἐστι· ψεῦδος ἄρα τὸ τὴν ψυχὴν ἁρμονίαν
εἶναι. ἔτι ἡ μὲν ψυχὴ καὶ ἐναντιοῦται τῷ σώματι καὶ τὸν ἀρχικὸν ἐπέχει
λόγον, | ἅτε ἄρχουσα αὐτοῦ· ἡ δὲ ἁρμονία οὔτε ἡγεῖται οὔτε ἐναντιοῦται· 85
οὐκ ἄρα ἡ ψυχὴ ἁρμονία. ἔτι ἁρμονία ἁρμονίας μᾶλλον καὶ ἧττόν ἐστιν
[ἁρμονία] τῷ χαλᾶσθαι καὶ ἐπιτείνεσθαι, οὐ τῷ λόγῳ δὲ τῆς ἁρμονίας
(ἀδύνατον γάρ ἐστι λόγον τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἔχειν), ἀλλ᾽ ἐν τῇ ἁρμογῇ·
ἐὰν γὰρ κεκραμένος ὀξὺς φθόγγος καὶ βαρὺς ἔπειτα ἀνεθῶσι, τὸν λόγον
μὲν τὸν αὐτὸν σῴζουσιν ἐν τοῖς μεγέθεσι τῶν | φθόγγων, παραλλαγὴν δὲ 86
λαμβάνει ἡ ἁρμονία κατὰ τὴν ἁρμογὴν μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπιτεινομένη·
ψυχὴ δὲ ψυχῆς οὐκ ἔστι μᾶλλον καὶ ἧττον· οὐκ ἄρα ἁρμονία ἐστὶν ἡ
ψυχή. ἔτι ἡ ψυχὴ ἀρετὴν καὶ κακίαν ἐπιδέχεται, ἡ δὲ ἁρμονία ἁρμονίαν
καὶ ἀναρμοστίαν οὐκ ἐπιδέχεται· οὐκ ἄρα ἁρμονία ἡ ψυχή. ἔτι ἡ ψυχὴ
τῷ ἐπιδέχεσθαι τὰ ἐναντία παρὰ μέρος οὐσία ἐστὶ καὶ ὑποκείμενον, ἡ δὲ
ἁρμονία ποιότης καὶ ἐν ὑποκειμένῳ· ἡ δὲ οὐσία ποιότητος ἕτερον· καὶ
ἡ ψυχὴ ἄρα ἁρμονίας ἕτερον. ἁρμονίας μέντοι μετέχειν τὴν ψυχὴν οὐδὲν
ἄτοπον, ἀλλ᾽ οὐ παρὰ τοῦτο ἁρμονία ἐστίν· οὐδὲ γάρ, διότι ἀρετῆς
μετέχει, ἀρετή ἐστιν ἡ ψυχή.

Γαληνὸς δὲ ἀποφαίνεται μὲν οὐδέν, ἀλλὰ καὶ διαμαρτύρεται ἐν τοῖς |
ἀποδεικτικοῖς λόγοις ὡς οὐδὲν εἴη περὶ ψυχῆς ἀποφηνάμενος· ἔοικε δέ, 87
ἐξ ὧν λέγει, δοκιμάζειν μᾶλλον τὸ κρᾶσιν εἶναι τὴν ψυχήν (ταύτῃ γὰρ

24 Gal. quod animi mor. corp. temp. seq. 6 (p. 789)

24 – p. 24, 11 cf. Mel. 145, 12 – 23

1 *ἀνθρωπείῳ* **βDP** *ἀνθρωπίνῳ* **KF** | *ἁρμονία*] add. *αὕτη* **P** || 3 *τὰ* secl. Burkh. 1889, om. arm., *ἐκεῖνα* om. Ell., cf. Plat. cod. W | *τίς* om. **K** || 4 *οὖσα* **βF** Alf. arm. *δὲ οὖσα* **KDP** | *καὶ* **βKF** Alf. arm. om. **DP** || 7 *ψευδῶς* **H** || 8 *ἡ* in rasura scr. H^2 | *ἐπέχει* **βKF** *ἔχει* **DP** || 10 *ἔτι* **βF** *ἔτι ἡ* **K** *ἡ γὰρ* **DP** | *ἁρμονίας* om. **K** Alf. arm. || 11 *ἁρμονία* **βKD** Alf. *ἁρμονίας* **F** om. **P** arm., delevi | $τῷ^1$ **ΠH**K^2**DP** *τὸ* **B**K^1 *δὲ τὸ* **F** | *οὐ*] *ἐν* **K** || 12 *ἐστι* **βF** Alf. arm. om. **KDP** | *λόγῳ* **F** | *ἐν*] *ἓν* **K** | *ἁρμογῇ* **βKF** *ἁρμονίᾳ* **DP** || 13 *γὰρ* om. **Π** | *κεκραμένος* **βF** *κεκραμμένω* **KD** *κεκραμένος ἐστὶ* **P** | *ὁ φθόγγος* **B** | *ἔπειτα ἀνεθῶσι* om. Alf. | *ἀνεθῶσι* **ΠHFDP** *ἂν ἐνωθῶσι* **B** *ἐπιταθῶσι* **K** || 14 *ἐν*] *ἐν δὲ* **Π** || 15 *μᾶλλον* – *ἐπιτεινομένη* om. **K** || 17 *ἔτι* – 18 *ψυχή* om. P^1 | *ἡ δὲ* – 19 *τὰ*] *πολὺ τὸ* **F** || 18 *ἁρμονία ἡ ψυχή* **β**P^2 *ἡ ψυχὴ ἁρμονία ἐστίν* **KD** || 20 *ποιότης*] -*τος* D^1 | *ἡ*] *εἰ* **P** || 21 *ἄρα* om. **P** || 22 *διότι*] *ὅτι* **K** || 25 *ἀποδεικτικοῖς* **ΠH** *ἐπιδεικτικοῖς* **BKDP** arm. *ἐπεισακτικοῖς* **F** | *εἴη* om. **F** | *ἀποφαινόμενος* **F** || 26 *τὸ*] *τὴν* **P**

*ἐπακολουθεῖν τὴν τῶν ἠθῶν διαφοράν), ἐκ τῶν Ἱπποκράτους κατασκευάζων τὸν λόγον. εἰ δὲ τοῦτο, δῆλον ὅτι καὶ θνητὴν αὐτὴν εἶναι οἴεται, οὐ πᾶσαν δέ, ἀλλὰ τὴν ἄλογον μόνην ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. περὶ δὲ τῆς λογικῆς ἀμφιβάλλει, λέγων οὕτως· ⟨***⟩ ὅτι δὲ οὐ δύναται τοῦ σώματος ἡ κρᾶσις εἶναι ψυχή, δῆλον ἐντεῦθεν· πᾶν σῶμα ἔμψυχόν τε καὶ ἄψυχον ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων κέκραται· ἡ γὰρ τούτων κρᾶσις τὰ σώματα ἀπεργάζεται. εἰ τοίνυν ἡ τοῦ σώματος κρᾶσίς ἐστιν ἡ ψυχή, οὐδὲν ἄψυχον*
88 *ἔσται, καὶ συνάγεται ὁ λόγος οὕτως· εἰ ἡ | κρᾶσις τοῦ σώματος ψυχή ἐστι, πᾶν δὲ σῶμα κρᾶσιν ἔχει, πᾶν ἄρα σῶμα ψυχὴν ἔχει· εἰ δὲ πᾶν σῶμα ψυχὴν ἔχει, οὐδὲν σῶμά ἐστιν ἄψυχον· οὔτε λίθος ἄρα οὔτε ξύλα οὔτε σίδηρος οὔτε ἄλλο τι ἄψυχον ἔσται. εἰ δὲ μὴ καθ᾽ ὅλον πᾶσαν κρᾶσιν σώματος λέγοι ψυχὴν εἶναι, ἀλλὰ τὴν τοιάνδε, ἐρωτητέον· ποία κρᾶσίς ἐστιν ἡ ποιοῦσα ζῷον καὶ ψυχῆς λόγον ἐπέχουσα; ὁποίαν γὰρ ἂν εἴποι τὴν κρᾶσιν, τοιαύτην εὑρήσομεν καὶ ἐν τοῖς ἀψύχοις. ἐννέα γὰρ οὐσῶν κράσεων, ὡς αὐτὸς ἐν τῷ περὶ κράσεως ἔδειξεν, ὀκτὼ μὲν τῶν δυσκράτων, μιᾶς δὲ τῆς εὐκράτου, κατὰ μὲν τὴν εὔκρατον λέγει κεκρᾶσθαι τὸν ἄνθρωπον (οὐ πάντα δέ, ἀλλὰ τὸν τῆς μέσης κράσεως), κατὰ δὲ τὰς ἄλλας δυσκρασίας τὰ ἄλλα ζῷα κατ᾽ εἶδος μετὰ τῆς ἐπὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀνέσεώς τε καὶ ἐπιτάσεως. εὑρίσκονται δὲ καὶ ἐν τοῖς ἀψύχοις αἱ ἐννέα κράσεις μετὰ τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον, ὡς αὐτὸς πάλιν ἐν τοῖς ἁπλοῖς ἀπέδειξεν. ἔτι εἰ ἡ ψυχὴ κρᾶσίς ἐστιν, αἱ δὲ κράσεις ἐναλλάσσονται κατά*
89 *τε τὰς ἡλικίας | καὶ τὰς ὥρας καὶ τὰς διαίτας, ἡ ψυχὴ ἐναλλάσσεται· εἰ δὲ ἐναλλάσσεται, οὐ τὴν αὐτὴν ἔχομεν ψυχήν, ἀλλὰ κατὰ τὴν κρᾶσιν ποτὲ μὲν λέοντος, ποτὲ δὲ προβάτου, ποτὲ δὲ ἄλλου τινός, ὅπερ ἄτοπον. ἔτι ἡ κρᾶσις οὐκ ἐναντιοῦται ταῖς ἐπιθυμίαις τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ*

14 Gal. de temp. I 8 (p. 31, 28) || **20** Gal. simpl. IV 9 (p. 675ss.)

21 – p. 25, **5** Mel. 145, 23–34

2 *δῆλον – οἴεται*] *καὶ θνητὴν εἶναι δῆλον ὅτι αὐτὴν οἴεται* ***Π*** | *εἶναι οἴεται* **BHDP** *οἴεται εἶναι* **KF** || **3** *ψυχὴν μόνην* **K** || **4** *λέγων οὕτως* radendo del. ***Π*** | lacunam statuit Matth. || **5** *τε καὶ ἄψυχον* **H***γ* Alf. arm. om. ***Π*****B** || **6** *τῶν* om. ***Π*** | *κέκραται*] *κρᾶται* **H** || **7** *τοῦ σώματος κρᾶσις* ***β*****KF** Alf. arm. *κρᾶσις τοῦ σώμ.* **DP** || **9** *πᾶν ἄρα* ***Π*** arm. ge. *πᾶν* **BHKF** Alf. *καὶ πᾶν* **DP** | *εἰ δὲ* – **10** *ἔχει* ***β*****K** Alf. arm. om. **FDP** || **10** *οὐδὲν* ***β*****KD** *καὶ οὐδὲν* **F** *ὡς οὐδὲν* **P** | *ἄψυχόν ἐστιν* ***Π*** | *ξύλον* **H** || **12** *λέγοι ψυχὴν* **BKDP** *λέγει ψ.* ***Π*****H** *ψυχὴν λέγοι* **F** | *ἐρωτητέον δὲ ποία* **F** || **13** *ἂν* ***Π*****HKF** om. **BDP** || **14** *τὴν* ***β*****DP** om. **KF** || **15** *ὡς*] *ὁ* ***Π*** *οὕτως* arm. | *κράσεως* ***Π*****BFDP** Alf. arm. *κράσεων* **HK** || **17** *δέ*] add. *ἄνθρωπον* **K** || **18** *ἐπὶ* om. **K** | *τὸ ἧττον* **F** || **19** *ἀνέσεώς* – **20** *ἧττον* om. **B** || **20** *αὐτὸ* **B** || **21** *ἀπέδειξεν* ***Π*****BKDP** *ἐπέδειξεν* **HF** || **22** *ἡ ψυχὴ ἐναλλάσσεται*] *ἐναλλάσσεται καὶ ἡ ψυχὴ* **P** || **23** *δὲ*] *οὖν* **P** || **25** *ἡ* ***β*****KF** *καὶ ἡ* **DP** | *καὶ* om. **P**

συνεργεῖ· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ κινοῦσα, ἡ δὲ ψυχὴ ἐναντιοῦται· οὐκ ἄρα κρᾶσίς ἐστιν ἡ ψυχή. ἔτι εἰ κρᾶσίς ἐστιν ἡ ψυχή, ἡ δὲ κρᾶσις ποιότης, ποιότης δὲ καὶ γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς, καὶ ἡ ψυχὴ ἄρα χωρισθήσεται | χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς· 90 *τοῦτο δὲ οὐκ ἀληθές· οὐκ ἄρα κρᾶσις οὐδὲ ποιότης ἐστὶν ἡ ψυχή. οὐ γὰρ δήπου τὸ ἕτερον τῶν ἀντικειμένων φυσικῶς προσεῖναι φήσουσι τῷ ζῴῳ, ὡς ἐπὶ τοῦ πυρὸς τὸ θερμόν· ἀμετάθετον γὰρ τοῦτο, φαίνεται δὲ μετατιθεμένη ἡ κρᾶσις, μᾶλλον δὲ αὐτοί εἰσιν οἱ διὰ τῆς ἰατρικῆς τέχνης τὰς κράσεις μεταβάλλοντες. ἔτι παντὸς σώματος αἱ ποιότητες αἰσθηταί εἰσιν· ἡ δὲ ψυχὴ οὐκ αἰσθητή, ἀλλὰ νοητή· οὐκ ἄρα ποιότης σώματός ἐστιν ἡ ψυχή. ἔτι ἡ τοῦ σώματος καὶ πνεύματος μετὰ παραθέσεως σαρκῶν καὶ νεύρων καὶ τῶν ἄλλων εὐκρασία ἰσχύς ἐστι, καὶ ἡ τῶν θερμῶν δὲ καὶ ψυχρῶν καὶ ξηρῶν καὶ ὑγρῶν εὐκρασία ὑγίειά ἐστιν, ἡ δὲ συμμετρία τῶν μελῶν μετὰ τῆς εὐχροίας τὸ κάλλος ποιεῖ τοῦ σώματος· εἰ τοίνυν ἡ ἁρμονία τῆς ὑγιείας καὶ τῆς ἰσχύος καὶ τοῦ κάλλους ψυχὴ | ἐστιν, ἀνάγκη* 91 *ἦν τὸν ἄνθρωπον ζῶντα μήτε νοσεῖν μήτε ἀσθενεῖν μήτε ἄμορφον εἶναι· συμβαίνει δὲ πολλάκις οὐ μίαν μόνην, ἀλλ' ὁμοῦ τὰς τρεῖς ταύτας εὐκρασίας ἀπόλλυσθαι καὶ ζῆν τὸν ἄνθρωπον· συμβαίνει γὰρ τὸν αὐτὸν ὁμοῦ καὶ ἄμορφον εἶναι καὶ ἀσθενεῖν καὶ νοσεῖν· οὐκ ἄρα ἡ εὐκρασία τοῦ σώματός ἐστιν ἡ ψυχή. πῶς οὖν φυσικαί τινες κακίαι καὶ ἀρεταὶ τοῖς ἀνθρώποις ἕπονται; τοῦτο ἀληθῶς ἐκ τῆς τοῦ σώματος κράσεως γίνεται. ὡς γὰρ φυσικῶς ὑγιεινοὶ καὶ νοσώδεις εἰσὶν ἐκ τῆς κράσεως, οὕτω τινὲς φυσικῶς πικρόχολοι ὄντες ὀργίλοι εἰσίν, ἄλλοι δειλοί, ἄλλοι κατωφερεῖς. ἀλλ' ἔνιοι κρατοῦσι καὶ περιγίνονται· δῆλον δὲ ὅτι τῆς κράσεως κρατοῦσιν. ἄλλο δέ ἐστι τὸ κρατοῦν καὶ ἄλλο τὸ κρατούμενον· ἄλλο ἄρα κρᾶσις καὶ ἄλλο ψυχή. ὄργανον γὰρ ὂν τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς, ἐὰν μὲν ἐπιτηδείως κατασκευασθῇ, συνεργεῖ τῇ ψυχῇ καὶ αὐτὸ ἔχει ἐπιτηδείως· | ἐὰν δὲ* 92

9–11 Mel. 145, 34–146, 2 || **14–20** Mel. 146, 4–11 || **20–p. 26, 9** Mel. 146, 12–29

1 *αὕτη* **ΠBKFDP**^{2} arm. *αὐτὴ* **HP**^{1} Alf. || **2** *κρᾶσίς*^{1} **BFD**^{2} *ἡ κρ.* **ΠHKD**^{1}**P** | *ἔτι εἰ*] *εἰ οὖν* **P** | *κρᾶσίς*^{2} **KFD** *ἡ κρ.* **βP** | *ἡ*^{2} **BHKF** om. **ΠDP** | *ποιότης* om. **P** || **3** *δὲ καὶ* **ΠBKFD** arm. *ἐστὶν ἢ* **P** *δὲ* **H** || **4** *καὶ – φθορᾶς* **ΠHKFD**^{2}**P** Alf. arm. om. **BD**^{1} || **5** *ἡ* om. **B** | *οὐ*] *οὐδὲ* **K** || **6** *προσιέναι* **P** || **8** *αὐτοί*] *οὗτοι* **F** || **10** *σώματός* Alf. ar. *ἀσώματός* **α** arm. ge. Mel. || **11** *ἐστιν* om. **F** | *σώματος* **ΠBKFP** Alf. arm. *αἵματος* **HD** || **12** *δὲ* om. **Π** || **13** *ξηρῶν καὶ ψυχρῶν* **K** | *καὶ ὑγρῶν* om. **F** || **14** *εὐχροίας*] *εὐκρασίας* **F** || **15** *ψυχή* **βKF** *ἡ ψυχή* **DP** || **17** *ὁμοῦ* om. **K** | *ταύτας τὰς τρεῖς* **B** || **18** *τὸν αὐτὸν ὁμοῦ* om. **Π** || **19** *καὶ νοσεῖν* om. **P**^{1} | *ἡ* om. **F** || **20** *φυσικαί*] *φησὶ καὶ* **H** | *κακίαι* **βKF** Alf. arm. *καὶ κακίαι* **DP** || **21** *ἕπονται*] *εἰσὶ καὶ ἕπ.* **Π** | *ἀληθῶς* post *τοῦτο* **F** Alf. arm. post *σώματος* **ΠHK** post *κράσεως* **BDP** || **23** *κατωφερεῖς* **ΠBK**^{2}**F** *κατο-* **P** *κατα-* **HK**^{1}**D** || **24** *ἔνιοι*] *ἔνι* **F** || **25** *τὸ*^{1} om. **B** || **26** *γὰρ* om. **Π** | *μὲν* om. **Π** || **27** *κατασκευασθὲν ἐνεργῇ* **K** | *καὶ – ἐπιτηδείως* **βKF** Alf. om. **DP** arm. del. Thibault | *ἐὰν – p. 26, 1 τότε* **βDP** Alf. arm. *εἰ δὲ μὴ ἐπιτηδείως ἐνεργεῖ, τότε* **KF**

ἀνεπιτηδείως, ἐμποδίζει, καὶ τότε χρεία τῇ ψυχῇ πραγμάτων ἀπομαχομένων πρὸς τὴν ἀνεπιτηδειότητα τοῦ ὀργάνου, καὶ ἐὰν μὴ σφόδρα νήψῃ, καὶ συνδιαστρέφεται αὐτῷ, καθάπερ μουσικὸς συνεξαμαρτάνει τῇ τῆς λύρας διαστροφῇ, ἐὰν μὴ πρότερον αὐτὴν καταστήσῃ καλῶς. διὸ καὶ χρεία τῇ ψυχῇ τῆς ἐπιμελείας τοῦ σώματος, ἵνα καταστήσῃ αὐτὸ ὄργανον ἐπιτήδειον ἑαυτῇ. τοῦτο δὲ ποιεῖ διά τε τοῦ λόγου καὶ τῶν ἠθῶν ὡς ἐν ἁρμονίᾳ τὰ μὲν χαλῶσα, τὰ δὲ ἐπιτείνουσα, ἵνα ἁρμόδιον αὐτὸ ἑαυτῇ κατασκευάσῃ καὶ χρήσηται ἐπιτηδείῳ ὀργάνῳ, ἐὰν μὴ καὶ αὐτὴ συνδιαστραφῇ αὐτῷ· συμβαίνει γὰρ καὶ τοῦτο.
93 *Ἀριστοτέλης δὲ | τὴν ψυχὴν ἐντελέχειαν λέγων οὐδὲν ἧττον συμφέρεται*
τοῖς ποιότητα λέγουσιν αὐτήν. διασαφήσωμεν δὲ πρότερον, ἐντελέχειαν
τίνα καλεῖ. τὴν οὐσίαν τριχῶς λέγει· τὸ μὲν ὡς ὕλην ὑποκείμενον, ὃ
καθ' ἑαυτὸ μὲν οὐδέν ἐστι, δύναμιν δὲ ἔχει πρὸς γένεσιν· ἕτερον δὲ
μορφὴν καὶ εἶδος, καθ' ἣν εἰδοποιεῖται ἡ ὕλη· τρίτον δὲ τὸ συναμφότερον
τὸ ἐκ τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἴδους γεγενημένον, ὅ ἐστι λοιπὸν ἔμψυχον. ἔστιν
οὖν ἡ μὲν ὕλη δύναμις, τὸ δὲ εἶδος ἐντελέχεια, καὶ τοῦτο δὲ διχῶς, τὸ μὲν
ὡς ἐπιστήμη, τὸ δὲ ὡς θεωρεῖν κατ' ἐπιστήμην, τουτέστι τὸ μὲν ὡς |
94 *διάθεσις, τὸ δὲ ὡς ἐνέργεια. ἐπιστήμη μέν, ὅτι ἐν τῷ ὑπάρχειν τὴν ψυχὴν*
καὶ ὕπνος καὶ ἐγρήγορσίς ἐστιν· ἀνάλογον δὲ ἡ μὲν ἐγρήγορσίς ἐστι τῷ
θεωρεῖν, ὁ δὲ ὕπνος τῷ ἔχειν καὶ μὴ ἐνεργεῖν. προτέρα δέ ἐστιν ἡ ἐπιστήμη
τῆς ἐνεργείας· διὸ πρώτην ἐντελέχειαν καλεῖ τὸ εἶδος, δευτέραν δὲ τὴν
ἐνέργειαν. οἷον ὀφθαλμὸς ἐξ ὑποκειμένου ἐστὶ καὶ εἴδους, καὶ ἔστι τὸ μὲν

10 Arist. de an. 412 a 7 || **15** Arist. de an. 414 a 16 || **17** Arist. de an. 412 a 22 || **21** Arist. de an. 412 b 28

10–11 Mel. 146, 30–31

1 *ἀπομαχομένων* scripsi, legit fort. arm. *ἀπομαχομένη* (*-μενηι* ***Π***) ***α*** Alf. || **2** *νήφῃ* **P** || **3** *συνδιαστρέφεται* ***Π*HFDP** *-στρέφηται* **BK** | *αὐτῷ* **H*γ*** *αὐτὸ* **B** om. ***Π*** || **4** *καταστήσῃ*] *κατασκευάσῃ* **K** || **5** *καταστήσῃ* ***π*M** arm. Ell. *καταρτήσῃ* **D** *καταρτίσῃ* ***β*KFP** || **6** *τοῦ λόγου* ***β*KF** *λόγου* **P** *τῶν λόγων* **D** || **7** *χαλῶσα*] add. *ἐστιν* **P** | *αὐτὸ*] *αὐτῇ* ***Π*** || **8** *μὴ* om. **B** || **9** *ἑαυτῷ* ***Π*** | *γὰρ καὶ* ***Π*HK**[pc]**FDP** arm. *γὰρ* **B** *καὶ γὰρ καὶ* **K**[ac] || **10** *δὲ* om. ***Π*** || **12** *ὡς ὕλην* ***Π*KFD** Alf. arm. *ὡς ὕλην καὶ* **P** *ὕλη* **BH** || **13** *οὐδέν*] *οὐδ'* **H** | *ἕτερον*] *ἑτέρου τὸ* ***Π*** || **14** *δὲ* om. ***Π*** || **15** *ὅ – ἔμψυχον* om. **F** || **15–16** *ἔστιν μὲν οὖν ἡ ὕλη* **D** || **16** *τὸ εἶδος δὲ* **P** | *καὶ* om. **K** | *διχῶς* ***β*KF** Alf. arm. *διχῶς νοεῖται* **DP** || **17** *ὡς ἐν ἐπιστήμῃ* **D** | *τὸ θεωρεῖν* **H** | *τουτέστι*] *καὶ* **P** || **18** *ἐνέργεια*] *θεωρία* **F** | *μέν* ***Π*BKFP**[1] *μὲν οὖν* **D** *μὲν μέσῃ* **HP**[2] | *ὑπάρχειν*] *ἐνεργεῖν* **D** || **19** *καὶ*[1] *– ἐστιν*] *καὶ ἐγρήγορσίς ἐστι καὶ ὕπνος* **K** | *ὕπνοι* **B** | *ἀνάλογον – ἐστι* (*ἐστι* om. ***Π***) ***β*FD**[2] Alf. arm. *εἰ μὲν ἐγρήγορσίς ἐστιν, ἀνάλογον* **K** om. **D**[1]**P** | *τῷ* ***Π*H** *τὸ* **B*γ*** || **20** *θεωρεῖν* ***β*KFP** Alf. *θ. καὶ ἐνεργεῖν* **D** arm. *ἐνεργεῖν καὶ θεωρίαν* ar. | *ἔχειν* ***β*** Alf. *βλέπειν* ***γ*** arm. ar. | *ποτέρα* **F** || **21** *δευτέραν* ***β*DP** Alf. arm. *διαφοράν* **KF** || **22** *ὁ ὀφθαλμὸς* **K**

ὑποκείμενον ἐν αὐτῷ τὸ δεδεγμένον τὴν ὄψιν | *[ὕλη ὀφθαλμοῦ]· καλεῖται* 95
δὲ καὶ αὐτὸ ὁμωνύμως ὀφθαλμός· εἶδος δὲ καὶ ἐντελέχεια ἡ πρώτη
ὀφθαλμοῦ αὐτὴ ἡ ὄψις ἢ τὸ δύνασθαι ὁρᾶν αὐτῷ παρεχομένη· δευτέρα δὲ
ἐντελέχειά ἐστι τοῦ ὀφθαλμοῦ ἡ ἐνέργεια, καθ' ἣν ὁρᾷ. ὥσπερ οὖν ὁ ἄρτι
τεχθεὶς σκύλαξ οὐδετέραν μὲν ἔχει ἐντελέχειαν, δύναμιν δὲ τοῦ δέξασθαι
τὴν ἐντελέχειαν, οὕτω δεῖ λαβεῖν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς. ὡς γὰρ ἐκεῖ γεννηθεῖσα
ἡ ὄψις τελειοῖ τὸν ὀφθαλμόν, οὕτως ἐνταῦθα γεννηθεῖσα ἡ ψυχὴ ἐν τῷ
σώματι τελειοῖ τὸ ζῷον, ὡς μήτε ἄνευ σώματος εἶναί ποτε τὴν ψυχὴν
μήτε σῶμα δίχα ψυχῆς· σῶμα μὲν γὰρ οὐκ ἔστι, σώματος δέ τι, καὶ διὰ
τοῦτο ἐν σώματι ὑπάρχει καὶ σώματι | *τοιῷδε, καθ' ἑαυτὴν δὲ οὐχ* 96
ὑπάρχει. ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὸ ζωτικὸν μέρος τῆς ψυχῆς ψυχὴν καλεῖ
χωρίζων αὐτῆς τὸ λογικόν· ἔδει δὲ πᾶσαν ὁμοῦ λαβεῖν τὴν ψυχὴν τὴν
ἀνθρώπου καὶ μὴ ἀπὸ μέρους καὶ ταῦτα τοῦ ἀσθενεστάτου περὶ τοῦ
παντὸς ἀποφαίνεσθαι. ἔπειτα τὸ σῶμα, φησί, δυνάμει τὸ ζῆν ἔχει καὶ
πρὸ τοῦ γενέσθαι τὴν ψυχήν· λέγει γὰρ τὸ σῶμα δυνάμει ζωὴν ἔχειν ἐν
ἑαυτῷ. δεῖ δὲ τὸ σῶμα τὸ δυνάμει ζωὴν ἔχον πρότερον ἐνεργείᾳ εἶναι
σῶμα· οὐ δύναται δὲ ἐνεργείᾳ εἶναι σῶμα πρὸ τοῦ δέξασθαι τὸ εἶδος· ὕλη
γάρ ἐστιν ἄποιος καὶ οὐ σῶμα· ἀδύνατον ἄρα τὸ μὴ ὂν ἐνεργείᾳ δύναμιν
ἔχειν πρὸς τὸ | *ἐξ αὐτοῦ τι γίνεσθαι. εἰ δὲ καὶ σῶμα δυνάμει ἐστί, πῶς τὸ* 97
δυνάμει σῶμα δυνάμει ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ δύναται; ἄλλως τε ἐπὶ μὲν
τῶν ἄλλων δυνατὸν ἔχοντά τι μὴ χρῆσθαι αὐτῷ, οἷον ὄψιν ἔχοντα μὴ
χρῆσθαι αὐτῇ· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς ἀδύνατον. οὐδὲ γὰρ ὁ καθεύδων ἄνευ
ψυχικῆς ἐνεργείας ἐστί· καὶ γὰρ τρέφεται καὶ αὔξεται καὶ φαντασιοῦται
καὶ ἀναπνεῖ, ὅπερ μάλιστα τῆς ζωῆς ἐστι τεκμήριον. ἐκ τούτων οὖν

9 Arist. de an. 414 a 19; 413 a 4 || **23** Plot. IV 7, 2, 5

1 *ἐν αὐτῷ* **HKF** arm. *ἐν ἑαυτῷ* **P** *τὸ ἐν ἑαυτῷ* ***Π*** *αὐτῷ* **B** *αὐτὸς ὁ ὀφθαλμὸς* **D** | *δεδεγμένον* **β** $\mathbf{K}^2$**FP** *δὲ δεχόμενον* $\mathbf{K}^1$ *δεχόμενον δὲ* **D** | *ὄψιν*] add. *ἤγουν τὸ εἶδος* **D** | *ὕλη*] *ὕψει* **B** | *ὕλη ὀφθαλμοῦ* del. Evang. || **2** *αὐτὸ* **L** *αὐτὴ* **βDP** *αὕτη* **KF** | *ὁμώνυμος ὀφθαλμοῦ* **B** | *ἡ*] *ἔστιν* ***Π*** || **3** *ὀφθαλμοῦ*] add. *κίνησις* **K** | *αὕτη* **K** | *ἡ*[1] om. **F** | *αὐτῷ* **H***γ* *αὐτῆι* ***Π*** *αὐτὸ* **B** || **4** *ἔστιν ἐντελέχεια* **B** | *τοῦ* om. **F** | *οὖν*] *γὰρ* **K** | *ἄρτι* om. ***Π*** || **6** *καὶ*] *γὰρ* ***Π*** || **6** et **7** *γεννηθεῖσα* ***Π*B** *γενηθεῖσα* **B***γ* || **8** *τοῦ σώματος* **F** | *τὴν* om. **B** || **9** *τὸ σῶμα*[1] **F** | *δίχα ψυχῆς* ***Π*BK** Alf. arm. *δίχα τῆς ψ.* **F** *χωρὶς ψ.* **D** om. **HP** | *σῶμα*[2] — **11** *ὑπάρχει* om. **K** | *ἔστι* **βFP** *ἔστιν ἡ ψυχή* **D** *ἔστιν δίχα ψυχῆς* Alf. *ἔστιν ἐπὶ* arm. | *τι* scripsi *ἐστι* **α** Alf. arm. ar.; cf. Arist. | *καὶ* om. ***Π*** || **10** *οὐχ* **β**$\mathbf{P}^2$ om. **FD**$\mathbf{P}^1$ || **11** *τὸ* om. **P** | *ζωτικὸν* **KDP** syr. *παθητικὸν* **βF** Alf. arm. ar. | *τῆς* om. **B** || **12** *ἔδει*] *εἰ* **B** || **12—13** *ψυχὴν τὴν ἀνθρώπου* ***Π*BKD** *ψ. τοῦ ἀνθρ.* **HF** *ἀνθρ. ψ.* **P** || **13** *μὴ* om. **P** | *καὶ*[2] om. **P** | *τοῦ*[1] om. **B** || **14** *φησὶ τὸ σῶμα* **K** | *τὸ ζῆν*] *ζωὴν* **K** | *ἔχει* **DP** arm. *ἔχειν* **βKF** Alf. ge. || **15—16** *λέγει — ἐν ἑαυτῷ* del. Burkh. 1908 || **16** *ζωὴν*] *τὸ ζῆν* **P** | *ἔχον* **βKF** Alf. arm. *ἔχον ἐν ἑαυτῷ* **DP** || **18** *ἐνεργείᾳ*] add. *σῶμα* **D** || **19** *γενέσθαι* **D** (ut vid.) || **20** *ἑαυτῷ* — **21** *χρῆσθαι* om. **H** || **21** *χρῆσθαι*] incipit **A** | *χρῆσθαι* ***Π****γ* *χρήσασθαι* **B** || **24** *οὖν*] add. *ἐστι* **A**

*φανερὸν ὅτι δυνάμει τὸ ζῆν οὐ δύναται προσεῖναί τινι, ἀλλὰ πάντως
ἐνεργείᾳ. προηγουμένως γὰρ τὸ εἰδοποιοῦν τὴν ψυχὴν οὐδὲν ἄλλο ἐστίν,
ἀλλ᾿ ἡ ζωή· τῇ μὲν γὰρ ψυχῇ σύμφυτός ἐστιν ἡ ζωή, τῷ δὲ σώματι κατὰ
μέθεξιν. ὁ λέγων τοίνυν τὴν ὑγίειαν ἀνάλογον εἶναι τῇ ζωῇ οὐ τὴν τῆς
ψυχῆς ζωὴν λέγει, ἀλλὰ τὴν τοῦ σώματος, καὶ οὕτω σοφίζεται. ἡ μὲν γὰρ
98 σωμα|τικὴ οὐσία παρὰ μέρος τῶν ἐναντίων ἐστὶ δεκτική, ἡ δὲ κατὰ τὸ
εἶδος οὐδαμῶς. ἐὰν γὰρ ἡ κατὰ τὸ εἶδος διαφορὰ μεταλλαγῇ, μεταλλάττε-
ται καὶ τὸ ζῷον, ὥστε οὐχ ἡ κατὰ τὸ εἶδος οὐσία τῶν ἐναντίων ἐστὶ
δεκτική, ἀλλ᾿ ἡ κατὰ τὸ ὑποκείμενον, τουτέστιν ἡ σωματική. οὐ δύναται
τοίνυν ἡ ψυχὴ κατ᾿ οὐδένα τρόπον ἐντελέχεια τοῦ σώματος εἶναι, ἀλλ᾿ οὐσία
αὐτοτελὴς ἀσώματος· παρὰ μέρος γὰρ ἐπιδέχεται τὰ ἐναντία, κακίαν καὶ
ἀρετήν, ὅπερ οὐκ ἠδύνατο τὸ εἶδος ἐπιδέξασθαι. ἔπειτά φησιν ἐντελέχειαν
οὖσαν τὴν ψυχὴν ἀκίνητον εἶναι καθ᾿ ἑαυτήν, κινεῖσθαι δὲ κατὰ συμ-
βεβηκός. οὐδὲν δὲ ἀπεικὸς ἀκίνητον οὖσαν κινεῖν ἡμᾶς· καὶ γὰρ τὸ
κάλλος ἀκίνητον ὂν κινεῖ ἡμᾶς. ἀλλ᾿ εἰ καὶ τοῦτο, ἀκίνητον ὂν κινεῖ, ἀλλὰ
τὸ φύσιν ἔχον κινεῖσθαι κινεῖ καὶ οὐχὶ τὸ ἀκίνητον. εἰ τοίνυν καὶ τὸ
99 σῶμα καθ᾿ ἑαυτὸ κίνησιν εἶχεν, οὐδὲν ἦν ἄτοπον αὐτὸ | κινεῖσθαι ὑπ᾿ ἀκι-
νήτου· νῦν δὲ ἀδύνατον τὸ ἀκίνητον ὑπ᾿ ἀκινήτου κινεῖσθαι· πόθεν οὖν
τῷ σώματι τὸ κινεῖσθαι, εἰ μὴ ἀπὸ τῆς ψυχῆς; οὐ γὰρ αὐτοκίνητόν ἐστι
τὸ σῶμα. πρώτην οὖν γένεσιν κινήσεως βουλόμενος δεῖξαι, οὐ πρώτην,
ἀλλὰ δευτέραν ἔδειξεν. εἰ μὲν γὰρ τὸ μὴ κινούμενον ἐκίνει, πρώτην
ἐποίει κίνησιν· εἰ δὲ τὸ κινούμενον ἀφ᾿ ἑαυτοῦ καὶ ἄλλως κινεῖ, δευτέρας
κινήσεως γένεσιν ἐξηγεῖται. πόθεν οὖν πρώτη γένεσις τῆς κινήσεως τῷ
σώματι; τὸ γὰρ λέγειν ἀφ᾿ ἑαυτῶν κινεῖσθαι τὰ στοιχεῖα, τὰ μὲν κοῦφα
ὄντα φύσει, τὰ δὲ βαρέα, ψεῦδός ἐστιν· εἰ γὰρ ἡ κουφότης καὶ βαρύτης
κίνησίς ἐστιν, οὐδέποτε στήσεται τὰ κοῦφα καὶ βαρέα, ἵσταται δὲ τὸν*

4 Themist. de an. p. 46, 18 || 12 Arist. de an. 405 b 31 || 24 Arist. de caelo 300 a 20

1 *τινι* **ΠHKFAD** *τι* **BP** || 3 *ἀλλ᾿* om. **A** | *ἢ*^{1} **K**^{2}**F** *ἢ* **βADP** Alf. arm. *ἡ* **K**^{1} *ἢ ἡ* Matth. | *τῇ — ζωή* om. **B** | *τὸ δὲ σῶμα* **B** || 4 *τὴν*^{1} om. **K** | *τῇ ζωῇ* **BHKFAD** *τῆς ζωῆς* **Π** *τὴν ζωὴν* **P** || 5 *οὗτος* **F** | *γὰρ* om. **D**^{1} || 6 *οὐσία*] *ὑγεία* **A**^{1} | *ἡ*] *εἰ* **B** || 8 *οὐσία*] *οὖσα* **P** || 9 *ἀλλ᾿ ἡ* **ΠBKFAD** Alf. arm. *ἀλλ᾿ ἢ* **H** *ἀλλὰ* **P** || 11 *ἐναντία*] add. *καὶ αὐτὴ* **D** | *τε καὶ* **A** || 12 *ἠδύνατο* **BHFADP** *ἐδ-* **ΠK** *δύναται* Alf. arm. | *τὸ* om. **B** || 13 *εἶναι*] *οὖσαν* **K** || 14 *καὶ γὰρ καὶ* **H** || 15 *κινεῖ*^{1}] *κινῇ* **P** | *ἀλλ᾿ εἰ — 16 κινεῖ* om. **F** | *εἰ* **βK**^{2}**ADP** *ἡ* **K**^{1} | *ὂν* **BHKADP** *οὐ* **Π** || 16 *καὶ*^{1} om. **F** | *καὶ*^{2} om. **K** Alf. || 17 *καθ᾿ ἑαυτὸ* post *εἶχε* pon. **B** | *κινεῖσθαι αὐτὸ* **Π** || 18 *ἀκινήτου* **ΠHKFAD** *τοῦ ἀκ.* **B** *κινητοῦ* **P** | *οὖν* om. **Π** || 19 *εἰ μὴ*] *ἢ* **Π** || 20 *οὖν*] *γοῦν* **A** | *γενέσεως κίνησιν* **F** || 21 *μὲν* om. **H** | *τὸ* **ADP** arm. om. **βKF** || 22 *καὶ ἄλλως* **HADP** Alf. arm. *καὶ ἄλλος* **ΠB** *καὶ ἄλλα* **K** *κάλλος* **F** | *κινεῖ*] *συγκινεῖ* **K** || 24 *τὰ μὲν — 25 βαρέα*] *τάδε τὰ βαρέα καὶ κοῦφα* **K** || 25 *φύσει* **βFAP** *τῇ φύσει* **D** | *ἡ* om. **K** || 26 *οὐδέποτε* **ΠBK** *οὐ δήποτε* **HFADP** | *κοῦφα καὶ* om. **K**

*οἰκεῖον καταλαβόντα τόπον· οὐκ ἄρα βαρύτης καὶ κουφότης αἰτίαι
πρώτης | κινήσεώς εἰσιν, ἀλλὰ ποιότητες τῶν στοιχείων. ἐὰν δὲ καὶ* 100
*τοῦτο δοθῇ, πῶς τὸ λογίζεσθαι καὶ δοξάζειν καὶ κρίνειν δύναται κουφότη-
τος καὶ βαρύτητος ἔργα εἶναι; εἰ δὲ μὴ τούτων, οὐδὲ τῶν στοιχείων· εἰ δὲ
μὴ τῶν στοιχείων, οὐδὲ τῶν σωμάτων. ἔτι εἰ κατὰ συμβεβηκὸς ἡ ψυχὴ
κινεῖται, τὸ δὲ σῶμα ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ μὴ οὔσης τῆς ψυχῆς ἐξ ἑαυτοῦ τὸ
σῶμα κινηθήσεται· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ζῷον ἔσται χωρὶς τῆς ψυχῆς. ἄτοπα
δὲ ταῦτα· ἄτοπον ἄρα καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς. ἀλλ' οὐδὲ τὸ λέγειν ὅτι πᾶν τὸ
φύσει κινούμενον καὶ βίᾳ κινεῖται καὶ πᾶν τὸ βίᾳ κινούμενον καὶ φύσει
κινεῖται ἀληθές ἐστιν. ὁ γὰρ κόσμος φύσει κινούμενος βίᾳ οὐ κινεῖται. οὐ
μὴν οὐδέ, εἴ τι κατὰ φύσιν κινεῖται, τοῦτο καὶ κατὰ φύσιν ἠρεμεῖ· καὶ
γὰρ ὁ κόσμος | καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη κατὰ φύσιν κινούμενοι κατὰ* 101
*φύσιν ἠρεμεῖν οὐ δύνανται. τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ψυχὴ κατὰ φύσιν
ἀεικίνητος οὖσα, κινουμένη κατὰ φύσιν ἠρεμεῖν οὐ δύναται· ἡ γὰρ ἠρεμία
φθορὰ τῆς ψυχῆς ἐστι καὶ παντὸς ἀεικινήτου. πρὸς τούτοις καὶ τὸ
ἀπορούμενον ἐξ ἀρχῆς ἄλυτον μένει, πόθεν συνέχεται τὸ σῶμα, φύσει
πεφυκὸς | σκεδάννυσθαι. ἀρκεῖ καὶ ταῦτα ἐκ πολλῶν ἀποδεῖξαι τὴν* 102
ψυχὴν μήτε ἐντελέχειαν οὖσαν μήτε ἀκίνητον μήτε ἐν σώματι γενομένην.

Πυθαγόρας δέ, συμβολικῶς εἰκάζειν ἀεὶ καὶ τὸν θεὸν καὶ πάντα τοῖς ἀριθμοῖς εἰωθώς, ὡρίσατο καὶ τὴν ψυχὴν ἀριθμὸν ἑαυτὸν κινοῦντα, ᾧ καὶ Ξενοκράτης ἠκολούθησεν, οὐχ ὅτι ἀριθμός ἐστιν ἡ ψυχή, ἀλλ' ὅτι ἐν τοῖς ἀριθμητοῖς ἐστι καὶ ἐν τοῖς πεπληθυσμένοις, καὶ ὅτι ἡ ψυχή ἐστιν ἡ διακρίνουσα τὰ πράγματα τῷ μορφὰς καὶ τύπους ἑκάστοις ἐπιβάλλειν. αὕτη γάρ ἐστιν ἡ τὰ εἴδη ἀπὸ τῶν εἰδῶν χωρίζουσα καὶ διάφορα αὐτὰ

19 Arist. de an. 408 b 32; Cic. Tusc. I 20 || **21** Stob. I 49, 1 (p. 318, 23); Theodor. Cyrr. graec. aff. cur. V 17 (p. 126, 24s.)

1 *αἰτίαι* **ΠBKFAD** *αἴτιαι* **P** *αἴτια* **H** || **2** *πρώτης*] *πρὸ τῆς* **K** | *ἐστιν* **H** | *ἀλλ' αἱ* **D** || **2–3** *εἰ . . . δοθείη* **K** || **3** *δοξάζειν καὶ κρίνειν*] *δοκεῖν καὶ κροτεῖν* **K** || **4** *εἶναι ἔργα* **B** | *εἰ – στοιχείων* om. **P** || **5** *οὐδὲ*] *μηδὲ* **Π** | *σωμάτων*] *ἀσωμάτων* **D**^{1} || **6** *ἐξ*^{1}] *ἀφ'* **B** | *ἑαυτοῦ*^{1}] *αὐτοῦ* **Π** || **6–7** *ἐξ ἑαυτοῦ τὸ σῶμα* **βK**^{pc}**FA** Alf. *τὸ σ. ἐξ ἑ.* **DP** arm. *τὸ σῶμα* **K**^{ac} || **7** *τῆς ψυχῆς* om. **P** || **8** *λέγον* **Π** || **10** *οὐ*^{1} om. **D**^{1} || **11** *κατὰ*^{1}] *καὶ κατὰ* **F** | *καὶ κατὰ* **βF** Alf. *κατὰ* **KADP** arm. || **13** *τὸν αὐτὸν – 14 δύναται* om. **P**^{1} | *αὐτὸν* **BHKFADP**^{2} *αὐτὸν δὴ* **Π** || **14** *ἀεικίνητος οὖσα* **ΠBAD** om. **HKFP**^{2} Alf. arm. | *ἡ*] *εἰ* **A** || **15** *ἐστι* **ΠHKFAD**^{2} Alf. arm. om. **BD**^{1}**P** | *καὶ*^{1} **βKFA** *εἰ* (om. **P**) *ἀεικίνητος φύσει ἐστί, καὶ* **DP** | *πρὸς*] add. *δὲ* **Π** || **16** *ἀπορούμενον*] *προαιρούμενον* **K** | *συνέχεται τὸ σῶμα* **ΠDP** arm. *τὸ σῶμα συνέχεται* **BHKFA** || **18** *μήτε ἐντελέχειαν οὖσαν* om. **Π** | *οὖσαν* **BHFADP** *εἶναι* **K** | *ἀεικίνητον* **F** | *γενομένην* **HADP** arm. *γεννωμένην* **ΠBKF** || **19** *δέ* om. **Π** | *καὶ*^{1} om. **Π** || **22** *ἀριθμητοῖς* **ΠHKFAP** Alf. arm. *ἀριθμοῖς* **BD** || **23** *τῷ – p. 30, 2 τὰ πράγματα* om. **H** | *τῷ* **KAD**^{2} *τὸ* **BFD**^{1}**P** *τῷ τὰς* **Π** | *ἑκάστῳ* **F** | *ἐπιβάλλειν* **ΠKFDP**^{2} *ὑποβ.* **BAP**^{1} || **24** *εἰδῶν*] *γενῶν* **P**^{mg}

103 *ἀποφαίνουσα τῇ τε ἑτερότητι τῶν εἰδῶν καὶ τῷ πλήθει | τοῦ ἀριθμοῦ καὶ
διὰ τοῦτο ἀριθμητὰ ποιοῦσα τὰ πράγματα· ὅθεν οὐ παντάπασιν ἀπήλ-
λακται τῆς κατὰ τοὺς ἀριθμοὺς κοινωνίας. τὸ δὲ αὐτοκίνητον καὶ αὐτὸς
αὐτῇ προσεμαρτύρησεν. ὅτι δὲ ἀριθμὸς οὐκ ἔστι, δῆλον ἐντεῦθεν. ὁ
ἀριθμὸς ποσόν ἐστιν· ἡ δὲ ψυχὴ οὐ ποσόν, ἀλλ' οὐσία· οὐκ ἄρα
ἀριθμὸς ἡ ψυχή, εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ τὸν ἀριθμὸν ἐν τοῖς νοητοῖς
οὐσίαν εἶναι βούλονται, ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς ἐροῦμεν. ἔτι ἡ ψυχὴ συνεχής
ἐστιν· ὁ δὲ ἀριθμὸς οὐ συνεχής· οὐκ ἄρα ἀριθμὸς ἡ ψυχή. ἔτι ὁ ἀριθμὸς
ἤτοι ἄρτιός ἐστιν ἢ περιττός· ἡ δὲ ψυχὴ οὔτε ἄρτιος οὔτε περιττή· οὐκ
ἄρα ἀριθμὸς ἡ ψυχή. ἔτι ὁ ἀριθμὸς κατὰ προσθήκην αὔξεται· ἡ δὲ ψυχὴ
κατὰ προσθήκην οὐκ αὔξεται. ἔτι ἡ ψυχὴ αὐτοκίνητός ἐστιν, ὁ δὲ ἀριθμὸς
ὁ ὡρισμένος ἀκίνητος. ἔτι ὁ μὲν ἀριθμός, μένων εἷς καὶ ὁ αὐτὸς τὴν*
104 *φύσιν, οὐδεμίαν ποιότητα τὴν ἐν | ἀριθμοῖς γινομένην ὑπαλλάξαι δύναται·
ψυχὴ δὲ μία καὶ ἡ αὐτὴ μένουσα κατὰ τὴν οὐσίαν ὑπαλλάττει τὰς ποιότητας
ἐξ ἀμαθίας εἰς ἐπιστήμην μεταπίπτουσα καὶ ἐκ κακίας εἰς ἀρετήν· οὐκ
ἄρα ἀριθμὸς ἡ ψυχή. τὰ μὲν οὖν τῶν παλαιῶν δόγματα περὶ ψυχῆς
τοιαῦτα.*

*Εὐνόμιος δὲ ὡρίσατο τὴν ψυχὴν οὐσίαν ἀσώματον ἐν σώματι κτιζομένην
[συμφωνήσας ὁμοῦ Πλάτωνι καὶ Ἀριστοτέλει]· τὸ μὲν γὰρ 'οὐσίαν
ἀσώματον' ἐκ τῆς ἀληθείας εἴληφε, τὸ δὲ 'ἐν σώματι κτιζομένην' ἐκ τῆς
Ἀριστοτέλους διδασκαλίας, οὐκ ἐννοήσας, καίπερ ὀξὺς ὤν, ὅτι συνάγειν
εἰς ταὐτὸ πειρᾶται τὰ ἀσύμβατα. πᾶν γὰρ τὸ γένεσιν ἔχον σωματικὴν
ὁμοῦ καὶ χρονικὴν φθαρτόν ἐστι καὶ θνητόν. συνᾴδει δὲ τούτοις καὶ τὰ*
105 *Μωυσέως· τὴν γὰρ | τῶν αἰσθητῶν γένεσιν ὑπογράφων οὐκ ἐν αὐτῇ καὶ
τὴν τῶν νοητῶν ῥητῶς ἔφησεν ὑποστῆναι φύσιν· ἀλλ' εἰκάζοντές τινες*

18 Tert. de an. 27, 2 (p. 823, 6)

1–2 *καί*^{2} – *ποιοῦσα*] *εἰδοποιοῦσα καὶ διὰ τοῦτο ἀριθμεῖ* **K** || 2 *ποιοῦσα* ante *διὰ τοῦτο* pon. **F** || 4 *αὐτῇ* *β***KFD** *ἑαυτῇ* **A** *ἑαυτῷ* **P** || 6 *καὶ τὸν* **HKFAP** *τὸν* *Π***D** arm. *κατὰ* **B** || 8–10 *ἔτι* – *ἡ ψυχή* om. **B** || 9 *ἤτοι* **H***γ* om. *Π* | *οὔτε*^{1} *Π***HFA** *οὐκ* **KDP** | *οὔτε*^{2} *Π***HFADP** *ἢ* **K** | *περιττὴ* *Π***HKFAD** *περιττὸς* **P** || 12 *ὁ ὡρισμένος* **BHADP** *ὡρ.* *Π***F** *ὁρισμένος* **K** | *μὲν* *β***ADP** om. **KF** | *μένων*] *ὢν* **A** || 12.13 *τὴν φύσιν* *β***F** *τῇ φύσει* **KADP** || 13 *ἀπαλλάξαι* **H** || 14 *ψυχὴ* *β***KF** *ἡ ψ.* **ADP** | *μένουσα*] add. *τὴν* **K** | *ὑπαλλάττοι* **P** | *τὰς* om. **K** || 16 *περὶ ψυχῆς* *β***ADP** om. **KF** || 19 *συμφωνήσας* – 21 *διδασκαλίας* om. Alf. | *συμφωνήσας* – *Ἀριστοτέλει* delevi alia (*coinduens simul omnia*) legit arm. | *συμφωνήσας* *Π***H**^{1}**P**^{2} ar. *συμφορήσας* **BKF** *συμφρονήσας* **H**^{2}**ADP**^{1} | *ὁμοῦ* *β***ADP** *ὁμοῦ πάντα τὰ χρήματα* **F** *ὁμοῦ πάντα χρ.* **K** | *πλάτωνι* *β***FDP** *καὶ πλάτωνι* **A** *πλάτωνι πισθεὶς* **K** | *γὰρ* *β***A** *οὖν* **KFDP** arm. || 20 *ἐκ τῆς ἀληθείας* arm. *ἐκ τοῦ πλάτωνος* *β***KD** ar. *ἐκ τῆς ἀληθείας ἐκ* (om. **P**) *τοῦ πλάτωνος* **FAP** || 20.21 *τῆς τοῦ ἀριστοτέλους* **A** || 22 *γέννησιν* **K** || 23 *ὁμοῦ καὶ χρ.*] *ὁμοχρονικὴν* *Π* | *θνητόν*] *γενητόν* **F** || 24 *ὑπογράφων* *β***KFA** Alf. arm. *ὑποτίθεται* **D** *ὑπογράφων ὑποτίθεται* **P** | *καὶ* *Π***HKFP** *δὲ καὶ* **BAD** || 25 *τὴν τῶν* *Π***BK**^{2}**FAP** arm. *τὴν* **HD** *τῶν* **K**^{1} | *ῥητῶν* **B**

τοῦτο δοξάζουσιν, οἷς οὐ πάντες συμφέρονται. εἰ δέ τις ἐκ τοῦ μετὰ τὴν διάπλασιν τοῦ σώματος ἐμβεβλῆσθαι τὴν ψυχὴν ἡγοῖτο μετὰ τὸ σῶμα γεγενῆσθαι αὐτήν, διαμαρτάνει τῆς ἀληθείας. οὔτε γὰρ ὁ Μωυσῆς τότε αὐτὴν ἐκτίσθαι λέγει, ὅτε τῷ σώματι | ἐνεβάλλετο, οὔτε κατὰ λόγον 106 *οὕτως ἔχει. ἢ τοίνυν θνητὴν αὐτὴν λεγέτω ὡς Ἀριστοτέλης, φήσας αὐτὴν ἐν σώματι γεννᾶσθαι, καὶ ὡς οἱ Στωικοί, ἢ λέγων οὐσίαν ἀσώματον παραιτείσθω λέγειν ἐν σώματι κτιζομένην, ἵνα μὴ θνητῆς ψυχῆς ἔννοιαν ἡμῖν παραστήσῃ καὶ παντελῶς ἀλόγου. ἄλλως τε κατ' αὐτὸν οὔπω πλήρης ἐστὶν ὁ κόσμος, ἀλλ' ἡμιτελὴς ἔτι καὶ νῦν καὶ προσθήκης ἀεὶ δεόμενος. πεντάκις μυρίαι γοῦν τοὐλάχιστον καθ' ἑκάστην ἡμέραν οὐσίαι νοηταὶ προσγίνονται αὐτῷ, καὶ τὸ χαλεπώτατον, ὅταν τελεσιουργηθῇ, τότε διαλυθήσεται κατ' αὐτὸν τῶν τελευταίων ἀνθρώπων τῶν πρὸς τῇ ἀναστάσει τὸν ψυχικὸν ἀριθμὸν ἀποπληρούντων. οὗ τί ἂν γένοιτο ἀλογώτερον, τότε φάσκειν διαφθείρεσθαι τὸν κόσμον, ὅταν πληρωθῇ; | κομιδῇ γὰρ νηπίων* 107 *παίδων ὁ τρόπος οὗτος, ἐν ψάμμῳ τῆς παιδιᾶς εὐθὺς μετὰ τὸ πληρῶσαι συγχεόντων τὰ γενόμενα. τὸ γὰρ λέγειν προνοίας λόγῳ νῦν τὰς ψυχὰς γίνεσθαι καὶ οὐχὶ κτίσεως (οὐ γὰρ καινὴν οὐσίαν οὐδὲ ἄλλην παρὰ τὴν οὖσαν εἰσάγεσθαι, ἀλλὰ τὴν οὖσαν κατὰ πρόνοιαν πλειστηριάζεσθαι) ἀγνοούντων ἐστὶ διαφορὰν κτίσεως καὶ προνοίας· προνοίας μὲν γὰρ ἔργον ἐστὶ τὸ ἐξ ἀλληλογονίας διασῴζειν τὴν τῶν φθαρτῶν ζῴων οὐσίαν (λέγω δὲ τῶν μὴ κατὰ σηπεδόνα γινομένων, ἐπειδὴ τὴν τούτων διαδοχὴν σηπεδὼν πάλιν ἑτέρα διαφυλάττει), κτίσεως δὲ τὸ κράτιστον ἔργον τὸ ἐξ οὐκ ὄντων ποιεῖν. εἰ τοίνυν ἐξ ἀλληλογονίας αἱ ψυχαὶ | γίνονται, λόγῳ* 108 *προνοίας γίνονται καὶ φθαρταί εἰσι, καθάπερ τὰ ἄλλα τὰ ἐκ διαδοχῆς γένους γινόμενα· εἰ δὲ ἐξ οὐκ ὄντων παράγονται, κτίσις ἐστὶ τὸ γινόμενον καὶ οὐκ ἔστιν ἀληθὲς τὸ Μωυσέως τὸ 'κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ'. ἄτοπα δὲ ἀμφότερα· οὐκ ἄρα νῦν αἱ ψυχαὶ γίνονται. τὸ*

5 Arist. de an. 414 a 18 || **15** Phil. de aet. mundi 42 (p. 86, 1) || **26** Gen. 2, 2

1 *οἷς — συμφέρονται* om. **K** | *ἐκ τοῦ* om. **K** || **2—3** *ἡγοῖτο — αὐτήν* om. **H** || **3** *ἁμαρτάνει* ***Π*** | *οὔτε γὰρ ὁ*] *ὅ τε γὰρ* **P** || **4** *ἐκτίσθαι* **H***γ* *κεκτίσθαι* ***Π*** *κεκτῆσθαι* **B** | *ἀνεβάλλετο* **B** || **5** *αὐτὴν θνητὴν* **D** || **6** *γεγεννᾶσθαι* **B** || **8** *ἀλόγου* ***β*FAD** Alf. arm. *ἄλογον* **KP** | *οὔπω κατ' αὐτὸν* **P** || **9** *ἔτι* ***β*AD** arm. *ἔστι* **FP** om. **K** Alf. | *καὶ*² ***Π*HFA** om. **BKDP** || **10** *οὐσίαι* post *τοὐλάχιστον* pon. ***Π*** || **11** *τελειωθῇ* **K** | *καταλυθήσεται* **K** || **12** *τὸν τελευταῖον ἄνθρωπον* **A** || **15** *οὗτος ὁ τρόπος* ***Π*** | *ἐν*] *ὡς ἐν* **K** | *τῆς παιδιᾶς*] *τὰ τῆς παιδιᾶς ποιούντων καὶ* **D** | *συμπληρῶσαι* **A** || **16** *γενόμενα* ***Π*HKADP** *γιν-* **BF** || **17** *κοινὴν* **K** || **18** *οὖσαν*²] *οὐσίαν* **P** || **19** *διαφορὰν* — **20** *ἐστὶ* om. **P** | *γὰρ* ***β*FAD** om. **K** || **20** *ἔργον* ***Π*HKFAD** Alf. arm. *ἔργα* **B** || **21** *μὴ* om. **K** || **22** *διαφυλάττει* ***β*FAD¹P** Alf. arm. *διαδέχεται* **D**²ᵛᵉ *διαφυλάττειν οὐ δύναται δίχα προνοίας* **K** || **24** *τὰ*¹] *καὶ τὰ* **B** | *τὰ*²] *τὰ δὲ* **B** || **27** *οὐκ — γίνονται* om. **K** | *νῦν* ***β*FAD** om. **P** | *αἱ* ***β*FDP** om. **A**

γὰρ 'ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται' οὐκ ἐπὶ τοῦ κτίζειν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προνοεῖν εἰρῆσθαι καὶ αὐτῷ δοκεῖ.

Ἀπολιναρίῳ δὲ δοκεῖ τὰς ψυχὰς ἀπὸ τῶν ψυχῶν τίκτεσθαι ὥσπερ ἀπὸ
109 *τῶν σωμάτων τὰ σώματα· προϊέναι γὰρ τὴν ψυχὴν κατὰ | διαδοχὴν τοῦ πρώτου ἀνθρώπου εἰς τοὺς ἐξ ἐκείνου πάντας καθάπερ τὴν σωματικὴν διαδοχήν. μήτε γὰρ ἀποκεῖσθαι ψυχὰς μήτε νῦν κτίζεσθαι· τοὺς γὰρ ταῦτα λέγοντας συνεργὸν ποιεῖν τὸν θεὸν τοῖς μοιχοῖς· καὶ γὰρ ἐκ τούτων παιδία τίκτεται. ψεῦδος δὲ εἶναι καὶ τὸ 'κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ' ὧν ἤρξατο ποιεῖν, εἴπερ ἔτι καὶ νῦν ψυχὰς δημιουργεῖ. ἀλλ' εἰ πάντα τὰ κατὰ διαδοχὴν ἐξ ἀλληλογονίας γεννώμενα δέδεικται θνητά (διὰ γὰρ τοῦτο γεννᾷ καὶ γεννᾶται, ἵνα τῶν φθαρτῶν διαμείνῃ τὸ γένος), ἀνάγκη καὶ τοῦτον ἢ θνητὴν εἶναι λέγειν τὴν ψυχὴν ἐξ ἀλληλογονίας γεννωμένην ἢ μὴ κατὰ διαδοχὴν ἐξ ἀλλήλων γεννᾶσθαι τὰς ψυχάς. τὸ γὰρ ἐπὶ τῶν ἐκ μοιχείας γεννωμένων τῷ τῆς προνοίας λόγῳ καταλίπω-*
110 *μεν, ἀγνώστῳ παρ' ἡμῖν ὄντι. εἰ | δέ τι δεῖ καὶ τῆς προνοίας καταστοχάσασθαι, πάντως οἶδε τὸ τικτόμενον ἢ τῷ βίῳ ἢ ἑαυτῷ χρήσιμον ἐσόμενον, καὶ διὰ τοῦτο συγχωρεῖ τὴν ἐμψύχωσιν γίνεσθαι· ἱκανὸν δὲ τεκμήριον τούτου λαμβάνομεν τὸν ἐκ τῆς Οὐρίου γυναικὸς καὶ τοῦ Δαυὶδ γεννηθέντα Σολομῶνα.*

Ἑξῆς ἐπισκεψώμεθα καὶ τὴν δόξαν τῶν Μανιχαίων, ἣν ἔχουσι περὶ τῆς ψυχῆς. φασὶ μὲν γὰρ αὐτὴν ἀθάνατον καὶ ἀσώματον, μίαν δὲ μόνην εἶναι τὴν τῶν πάντων ψυχὴν κατακερματιζομένην καὶ κατατεμνομένην εἰς τὰ
111 *καθ' ἕκαστα σώματα ἄψυχά τε καὶ ἔμψυχα, καὶ τὰ μὲν πλείονος αὐ|τῆς μετέχειν, τὰ δὲ ἐλάττονος· πλείονος μὲν τὰ ἔμψυχα, ἐλάττονος δὲ τὰ*

1 ev. Ioh. 5, 17 || 3 Apolinar. p. 195 Dr.

21–23 Mel. 146, 33–147, 2

1 *ἕως ἄρτι* **ΠΚ** arm. om. **BHFADP** | *ἐργάζεται*] add. *κἀγὼ ἐργάζομαι* **Π** || 2 *προνοεῖν εἰρῆσθαι* **H** *γ* Alf. arm. *προνοεῖν αἱρεῖσθαι* **B** *προνοεῖσθαι* **Π** | *καὶ*] *καλῶς* **K** | *αὐτῷ* **HBKAD²P** *αὐτὸ* **FD¹** *αὐτῶι εἰρεῖσθαι* **Π** || 3 *ἀπολιναρίῳ* **HKFA** Alf. arm. *ἀπολινάριος* **ΠBDP** || 4 *τὰ* om. **B** || 5 *πάντας* **HKF** Alf. arm. *τε πάντας* **ΠB** *πάντας τεχθέντας* **DP** *τεχθέντας πάντας* **A** || 6 *ὑποκεῖσθαι* **K²** | *τὰς ψυχὰς* **K** | *κτίζεσθαι*] add. *φησὶ* **D** || 7 *τὸν* om. **Π** || 8 *εἶναι – θεὸς* om. **P** || 9 *καὶ νῦν* om. **B** | *δημιουργεῖ*] add. *φησίν* **K** || 10 *εἰ* **H** *γ* arm. *ἐπεὶ* **Π** *ἐπὶ* **B** | *τὰ* **HFADP** arm. om. **ΠBK** || 11 *τούτου* **P** || 12 *τούτων* **P** | *εἶναι* post *θνητὴν* **BHKADP** arm. post *λέγειν* **F** post *ψυχὴν* **Π** || 13 *γεννωμένην* scripsi *γινομένην* *α* arm. | *ἀλλήλων*] *ἀλληλογονίας* **F** Alf. || 14 *καταλίπωμεν* **BHFA** arm. ge. *-λείπωμεν* **Π** *-λείπομεν* **KDP** Alf. || 15 *τι δεῖ* *β* **ADP** *δεῖ τι* **K** *τι χρὴ* **F** || 16 *βίῳ*] *βία* **A** || 17 *γενέσθαι* **K** || 18 *τοῦτο* **B** | *οὐρίου* **Π** *γ* *τοῦ οὐ.* **BH** | *γυναικὸς* *γ* Alf. arm. om. *β* | *γεννηθέντα*] *τεχθέντα* **P¹** || 19 *σολομῶνα* (*σολομῶντα* **BFP¹**) post *γεννηθέντα* *β* **AP²** post *γυναικὸς* **KF** post *δαυὶδ* **DP¹** arm. || 20 *ἑξῆς δὲ* **K** | *ἐπισκεψώμεθα* **ΠHA** arm. *-όμεθα* **BKFDP** || 21 *γὰρ ἀθάνατον αὐτὴν ἀθάνατον καὶ* **A** || 22 *τῶν* om. **F** | *καὶ κατατεμνομένην* *β* **ADP** Alf. arm. *καὶ καταγινομένην* **K** om. **F**

ἄψυχα, πολλῷ δὲ πλείονος τὰ οὐράνια, ὡς τῆς καθ᾽ ὅλον ψυχῆς μέρη τὰς καθ᾽ ἕκαστον εἶναι ψυχάς. καὶ εἰ μὲν ἀμερίστως μερίζεσθαι ταύτην ἔφασκον, ὡς τὴν φωνὴν ἐν τοῖς ἀκούουσι, μέτριον ἂν ἦν τὸ κακόν. νῦν δὲ τὴν οὐσίαν αὐτὴν τῆς ψυχῆς καταμερίζεσθαι λέγουσι, καὶ τὸ πάντων χαλεπώτατον ὅτι κυρίως αὐτὴν ἐν τοῖς στοιχείοις εἶναι βούλονται καὶ συμμερίζεσθαι τούτοις ἐν τῇ τῶν σωμάτων γενέσει καὶ πάλιν εἰς ταὐτὸ συνιέναι διαλυομένων τῶν σωμάτων, ὡς ὕδωρ μεριζόμενον καὶ πάλιν συναγόμενον καὶ μιγνύμενον, καὶ τὰς μὲν καθαρὰς ψυχὰς χωρεῖν εἰς τὸ φῶς, φῶς οὔσας, τὰς δὲ μεμολυσμένας ὑπὸ τῆς ὕλης χωρεῖν εἰς τὰ στοιχεῖα καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν στοιχείων εἰς τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῷα· καὶ οὕτω τὴν οὐσίαν αὐτῆς κατατέμνοντες καὶ σωματικὴν ἀποφαίνοντες καὶ πάθεσιν ὑποβάλλοντες ἀθάνατον εἶναί φασι. περιπίπτουσι δὲ καὶ τοῖς ἐναντίοις. φάσκοντες γὰρ ἀνατρέχειν τὰς μεμολυσμένας ψυχὰς ἐπὶ τὰ στοιχεῖα καὶ συγκαταμί|γνυσθαι ἀλλήλαις, πάλιν αὐτὰς ἐν ταῖς μετενσωματώσεσί φασι 112
τιμωρεῖσθαι κατὰ τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων ἑνοῦντες αὐτὰς καὶ πάλιν χωρίζοντες καθ᾽ ὑπόστασιν. καὶ γὰρ τὰς σκιὰς φωτὸς μὲν ὄντος χωρίζεσθαι, συννεφίας δὲ γινομένης ἑνοῦσθαι, ὅπερ ἀδύνατον ἐπὶ νοητῆς φύσεως γενέσθαι· καὶ γὰρ αἱ σκιαὶ τῶν αἰσθητῶν εἰσιν, εἰ καὶ δοίη τις αὐτὰς χωρίζεσθαι καὶ πάλιν ἑνοῦσθαι.

Πλάτων δὲ καὶ μίαν εἶναι καὶ πολλὰς τὰς ψυχὰς ἀποφαίνεται· μίαν μὲν γὰρ εἶναι τοῦ παντὸς τὴν ψυχήν, εἶναι δὲ | καὶ ἄλλας τῶν κατὰ μέρος, ὡς 113
ἰδίᾳ μὲν τὸ πᾶν ἐψυχῶσθαι ὑπὸ τῆς τοῦ παντὸς ψυχῆς, ἰδίᾳ δὲ πάλιν τὰ κατὰ μέρος ὑπὸ τῆς ἰδίας ἑκάστου ψυχῆς. λέγει γοῦν τὴν μὲν τοῦ παντὸς διατετάσθαι ψυχὴν ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς γῆς ἐπὶ τὰ ἄκρα τοῦ οὐρανοῦ, οὐ τοπικῶς αὐτὴν διατετάσθαι φάσκων, ἀλλὰ νοητῶς. ταύτην δὲ τὴν ψυχὴν εἶναι τὴν περιάγουσαν σφαιροειδῶς τὸ πᾶν καὶ συνέχουσαν καὶ

2 Plot. IV 1, 21 || **20** Plat. Tim. 34 Bss.

20–21 Mel. 147, 2–3

1 *πλεῖον* ***Π*** || **2** *εἰ*] *οἱ* **F** || **4** *αὐτῆς* **P** | *ψυχῆς*] add. *καὶ* **A** || **6** *καὶ* – **7** *σωμάτων* om. **K** | *πάλιν*] add. *εἰς ταὐτὸ* **F** || **9** *οὔσας* ***β*KFD** Alf. arm. *οὐκ οὔσας* **AP** || **10** *τὰ*^{2} om. **K** || **11** *ἀποφαίνονται* **A** | *πάθεσιν*] *πᾶσιν* **P** || **12** *ἀποβάλλοντες* **A** | *καὶ* **H***γ* arm. om. ***Π*B** Alf. || **13** *τρέχειν* ***Π*** || **14** *συγκαταμίγνυσθαι* ***Π*A** *κατασυμ-* **BP** *συμ-* **HKF** *κατα-* **D** | *ἀλλήλαις* ***β*KFA** *ἀλλήλοις* **DP** | *αὐτὰς* ***β*FA** Alf. arm. *δὲ* **DP** om. **K** || **16** *χωρίζεσθαι* **K** | *καθ᾽*] *καὶ καθ᾽* **P** | *ὑπόστασιν* ***β*FA** *ὑπόβασιν* **KDP** *ἐμψύχωσιν* arm. om. Alf. | *μὲν ὄντος*] *μένοντος* **A** || **17** *χωρίζεσθαι*] add. *φασὶ* **K** | *συννεφίας δὲ* ***β*** Alf. arm. *νυκτὸς δὲ* **KF** *συνν. δὲ καὶ νυκτὸς* **DP** *νυκτὸς συνν. δὲ* **A** || **18** *γενέσθαι*] *γεννᾶσθαι* **B** | *καὶ γὰρ αἱ*] *αἱ γὰρ* **K** || **21** *γὰρ* ***Π*HKFDP** om. **BA** Alf. arm. | *τὴν* ante *τοῦ* pon. **B** | *ἄλλας*] *πολλὰς* **F** Alf. arm. | *τῶν*] *τὰς* **A** || **22** *ἐψυχῶσθαι* ***Π*HKF** *ἐμψυχῶσθαι* **BADP** | *τὰ* ***Π*HK** *τὰς* **FADP** om. **B** || **23** *ἰδίας* om. **D** | *γοῦν* **HFADP** *οὖν* **K** *δὲ* ***Π*B** || **24** *ἄκρα* *γ* *πέρατα* *β* Alf. ge. || **26** *τὸ πᾶν* om. ***Π***

*συσφίγγουσαν τὸ σωματοειδὲς τοῦ κόσμου. δεῖσθαι γὰρ τὰ σώματα τοῦ
συνέχοντος ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἐδείχθη, ποιεῖν δὲ τοῦτο τὴν εἰδοποιὸν*
114 *ψυχήν. ζῆν γὰρ ἕκαστον τῶν | ὄντων τὴν ἰδίαν ζωὴν καὶ φθείρεσθαι τὴν
ἰδίαν φθοράν· ἕως μὲν γὰρ συνέχεται καὶ συσφίγγεται τὸ σῶμα, εἶναι
λέγεται, διαλυόμενον δὲ φθείρεσθαι. καὶ ζῆν μὲν πάντα, μὴ πάντα δὲ
εἶναι ζῷα· διακρίνουσι γὰρ ἀπὸ μὲν τῶν ἀψύχων τὰ φυτὰ τῷ αὔξεσθαι
καὶ τρέφεσθαι, τουτέστι τῇ θρεπτικῇ καὶ φυτικῇ δυνάμει, τὰ δὲ ἄλογα
ζῷα ἀπὸ τῶν φυτῶν τῇ αἰσθήσει, τὰ δὲ λογικὰ ἀπὸ τῶν ἀλόγων τῷ
λογικῷ· καὶ οὕτω πάντα ζῆν λέγοντες διαστέλλουσι τὴν ἑκάστου φύσιν.
ζῆν οὖν λέγουσι καὶ τὰ πάντη ἄψυχα ἑκτικὴν ζωήν, καθ᾽ ὃ συνέχεται ὑπὸ
τῆς τοῦ παντὸς ψυχῆς εἰς τὸ εἶναι μόνον καὶ μὴ διαλύεσθαι. ταύτην δὲ
εἶναι τὴν ψυχὴν τὴν διακυβερνῶσαν τὸ πᾶν καὶ τὴν τὰς μερικὰς ψυχὰς τὰς
πρότερον παρὰ τοῦ δημιουργοῦ γενομένας ἐπιπέμπουσαν, δηλαδὴ αὐτοῦ*
115 *τοῦ δημιουργοῦ καὶ νόμους αὐτῇ | δεδωκότος, καθ᾽ οὓς διεξάγειν ὀφείλει
τοῦτο τὸ πᾶν, οὓς καὶ εἱμαρμένην καλεῖ, καὶ χορηγοῦντος δύναμιν
ἀρκοῦσαν πρὸς τὸ διέπειν ἡμᾶς. εἰρήσεται δὲ ταῦτα καὶ ἐν τοῖς περὶ
εἱμαρμένης.*

*Κοινῇ μὲν οὖν πάντες Ἕλληνες οἱ τὴν ψυχὴν ἀθάνατον ἀποφηνάμενοι τὴν
μετενσωμάτωσιν δογματίζουσιν, διαφέρονται δὲ περὶ τὰ εἴδη τῶν ψυχῶν·
οἱ μὲν γὰρ ἓν εἶδος τὸ λογικὸν λέγουσιν, τοῦτο δὲ καὶ εἰς φυτὰ καὶ εἰς τὰ
τῶν ἀλόγων σώματα μεταβαίνειν, οἱ μὲν κατά τινας ῥητὰς χρόνων*
116 *περιόδους, οἱ δὲ ὡς ἔτυχεν. ἄλλοι δὲ οὐχ ἓν | εἶδος ψυχῶν, ἀλλὰ δύο,
λογικόν τε καὶ ἄλογον· τινὲς δὲ πολλά, τοσαῦτα ὅσα τῶν ζῴων τὰ εἴδη.
μάλιστα δὲ οἱ ἀπὸ Πλάτωνος περὶ τὸ δόγμα τοῦτο διηνέχθησαν. εἰπόντος
γὰρ Πλάτωνος τὰς μὲν θυμικὰς καὶ ὀργίλους καὶ ἁρπακτικὰς ψυχὰς
λύκων καὶ λεόντων σώματα μεταμφιέννυσθαι, τὰς δὲ περὶ τὴν ἀκολασίαν*

6 Plat. Phaed. 81 E; resp. X 620 A

1 *σωματοειδὲς*] *σιγματοειδὲς* **D**^{2γρ} | *γὰρ*] *τε γὰρ* **A** || **2** *προλαβοῦσιν*] add. *αὐτῷ* **K** || **3** *γὰρ*] *μὲν γὰρ* **B** | *ὄντων*] *ζωῶν* (ντ supra) **K** || **5** *πάντα*[1]] *ἅπαντα* **A** || **7** *φυσικῇ* **A** | *φυτικῇ καὶ θρεπτικῇ* **F** || **9** *λογικῷ*] *λόγῳ* **H** | *καὶ* om. ***Π*** | *οὕτω*] *τούτῳ* **K** || **10** *καθ᾽ ὃ συνέχεται* ***Π*HKADP** arm. *καθ᾽ ὅσον ἔχεται* **F** *καθὼς συνέχεται* **B** || **12** *μερικὰς*] *μικρὰς* ***Π*** || **13** *αὐτοῦ*] *αὐτῇ* **K** || **14** *καὶ*] *τοῦ καὶ* **K** | *διεξαγαγεῖν* **P** || **15** *τοῦτο τὸ πᾶν* **HFADP** Alf. arm. *τὸ πᾶν* ***Π*** *τοῦτο πᾶν* **B** *τοῦτο* **K** | *καὶ*[1] om. **K** | *καλεῖται* **K**^{2} *καλοῦσι* arm. || **16** *ἀρκοῦσαν — ἡμᾶς* arm. *ἀρκ. διέπ. ἡ.* ***Π*HP** Alf. *ἀρκ. πρὸς τὸ ἔργον* **KF** *αὐτὴν ἡμῖν ἀρκ. διέπ. ἡμᾶς* **A** *πρὸς τὸ ἔργον αὐτὴν ἡμῖν ἀρκ. διέπ. ἡμᾶς* **D** *ἀρκοῦσαν* **B** | *εἰρήσεται* ***π*** coniec. Thibault *εἴρη(σε)ται* ***Π*** *εἴρηται* **BH*γ*** Alf. arm. || **18** *ἀποφαινόμενοι* **P** || **18.19** *τὴν μὲν ἐνσωμάτωσιν* **D** || **19** *διαφοροῦνται* ***Π*** || **20** *λέγουσιν* ***β*** arm. *εἶναι λέγ.* ***γ*** om. Alf. || **21** *διαβαίνειν* **F** | *ῥητὰς* om. **K** arm. || **22** *ἔτυχον* **B** | *ἄλλοι δὲ*] *ἀλλ᾽ οὐδὲ* **P** || **23** *ζῴων*] *σωμάτων* ***Π*** || **25** *γὰρ*] *μὲν γὰρ* **A**

ἠσχολημένας ὄνων καὶ τῶν τοιούτων ἀναλαμβάνειν σώματα, οἱ μὲν κυρίως ἤκουσαν τοὺς λύκους καὶ τοὺς λέοντας καὶ τοὺς ὄνους, οἱ δὲ τροπικῶς αὐτὸν εἰρηκέναι διέγνωσαν τὰ ἤθη διὰ τῶν ζῴων παρεμ|φαίνοντα. 117 *Κρόνιος μὲν γὰρ ἐν τῷ περὶ παλιγγενεσίας (οὕτω δὲ καλεῖ τὴν μετενσωμάτωσιν) λογικὰς πάσας εἶναι βούλεται. ὁμοίως δὲ καὶ Θεόδωρος ὁ Πλατωνικὸς ἐν τῷ Ὅτι ἡ ψυχὴ πάντα τὰ εἴδη ἐστί, καὶ Πορφύριος ὁμοίως. Ἰάμβλιχος δέ, τὴν ἐναντίαν τούτοις δραμών, κατ᾽ εἶδος ζῴων ψυχῆς εἶδος εἶναι λέγει ἤγουν εἴδη διάφορα· γέγραπται γοῦν αὐτῷ μονόβιβλον [ἐπίγραφον] Ὅτι οὐκ ἀπ᾽ ἀνθρώπων | εἰς ζῷα ἄλογα οὐδὲ ἀπὸ ζῴων* 118 *ἀλόγων εἰς ἀνθρώπους αἱ μετενσωματώσεις γίνονται, ἀλλ᾽ ἀπὸ ζῴων εἰς ζῷα καὶ ἀπὸ ἀνθρώπων εἰς ἀνθρώπους. καί μοι δοκεῖ μᾶλλον οὗτος ἕνεκα τούτου καλῶς κατεστοχάσθαι μὴ μόνον τῆς Πλάτωνος γνώμης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀληθείας αὐτῆς, ὡς ἔστι καὶ ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἐπιδεῖξαι, μάλιστα δὲ ἐκ τούτων. οὐδεμίαν γὰρ τῶν λογικῶν κινήσεων ἐμφαίνεσθαι τοῖς ἀλόγοις ζῴοις· οὔτε γὰρ τέχναι οὔτε μαθήματα οὔτε βουλαὶ οὔτε ἀρεταὶ οὔτε ἄλλο τι τῶν διανοητικῶν ἐν αὐτοῖς ἐστιν· ἐξ ὧν δῆλον ὡς οὐ μέτεστι λογικῆς ψυχῆς αὐτοῖς. καὶ | γὰρ ἄτοπον λέγειν τὰ ἄλογα λογικά.* 119 *εἰ γὰρ καὶ κομιδῇ νέοις οὖσι τοῖς βρέφεσιν ἡ ἄλογος μόνη κίνησις πρόσεστιν, ἀλλὰ ψυχὴν λογικὴν ἔχειν φαμὲν αὐτά, ἐπειδήπερ αὐξανόμενα τὴν λογικὴν ἀναδείκνυσιν ἐνέργειαν. τὸ δὲ ἄλογον κατ᾽ οὐδεμίαν ἡλικίαν ἐμφαῖνον τὸ λογικὸν περιττῶς ἂν ἔσχε λογικὴν ψυχήν, ἀχρήστου παντελῶς μελλούσης ἔσεσθαι τῆς λογικῆς δυνάμεως· καὶ γὰρ οὐδὲν περιττὸν παρὰ τοῦ θεοῦ γεγενῆσθαι συμφώνως πᾶσι συνωμολόγηται. εἰ δὲ τοῦτο, περιττῶς ἂν ἡ λογικὴ ψυχὴ τοῖς κτήνεσι καὶ τοῖς θηρίοις ἐγκατεβάλλετο μηδέποτε δυναμένη τὸ ἑαυτῆς ἔργον ἐπιδείξασθαι, καὶ ἦν ἂν ἔγκλημα τοῦ*

4 fr. 12 Leemans || 6 cf. Dörrie 142–147 || 7 cf. Stob. I 49, 37 (p. 374, 21 ss.)

4–8 Mel. 147, 3–6

1 *τῶν τοιούτων* **βKF** Alf. arm. *τινων τοιούτων* **DP** *τοιούτων τινῶν* **A** | *οἱ μὲν* – 2 *ὄνους* om. **A**[1] | *μὲν* **βKFD** *μὲν γὰρ* **P** || 2 *ἤκουσαν* **βKF** Alf. arm. *ἁρπακτικοὺς ἤκουσαν* **DP** || 3 *διὰ τῶν ζῴων*] *δι᾽ αὐτῶν* **Π** *αὐτῶν ζῴων* arm. || 4 *μὲν γὰρ*] *δὲ* **Π** | *περὶ* om. **F** || 5 *πάσας εἶναι* **βKAD** Alf. *εἶναι πάσας* **F** arm. *πάσας* **P** | *δὲ* om. **D**[1] || 6 *ὁ πορφύριος* **A** | *ὁμοίως* om. **K** || 7 *καθ᾽ ἓν εἶδος* **D** || 8 *ἤγουν* **ΠHKFA** Alf. arm. *ἢ δύο γοῦν* **D** *εἶτ᾽ οὖν* **P** om. **B** | *αὐτὸ* **B** || 9 *ἐπίγραφον* **D**[1] *ἐπιγράφων* **BD**[2] *ἐπιγράφον* **ΠHKFAP** *ἐπιγραφόμενον* Burkh. 1908 delendum putat Matth. | *ἄλογα ζῷα* **A** | *οὐδὲ* **βKFA** *οὔτε* **DP** | *ζῴων* om. **K** || 10 *αἱ* om. **Π** | *ἐνσωματώσεις* **Π** || 11 *οὕτως* **B** || 13 *καὶ*[1] om. **B** | *καὶ*[2] **A** arm. *μὲν καὶ* **K** om. **βFDP** || 14 *ἐμφαίνεται* **K** || 15 *ἀλόγοις*] *ἄλλοις* **A** || 16 *αὐτοῖς* **HKFAD** *ἑαυτοῖς* **ΠBP** || 19 *αὐτὰ φαμὲν* **K** | *ἐπειδήπερ* **BHFDP** *ἐπειδὴ γὰρ* **KA** *ἐπειδὴ* **Π** || 21 *ἐμφαίνων* **D** | *ψυχὴν λογικὴν* **Π** | *ἀχρήστου*] *ἄχρι τοῦ* **K**[1] || 22 *τῆς δυνάμεως τῆς λογικῆς* **H** || 23 *ὡμολόγηται* **K** | *περιττὸς* **D** || 25 *μηδέποτε* **BHKADP** *μήποτε* **ΠF**

δόντος ἀνάρμοστον ψυχὴν τῷ σώματι· οὔτε γὰρ τεχνίτου τοῦτο τὸ ἔργον
οὔτε τάξιν ἢ ἁρμονίαν εἰδότος. εἰ δέ τις λέγοι κινεῖσθαι μὲν κατὰ διάθεσιν
120 *λογικῶς τὰ ζῷα, τὴν δὲ διάπλασιν αὐτῶν* | *ἀνεπίδεκτον εἶναι τεχνικῆς*
πράξεως, πιστούμενος τὸν λόγον ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων (περιαιρεθέντων
γὰρ μόνων τῶν δακτύλων τῶν χειρῶν τὰς πλείστας τέχνας παραπόλλυ-
σθαι), οὐ λύει τὸ ζητούμενον. μένει γὰρ ἔτι τὸ αὐτὸ ἄτοπον, ὡς τοῦ θεοῦ
μὴ πρόσφορον ψυχὴν ἐναρμόσαντος τῷ σώματι, ἀλλὰ περιττὴν καὶ ἀν-
όνητον καὶ ἀνενέργητον, ἐμποδιζομένην διὰ πάσης τῆς ἡλικίας αὐτῶν εἰς
τὰς οἰκείας ἐνεργείας, πρὸς τῷ καὶ τὸν λόγον αὐτοὺς κατασκευάζειν ἐξ
ἀδήλων καὶ οὐχ ὁμολογουμένων. πόθεν γὰρ ὅτι κατὰ διάθεσιν λογικῶς
κινεῖται τὰ ζῷα; βέλτιον οὖν ἡγεῖσθαι πρόσφορον ἑκάστῳ σώματι
ψυχὴν ἐνηρμόσθαι καὶ μηδὲν πλέον ἔχειν κατὰ διάθεσιν τὰ ζῷα τῆς
121 *ἐμφαινομένης ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν* | *φυσικῆς ἁπλότητος. ἕκαστον γὰρ*
εἶδος τῶν ἀλόγων κατ' οἰκείαν ὁρμὴν κινεῖται, πρὸς ἣν γέγονεν ἐξ ἀρχῆς
χρείαν τε καὶ ἐνέργειαν, καὶ πρὸς ταῦτα καὶ τὴν διάπλασιν ἐπιτηδείαν
ἔσχεν. οὐ μὴν ἀβοήθητα παντάπασιν αὐτὰ καταλέλοιπεν ὁ δημιουργός,
ἀλλ' ἑκάστῳ φυσικήν, οὐ λογικὴν ἐνέβαλε σύνεσιν, τισὶ δὲ καὶ πανουργίας
ἐνέθηκεν ὥσπερ τέχνης εἰκόνα καὶ σκιὰν λογικήν [δυεῖν τούτων ἕνεκεν],
ὑπὲρ τοῦ καὶ τὰς ἐνεστώσας ἐπιβουλὰς ἐκκλίνειν καὶ τὰς μελλούσας
προφυλάττεσθαι καὶ ἐπὶ τῷ συνάψαι τὴν κτίσιν πᾶσαν ἑαυτῇ, ὡς ἤδη
εἴρηται· ὅτι δὲ οὐ λογικῶς ταῦτα ποιεῖ, δῆλον ἐκ τοῦ κατ' εἶδος ἕκαστον
122 *ζῷον ὁμοίως τὰ αὐτὰ ποιεῖν* | *καὶ μὴ διαλλάττειν αὐτῶν ἐν τῷ πλήθει*
τὰς ἐνεργείας, εἰ μὴ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, ἀλλὰ κατὰ μίαν ὁρμὴν
ὅλον τὸ εἶδος κινεῖσθαι. πᾶς γὰρ λαγωὸς ὁμοίως τεχνάζεται καὶ πᾶς
λύκος ὁμοίως πανουργεῖ καὶ πᾶς πίθηκος ὁμοίως μιμεῖται, ὅπερ οὐκ
ἔστιν ἐπ' ἀνθρώπου· μυρίαι γὰρ ὁδοὶ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων· ἐλεύθερον

17 Arist. hist. an. 588 a 23; 608 a 17

17–20 Glyc. PG 128, 141 A

1 *ἀνάρμοστον ψυχὴν* **H** *γ* *ἀν. τὴν ψ.* ***Π*** *ψ. ἀν.* **B** | *τοῦτο τὸ* scripsi *τὸ* **BHFP** *τοῦτο* **KD** om. ***Π*** **A** || 3 *διάπλασιν*] *πλᾶσιν* **B** || 4 *πράξεως*] *τάξεως* **D**^{1} || 5 *μόνων* *β***FP** *μόνον* **KAD** | *τῶν*^{1} *β***KFD** om. **AP** | *τῶν*^{2}] *ἀπὸ τῶν* **F** || 6 *ἔτι* om. **K** || 7 *μὴ* om. **A** | *ἐναρμόσαντος ψυχὴν* ***Π*** | *ἀνόνητον β* Alf. arm. *ἀνόητον γ* || 9 *ἐνεργείας* om. **P** | *τῷ* ***Π*****HAD** *τὸ* **BKFP** || 10 *ὅτι*] *δῆλον ὅτι* **K** || 11 *βέλτιον* – 12 *τὰ ζῷα* om. **F** | *πρόσφορον* ante *ἑκάστῳ β***ADP** ante *ψυχὴν* **K** || 12 *πλέον ἔχειν β***ADP** *ἔχ. πλέον* **K** || 16 *ἔσχεν α* Alf. *ἔχει* arm., fort. recte || 17 *οὐ λογικὴν* om. **K** | *ἀνεβάλετο* **B** || 18 *ἐνέθηκεν β***KFD** *ἐτέθηκεν* **A** *ἔθηκεν* **P** | *λογικήν*] *λογικῆς ψυχῆς* **K** | *δυεῖν* (*δυοῖν* ***Π*****HKFD**) – *ἕνεκεν α* om. Alf. arm. Glyc. delevi || 19 *τοῦ καὶ β***FAD** *καὶ τοῦ* **K** *τοῦ* **P** arm. | *ἐπιβουλὰς* – *μελλούσας* om. ***Π*** || 20 *φυλάττεσθαι* **P** | *τῷ* **BHKFAD**^{2} *τὸ* ***Π*****D**^{1}**P** | *κτίσιν πᾶσαν* ***Π*****HKADP** arm. *π. κ.* **F** *π. τὴν κ.* **B** || 21 *οὐ* om. **F** || 22 *αὐτῶν*] *αὐτὸ* ***Π*** || 23 *τὰς β***KFA** arm. *τῆς* **DP** Alf. || 26 *ἀνθρωπείων* **H**

γάρ τι καὶ αὐτεξούσιον τὸ λογικόν, ὅθεν οὐχ ἓν καὶ ταὐτὸν πᾶσιν ἔργον ἀνθρώποις ὡς ἑκάστῳ εἴδει τῶν ἀλόγων ζῴων. φύσει γὰρ μόνῃ ταῦτα κινεῖται, τὰ δὲ φύσει ὁμοίως παρὰ πᾶσίν ἐστιν. αἱ δὲ λογικαὶ πράξεις ἄλλαι παρ' ἄλλοις καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης αἱ αὐταὶ παρὰ πᾶσιν. εἰ δὲ λέγοιεν ἐπὶ τιμωρίᾳ τὴν ψυχὴν τῶν προημαρτημένων ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ εἰς τοιαῦτα | σώματα καταπέμπεσθαι, ἐκ τῶν ὑστέρων ποιοῦνται τὴν 123 *ἀπόδειξιν. διὰ τί γὰρ εἰς τὰ πρῶτα γενόμενα σώματα τῶν ζῴων ἐνεβλήθησαν λογικαὶ ψυχαί; οὐ γὰρ δήπου ὡς ἐν σώμασιν ἀνθρωπίνοις ἁμαρτήσασαι πρὶν καὶ εἰς σῶμα γενέσθαι ἀνθρώπινον. ἔοικε δὲ ταύτῃ τῇ δόξῃ τίθεσθαι καὶ Γαληνὸς ὁ θαυμάσιος ἰατρὸς καὶ καθ' ἕκαστον εἶδος ζῴου διάφορον εἶναι δοξάζειν καὶ ψυχῆς εἶδος. λέγει γὰρ εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς περὶ χρείας μορίων πραγματείας οὕτω· 'καὶ εἰ τοῦτο, πολλὰ τῶν ζῴων ἔσται μόρια, τὰ μὲν μείζω, τὰ δὲ ἐλάττω, τὰ δὲ παντάπασιν εἰς ἕτερον εἶδος ἄτμητα· χρεία δὲ πάντων αὐτῶν ἐστι τῇ ψυχῇ. τὸ γὰρ σῶμα ταύτης ὄργανον, καὶ διὰ τοῦτο πολὺ διενήνοχεν ἀλλήλων τὰ μόρια τῶν ζῴων, ὅτι καὶ αἱ ψυχαί.' πάλιν δὲ προκόπτων ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ προστίθησιν ἐπὶ τοῦ πιθήκου καὶ τοῦτο· 'καὶ μήν, ὦ σοφώτατε κατήγορε, λέξειεν ἂν ἡ φύσις πρὸς σέ, γελοίῳ τὴν ψυχὴν | ζῴῳ γελοίαν ἐχρῆν* 124 *δοθῆναι σώματος κατασκευήν'. οὕτως οἶδε τοῖς διαφόροις κατ' εἶδος σώμασιν διαφόρους ἐνούσας ψυχάς.*

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων. εἰ δὲ τὴν ψυχὴν ἀπεδείξαμεν μήτε σῶμα οὖσαν μήτε ἁρμονίαν μήτε κρᾶσιν μήτ' ἄλλην τινὰ ποιότητα, δῆλον ἐκ τούτων ὡς οὐσία τίς ἐστιν ἀσώματος ἡ ψυχή. ὅτι μὲν γὰρ ἔστιν, ὡμολόγηται πᾶσιν· εἰ δὲ μήτε σῶμα μήτε συμβεβηκός, δῆλον ὅτι ἀσώματός ἐστιν οὐσία καὶ οὐδὲν τῶν ἐχόντων ἐν ἄλλῳ τὸ εἶναι. ταῦτα γὰρ καὶ γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς· τῆς δὲ ψυχῆς χωριζομένης τὸ σῶμα πάντως φθείρεται. τοῖς αὐτοῖς δὲ χρησάμενον ἔστιν ἀποδεῖξαι τὴν ψυχὴν ἀθάνατον οὖσαν· εἰ γὰρ μήτε σῶμά ἐστιν, ὅπερ

12 Gal. de usu part. I 1 (p. 1, 10–16) || 17 Gal. de usu part. I 22 (p. 59, 4–6)

1 *καὶ ταὐτὸν* **ΠHFADP** Alf. arm. *κατ' αὐτὸν* **B** *καὶ τὸ αὐτὸ* **K** || 1.2 *ἔργον ἀνθρώποις* **ΠH** Alf. *ἔ. ἐν ἀν.* **ADP** *ἀν. ἔ.* **K** *ἀν. ἐνεργὸν* **B** *ἀν.* **F** || 3 *αἱ* om. **K**[1] || 5 *ἀνθρωπίνῳ* **Π**[ac]**KFDP** *-πείῳ* **Π**[pc]**BHA** || 5.6 *εἰς τὰ τοιαῦτα* **F** || 6 *πέμπεσθαι* **D** | *ὕστερον* **A** || 7 *τῶν ζώων σώματα* **F** | *ἀνεβλήθησαν* **B** || 8 *ἀνθρωπίνοις* **DP** *-πείοις* **βKFA** || 9 *ἀνθρώπινον* **βKFA** *-πειον* **DP** | *τίθεσθαι*] *πείθεσθαι* **K** || 10 *καὶ*[1] om. **K** | *εἶδος*] *ψυχὴν καὶ εἶδος* **A** || 11 *δοξάζει* **K** || 14 *ἄτμητα*] *ἀναρίθμητα* **K** | *αὐτῶ* **B** | *ἡ ψυχή* **Π** Alf. || 16 *αὐτῷ* om. **K** || 18 *λέγοιεν* **D** || 20 *καὶ διαφόρους* **K** || 21 *τούτων* **βKFD** Alf. arm. *τούτου* **AP** || 23 *τούτου* **P** | *ἀσώματός ἐστιν* **K** | *γὰρ*] add. *νοητόν τι* **K** || 24 *πᾶσιν*] *παρὰ πᾶσιν* **A** || 25 *ἡ οὐσία* **B** | *τῶν ἐν ἄλλω ἐχόντων* **K** | *καὶ*[2] **β** Alf. arm. om. *γ* || 27 *τὸ σῶμα πάντως* **βKFA** *π. τὸ σ.* **DP** || 28 *ἀποδεῖξαι*] *ἀποδοῦναι* **H**

*φύσει διαλυτὸν ἀπεδείχθη καὶ φθαρτόν, μήτε ποιότης μήτε ποσότης
μήτε ἄλλο τι τῶν φθειρομένων, δῆλον ὅτι ἀθάνατός ἐστι. πολλαὶ μὲν οὖν
εἰσι τῆς ἀθανασίας αὐτῆς ἀποδείξεις παρά τε Πλάτωνι καὶ τοῖς ἄλλοις,
ἀλλ' ἐκεῖναι μὲν περισκελεῖς καὶ δυσκατανόητοι καὶ μόλις τοῖς ἐντεθραμ-*
125 *μένοις ἐκείναις ταῖς ἐπιστήμαις γνώριμοι. ἡμῖν δὲ | ἀρκεῖ πρὸς ἀπόδειξιν
τῆς ἀθανασίας αὐτῆς ἡ τῶν θείων λογίων διδασκαλία τὸ πιστὸν ἀφ' ἑαυτῆς
ἔχουσα διὰ τὸ θεόπνευστος εἶναι· πρὸς δὲ τοὺς μὴ καταδεχομένους τὰ
τῶν Χριστιανῶν γράμματα ἀρκεῖ τὸ μηδὲν εἶναι τὴν ψυχὴν τῶν φθειρο-
μένων ἀποδεῖξαι· εἰ γὰρ μηδέν ἐστι τῶν φθειρομένων, ἔστι δὲ ἄφθαρτος,
ἔστι καὶ ἀθάνατος, ὥστε τοῦτο μὲν ἀρκούντως ἔχον παραλειπτέον.*

3 *Περὶ ἑνώσεως ψυχῆς καὶ σώματος*

Ζητητέον δέ, πῶς ψυχῆς καὶ σώματος ἀψύχου γίνεται ἕνωσις. ἄπορον
126 *γὰρ τὸ πρᾶγμα. εἰ δὲ μὴ μόνον ἐκ τού|των, ἀλλὰ καὶ τοῦ νοῦ συνέστηκεν
ὁ ἄνθρωπος, ὡς βούλονταί τινες, ἔτι πλέον ἀπορώτερον. πάντα γὰρ τὰ
συνιόντα εἰς μιᾶς οὐσίας ὑπόστασιν πάντως ἑνοῦται, πάντα δὲ τὰ ἑνούμενα
ἀλλοιοῦται καὶ οὐ μένει ἃ πρότερον ἦν, ὡς ἐπὶ τῶν στοιχείων δειχθήσεται·
ἑνωθέντα γὰρ ἄλλο τι γέγονε· πῶς οὖν ἢ τὸ σῶμα ἡνωμένον τῇ ψυχῇ ἔτι*
127 *μένει σῶμα ἢ πάλιν ἡ ψυχή, ἀσώ|ματος οὖσα καὶ οὐσιώδης καθ' ἑαυτήν,
πῶς ἑνοῦται σώματι καὶ μέρος γίνεται τοῦ ζῴου, σῴζουσα τὴν ἰδίαν
οὐσίαν ἀσύγχυτον καὶ ἀδιάφθορον; ἀνάγκη γὰρ ἢ ἡνῶσθαι τὴν ψυχὴν
καὶ τὸ σῶμα καὶ συνηλλοιῶσθαι καὶ συνεφθάρθαι ἀμφότερα ὡς τὰ
στοιχεῖα, ἢ μὴ ἡνῶσθαι μὲν διὰ τὰς προειρημένας ἀτοπίας, παρακεῖσθαι
δὲ ὡς χορευτὰς ἐν χορῷ ἢ ψῆφον ψήφῳ, ἢ κεκρᾶσθαι ὡς οἶνον καὶ ὕδωρ.*

12 Prisc. sol. ad Chosr. p. 50, 25ss.

9–10 Mel. 147, 10–12 || 17–23 Mel. 147, 15–20

1 *ἀπεδείχθη καὶ φθαρτόν* om. **B** | *ποιότης – ποσότης*] *ποιότητα* **F** || 2 *ὅτι*] *ἔστιν ὅτι* **B** || 3 *αὐτῆς* om. ***Π*** | *ἀποδείξεις* ***Π*HKADP** arm. *αἱ ἀπ.* **BF** | *ἄλλοις*] *λοιποῖς* **K** || 4 *μόλις* ***Π*HFADP** Alf. arm. *μόνοις* **BK** || 5 *ἀρκέσει* **K** || 6 *καὶ ἡ* **B** || 7 *θεόπνευστος* **HD** *-τον* ***Π*BKFAP** || 8 *γράμματα*] *δόγματα* $\mathbf{P}^{m}$ || 10 *ἔστι δὲ καὶ* **A** | *ἀρκοῦντος* **A** | *παραληπτέον* **H** || 11 *περὶ – σώματος* ***β*KFA** Alf. arm. *περὶ τοῦ πῶς ἡ ψυχὴ τῷ σώματι ἥνωται* $\mathbf{D}^{ind.}$ **P** *περὶ ψυχῆς ἡνωθείσης τῷ σώματι, περὶ τοῦ πῶς – ἥνωται* $\mathbf{D}^{t}$ || 12 *δὲ* **H** *γ* Alf. om. ***Π*B** arm. || 14 *βούλονταί γ* ge. *εἶπόν β* Alf. arm. | *τινες* ***β*KFA** Alf. arm. *τινες, οὐδεμία λύσις τούτων, εἰ δὲ καὶ ἄλλο παρὰ ταῦτά ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὡς εἶπόν τινες, ἐπιπλέον ἀπορώτερον* **D** *τινες, οὐδὲ μία λύσις τούτων, ἀλλὰ καὶ ἄπορός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὡς εἶπόν τινες, ἐπιπλέον ἀπορώτερον* **P** | *πλεῖον* **K** | *ἀπορώτερον*] add. *καὶ οὐδεμία λύσις τούτων. ἀλλὰ καὶ ἄπορός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὡς εἶπόν τινες, ἔτι πλέον ἀπορώτερον* **A** || 15 *ἑνοῦνται* **D** || 16 *ἃ*] *οἷα* ***Π*** | *πρότερον ἦν* **H** *γ* Alf. arm. *ἦν πρότερον* ***Π*B** | *ὡς*] *ὥσπερ* **H** || 17 *ἢ* ***Π*BKFDP** Alf. arm. *εἰ* **A** radendo del. $\mathbf{H}^{pc}$ || 18 *ἑαυτὸν* **D** || 19 *τοῦ* om. **F** || 20 *καὶ*] *τε καὶ* **K** | *ἢ* om. **F** || 21 *καὶ*^{2} om. **P** || 22 *μὴ* om. **A** | *ἡνωσθῆναι* $\mathbf{K}^{1}$ (*ἑ-* $\mathbf{K}^{2}$) || 23 *δὲ*] *γὰρ* **B** | *οἶνον καὶ ὕδωρ* **BHFADP** Alf. arm. *οἶνον ὕδωρ* ***Π*** *ὕδωρ καὶ οἶνον* **K**

ἀλλ᾽ ὅτι μὲν οὐ δύναται παρακεῖσθαι τῷ σώματι ἡ ψυχή, ἐν τῷ περὶ
ψυχῆς ἀποδέδεικται· ἦν γὰρ ἂν μόνον αὐτὸ τὸ | μέρος τοῦ σώματος 128
ἔμψυχον τὸ πλησιάζον τῇ ψυχῇ, τὸ δὲ μὴ συνημμένον ἄψυχον, πρὸς τῷ μὴ
δύνασθαι ἓν λέγειν εἶναι τὰ κατὰ παράθεσιν, ὡς ξύλα, φέρε εἰπεῖν, ἢ
σίδηρον ἤ τι τοιοῦτον. καὶ ἡ κρᾶσις δὲ τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ὕδατος ἀμφότερα
συνδιαφθείρει· οὔτε γὰρ ὕδωρ ἐστὶ καθαρὸν τὸ κρᾶμα οὔτε οἶνος, καίτοι
τῆς τοιαύτης κράσεως κατὰ παράθεσιν γινομένης λανθάνουσαν ⟨μὲν⟩ τὴν
αἴσθησιν διὰ τὸ λεπτομερὲς τῶν κεκραμένων, δήλην δὲ ἐκ τοῦ πάλιν
ἀπ᾽ ἀλλήλων δύνασθαι χωρίζεσθαι· σπόγγος γοῦν ἐλαιωθεὶς | ἀνιμᾶται 129
καθαρὸν τὸ ὕδωρ καὶ πάπυρος, αἰσθητῶς δὲ χωρίσαι τὰ ἀκριβῶς ἡνωμένα
παντάπασιν ἀδύνατον. εἰ δὲ μήτε ἥνωται μήτε παράκειται μήτε κέκραται,
τίς ὁ λόγος τοῦ τὸ ζῷον ἓν λέγεσθαι; Πλάτων μὲν οὖν καὶ διὰ ταύτην
τὴν ἀπορίαν οὐ βούλεται τὸ ζῷον ἐκ ψυχῆς εἶναι καὶ σώματος, ἀλλὰ ψυχὴν
σώματι κεχρημένην καὶ ὥσπερ ἐνδεδυμένην τὸ σῶμα. ἔχει δὲ καὶ οὗτος
ὁ λόγος ἄπορόν τι. πῶς γὰρ ἓν εἶναι δύναται μετὰ τοῦ ἐνδύματος ἡ ψυχή;
οὐ γὰρ ἓν ὁ χιτὼν μετὰ τοῦ ἐνδεδυμένου. Ἀμμώνιος δὲ ὁ διδάσκαλος
Πλωτίνου τὸ ζητούμενον τοῦτον τὸν τρόπον ἐπελύετο· ἔλεγε τὰ νοητὰ
τοιαύτην ἔχειν φύσιν, ὡς καὶ ἑνοῦσθαι τοῖς δυναμένοις αὐτὰ δέξασθαι,
καθάπερ τὰ συνεφθαρμένα, καὶ ἑνούμενα μένειν ἀσύγχυτα καὶ ἀδιάφθορα
ὡς τὰ παρακείμενα. ἐπὶ μὲν γὰρ σωμάτων ἡ ἕνωσις ἀλλοίωσιν τῶν
συνιόντων πάντως ἐργάζεται, ἐπειδήπερ εἰς ἄλλα σώματα μεταβάλλεται
ὡς τὰ στοιχεῖα εἰς τὰ συγκρίματα καὶ αἱ | τροφαὶ εἰς αἷμα, τὸ δὲ αἷμα 130

12 Plat. Phaedr. 246 B, Tim. 30 B || 16 Prisc. sol. ad Chosr. p. 51, 9; cfr. Dörrie 54–68

11–12 Mel. 148, 3–4 || 16–p. 42, 8 Nil. f. 125^{v}ss.

1 τῷ σώματι ἡ ψυχή **BKFAD** Alf. τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ **H** τῶ σώματι τῇ ψ. **P** ἡ ψυχή ***Π*** ψυχὴ σώματι arm. || 2 ἦν – αὐτὸ] ἢ γὰρ ἂν μόνον ἦν ***Π*** | ἂν μόνον αὐτὸ **HKF** arm. ἂν αὐτὸ μόνον **B** ἂν αὐτὸ **P** μόνον ἂν ἐκεῖνο **A** μόνον αὐτὸ **D** | τὸ om. **B** || 3 τῷ ***Π*****H**^{2} τὸ **BH**^{1}*γ* τοῦτο Dörrie || 4 λέγειν εἶναι *β***FAD** εἶ. λ. **P** arm. λέγεσθαι **K** | τὰ ***Π*****BFADP** Alf. τὸ **HK** | φέρε εἰπεῖν *γ* φέρε *β* om. Alf. arm. ar. || 4.5 ἢ σίδηρον] εἰς σ. συνημμένα arm., fortasse recte || 5 τοιοῦτο **P** || 7 τοιαύτης **BHKFDP** αὐτῆς ***Π*** αὐτῆς τοιαύτης **A** | παράθεσιν] σύνθεσιν arm. | γενομένης **A** | λανθάνουσαν μὲν scripsi λανθάνουσαν **BHKFDP**^{1} λ. ἔχει **P**^{2} λ. διὰ **A** λανθανούσης δὲ ***Π*** || 8 διὰ] ἔχει διὰ **K** | δήλην vel εὔδηλον scribendum δῆλον *α* || 9 ἀπ᾽ *β***KFA** om. **DP** | δύν. χωρίζ.] διαχωρίζεσθαι **K** || 10 πάπυρος *β***ADP** πάπυρον **F** πάπυρος ὁμοίως **K** | χωρίσαι *β***FAD** διαχωρίσαι **P** χωρισθῇ **K** || 11 ἀδύνατον παντάπασιν **A** | μήτε . . . μήτε . . . μήτε] μὴ . . . μηδὲ . . . μηδὲ **A** | κεκράτηται **B** || 12 τοῦ τὸ ***Π*****H** τοῦτο **B** τοῦ *γ* || 14 κεχρημένην] κεκραμένην **P** | καὶ^{2} om. **K** || 15 δύναται εἶναι **F** || 17 πλωτίνωι ***Π*** | ἔλεγε ⟨γὰρ⟩ Dörrie || 18 ἔχει **P** || 19 μένει **P** || 20 τῶν σωμάτων **F** || 21 συνόντων **F** | πάντως *β***FA** Alf. arm. πάντων **DP** om. **K** | ἐπειδὴ γὰρ **D** | βάλλεται **P**^{1} || 22 αἱ – p. 40, 1 σάρκα] τὸ αἷμα εἰς σάρκα καὶ αἱ τροφαὶ εἰς αἷμα **K**

εἰς σάρκα καὶ τὰ λοιπὰ μόρια τοῦ σώματος. ἐπὶ δὲ τῶν νοητῶν ἕνωσις
μὲν γίνεται, ἀλλοίωσις δὲ οὐ παρακολουθεῖ. οὐ γὰρ πέφυκε νοητὰ
κατ᾽ οὐσίαν ἀλλοιοῦσθαι, ἀλλ᾽ ἢ ἐξίσταται ἢ εἰς τὸ μὴ ὂν φθείρεται,
μεταβολὴν δὲ οὐκ ἐπιδέχεται· ἀλλ᾽ οὔτε εἰς τὸ μὴ ὂν φθείρεται· οὐ γὰρ
ἂν ἦν ἀθάνατα. καὶ ἡ ψυχή, ζωὴ οὖσα, εἰ ἐν τῇ κράσει μετεβάλλετο,
ἠλλοιώθη ἂν καὶ οὐκ ἦν ἂν ἔτι ζωή. τί δὲ συνεβάλλετο τῷ σώματι, εἰ μὴ
131 *παρεῖχεν αὐτῷ τὴν ζωήν; οὐκ ἄρα ἀλλοιοῦται ἡ ψυχὴ ἐν* | *τῇ ἑνώσει.*
δεδειγμένου τοίνυν τούτου, ὅτι τὰ νοητὰ ἀναλλοίωτα κατ᾽ οὐσίαν ἐστίν,
ἀναγκαίως παρακολουθεῖ τὸ καὶ ἑνούμενα αὐτὰ μὴ συνδιαφθείρεσθαι οἷς
ἥνωται. καὶ ἥνωται τοίνυν καὶ ἀσυγχύτως ἥνωται τῷ σώματι ἡ ψυχή.
ὅτι μὲν γὰρ ἥνωται, ἡ συμπάθεια δείκνυσι· συμπαθεῖ γὰρ ὅλον ἑαυτῷ τὸ
ζῷον ὡς ἓν ὄν. ὅτι δὲ καὶ ἀσύγχυτος μένει, δῆλον ἐκ τοῦ τὴν ψυχὴν
τρόπον τινὰ χωριζομένην τοῦ σώματος ἐν τῷ ὕπνῳ καὶ ὥσπερ νεκρὸν
αὐτὸ κεῖσθαι καταλείπουσαν, μόνον δὲ ἐξατμίζουσαν αὐτὸ τῇ ζωῇ,
132 *ἵνα μὴ* | *παντελῶς ἀπόληται, καθ᾽ ἑαυτὴν ἐν τοῖς ὀνείροις ἐνεργεῖν*
θεσπίζουσαν τὸ μέλλον καὶ τοῖς νοητοῖς πλησιάζουσαν. τὸ αὐτὸ δὲ
συμβαίνει καὶ ὅταν καθ᾽ ἑαυτὴν ἐπισκέπτηταί τι τῶν ὄντων· καὶ τότε γάρ,
133 *ὡς οἷόν τε, τοῦ σώματος ἑαυτὴν* | *χωρίζει καὶ καθ᾽ ἑαυτὴν γίνεται, ἵνα*
οὕτως ἐπιβάλῃ τοῖς οὖσιν. ἀσώματος γὰρ οὖσα δι᾽ ὅλου κεχώρηκεν ὡς τὰ
συνεφθαρμένα, μένουσα ἀδιάφθορος καὶ ἀσύγχυτος καὶ τὸ καθ᾽ ἑαυτὴν
ἓν διασῴζουσα καί, ἐν οἷς ἂν γένηται, τρέπουσα ἐκεῖνα εἰς τὴν ἑαυτῆς
ζωὴν καὶ μὴ τρεπομένη ὑπ᾽ ἐκείνων. ὡς γὰρ ὁ ἥλιος τῇ παρουσίᾳ τὸν
134 *ἀέρα* | *εἰς φῶς μεταβάλλει ποιῶν αὐτὸν φωτοειδῆ, καὶ ἑνοῦται τῷ ἀέρι τὸ*

22 Plot. IV 3, 22

1 – p. 41, 12 Mel. 148, 4 – 149, 6

1 *καὶ*] *καὶ εἰς* **P** | *μόρια* *β***KAD** *μέρη ἢ καὶ* **P** om. **F** | *σώματος*] add. *μόρια* **P** | *δὲ* *β***F** om. **KADP** || 2 *νοητὰ* scripsi *νοητὸν α* (*νοητὴν* **P**) Alf. arm. *τὸ νοητὸν* edd. || 3 *οὐσίαν*] add. *φύσιν* **P** | *ἢ*[1] om. **H** | *μὴ* om. **F** || 5 *ἂν ἦν* **BHKFA** *ἦν ἂν Π* *ἂν εἴη* **DP** | *ἀθάνατα α* *ἀθανάτου* Alf. arm. *ἀθάνατον* edd. || 6 *οὐκ – ζωή Π***HKF** *οὐκ ἦν ἂν ἐν τῇ ζωῇ* **B** *οὐκ ἦν ἔτι ζωή* **AP** *οὐκέτι ἦν ζωή* **D** Alf. arm. || 7 *τὴν* om. **H** | *ἄρα*] *γὰρ* **B** || 8 *τούτου* *β***KFA** Alf. arm. *τοῦ* **DP** | *ἀναλλοίωτα β* Alf. arm. ge. ar. *ἀσώματα γ* | *ἐστὶν Π***BK** *εἰσὶν* **HFADP** || 9 *συνδιαφθείρεσθαι* *β***F** arm. *δια-* **KADP** || 10 *ἥνωται*[1] *β***F** *ἑνοῦται* **KADP** | *τῷ Π***HKF** Alf. *ἐν τῷ* **BADP** arm. || 12 *ἀσύγχυτος* **D** *-ον* cett. || 13 *τοῦ* **BKADP** *ἐκ τοῦ Π***HF** || 14 *καταλείπουσαν* **BH** *-λειποῦσαν* **KD** *-λιποῦσαν Π***FAP** | *ἐξατμίζουσαν*] *ἐπιπνέουσαν* arm. || 15 *καθ᾽*] *συμβαίνει δὲ καὶ καθ᾽* **K** || 16 *καὶ τοῖς* **H***γ* *καὶ ἐν τοῖς Π* *ἐν τῷ ὕπνῳ καὶ ἐν τοῖς* **B** | *πλησιάζουσαν*] *καθ᾽ ἑαυτὴν ἐπισκέπτει* **B** || 17 *ἐπισκέπτεταί* **B** | *ὄντων*] *νοητῶν* **F** || 19 *οὕτως* *β***KFA** *τότε* **D** *τότε οὕτως* **P** | *ἐπιβάλῃ* **HKFAD** *ἐπιβάληται Π* *ἐπιβάλλῃ* **BP** | *ὡς*] *εἰς* **D** || 20 *μένουσα – ἀσύγχυτος* *β***P** Alf. arm. *μένουσα ἀδιάφθορος ὡς τὰ ἀσύγχυτα* **KFA** *καὶ ἀφεῖσα κενῶς τὰ συνεφθαρμένα μένει ἀδιάφθορος καὶ ἀσύγχυτος* **D** || 21 *ἓν διασῴζουσα Π***H** *ἐνδιασ.* **BKFA** Alf. arm. *καθαρὸν ἐνδιασ.* **DP** | *ἂν* *β***FAP** om. **KD** | *γίνηται Π* | *εἰς* arm. (coniecerat Matth.) *κατὰ α* Alf.

φῶς ἀσυγχύτως ἅμα καὶ αὐτῷ κεχυμένον, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ψυχὴ ἑνουμένη τῷ σώματι μένει πάντως ἀσύγχυτος, κατὰ τοῦτο μόνον διαλλάττουσα, ὅτι ὁ μὲν ἥλιος σῶμα ὢν καὶ τόπῳ περιγραφόμενος οὐκ ἔστι πανταχοῦ, ἔνθα καὶ τὸ φῶς αὐτοῦ, ὡς οὐδὲ τὸ πῦρ· μένει γὰρ καὶ αὐτὸ ἐν τοῖς ξύλοις ἢ ἐν θρυαλλίδι δεδεμένον ὡς ἐν τόπῳ. ἡ δὲ ψυχή, ἀσώματος οὖσα καὶ μὴ περιγραφομένη τόπῳ, ὅλη δι᾽ ὅλου χωρεῖ καὶ τοῦ φωτὸς ἑαυτῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ οὐκ ἔστι μέρος φωτιζόμενον ὑπ᾽ αὐτῆς, ἐν ᾧ μὴ ὅλη πάρεστιν. οὐ γὰρ κρατεῖται ὑπὸ | τοῦ σώματος, ἀλλ᾽ αὐτὴ κρατεῖ 135 *τὸ σῶμα, οὐδὲ ἐν τῷ σώματί ἐστιν ὡς ἐν ἀγγείῳ ἢ ἀσκῷ, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ σῶμα ἐν αὐτῇ. μὴ κωλυόμενα γὰρ ὑπὸ τῶν σωμάτων τὰ νοητά, ἀλλὰ διὰ παντὸς σώματος χωροῦντα καὶ διαφοιτῶντα καὶ διεξιόντα, οὐχ οἷά τέ ἐστιν ὑπὸ τόπου σωματικοῦ κατέχεσθαι· νοητὰ γὰρ ὄντα ἐν νοητοῖς καὶ τόποις ἐστίν, ἢ γὰρ ἐν ἑαυτοῖς ἢ ἐν τοῖς ὑπερκειμένοις νοητοῖς, ὡς ἡ ψυχὴ ποτὲ μὲν ἐν ἑαυτῇ ἐστιν, ὅταν λογίζηται, ποτὲ δὲ ἐν τῷ νῷ, ὅταν νοῇ. ἐπὰν οὖν ἐν σώματι λέγηται εἶναι, οὐχ ὡς ἐν τόπῳ τῷ σώματι λέγεται εἶναι, ἀλλ᾽ ὡς ἐν σχέσει καὶ τῷ παρεῖναι, ὡς λέγεται ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν. καὶ γὰρ τῇ σχέσει καὶ τῇ πρός τι ῥοπῇ καὶ διαθέσει δεδέσθαι φαμὲν ὑπὸ τοῦ σώματος τὴν ψυχήν, ὡς λέγομεν ὑπὸ τῆς ἐρωμένης δεδέσθαι τὸν ἐραστήν, οὐ σωματικῶς οὐδὲ τοπικῶς, ἀλλὰ | κατὰ σχέσιν. ἀμέγεθες γὰρ ὂν καὶ* 136 *ἄογκον καὶ ἀμερὲς τῆς κατὰ μέρος τοπικῆς περιγραφῆς κρεῖττόν ἐστιν. τὸ γὰρ μὴ ἔχον μέρος ποίῳ δύναται τόπῳ περιγράφεσθαι; ὄγκῳ γὰρ τόπος συνυφίσταται· τόπος γάρ ἐστι πέρας τοῦ περιέχοντος, καθ᾽ ὃ*

5 Plot. VI 7, 35; Porph. sent. 31 (p. 21, 9) et 10 (p. 4, 9), cf. et. 27–28

22–23 Dam. 13, 2–3

1 *καὶ αὐτῷ κεχυμένον* scripsi *αὐτῷ κεχυμένον* ***ΠH*** Alf. arm. *αὐτῷ κεχυμένος* **BP** *καὶ κεχυμένως* **KFAD**[1] *καὶ κεχυμένος* **D**[2] || 2 *πάντως* ***ΠHK*** *πάντα* **B** *πάλιν* **D** *πάντως πάλιν* **AP** *παντελῶς* **F** | *κατὰ τοῦτο*] *κἂν τούτωι* ***Π*** || 3 *μὲν ὁ* **B** || 4 *ὡς οὐδὲ*] *ὥσπερ καὶ* **K** | *καὶ*[2] om. **H** || 5 *ἐν*[1] *β* *τῇ* **KF** *ἐν τῇ* **ADP** | *δὲ ψυχὴ* *β***KFA** *ψ. δὲ* **DP** || 6 *ὅλη γ* om. *β* Alf. arm. | *καὶ*[2]] *μετὰ* **D** Alf. || 7 *ἑαυτῆς* *β***FAP** *αὐτῆς* **KD** || 8 *ὅλη* om. **D** | *αὐτῇ* **P** || 9 *ἢ* ***ΠHFADP*** *ἢ ὡς* **B** *ἢ ἐν* **K** || 10 *γὰρ* om. **B** | *ὑπὸ* om. **A** | *ἀλλὰ* *β***KF** Alf. *ἀλλὰ καὶ* **ADP** || 11 *φοιτῶντα* **K** || 12 *ὑπὸ τόπου* *β***KAD**[2] Alf. *ἀπὸ τόπου* **D**[1]**P** *ἀπὸ τοῦ* **F** *ἀπὸ* arm. | *καὶ* om. Alf. arm. || 12–13 *καὶ τόποις – νοητοῖς* om. **P** || 13 *εἰσὶν* **K** | *ἑαυτοῖς* **HK** *αὐτοῖς* ***Π*BFAD** || 14 *ναῷ* **F** || 15 *λέγηται εἶναι* **BHDP** Alf. arm. *εἶναι λέγηται* ***Π*** *λέγεται εἶ.* **FA** *λέγεται νοερόν τι τοπικῶς, οὐχ ὡς* **K** | *οὐχ – εἶναι* om. **B** | *λέγεται εἶναι* **H***γ* *εἶ. λ.* ***Π*** || 16 *ἀλλ᾽ ὡς*] *ἀλλὰ* **P** | *τῷ*] *τὸ* **A** || 17 *τῇ*[1] *– καὶ*[1] om. **F** | *πρός τι* ***Π*HA**[2]**D** arm. om. **BKFA**[1]**P** | *διαθέσει* ***Π*HKADP** *τῇ δ.* **B** *θέσει* **F** || 18 *ἐραστήν*] *ἀρετὴν* **B** || 19 *οὐδὲ τοπικῶς* om. **B** | *ὂν*] *τι* **D** || 20 *τῆς – περιγραφῆς* *β***FA** Alf. arm. *τῆς κατὰ περιγραφὴν* **K** *τῆς κατὰ μέρος τοπικῆς τῆς κατὰ τὴν ἐν τόπω περιγραφῆς* **P** *ἡ ψυχὴ πρᾶγμα καὶ τῆς κατὰ τὴν ἐν τόπω περιγραφῆς* **D** | *κρείττων* **D** | *ἐστιν*] *τ᾽ ἐστὶν* **A** || 21 *ποίῳ*] *πῶς* **P** | *ὄγκῳ – 22 συνυφίσταται* om. **K** || 22 *παρέχοντος* **D**[1] || 22.23 *ὃ περιέχει* ***Π*HFADP** Alf. arm. *ὃν π.* **K** *ὅπερ ἦν* **B**

περιέχει τὸ περιεχόμενον. εἰ δέ τις λέγοι· ʽοὐκοῦν καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ
ἐν Ῥώμῃ ἐστὶ καὶ πανταχοῦ ἡ ἐμὴ ψυχήʼ, λανθάνει ἑαυτὸν πάλιν τόπον
λέγων· καὶ γὰρ τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ὅλως τὸ ἐν τῷδε τόπος ἐστίν. ἐν
τόπῳ δὲ ὅλως οὐκ ἔστιν, ἀλλʼ ἐν σχέσει. δέδεικται γὰρ μὴ δύνασθαι
περιληφθῆναι τόπῳ· ὅταν οὖν ἐν σχέσει γένηται νοητὸν τόπου τινὸς ἢ |
137 *πράγματος ἐν τόπῳ ὄντος, καταχρηστικώτερον λέγομεν ἐκεῖ αὐτὸ εἶναι*
διὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν ἐκεῖ, τὸν τόπον ἀντὶ τῆς σχέσεως καὶ τῆς
ἐνεργείας λαμβάνοντες. δέον γὰρ λέγειν· ʽἐκεῖ ἐνεργεῖʼ, λέγομεν· ʽἐκεῖ
ἔστινʼ. ἁρμόσειε δʼ ἂν οὗτος ὁ λόγος καθαρώτερον καὶ μάλιστα τῇ πρὸς
τὸν ἄνθρωπον ἑνώσει τοῦ θεοῦ λόγου, καθʼ ἣν ἑνωθεὶς ἔμεινεν ἀσύγχυτος
καὶ ἀπερίληπτος οὐ κατὰ τὸν τῆς ψυχῆς τρόπον· ἐκείνη μὲν γάρ, τῶν
πεπληθυσμένων οὖσα, δοκεῖ καὶ συμπάσχειν πως διʼ οἰκειότητα τῷ
σώματι καὶ κρατεῖν ἔσθʼ ὅτε καὶ κρατεῖσθαι, ὁ δὲ θεὸς λόγος οὐδὲν
138 *αὐτὸς ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῆς περὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀλ|λοιούμενος*
οὐδὲ μετέχων τῆς ἐκείνων ἀσθενείας, μεταδιδοὺς δὲ αὐτοῖς τῆς ἑαυτοῦ
θεότητος γίνεται σὺν αὐτοῖς ἕν, μένων ἕν, ὅπερ ἦν καὶ πρὸ τῆς ἑνώσεως.
καινότερος οὗτος ὁ τρόπος τῆς κράσεως ἢ ἑνώσεως, καὶ κιρνᾶται καὶ
μένει παντάπασιν ἄμικτος καὶ ἀσύγχυτος καὶ ἀδιάφθορος καὶ ἀμετάβλη-
τος, οὐ συμπάσχων, ἀλλὰ συμπράττων μόνον, οὐδὲ συμφθειρόμενος καὶ
συναλλοιούμενος, ἀλλὰ συναύξων μὲν ἐκεῖνα, αὐτὸς δὲ μὴ μειούμενος
ὑπʼ αὐτῶν πρὸς τῷ μένειν ἄτρεπτος καὶ ἀσύγχυτος, ἐπειδὴ καὶ καθαρῶς
139 *πάσης | ἀλλοιώσεως ἀμέτοχός ἐστι. μάρτυς δὲ τούτων Πορφύριος ὁ κατὰ*
Χριστοῦ κινήσας τὴν ἑαυτοῦ γλῶσσαν· ἰσχυραὶ δὲ τῶν ἐχθρῶν αἱ ὑπὲρ

22 cf. Dörrie 63–68

1 *λέγοι* **ΠHFAD** *λέγει* **BKP** || 2 *πάλιν* **βADP** om. **KF** || 3 *τὸ*^{1}] *καὶ* **Π** || 4 *ἀλλʼ*] add. *ἔστιν* **P** || 5 *νοητὸν* **H***γ* *νοητοῦ* **Π** *νοητῶν* **B** *τὸ νοητὸν* edd. arm. || 6 *ἐν*] *ὡς ἐν* **K** | *αὐτὸ*] *αὐτὸν* **Π**^{pc} (-*ὸν* in rasura) *αὐτὴν* Burkh. 1908 || 7 *αὐτοῦ* **Π**^{ac}**BH***γ* *αὐτῆς* **Π**^{pc} Burkh. 1908 || 8 *ἐνεργεῖ* **Π**^{pc}**BHKD** Alf. arm. -*εῖν* **Π**^{ac}**FAP** | *λέγομεν* **Π**^{pc}**HK** arm. *καὶ λ.* **Π**^{ac}**BADP** Alf. *λ. δὲ* **F** || 9 *ἁρμόσει* **K** | *ὁ λόγος οὗτος* **F** || 11 *καὶ* **βKF** Alf. arm. om. **ADP** | *οὐ μέντοι* coniec. Matth. *οὐ μὴν* vel *οὐ κατὰ δὲ* Burkh. 1908 | *τρόπον*] *λόγον* **Π** || 14 *αὐτὸς* **βKFA** *αὐτῷ* **P** om. **D** | *περὶ* **βA** *εἰς* **KFDP** || 15 *οὐδὲ* **ΠHKADP** Alf. arm. *οὐδὲν* **F** *ὁ δὲ* **B** | *ἐκείνου* **A** | *ἀσθενείας*] *ἀνίας* (id est *ἀνθρωπείας*) **P** | *μεταδιδοὺς* **ΠHKFAP** *καὶ μ.* **B** *ἐναποδιδοὺς* **D** || 16 *θεότητος* **BHA** arm. ge. *θειότητος* **ΠKFP** *θειότητος τὴν δύναμιν αὐτὸς μένων ἐν οἷς ἦν* **D** | *γίνεται – ἕν*^{1} om. **K** | *σὺν*] *οὖν* **A** | *ἕν, ὅπερ* **ΠHADP** Alf. arm. *ἐν ᾧπερ* **BKF** || 17 *ὁ τρόπος οὗτος* **D** | *καὶ κιρνᾶται* **βKFA** Alf. arm. *κεκίρναται* **DP** || 18 *ἀσύγχυτος*] add. *καὶ ἀσώματος* **F** || 19 *οὐ* **BHKFDP** Alf. arm. *καὶ οὐ* **ΠA** || 20 *συναύξων* **β** Alf. arm. *συνάγων* *γ* | *μὲν* om. **Π** | *ἐκεῖνα*] add. *συμπάσχων ὁμοῦ καὶ συναύξων μετʼ ἐκεῖνα* **A** || 21 *πρὸς* **βKFA** arm. om. **DP** | *τῷ* **ΠHDP** *τὸ* **BFA** *τὸ καὶ* **K**^{1} *τῷ καὶ* **K**^{2} *τοῦτο* Dörrie | *μεῖναι* **A** | *καθαρῶς* **HFA** arm. -*ὸς* **ΠBKDP** || 22 *καὶ πάσης* **K** | *καὶ ἀμέτοχός* **Π** | *μάρτυς* **βKFA** *μάρτυς δὲ* **DP** | *τούτων* **Π** arm. *τούτου* **BHFADP** om. **K** Alf. | *πορφύριος* **ΠFDP** arm. *ἐστὶ π.* **BHKA** Alf. || 23 *χριστοῦ* **ΠBK** *τοῦ χρ.* **HF** *τοῦ δόγματος χρ.* **DP** *τοῦ χρ. δόγμα τε* **A**

ἡμῶν μαρτυρίαι καὶ μηδεμίαν ἀντιλογίαν ἐπιδεχόμεναι. οὗτος τοίνυν ὁ
Πορφύριος ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ τῶν συμμίκτων ζητημάτων γράφει κατὰ
λέξιν οὕτως· 'οὐκ ἀπογνωστέον οὖν ἐνδέχεσθαί τινα οὐσίαν παραληφθῆναι
εἰς συμπλήρωσιν ἑτέρας οὐσίας | καὶ εἶναι μέρος οὐσίας μένουσαν κατὰ 140
τὴν ἑαυτῆς φύσιν μετὰ τοῦ συμπληροῦν ἄλλην οὐσίαν, ἕν τε σὺν ἄλλῳ
γενομένην καὶ τὸ καθ' ἑαυτὴν ἓν διασῴζουσαν, καὶ τὸ μεῖζον, αὐτὴν μὲν
μὴ τρεπομένην, τρέπουσαν δὲ ἐκεῖνα, ἐν οἷς ἂν γίγνηται, εἰς τὴν ἑαυτῆς
ἐνέργειαν τῇ παρουσίᾳ.' λέγει δὲ ταῦτα περὶ τῆς ἑνώσεως τῆς ψυχῆς καὶ
τοῦ σώματος. εἰ δὲ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἀληθὴς ὁ λόγος διὰ τὸ ἀσώματον,
πολλῷ πλέον ἐπὶ τοῦ θεοῦ λόγου τοῦ μᾶλλον ἀσυγκρίτως | καὶ κατ' ἀλή- 141
θειαν [ὄντος] ἀσωμάτου. ὅπερ ἄντικρυς ἀποφράττει τὰ στόματα τῶν
ἐπιχειρούντων κατηγορεῖν τῆς τοῦ θεοῦ ἑνώσεως πρὸς τὸν ἄνθρωπον.
τοῦτο γὰρ Ἑλλήνων οἱ πολλοὶ γέλωτα ποιοῦνται, φάσκοντες ἀδύνατον καὶ
ἀπίθανον καὶ ἀπρεπὲς εἶναι συγγενέσθαι θνητῇ φύσει τὸ θεῖον κατὰ
κρᾶσιν καὶ ἕνωσιν· ἀλλ' ἡμεῖς, τοῖς εὐδοκίμοις αὐτῶν χρησάμενοι
μάρτυσιν, ἀποδυόμεθα τὴν αἰτίαν. λέγεται δὲ | παρά τισι, καὶ μάλιστα 142
παρὰ τοῖς Εὐνομιανοῖς, ἡνῶσθαι τὸν θεὸν λόγον τῷ σώματι οὐ κατ' οὐσίαν,
ἀλλὰ κατὰ τὰς ἑκατέρου δυνάμεις· οὐ γὰρ εἶναι τὰς οὐσίας τὰς ἑνωθείσας

1 *εἰσδεχόμεναι* **K** || 2 *λόγῳ* **βF** arm. *λόγῳ τῷ περὶ* **ADP** om. **K** || 2.3 *κατὰ λέξιν* **βA** Alf. *κατὰ χριστοῦ* **KF** *κατὰ χριστοῦ κατὰ λέξιν* **DP** om. arm. || 3 *οὐκ* — 6 *γενομένην*] *εἰ οὐκ ἀπογινώσκεται* (*-σκετε* **K**^{3} *-σκει τε* **R**) *οὖν ἀλλὰ δέχεσθαι* (*-σθε* **R**) *οὐσίαν συμπαραληφθείσης* (*-ας* **R**) *ἑτέρας οὐσίας, μὴ* (add. *καὶ ἑτέρας οὐσίας τὴν* **R**) *μένουσαν δὲ κατὰ τὴν ἑαυτῆς φύσιν μετὰ τοῦ συμπληροῦν, ἄλλην οὐσίαν τε* (*τε* **R**, spat. 2 litt. eras. **K**) *σὺν ἄλλω* (*ἄλλο* **K**^{1} *ἄλλω τινὶ* **K**^{2}) *γενομένην* (*γιν-* **R**) **KR** | *οὖν* **βFA** *οὖν ἐστι* **DP** | *ἐνδέχεσθαί* **ΠBFA** *δέχεσθαί* **HDP** | *τινα* **βFA** om. **DP** || 4 *μέρος οὐσίας* **βF** *οὐ. μ.* **ADP** | *μένουσαν* **βF** *μ. δὲ* **DP** *μ. τε* **A** || 5 *μετὰ τοῦ* **ΠHF** *μετὰ τὸ* **DP** *μετ' αὐτοῦ* **B** non leg. **A** | *ἓν* **βFA** Alf. arm. om. **DP** || 6 *ἓν διασῴζουσαν* **ΠHKFAD** Alf. *ἐνδιασῴζουσαν* **BP** arm. || 7 *μὴ* om. **F** | *γίγνηται* **βFAP** *-εται* **D** *γένηται* **K** || 8 *ψυχῆς*] add. *τοῦ θεοῦ λόγου* **K** || 9 *ἐπὶ* **βK** arm. *περὶ* **FAD** *καὶ περὶ* **P** || 10 *πλεῖον* **K** | *ἐπὶ*] *ὅτι περὶ* **P** | *καὶ* **βA** Alf. arm. om. **KFDP** || 11 *ὄντος* **H***γ* Alf. *ὄντως* **B** om. **Π** arm. delevi | *ἐμφράττει* **P** || 12 *τῆς*] add. *θείας* **A** || 13—14 *τοῦτο — συγγενέσθαι* *β* Alf. ge. id., add. *καὶ ἀνόητον* post *ἀπίθανον* **L** arm. *τὸ μὲν γὰρ ἐδειλίασεν οἱ πολλοὶ γελοῖον εἶναι τοῦτο ἔφασκον· τὸν δὲ θάνατον καὶ ἀπίθανον· τὴν δὲ ἕνωσιν ἀπρεπὲς ἡνῶσθαι λέγειν γ* || 14 *θνητῇ* **ΠH** Alf. arm. ge. *τῇ* **BD** *γεννητῇ* **P** *γενητῇ* **KFA** || 16 *παρά* **βFDP** om. **KA** || 18 *τὰς ἑκατέρου* **βKDP** Alf. *τὰς ἑκατέρας* **F** *τὸ τὰς ἑτέρου* **A** | *εἶναι*] add. *δυνατὸν* **D** | *ἑνωθείσας* — p. 44, 2 *ὀργανικοῦ* **βF** arm. id., om. *πάντως δήπου* Alf. *ἑνωθείσας μένειν κραθείσας, ἀλλὰ τὰς τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς ταῖς θείαις συγκεκρᾶσθαι, δυνάμεις δὲ πάντως* **K** *ἑνωθείσας μένειν κρανθείσας, ἀλλὰ τὰς τοῦ σώματος τοῦ σώματος, ταῖς δὲ τὴν ψυχὴν ταῖς θείαις συγκεκρᾶσθαι. δυνάμεις δὲ τούτων εἰσὶ πάντως δέ που τὰς ἑαυτοῦ* **A** *ἑνωθείσας μένειν κραθείας, ἀλλὰ τὰς τοῦ σώματος τοῦ σώματος, τὰς δὲ τῆς ψυχῆς ταῖς θείαις συγκεκρᾶσθαι δυνάμεις. πάντως δέ που δυνάμεις* **D** *ἑνωθείσας μένειν κραθείσας, ἀλλὰ τὰς τοῦ σώματος τοῦ σώματος, τὰς δὲ τῆς ψυχῆς ταῖς θείαις συγκεκρᾶσθαι· δυνάμεις δὲ τούτον εἰσίν· πάντως δέ που τὰς ἑαυτοῦ* **P**

*ἢ κραθείσας, ἀλλὰ τὰς δυνάμεις τοῦ σώματος ταῖς δυνάμεσι ταῖς θείαις
συγκεκρᾶσθαι· δυνάμεις δὲ τοῦ σώματος, πάντως δήπου τοῦ ὀργανικοῦ,
κατ' Ἀριστοτέλην λέγουσιν εἶναι τὰς αἰσθήσεις· ταύταις οὖν αἱ θεῖαι*
143 *δυνάμεις | συγκιρνάμεναι τὴν ἕνωσιν ἀπειργάσαντο κατ' αὐτούς. οὐδεὶς
δὲ ἂν αὐτοῖς, οἶμαι, συγχωρήσειε τὰς αἰσθήσεις σωματικὰς δυνάμεις
ἀποφαινομένοις. διώρισται γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν σαφῶς, τίνα μὲν ἴδια
σώματος, τίνα δὲ ψυχῆς, τίνα δὲ τοῦ συναμφοτέρου, καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις τοῦ
συναμφοτέρου τὰς δι' ὀργάνων αἰσθήσεις ἐτίθεμεν, αὐτὰ δὲ τὰ ὄργανα
τοῦ σώματος ἐλέγομεν εἶναι. βέλτιον οὖν, ὡς προείρηται, κατὰ τὴν
οἰκείαν φύσιν τῶν ἀσωμάτων ἀσυγχύτως τὴν ἕνωσιν γίνεσθαι τῶν οὐσιῶν,
μηδὲν παραβλαπτομένης τῆς θειοτέρας ἐκ τῆς ὑποδεεστέρας, ἀλλὰ ταύτης
μόνον ὠφελουμένης ἐκ τῆς θειοτέρας, ἐπείπερ ἡ καθαρῶς ἀσώματος*
144 *φύσις χωρεῖ μὲν ἀκωλύτως διὰ πάντων, δι' αὐτῆς δὲ οὐδέν· ὥστε τῷ | μὲν
χωρεῖν αὐτὴν διὰ πάντων ἡνῶσθαι, τῷ δὲ μηδὲν δι' αὐτῆς μένειν ἄμικτον
καὶ ἀσύγχυτον. οὐκ εὐδοκίᾳ τοίνυν ὁ τρόπος τῆς ἑνώσεως, ὥς τισι τῶν
ἐνδόξων ἀνδρῶν δοκεῖ, ἀλλ' ἡ φύσις αἰτία. τὸ μὲν γὰρ ἀναλαβεῖν σῶμα
κατ' εὐδοκίαν εἴποι τις ἂν εὐλόγως γεγενῆσθαι, τὸ δὲ ἑνούμενον μὴ
συγχυθῆναι κατὰ τὴν οἰκείαν τοῦ θεοῦ φύσιν οὐ κατ' εὐδοκίαν γίνεται·
τοὺς γὰρ βαθμοὺς τῶν ψυχῶν καὶ τὰς ἀναβάσεις καὶ καταβάσεις, ἃς
Ὠριγένης εἰσάγει, μηδὲν προσηκούσας ταῖς θείαις γραφαῖς μηδὲ συνᾳδούσας τοῖς τῶν Χριστιανῶν δόγμασι, παραλειπτέον. |*

4
145 *Περὶ σώματος*

*Πᾶν σῶμα τῶν τεσσάρων στοιχείων ἐστὶ σύγκριμα καὶ ἐκ τούτων
γέγονε· προσεχῶς δὲ τὰ τῶν ἐναίμων ζῴων ἐκ τῶν τεσσάρων χυμῶν,
αἵματος φλέγματος ξανθῆς τε χολῆς καὶ μελαίνης· τὰ δὲ τῶν ἀναίμων ἐκ*

3 Arist. de an. 416 b 32 || 15 Theod. Mops. de incarnat., PG 66, 973 CD || 19 Orig. contra Cels. VII 5 (p. 156, 22); de princ. II 8 (p. 160, 19–23) || 23 Gal. plac. Hipp. et Plat. VIII 4 (p. 502, 22–25)

23–p. 47, 2 cf. Nil. f. 31^{v} passim || 23–25 Dam. 26, 59–60

4 *συγκρινόμενοι* **B** | *τὴν* om. **F** | *εἰργάσαντο* **K** || 5 *αὐτοὺς* **F** | *συγχωρήσειε, ὡς οἶμαι* **K** || 7 *τοῦ σώματος . . . τῆς ψυχῆς* **D** | *ἐν* – 8 *ὀργάνων*] *τὰς μὲν διοργανώσεις* **K** || 8 *ὀργάνων* **βFDP** *-ου* **A** || 9 *λέγομεν* **D** Alf. arm. || 10 *καὶ ἀσυγχύτως* **K** || 11 *ἐκ*] *ἀπὸ* **F** || 12 *μόνον* **Π**^{ac}**BHKFAP** arm. *μᾶλλον* **Π**^{pc}**D** om. Alf. | *ἐπειδήπερ* **K** | *καθαρῶς* **βKFAD**^{2}**P** *-ὸς* **D**^{1} Alf. *καθαρὰ καὶ* arm. || 13 *δι' ἁπάντων* **D**^{2} | *τῷ* **ΠHK**^{2}**ADP** *τὸ* **BK**^{1}**F** || 14 *τὸ* **BK**^{1}**F** || 15 *εὐδοκία* **ΠHFADP** Alf. *εὐδοκίας* **B** arm. *ἐν εὐδοκίᾳ* **K** | *ὁ τρόπος*] *τοῦ τρόπου* **Π** || 16 *ἐνδόξων*] *κακοδόξων* **Π** | *ἀλλ' ἡ*] *ἀλλὰ* **B** | *λαβεῖν* **H** || 19 *καὶ καταβάσεις* **BHA** *καὶ τὰς κατ.* **KFDP** om. **Π** || 20 *μηδὲ*] *μὴ* **A** || 21 *τῶν* **βKF** om. **ADP** || 22 om. et capita coniung. **Π** || 25 *τε* **ΠHKD** om. **BFAP** | *ἐναίμων* **D**

τε τῶν ἄλλων χυμῶν καὶ ἐκ τοῦ ἀναλογοῦντος ἐν αὐτοῖς τῷ αἵματι. προσεχῶς δὲ λέγεται, ὅταν ἀμέσως ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τι γένηται, ὡς εἶναι τῶν μὲν τεσσάρων στοιχείων σύγκριμα τοὺς τέσσαρας χυμούς, τῶν δὲ χυμῶν τὰ ὁμοιομερῆ, ἅ ἐστι μόρια τοῦ σώματος. εἰκάζουσι δὲ τῇ μὲν γῇ τὴν μέλαιναν χολήν, τῷ δὲ ὕδατι τὸ φλέγμα, τῷ δὲ ἀέρι | τὸ αἷμα, τῷ 146 δὲ πυρὶ τὴν ξανθὴν χολήν. πᾶν δὲ σύγκριμα στοιχείων ἢ στερεόν ἐστιν ἢ ὑγρὸν ἢ πνεῦμα. Ἀριστοτέλης δὲ προσεχῶς ἐξ αἵματος μόνου βούλεται γίνεσθαι τὰ σώματα τῶν ζῴων· ἐκ τούτου γὰρ καὶ τρέφεσθαι προσεχῶς καὶ αὔξεσθαι πάντα τὰ τοῦ ζῴου μόρια, καὶ τὸ σπέρμα δὲ τὴν γένεσιν ἐξ αἵματος ἔχειν. ἀλλ' ἐπείπερ ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ οὐκ ἐδόκει καλῶς ἔχειν τά τε σκληρότατα ὀστέα καὶ τὴν ἁπαλωτάτην σάρκα τε καὶ πιμελὴν γίνεσθαι, ἤρεσεν Ἱπποκράτει πρώτῳ τὰ σώματα τῶν ζῴων ἐκ τῶν τεσσάρων χυμῶν συμπήγνυσθαι προσεχῶς, ἵν' ἐκ μὲν τῶν γεωδεστέρων καὶ παχυμερεστέρων τὰ στερεώτερα γίνωνται, ἐκ δὲ τῶν μαλακωτέρων τὰ μαλακά. εὑρίσκονται | δὲ πολλάκις οἱ τέσσαρες ἐν τῷ αἵματι χυμοί, ὡς 147 ἔστιν ἰδεῖν ἐν ταῖς φλεβοτομίαις, ποτὲ μὲν τοῦ ὀρώδους φλέγματος πλεονάζοντος ἐν αὐτῷ, ποτὲ δὲ τῆς μελαίνης ἢ ξανθῆς χολῆς· ὅθεν δοκοῦσί πως ἀλλήλοις συμφωνεῖν οἱ ἄνδρες. ἔστι δὲ τῶν ἐν τοῖς ζῴοις μερῶν τὰ μὲν ὁμοιομερῆ, τὰ δὲ ἀνομοιομερῆ· ὁμοιομερῆ μὲν ἐγκέφαλος, μήνιγγες, νεῦρον, μυελός, ὀστέον, ὀδούς, χόνδρος, ἀδένες, σύνδεσμοι, ὑμένες, ἶνες, τρίχες, ὄνυχες, σάρκες, φλέβες, ἀρτηρίαι, πόροι, πιμελή, δέρμα καὶ τὰ οἱονεὶ στοιχεῖα | προσεχῆ τούτων, αἷμα καθ' ὃ αἷμα καθαρόν, 148 φλέγμα, χολὴ μέλαινα καὶ ξανθή· ὁ γὰρ τένων σύνθετός ἐστιν ἔκ τε συνδέσμων καὶ νευρωδῶν ἰνῶν. ἀνομοιομερῆ δὲ κεφαλή, θώραξ, χεῖρες,

1 Gal. de elem. I 9 (p. 461) || 7 Arist. gen. an. 726 b 5 || 12 Gal. de elem. II 2 (p. 494) || 15 Gal. de atra bile 5 (p. 119)

4–6 Mel. PG 64, 1285 A; cf. Dam. 26, 61–62 || 18–p. 46, 3 Mel. 45, 27–46, 8

1 τε om. **K** | τοῦ αἵματος **F** || 2 γένηται **ΠB** γίνεται $\mathbf{D}^1$**H** γίνηται $\mathbf{D}^2$ ἐγείρεται **KFA** ἐγείρηται **P** || 3 μὲν om. **Π** || 4 χυμῶν β**KFA** Alf. ge. χυμῶν τῶν τεσσάρων στοιχείων **DP** τεσσάρων στοιχείων arm. || 5 δὲ ὕδατι β**DP** ὕ. δὲ **KFA** | αἷμα β$\mathbf{K}^2$**FD** Alf. arm. πνεῦμα $\mathbf{K}^1$**A** ar. πνεῦμα καὶ αἷμα **P** || 7 πνεῦμα] αἷμα **P** || 8 τρέφεσθαι **ΠBFADP** τρέφεται **H** τρέφεσθαι λέγει **K** | προσεχῶς om. **D** || 9 πάντα om. **Π** || 10 ἔχειν β$\mathbf{K}^2$**DP** arm. ἔχει $\mathbf{K}^1$**F** ἔχει μὲν **A** | ἐπείπερ **ΠHKFDP** ἐπειδήπερ **BA** | τοῦ] τῶν **P** || 12 πρῶτον **A** || 13 πήγνυσθαι **P** | μὲν om. **B** || 14 γίνονται **A** || 15 ἐν τῷ αἵματι om. **F** || 16 ὀρώδους] ῥοώδους **F** || 18 πως β**KF** Alf. arm. πως ἐν τούτῳ **ADP** | οἱ ἄνδρες β**KF** Alf. arm. οἱ ἰατροί **DP** ἄνδρες ἰατροί **A** || 19 τὰ δὲ ἀνομοιομερῆ **H**γ Alf. arm. om. **ΠB** | ὁμοιομερῆ γ οἷον ὁμ. **ΠH** ὁμ. οἷον Alf. arm. om. **B** | $μὲν^2$ om. **B** | ἐγκέφαλος β**DP** Alf. arm. ἐγκέφαλοι **FA** et post μυελὸς **K** || 20 νεῦρον **BHFADP** Alf. νεῦρα **ΠK** arm. | ὀστέον β**KFP** Alf. arm. καὶ ὀστέον **A** καὶ ὀστέων **D** | ὀδούς, χόνδρος om. **B** | χόνδρος] add. βουβῶνες **Π** || 22 οἱονεὶ] ὅμοια **Π** | στοιχεῖα] add. συγκεκραμένα **B** || 24 συνδέσμων β**FDP** arm. συνδέσμου **KA** Alf. | ἰνῶν] εἰδῶν **B**

πόδες καὶ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ ἀνθρώπου. οὐ γὰρ εἰς κεφαλὴν διαιρεῖται ἡ κεφαλή, ὥσπερ τὸ νεῦρον εἰς νεῦρον καὶ ἡ φλὲψ εἰς φλέβα καὶ ἡ σὰρξ εἰς σάρκα. πᾶν δὲ ἀνομοιομερὲς ἐξ ὁμοιομερῶν συνέστηκεν ὡς ἡ κεφαλὴ ἐκ νεύρων καὶ σαρκῶν καὶ ὀστέων καὶ τῶν τοιούτων. καλοῦσι δὲ ταῦτα καὶ ὀργανικά. ὅρος δὲ ὁμοιομερῶν οὗτος· ὧν τὰ μόρια τῷ τε ὅλῳ καὶ ἀλλήλοις ἐστὶν ὅμοια· τὸ δὲ ὅμοιον νῦν ἀντὶ τοῦ ταὐτὸν δεῖ λαμβάνειν. οὐ πᾶν δὲ ζῷον πάντα τὰ μόρια τοῦ σώματος κέκτηται, ἀλλ' ἔστιν ἔνια κολοβά. τὰ μὲν γάρ ἐστιν ἄποδα, ὡς ἰχθύες καὶ ὄφεις, τὰ δὲ ἀκέφαλα, ὡς καρκίνοι καὶ κάραβοι καὶ τῶν νηκτῶν ἔνια (ἐν γὰρ τῷ στήθει τὰ αἰσθητήρια ἔχουσι διὰ τὸ μὴ ἔχειν κεφαλήν), τὰ δὲ πνεύμονος ἐστέρηται, ὅσα μὴ ἀναπνεῖ τὸν ἀέρα, τὰ δὲ κύστιν οὐκ ἔχει ὡς ὄρνιθες καὶ πάντα τὰ μὴ |
149 *οὐροῦντα, τὰ δὲ ὀστρακόδερμα τῶν πλείστων ἀμοιρεῖ μελῶν· ἐν ὀλίγοις γὰρ αὐτοῖς τὸ εἶναι ζῴοις ὑπάρχει. δοκεῖ δέ τινα καίτοι ἔχοντα μὴ ἔχειν, ὡς ἔλαφοι δοκοῦσι μὴ ἔχειν τὴν ξανθὴν χολήν, ἐπειδήπερ ἐν τοῖς ἐντέροις ἔχουσιν αὐτὴν διεσπαρμένην καὶ ἀφανῆ. ὁ δὲ ἄνθρωπος καὶ πάντα καὶ τέλεια καὶ ὡς οὐκ ἂν ἄλλως ἐνδέχοιτο καλῶς ἔχει πάντα. οὕτω δὲ καὶ κατὰ τὴν θέσιν τῶν μορίων πολλὴ διαφορὰ τοῖς ζῴοις· τὰ μὲν γὰρ ἔχει τοὺς μαστοὺς ἐν τῷ στήθει, τὰ δὲ ἐν τῇ κοιλίᾳ, τὰ δὲ ὑπὸ τοὺς μηρούς, καὶ τὰ μὲν δύο, τὰ δὲ τέσσαρας, τὰ δὲ πλείους· σχεδὸν γὰρ συνεμέτρησεν ἡ φύσις τῷ τῶν γεννωμένων ἀριθμῷ τὸ πλῆθος τῶν μαστῶν. εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐκλέγειν ταῦτα βούλοιτο, τὴν περὶ ζῴων ἱστορίαν Ἀριστοτέλους*
150 *ἀναγινωσκέτω. | οὐ γὰρ τῆς προκειμένης γραφῆς ἀκριβοῦν ἐστι ταῦτα,*

3 Arist. hist. an. 486 a 13; Gal. in Hipp. de nat. hom. I prooem. (p. 7 s.) || 19 Gal. de usu part. III 10 (p. 171, 7)

1 *μέλη* **βKFA** Alf. arm. *μέρη* **DP** || 1–2 *ἡ κεφαλὴ διαιρεῖται εἰς κεφαλήν* ***Π*** || 3 *ὁμοιομερῶν* **βKFA** Alf. arm. *ἀνομοιομερῶν* **DP** | *ἡ* om. **B** || 4 *καὶ ὀστέων* om. ***Π*** | *καλοῦσι* – 5 *ὀργανικὰ* om. ***Π*** | *ταῦτα καὶ* **BHFAD** Parm. *αὐτὰ* **K** om. Alf. || 6 *νῦν* om. **K** | *λαμβάνειν δεῖ* **P** || 7 *ἔστιν* om. **B** || 8 *ἀκέφαλοι* **P** | *ὡς οἱ καρκίνοι* **B** || 9 *καὶ τῶν νηκτῶν*] *γενητῶν* **D**[1] (del. **D**[2]) | *ἔνια γὰρ ἐν γὰρ* **D** || 10 *δὲ*] *μὲν* **H** | *πνεύμονος ἐστέρηται* ***Π*HFAD** Alf. arm. *πνεύματος ἐστ.* **B** *πνεύμονα οὐκ ἔχει, καθὼς καὶ προείρηται* **K** *εἴρηται* **P** || 11 *ἀναπνῇ* **D** || 12 *ἐν* ***Π*BKFDP** *ἐπ'* **HA** || 13 *ζῴοις* **BHFADP** *ζῶιον* ***Π*** *ζῶα* **K** | *ὑπάρχειν* **P** | *καίτοι*] *καί τι* **D** | *μὴ*] *μηδὲν* **A** || 14 *τὴν ξανθὴν χολὴν μὴ ἔχειν* **F** | *τὴν* om. **K** || 15 *καὶ*[3] om. ***Π*** Alf. || 16 *ἐνδέχοιτο καλῶς* **βKA** *ἐνεδέχετο καλῶς* **F** *καλῶς ἐνδέχοιτο* **DP** | *ἔχει* ***Π*HKF** Alf. arm. *ἔχειν* **BADP** || 17 *θέσιν*] add. *ἐν τοῖς μέλεσιν* **K** | *πολλὴ* **βKF** *πολλή ἐστιν* **DP** *πολλή ἐστιν ἡ* **A** | *τὰ* **βKFA** *τινὰ* **DP** | *γὰρ* om. **D** || 19 *τέσσαρας* ***Π*HKFP** *τέσσαρα* **BAD** || 20 *γενομένων* **D**[1] || 21 *ἐκλέγειν* ***Π*H*γ*** Alf. *ἐκλέγων* **B** *καταλέγειν* arm. *κατανοεῖν* ge. Zan. *ἐκμαθεῖν* Burkh. | *ταῦτα*] *αὐτὰ* **K** | *βούλοιτο* **βKFA** *βούλεται* **DP** || 22 *γραφῆς* **βKFA** arm. *πνευματικῆς γραφῆς* **DP** ge. | *ἀκριβοῦν ἐστι ταῦτα* ***Π*HFA** *ἀκριβῶς ἐστι ταῦτα* **B** *τὰ τοιαῦτα* **K** *ἀκριβοῦν τὰ τοιαῦτά ἐστιν* **DP**

ἀλλ' οἷον ὑπογραφάς τινας καὶ τύπους ἐκτίθεσθαι. μετέλθωμεν οὖν ἐπὶ τὸν τῶν στοιχείων λόγον ἐξ ἀκολουθίας ἐπιζητούμενον.

Περὶ στοιχείων 5

Τὸ στοιχεῖον τὸ κοσμικόν ἐστι μέρος ἐλάχιστον τοῦ συγκρίματος τῶν σωμάτων· εἰσὶ δὲ στοιχεῖα τέσσαρα, γῆ ὕδωρ ἀὴρ πῦρ, συντεταγμένα κατὰ τὴν εἰρημένην τάξιν ἀπὸ τῶν κάτωθεν ἐπὶ τὰ ἄνω, σώματα καὶ αὐτὰ ὄντα πρῶτά τε καὶ ἁπλᾶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα σώματα. καὶ γὰρ πᾶν | στοιχεῖον 151
ὁμογενές ἐστι τοῖς, ὧν ἐστι στοιχεῖον. ἡ μὲν γὰρ ἀρχὴ οὐχ ὁμογενὴς τοῖς ἐξ αὐτῆς, τὸ δὲ στοιχεῖον πάντως ὁμογενές. ἀλλ' ὅτι μὲν γῆ καὶ ὕδωρ, ἀήρ τε καὶ πῦρ ἐστι τὰ στοιχεῖα, δῆλον· καὶ γὰρ ἐν τούτοις ἄκραι αἱ ποιότητες δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ φαίνονται. οὐ μὴν τῶν αἰσθητῶν τι τούτων στοιχείων ἄκρατον καὶ ἀνεπίμικτόν ἐστιν ἑτέρου στοιχείου· νενόθευται γὰρ ἠρέμα πως ἅπαντα ταῦτα καὶ μετείληφεν ἀλλήλων μᾶλλον καὶ ἧττον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μίξει κατάδηλός ἐστιν ἡ φύσις αὐτῶν. ἕκαστον δὲ τῶν στοιχείων κατὰ συζυγίαν δύο ποιότητας ἔχει τὰς εἰδοποιούσας αὐτό· ἔστι γὰρ ἡ μὲν γῆ ξηρὰ καὶ ψυχρά, τὸ δὲ ὕδωρ ψυχρὸν καὶ ὑγρόν, ὁ δὲ ἀὴρ ὑγρὸς καὶ θερμὸς κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, τὸ δὲ πῦρ θερμὸν καὶ ξηρόν. οὐ μὴν αἱ ποιότητες καθ' ἑαυτὰς εἶναι δύνανται στοιχεῖα. οὐ γὰρ ἐκ ποιοτήτων ἀσωμάτων οἷόν τε συστῆναι σώματα, ἀλλ' οὐδὲ τἄλλα σώματα μὴ ἄκραν ἔχοντα καὶ κατ' ἐνέργειαν τὴν |
ποιότητα δυνατὸν εἶναι στοιχεῖα. ἦν γὰρ ἂν ἄπειρα τὰ στοιχεῖα, πάντων 152
τῶν ὄντων τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ποιότητα κεκτημένων καὶ οὐ δυναμένων διακριθῆναι, ποῖα ποίων ἐστὶ στοιχεῖα. ἀνάγκη τοίνυν εἶναι τὸ στοιχεῖον καὶ σῶμα καὶ ἁπλοῦν σῶμα καὶ κατ' ἐνέργειαν ἔχον ἄκρας τὰς ποιότητας, λέγω δὲ θερμότητα ψυχρότητα ὑγρότητα ξηρότητα·

4 Gal. de elem. I 1 (p. 413). 5–6 (p. 454. 470 et passim)

1–2 μετέλθωμεν – ἀκολουθίας] ἐπὶ τὸν τῶν στοιχείων οὖν λόγον μετέλθωμεν, ἀκολούθως **K** ‖ 2 τῶν] περὶ **D** | ἐξ **ΠHFADP** om. **B** ‖ 3 om. et capita coniungit **K** | στοιχείου **P** ‖ 4 ἐστι] add. μὲν **K** ‖ 5 εἰσὶ **βKFD** ἐστὶ **AP** | στοιχεῖα τέσσαρα **ΠBKADP** τὰ στ. τ. **H** τὰ στ. **F** ‖ 6 κάτω **K** | ἐπὶ] καὶ ἐπὶ **Π** | καὶ om. **F** ‖ 7 ὄντα] ὧν τὰ **B** ‖ 10 ἀήρ τε] καὶ ἀὴρ **K** | ἐστι τὰ στοιχεῖα] στοιχεῖον **A** | ἐν] αἱ ἐν **Π** ‖ 11 δυνάμεις καὶ ἐνεργεία **A**^{1} | τι post αἰσθητῶν **βA** post μὴν **K**^{2} Alf. arm. om. **K**^{1}**FDP** ‖ 13 ἅπαντα ταῦτα **βKF** πάντα ταῦτα **DP** ταῦτα πάντα **A** ‖ 14 ἀλλὰ om. **A** ‖ 15 τῶν om. **Π** | δύο **βKFA** om. **DP** ‖ 17 θερμὸς καὶ ὑγρὸς **F** ‖ 18 δύναται **H** ‖ 19 σώματα **β** Alf. σῶμα **KFAD** arm. τὸ σῶμα **P** ‖ 20 τἄλλα] τὰ **K** | ἔχειν **K** | καὶ om. **Π** ‖ 21 ἦν – 23 στοιχεῖα om. **D**^{1} | ἦν – στοιχεῖα om. **P** | ἦν **βFAD**^{2} μὲν **K** | ἂν **BHFA** arm. om. **ΠKD**^{2} | τὰ **ΠHAD**^{2} τὰ δὲ **K** τε **F** om. **B** | ἁπάντων **K** ‖ 22 τὴν] τῶν **B** ‖ 23 ποίων] ποιότης **Π** ‖ 24 τὸ om. **P** | καὶ^3 **H**γ arm. om. **ΠB** | ἔχειν **K** ‖ 25 τὰς om. **K** | δὲ] δὴ **A** | καὶ ψυχρότητα **K** arm. | ξηρότητα **ΠBFADP** καὶ ξ. **HK** Alf. arm.

αὗται γὰρ μόναι τῶν ποιοτήτων ὅλην δι' ὅλου μεταβάλλουσι τὴν οὐσίαν,
τῶν δὲ ἄλλων ποιοτήτων οὐδὲ μία τοῦτο δρᾷ· οὔτε γὰρ τὸ λευκὸν πλησιά-
ζον σώματι λευκαίνει αὐτὸ δι' ὅλου ὡς τὸ θερμὸν θερμαίνει καὶ τὸ ψυχρὸν
ψύχει, οὔτε τῶν ἄλλων οὐδέν. ἐναντία δὲ ἀλλήλοις ἐστὶ τὰ στοιχεῖα τὰ
κατὰ τὰς δύο ποιότητας ἐναντία, ὡς τὸ ὕδωρ τῷ πυρὶ ψυχρὸν ὂν καὶ ὑγρὸν
θερμῷ ὄντι καὶ ξηρῷ καὶ ἡ γῆ τῷ ἀέρι ψυχρὰ οὖσα καὶ ξηρὰ τῷ θερμῷ
καὶ ὑγρῷ. ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐναντία συνάπτεσθαι ἀλλήλοις οὐκ ἐδύνατο μὴ
153 *μέσου | τινὸς δεσμοῦ τεταγμένου τοῦ συνδέοντος αὐτά, ἔταξεν ὁ δημιουργὸς*
ἐν μέσῳ μὲν τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀέρος ἐναντίων ὄντων τὸ ὕδωρ, δοὺς αὐτῷ
δύο ποιότητας, ψυχρότητα καὶ ὑγρότητα, καθ' ἃς ἐδύνατο τοῖς ἄκροις
συναπτόμενον συνδεῖν αὐτά. τῷ μὲν γὰρ ψυχρῷ συνοικειοῦται τῇ γῇ, τῷ
δὲ ὑγρῷ συνάπτεται τῷ ἀέρι. πάλιν μέσον τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ πυρὸς
ἐναντίων ὄντων καὶ αὐτῶν ἔταξε τὸν ἀέρα, τῇ μὲν ὑγρᾷ ποιότητι οἰκειού-
μενον τῷ ὕδατι, τῇ δὲ θερμῇ τῷ πυρί, καὶ οὕτω τὰ ἐναντία συνῆψεν
ἀλλήλοις διὰ μέσων τινῶν τῶν συνδεόντων καὶ ἑαυτὰ καὶ τὰ συνδεόμενα·
ὁ γὰρ τοιοῦτος δεσμὸς ἄριστός ἐστιν. ἕκαστον οὖν αὐτῶν κατὰ μὲν τὴν
ἑτέραν ποιότητα συνῆψε τῷ πρὸ αὐτοῦ, κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν τῷ μετ' αὐτό·
154 *οἷον τὸ ὕδωρ ψυχρόν ἐστι καὶ | ὑγρόν, ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸ ψυχρὸν τῇ γῇ*
συνάπτεται οὔσῃ πρὸ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἄνοδον, κατὰ δὲ τὸ ὑγρὸν τῷ ἀέρι
ὄντι μετ' αὐτό. ὁμοίως καὶ ὁ ἀὴρ κατὰ μὲν τὸ ὑγρὸν συνάπτεται τῷ ὕδατι
πρὸ αὐτοῦ ὄντι, κατὰ δὲ τὸ θερμὸν τῷ πυρὶ μετ' αὐτὸν ὄντι, καὶ τὸ πῦρ δὲ
κατὰ μὲν τὴν θερμότητα συνάπτεται τῷ ἀέρι πρὸ αὐτοῦ ὄντι, κατὰ δὲ
τὴν ξηρότητα τῇ γῇ κατ' ἐπίκλασιν καὶ ἐπιστροφὴν τὴν πρὸς τὸ ἄκρον.
οὕτω δὲ καὶ ἡ γῆ κατὰ μὲν τὸ ψυχρὸν τῷ ὕδατι, κατὰ δὲ τὸ ξηρὸν τῷ πυρὶ
κατ' ἐπίκλασιν. ἵνα γὰρ μὴ μόνον τὴν πρὸς τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω [κάθοδόν τε
155 *καὶ ἄνοδον τὴν] σχέσιν ἔχῃ τὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ | κύκλον,*

2 *τούτων* **F** || 3 *σώματι* **ΠΒΚΑDP** *τῷ σ.* **HF** | *καὶ τὸ*] *τὸ δὲ* **B** || 4 *οὔτε* *β* Alf. *οὔτε δὲ* *γ* | *ἐστὶ* *β***KFA** *εἰσὶ* **DP** | *τὰ*[1] om. **D** | *τὰ*[2] **ΠHFDP** om. **BKA** || 5 *ἐναντία*] *τὰς ἐ.* **A**[1] || 6 *καὶ ὡς ἡ γῆ* **K** | *ξηρὰ οὖσα καὶ ψυχρὰ* **F** | *τῷ θερμῷ*] *θερμῶ ὄντι* **K** || 7 *καὶ τῶι ὑγρῶι* **Π** || 10 *δύο*] *καὶ δύο* **P** | *ἐδύνατο* *β***KFA** *ἠ-* **DP** | *ἄκροις*] *ἀκράτοις* **A** || 11 *αὐτὰς* **B** | *τῷ*[1]] *τὸ* **A** || 13 *τῇ*] *τοῦτο τῇ* **A**[1] | *μὲν* **ΠHKF DP** *μὲν γὰρ* **BA** | *ὑγρᾷ ποιότητι* **Π** *γ* arm. *ὑγρότητι* **BH** Alf. || 15 *τῶν συνδεόντων* om. **P** | *αὐτὰ* **P** | *συνδεόμενα* **ΠK** *συνδούμενα* **BHFADP** || 16 *οὖν αὐτῶν*] *δὲ τῶν στοιχείων* **F** || 17 *ἑτέραν*[1]] *καθ' ἑτέραν* **D** | *συνῆψε* **ΠKFDP** arm. *συνᾶψαν* **BH** *συνᾶψε* **A** | *τῷ πρὸ αὐτοῦ* *β***KFA** arm. *ἀὴρ ὑγρὸς καὶ θερμὸς ἄριστος τῷ πυρὶ καὶ ὕδατι· ἄριστον οὖν αὐτῶν ἐστιν τὸ καθ' ἑτέραν (καθ' ἑκατέραν* **D***) ποιότητα συνάψαν τῷ πρὸ αὐτοῦ* **DP** | *αὐτό* *β***KFA** *αὐτὸν* **DP** || 18 *οἷον* om. **Π** || 19 *ἄνοδον*] *ἰδὸν* **F** || 20 *τῶ ὑγρῶ* **K** (*-ῶ* ex corr.) || 21 *αὐτὸν* **ΠBKFA**[2] *αὐτὸ* **HA**[1]**DP** | *δὲ*[2] *β***ADP** *μὲν* **F** om. **K** || 22 *μὲν* *β***KA** om. **FDP** || 23 *τὴν γῆν* **A** || 25 *τὸ*[2] **ΠHF ADP** om. **BK** || 25–26 delenda put. Matth. || 26 *σχέσειν* **D** | *ἔχῃ* **ΠHF** Alf. arm. *ἔχει* **BKDP** *ἔχοι* **A** | *καὶ*[2] om. **Π** | *τὴν* **H** *γ* om. **ΠB**

*ἐπέκαμψέ πως καὶ ἐπέστρεψε τὰ ἄκρα πρὸς ἄλληλα, λέγω δὲ τὸ πῦρ καὶ
τὴν γῆν· καὶ γὰρ τὸ πῦρ ἀποβαλὸν τὴν θερμότητα μόνον γίνεται γῆ.
τοῦτο δὲ δῆλον ἐκ τῶν κεραυνῶν· καταφερόμενον γὰρ τὸ πῦρ καὶ ψυχό-
μενον ἐκ τῆς ὑπεροπτήσεως ἀπολιθοῦται. διὸ πᾶς κεραυνὸς μετὰ λίθου
καὶ θείου φέρεται· ἔστι δὲ τὸ θεῖον ὥσπερ πῦρ ἀπεψυγμένον οὐκέτι
θερμὸν κατ' ἐνέργειαν ἀλλὰ δυνάμει, ξηρὸν δὲ καὶ ἐνεργείᾳ. μόνα δὲ τὰ
στοιχεῖα κατ' ἐνέργειαν ἔχει τὰς ποιότητας, τὰ δὲ ἄλλα πάντα δυνά|μει,* 156
*ἐὰν μὴ πλησιάσῃ στοιχείῳ. ἵνα δὲ μηδέποτε ἐπιλείπῃ μήτε τὰ στοιχεῖα
μήτε τὰ ἐξ αὐτῶν συγκρίματα, σοφῶς ὁ δημιουργὸς ἐτεχνάσατο, ὥστε τὰ
στοιχεῖα καὶ εἰς ἄλληλα μεταβάλλεσθαι καὶ εἰς τὰ συγκρίματα, καὶ πάλιν
τὰ συγκρίματα εἰς τὰ στοιχεῖα ἀναλύεσθαι, καὶ οὕτως ἐξ ἀλληλογονίας
διαρκοῦς συνιστάμενα σῴζεται διὰ παντός· γῆ μὲν γὰρ πιληθεῖσα γίνεται
ὕδωρ, ὕδωρ δὲ πυκνωθὲν καὶ πιληθὲν γίνεται γῆ, θερμανθὲν δὲ καὶ ἐξατμι-
σθὲν γίνεται ἀήρ, ἀὴρ δὲ συναχθεὶς μὲν καὶ πυκνωθεὶς γίνεται ὕδωρ, |
ξηρανθεὶς δὲ εἰς πῦρ μεταβάλλεται· οὕτω δὲ καὶ τὸ πῦρ σβεσθὲν μὲν καὶ* 157
*ἀποβαλὸν τὴν ξηρότητα ἐξαεροῦται· ἔστι γὰρ ἀὴρ σβέσις πυρὸς καὶ
ἀτμὸς ὕδατος θερμανθέντος. ἐξ ἀμφοτέρων οὖν δῆλον ὡς ἐκ θερμότητος
ἡ γένεσις αὐτῷ· καὶ γὰρ θερμανθὲν τὸ ὕδωρ καὶ σβεσθὲν τὸ πῦρ ἀὴρ
γίνεται. ἔστιν οὖν κατὰ μὲν τὴν οἰκείαν φύσιν θερμός, ψύχεται δὲ τῇ
γειτνιάσει τῇ πρὸς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν γῆν, ὡς τὰ μὲν κάτω μέρη αὐτοῦ τὰ
πρὸς τῇ γῇ ψυχρὰ εἶναι, τὰ δὲ ἄνω καὶ πρὸς τῷ πυρὶ θερμά. συμβαίνει δὲ
τοῦτο διὰ τὸ μαλακὸν καὶ εὐπαθὲς τοῦ ἀέρος· ταχέως γὰρ ἐξίσταται τῆς
οἰκείας φύσεως καὶ μεταβάλλεται. Ἀριστοτέλης δὲ δύο γένη τοῦ ἀέρος*

23 Arist. meteor. 340 b 4; de gen. et corr. 331 a 7

15–19 Dam. 21, 189–191 ‖ **19–21** Dam. 22, 17–20

1 *ἐπέστρεψε* **βFAP** *ἐπέτρεψε* **D** *ἐπέκαμψε* **K** | *πρὸς* **Π** *γ* Alf. arm. *καὶ πρὸς* **BH** | *λέγω δὲ* (*δὴ* **K**) *α* *λέγομεν* arm. fortasse *λέγω μὲν* scribendum ‖ **2** *ἀποβαλὸν* **βA** *ἀποβάλλον* **KFDP** | *μόνον* **BH** *μόνην* *γ* om. **Π** ‖ **3** *δὲ* om. **D** ‖ **4** *ὀπτήσεως* **D** ‖ **5** *ὥσπερ* om. **K** | *οὐκέτι* **βKFD** Alf. arm. *οὐκέτι δὲ* **AP** ‖ **6** *ξηρὸν δὲ* Ell. *τὸ δὲ ξ.* **βF** arm. *τὸ ξ. δὲ* **ADP** *ξηρὸν* **K** | *καὶ κατ' ἐνέργειαν* **A** ‖ **7** *ἔχει* om. **A**^{1} ‖ **8** *ἐπιλείπῃ* **ΠBK**^{2}**FDP** *ἐπιλίπῃ* **HK**^{1}**A** ‖ **8–9** *μήτε ... μήτε*] *μηδὲ ... μηδὲ* **K** ‖ **9–11** *σοφῶς* – *συγκρίματα* om. **B** ‖ **10** *καὶ*^{1} **ΠHKDP** Alf. arm. om. **FA** | *ἄλληλά τε* **A** ‖ **11** *στοιχεῖα* **βKFA** Alf. arm. *στοιχεῖα ἐν ἑαυτοῖς εἰς αὐτὰ* **DP** ‖ **12** *διαρκοῦς συνιστάμενα* **βFA** Alf. arm. *διαρκοῦς δι' ἑαυτῶν διιστάμενα* **DP** *διαρκουσῶν ἱστάμενα* **K** ‖ **13** *ἐξατμισθὲν* **βKFA**^{2} *ἐξατμίζουσα* **A**^{1} *πιληθὲν καὶ ἐξατμισθὲν* **DP** ‖ **14** *μὲν* **ΠHKFAD** *τε* **P** om. **B** ‖ **15** *μεταβάλλεται* **KADP** *-βάλλει* **βF** | *οὕτω* – *μὲν* om. **K** | *δὲ* **ΠHFADP** om. **B** arm. ‖ **15.16** *καὶ ἀποβαλὸν* **βFD**^{2} *καὶ ἀποβαλὼν* **D**^{1}**P** *καὶ ἀποβάλλον* **A** *ἀποβαλὼν δὲ* **K** ‖ **16** *γὰρ*] *δὲ* **P** | *ἀὴρ* om. **D**^{1} | *σβέσει* **D** ‖ **18** *γέννησις* **D** | *αὐτῷ* **ΠHKAD** arm. *αὐτὸ* **B** *αὐτῶν* **FP** ‖ **19** *γίνεται* **ΠBKA** arm. *γίνονται* **HFDP** Alf. | *ἔστιν οὖν* **βKFA** *ἔστι γοῦν* **DP** Dam. ‖ **20** *τὴν γῆν*] *τῇ γῇ* **A** ‖ **21** *καὶ* om. **P** | *τῷ πυρὶ* **βFDP** *τὸ πῦρ* **K**^{2}**A** *τὸ πυρὶ* **K**^{1} ‖ **22** *συμπαθὲς* **F** ‖ **23** *οἰκείας*] *ἰδίας* **F** | *δύο* – p. 50, 1 *εἶναι*] *δύο τοῦ ἀέρος εἶναι φύσεις* **F**

158 *εἶναί φησι, τὸ μὲν ἀτμῶδες | τὸ ἐκ τῆς ἀναθυμιάσεως τοῦ ὕδατος, τὸ δὲ*
καπνῶδες τὸ ἐκ τῆς σβέσεως τοῦ πυρός, καὶ τὸ μὲν καπνῶδες θερμὸν
εἶναι, τὸ δὲ ἀτμῶδες, ἔνθα μὲν τίκτεται, θερμὸν καὶ αὐτό, προϊὸν δὲ
κατὰ μέρος ψύχεσθαι καὶ προκόπτον ἐξυδατοῦσθαι. ἵνα δὲ καὶ ἄλλα τινὰ
δοκοῦντα εἶναι ἄτοπα διαφύγῃ, καὶ πρὸς τούτοις τὸ τὰ ὑψηλότερα καὶ
πολὺ τῆς γῆς ἀφεστῶτα ψυχρότερα φαίνεσθαι, διττὴν ὑπέθετο τὴν φύσιν
αὐτοῦ.

Πάντα δὲ τὰ σώματα τὴν γένεσιν ἐκ τῆς συνόδου τῶν τεσσάρων τούτων
στοιχείων ἔχει τά τε τῶν φυτῶν καὶ τὰ τῶν ζῴων, τῆς φύσεως τὰ καθαρώ-
τατα τῶν στοιχείων εἰς τὴν γένεσιν τούτων τῶν σωμάτων ἑλκούσης. καλεῖ
δὲ ταῦτα τὰ σώματα Ἀριστοτέλης φυσικά, οὐ κατὰ σωρείαν συντιθε-
159 *μένων αὐτῶν, ἀλλ' ὅλων δι' ὅλου εἰς ἕνωσιν | ἀνακιρναμένων καὶ ἕν τι καὶ*
ἄλλο παρ' ἑαυτὰ ποιούντων τὸ σῶμα· οὕτω γὰρ ἥνωται, ὡς μὴ οἷόν τε
εἶναι διακρῖναι αὐτὰ μηδὲ ἰδίᾳ μὲν θεάσασθαι τὴν γῆν, ἰδίᾳ δὲ τὸ ὕδωρ
καὶ τὸν ἀέρα καὶ τὸ πῦρ τῷ ἕν τι καὶ ἄλλο παρὰ ταῦτα ἐκ τῆς συνόδου τῶν
τεσσάρων γεγενῆσθαι, ὡς ἐπὶ τῆς τετραφαρμάκου. καὶ γὰρ ἐκεῖ ἄλλο ἡ
τετραφάρμακος παρὰ τά, ἐξ ὧν σύγκειται, οὐχ ὁμοίως μέντοι. οὐ γὰρ
κατὰ παράθεσιν τὴν τῶν λεπτομερεστάτων ὡς ἐν τῇ τετραφαρμάκῳ τὰ
στοιχεῖα ποιεῖ τὰ σώματα, ἀλλὰ κατὰ μεταβολὴν καὶ ἑνότητα. πάλιν δὲ
160 *εἰς τὰ στοιχεῖα ἀναλύεται τὰ | σώματα φθειρόμενα, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ*
διαμένει διηνεκῶς τὰ πάντα καὶ διαρκεῖ πρὸς τὴν τῶν ὄντων γένεσιν μήτε
πλεονάζοντά ποτε μήτε μειούμενα· ὅθεν καὶ τὴν ἄλλου γένεσιν ἄλλου
φθορὰν εἶναί φασι καὶ τὴν ἄλλου φθορὰν ἄλλου γένεσιν, οὐ μόνον κατὰ τὴν
ψυχήν, ὡς προείρηται, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ σῶμα.

Πλάτωνι δὲ δοκεῖ τὰ μὲν τρία στοιχεῖα μεταβάλλειν εἰς ἄλληλα, τὴν δὲ γῆν ἀμετάβλητον μένειν. ἀπεικάζων γὰρ ἑκάστῳ στοιχείῳ τὰ στερεώ-

11 Arist. meteor. 378 b 1; de an. 412 a 13 et al. || 25 Plat. Tim. 55 C

2 *πυρός*] *ὕδατος* **D**^{ac} | *μὲν* om. **A** || 3 *δὲ*^{1} om. **P** || 5 *ἄτοπα* post *εἶναι* **BADP** Alf. arm. post *δοκοῦντα* ***Π*** post *τινὰ* **H** post *διαφύγῃ* (*-γει* **K**) **KF** | *τὸ* **H***γ* *τῷ* **B** om. ***Π*** | *ὑψηλὰ* **F** || 8.9 *τούτων στοιχείων* **BHKADP** Alf. *στ. τ.* **F** *στοιχείων* ***Π*** arm. || 10 *γέννησιν* **D** || 11 *συντεθεμένων* **A** || 12 *ὅλων*] *ὅλον* **D** | *εἰς* — 13 *ἄλλο* om. **D** | *ἀνακιρναμένων* **BHKFAP** *ἀνακιρνωμένων* ***Π*** | *καὶ*^{1} — 13 *ἄλλο* om. **K** | *καὶ*^{2} *β***AP** om. **F** || 13 *παρ' ἑαυτὰ* *β***A** Alf. arm. *παρ' αὐτὰ* **F** om. **KDP** | *ποιούντων τὸ σῶμα* **BHKFA** Alf. arm. *ποιοῦντα σ.* ***Π*** *εἰς ἄλληλα χωρούντων καὶ ἀπὸ τῆς συνόδου ἑαυτῶν εἰς ἑαυτὰ ποιούντων τὸ σῶμα* **DP** | *ἥνωται* *β***FAD** *ἥνωνται* **KP** || 14 *εἶναι διακρῖναι*] *διακριθῆναι* **F** | *μήτε* **A** | *μὲν* om. **P** || 15 *τῷ* ***Π*****HKFP** *τὸ* **A** *καὶ τὸ* **BD** || 17 *τά*] *τὸ* **B** || 18 *παράθεσιν*] *σύνθεσιν* arm. *σύγχυσιν* coniec. Matth. | *τὴν* om. **K** | *λεπτομερεστάτων* *β***KFA** *-τέρων* **DP** | *ὡς* om. ***Π*** || 19 *ποιεῖ* *β***AP** *ποιεῖται* **K**^{2}**FD** *ποιεῖτε* **K**^{1} | *κατὰ μεταβολὴν*] *καταβολὴν* **P** || 21 *διαρκεῖ* ***Π****γ* *ἀρκεῖ* **BH** | *μήτε*] *μὴ* ***Π*** || 22 *μειούμενα* — p. 52, 16 *κουφό(τητα)* om. **B** | *ἄλλου* — 23 *γένεσιν* om. **P** || 23 *φασι* *β***F** Alf. *φησι* **KAD** arm. || 25 *πλάτωνι* ***Π*****H**^{2}**FAD** Alf. arm. *πλάτων* **H**^{1}**K** || 26 *μένειν*] *εἶναι καὶ μένειν* ***Π*** | *γὰρ*] *μὲν γὰρ* **F** | *στερεώματα* *β***KFA** arm. *σχήματα* **DP**

ματα τῶν εὐθυγράμμων σχημάτων (τῇ μὲν γῇ τὸ κυβικὸν σχῆμα, ἐπειδὴ ἀκινητότατον τῶν λοιπῶν ἐστιν, ὕδατι δὲ τῶν λοιπῶν τὸ δυσκινητότατον τὸ εἰκοσάεδρον, τὸ δὲ εὐκινητότατον τὸ πυραμοειδὲς τῷ πυρί, τὸ δὲ ὀκτάεδρον τῷ ἀέρι, ὅπερ ἐστὶν εὐκινητότερον μὲν ὕδατος, δυσκινητότερον δὲ πυρός), ἐκ τούτων τῶν σχημάτων ποιεῖται τὴν ἀπόδειξιν τοῦ τὰ μὲν τρία εἰς ἄλληλα μεταβάλλειν, | τὴν δὲ γῆν τοῦτο μὴ πάσχειν. τὰ μὲν 161 *γὰρ τρία, τήν τε πυραμίδα καὶ τὸ ὀκτάεδρον καὶ τὸ εἰκοσάεδρον, ἐκ σκαληνῶν τριγώνων συνίστασθαι, τὸν δὲ κύβον ἐξ ἰσοπλεύρων τριγώνων. ὅσα τοίνυν ἐκ τῶν σκαληνῶν συνέστη τριγώνων, ταῦτα δύναται διαλυόμενα καὶ πάλιν συνιόντα εἰς ἄλληλα μεταβάλλεσθαι. μήτε δὲ τὸν κύβον διαλυθέντα εἴς τι τῶν ἄλλων τριῶν σχημάτων δύνασθαι μεταβάλλειν (ἐξ ἰσοπλεύρων γὰρ τριγώνων συνέστηκεν, ἐξ ὧν οὐδὲν τῶν ἄλλων τριῶν συστῆναι δύναται) μήτ' αὖ τῶν τριῶν τι σχημάτων εἰς κύβον. ἀνάγκη οὖν καὶ τὰ εἰδοποιηθέντα σώματα κατὰ τὰ εἴδη ταῦτα οὕτως ἔχειν πρὸς ἄλληλα, ὡς ἐκεῖνα ἔχει. | οὐ μὴν ἀπαθὴς μένει ἡ γῆ, ἀλλὰ διαιρεῖται ὑπὸ* 162 *τῶν λεπτομερεστέρων σωμάτων ἀναστοιχειουμένη μέν, οὐ μὴν καὶ μεταβαλλομένη εἰς τὰ διαιροῦντα αὐτήν. πάλιν γὰρ συνιοῦσα εἰς ἑαυτὴν ἀποκαθίσταται, ὅπερ φαίνεται ἐν τῷ ὕδατι. ἐὰν γὰρ εἰς ὕδωρ γῆν ὀλίγην βαλὼν ταράξῃς, διαλύεται εἰς ὕδωρ ἡ γῆ· ἐὰν δὲ παύσῃ ταράττων, στάσιν λαβόντος τοῦ ὕδατος ὑφιζάνει· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ πάσης τῆς γῆς δεῖ νοεῖν· οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο μεταβολή, ἀλλὰ διάκρισις τῶν μεμιγμένων. λέγει δὲ ὁ Πλάτων καὶ ὑπὸ τῆς ὀξύτητος τοῦ πυρὸς λύεσθαι τὴν γῆν, ἡ δὲ λυθεῖσα φέρεται ἐν αὐτῷ ἢ ἐν ἀέρος ὄγκῳ, δῆλον ὅτι ὅταν | ἀὴρ αὐτὴν* 163 *διαλύσῃ, ἢ ἐν ὕδατι, ὅταν ὑφ' ὕδατος λυθῇ. λέγει δέ, κατ' ἄλλον τρόπον διαιρῶν, ἕκαστον τῶν στοιχείων τρεῖς ποιότητας ἔχειν· τὸ μὲν πῦρ ὀξύτητα μανότητα κίνησιν, τὸ δὲ ἕτερον ἄκρον τῶν στοιχείων, τουτέστι τὴν γῆν, τὰς ἐναντίας ταύταις ποιότητας, ἀμβλύτητα πυκνότητα στάσιν,*

22 Plat. Tim. 56 D

1 *εὐθυγραμμάτων* **P** | *σχημάτων* **βKFA** Alf. arm. om. **DP** | *τῇ μὲν γῇ*] *γῆι μὲν* **K** || **2** *δὲ* **γ** Alf. arm. *δέ ἐστι* **β** | *τὸ λοιπὸν* **Π** || **3** *τὸ δὲ*] *πυρὶ δὲ τὸ* **K**pc || **4** *τῷ δὲ ἀέρι* **K** | *μὲν*] *τοῦ* **P** || **5** *πυρός* **βFAD** *τοῦ πυρός* **P** *πυρὸς τὸν ὀκτάεδρον* **K** || **5.6** *μὲν τὰ* **D**[1] || **6** *μεταβάλλεσθαι* **F** Alf. arm. || **7** *τε* **ΠKFAD** om. **HP** || **8** *τὸν δὲ κύβον* **HKFAP** *τὴν δὲ κ.* **Π** *τὸ δὲ κυβικὸν* **D** || **9** *συνέστηκε* **D**ac || **10** *μεταβάλλειν* **A** | *τὸν* **γ** om. **β** || **11** *εἴς τι* **βKFA** Alf. arm. *ἐστι* **D** om. **P** || **13** *αὖ τῶν τριῶν τι* **H**[1]**D** *αὐτῶν τριῶν τι* **AP** Alf. *αὖ τι τῶν τριῶν* **H**[2]**K** *αὐτῶν τριῶν* **Π** arm. *αὖ τῶν τριῶν* **F** | *σχημάτων* **βFAD** Alf. arm. *σωμάτων* **KP** | *γοῦν* **P** || **14** *κατὰ* **KFDP** arm. *καὶ* **βA** Alf. | *ἔχει* **ΠDP** Alf. anlat. arm. *εἶχεν* **HKFA** || **15** *μὴν* **ΠADP** *μὲν* **HKF** | *μένει* Alf. anlat. *ἔμεινεν* **Hγ** arm. *ἐστὶ* **Π** || **16** *καὶ* **ΠHFA** arm. *δὲ* **K** om. **DP** Alf. || **17** *γὰρ* om. **A** || **21** *τοῦτο* om. **Π** || **22** *δὲ*[1] **ΠHKD** *δὲ καὶ* **FAP** || **23** *ὁ ἀὴρ* **A** || **24** *ὑφ'*] *ἐφ'* **A** || **25** *ἕκαστον διαιρῶν* **K** | *ἔχει* **Π** || **26–27** *τουτέστι – ποιότητας* om. **F** || **27** *ταύταις* **HADP** *ταῦτα* **Π** *τούτων* **K**

ὡς εἶναι κατὰ ταύτας τὰς ποιότητας ἐναντία τὴν γῆν καὶ τὸ πῦρ, ὅπερ οὐκ ἦν κατὰ τὰς ἄλλας τὰς ἐν συζυγίᾳ ποιότητας· εἰλῆφθαι δὲ ἀφ' ἑκατέρων τῶν ἄκρων ποιότητας καὶ οὕτω τὰ μέσα στοιχεῖα γεγενῆσθαι· λαμβάνονται γὰρ τοῦ μὲν πυρὸς δύο ποιότητες, ἡ μανότης καὶ ἡ κίνησις,
164 μία δὲ τῆς γῆς, ἡ ἀμβλύτης, καὶ συνίστα|ται ὁ ἀὴρ εἰδοποιούσας ἔχων ποιότητας ἀμβλύτητα μανότητα κίνησιν· πάλιν δύο λαμβάνονται ποιότητες τῆς γῆς, ἀμβλύτης καὶ πυκνότης, τοῦ δὲ πυρὸς μία μόνη, ἡ κίνησις, καὶ γίνεται τὸ ὕδωρ εἰδοποιούμενον καὶ αὐτὸ ἀμβλύτητι πυκνότητι κινήσει. ἔστιν οὖν ὡς ὀξύτης πρὸς ἀμβλύτητα, οὕτω πῦρ πρὸς ἀέρα· ὡς δὲ μανότης πρὸς πυκνότητα, οὕτως ἀὴρ πρὸς ὕδωρ· ὡς δὲ κίνησις πρὸς στάσιν, οὕτως ὕδωρ πρὸς γῆν. ὡς ἄρα πῦρ πρὸς ἀέρα, οὕτως ἀὴρ πρὸς ὕδωρ· καὶ ὡς ἀὴρ πρὸς ὕδωρ, οὕτως ὕδωρ πρὸς γῆν. πέφυκε γὰρ τὰ μὲν ἐπίπεδα ὑπὸ μιᾶς μεσότητος συνέχεσθαι, τουτέστιν ἀναλογίας, τὰ δὲ στερεὰ ὑπὸ δύο μεσοτήτων. κατ' ἄλλον δὲ τρόπον λέγουσι ποιότητας ἔχειν τὰ στοιχεῖα· τὴν μὲν γὰρ γῆν καὶ τὸ ὕδωρ βαρύτητα ἔχειν, καθ' ἣν κάτω φύσει φέρονται, τὸν δὲ ἀέρα καὶ τὸ πῦρ κουφότητα, καθ' ἣν ἄνω φύσει φέρονται.

Λέγουσι δὲ οἱ Στωικοὶ τῶν στοιχείων τὰ μὲν εἶναι δραστικά, τὰ δὲ παθητικά· δραστικὰ μὲν ἀέρα καὶ πῦρ, παθητικὰ δὲ γῆν καὶ ὕδωρ.
165 Ἀριστοτέλης δὲ καὶ πέμπτον εἰσάγει σῶμα | τὸ αἰθέριον καὶ κυκλοφορικόν, μὴ βουλόμενος τὸν οὐρανὸν ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων γεγενῆσθαι (κυκλοφορικὸν δὲ λέγει τὸ πέμπτον σῶμα, ὅτι ἐν κύκλῳ περὶ αὐτὸ φέρεται), τοῦ Πλάτωνος διαρρήδην φάσκοντος ἐκ πυρὸς καὶ γῆς αὐτὸν συνεστάναι. λέγει δὲ οὕτως· 'σωματοειδὲς δὲ καὶ ὁρατὸν ἁπτόν τε δεῖ τὸ γινόμενον εἶναι, χωρὶς δὲ πυρὸς οὐδὲν ἄν ποτε ὁρατὸν γένοιτο, οὐδὲ ἁπτὸν ἄνευ τινὸς στερεοῦ, στερεὸν δὲ οὐκ ἄνευ γῆς· ὅθεν ἐκ πυρὸς καὶ γῆς τὸ τοῦ

20 Arist. de mundo 392 b 35 || 23 Plat. Tim. 31 B

1 ὡς om. **D**[1] | κατὰ ταύτας **ΠH**[2]**A**[1] Alf. κατ' αὐτὰς **KFDP** καὶ ταύτας **H**[1]**A**[2] | τὰς ποιότητας om. **A** | ἐναντίας **F** | τὴν γῆν καὶ τὸ πῦρ **β** Alf. arm. τῇ γῇ καὶ τὸ πῦρ **F** τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ **K** τὸ πῦρ καὶ τὴν γῆν **ADP** || 2 δὲ **HKFDP** Alf. arm. γὰρ **ΠA** | ἀφ'] ἐφ' **D** || 5 εἰδοποιούσας **βDP** εἰδοποιοὺς **K**[2]**FA**[1] ἰδιοποιοὺς **K**[1] εἰδοποιὰς **A**[2] | ἔχων **βKF** Alf. arm. ἔχων τρεῖς μόνας **ADP** || 7 ἡ om. **K** || 9 ἔστιν **βKFA** Alf. arm. ἔσται **DP** | πρὸς[1]] ὡς πρὸς **D** | πυρὸς **P** || 11 ὡς ἄρα — 12 γῆν om. **P** | ἄρα **βFA** arm. οὖν ἄρα **K** δ' ἄρα **D** || 14 ποιότητα **F** || 15 ἔχεῖ **F** || 16 κάτω φύσει φέρονται **βFD** Alf. φυ. κ. φέ. **KA** κ. φέ. φύ. **P** arm. | τὸν δὲ — 17 φέρονται om. **K** || 18 τὰ μὲν post στοιχείων **βKFA** post στωικοὶ **DP** || 19 καὶ[1] om. **K** || 20 καὶ[1] om. **K** | αἰθρεῖον **B** || 21 τῶν om. **K** || 22 ἐν om. **K** | περὶ αὐτὸ **BH** περὶ ἑαυτὸ **Π** περὶ αὐτὸν **KFA** περιάγων **DP** || 23 φέρεται **βKF** arm. κεῖται **ADP** | πλάτωνος **βKAD** πλ. δὲ **FP** || 23.24 συνεστάναι αὐτὸν **K** || 24 δὲ[2] **βFAD** Alf. τε **K** om. **P** | ὁρατὸν] ἀόριστον **P** | ἁπτόν τε] καὶ ἁπτὸν **K** || 25 γεννώμενον **B** | ἁπτὸν] λεπτὸν **P** || 26 οὐκ om. **P**

παντὸς συνεστάναι σῶμα ὁ θεὸς ἀρχόμενος ἐποίει. δύο δὲ μόνα καλῶς
συνίστασθαι τρίτου χωρὶς οὐ δυνατόν· δεσμὸν γὰρ ἐν μέσῳ δεῖ ἀμφοῖν
συναγωγὸν γίνεσθαι· | δεσμῶν δὲ κάλλιστος ὃς ἂν ἑαυτόν τε καὶ τὰ 166
ξυνδούμενα ὅτι μάλιστα ἓν ποιῇ. τοῦτο δὲ πέφυκεν ἀναλογία κάλλιστα
ἀποτελεῖν', δεσμὸν λέγων τὰ μέσα δύο στοιχεῖα ἐξ ἀναλογίας εἰλημμένα
τῆς προρρηθείσης.

Οἱ δὲ τὰ τῶν Ἑβραίων πρεσβεύοντες διαφέρονται περὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ
τῆς γῆς. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι σχεδὸν πάντες ἐξ οὐδεμιᾶς προϋποκειμένης
ὕλης φάσκουσι γεγενῆσθαι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἐπειδὴ Μωυσῆς
φησιν· 'ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν'. Ἀπολινάριος δὲ
ἐκ τῆς ἀβύσσου πεποιηκέναι τὸν θεὸν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν βούλεται·
τῆς γὰρ ἀβύσσου | Μωυσῆς οὐκ ἐμνημόνευσεν ἐν τῇ γενέσει τοῦ κόσμου ὡς 167
γενομένης, ἐν δὲ τῷ Ἰὼβ εἴρηται· 'ὁ ποιήσας τὴν ἄβυσσον'. ἐκ ταύτης οὖν
ὡς ἐξ ὕλης βούλεται τὰ ἄλλα πάντα γεγενῆσθαι· οὐ μὴν ἀγένητον, ἀλλὰ
γενητὴν αὐτὴν εἶναι πρὸ πάντων τῶν σωματικῶν προκαταβεβλημένην ὑπὸ
τοῦ δημιουργοῦ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ὑπόστασιν· δηλοῖ δὲ καὶ τοὔνομα τῆς
ἀβύσσου τὸ τῆς ὕλης ἄπειρον. ἀλλὰ τοῦτο μέν, ὅπως ἂν ἔχοι, οὐδὲν
διαφέρει· καὶ γὰρ καὶ οὕτω πάντων ὁ θεὸς καὶ δημιουργὸς δείκνυται καὶ
ἐξ οὐκ ὄντων πεποιηκὼς τὰ πάντα.

Πρὸς δὲ τοὺς ἓν μόνον λέγοντας εἶναι τὸ στοιχεῖον ἢ τὸ πῦρ ἢ τὸν ἀέρα
ἢ τὸ ὕδωρ ἀρκέσει τὰ | παρὰ Ἱπποκράτους εἰρημένα· 'εἰ ἓν ἦν ὁ ἄνθρωπος, 168

10 Gen. 1, 1 | Apol. ap. Dräs. 199 || 13 in Iob non invenitur; cf. Sap. 11, 18; Prov. 8, 24 || 21 Gal. in Hipp. de nat. hom. I 5 (p. 35s. = Hipp. de nat. hom. 2 p. 34, 17ss.)

1 *συνεστάναι* om. **K** || 2 *ἐν μέσῳ* **βFAP** *ἐμμέσῳ* **D** om. **K** | *δεῖ* **H**[2]**AD** Alf. *δι'* **ΠBH**[1]**KFP** om. arm. || 3 *συναγωγὸν* **ΠBH**[2]**ADP** *συναγωγῶν* **H**[1] *συναγαγὼν* **F** *συνάγοντα* **K** | *γενέσθαι* **K** | *δεσμῶν δὲ κάλλιστος* **βKAD**[2]**P** *δεσμὸν δὲ κάλλιστον* **FD**[1] | *ὃς ἂν* **ΠBK** Alf. *ὡς ἂν* **F** arm. *ὁ τρίτος* **DP** *τρίτος ὃς ἂν* **A** | *ἑαυτόν* **βKFA** *αὐτόν* **DP** || 4 *ξυνδούμενα* **βKFA** *ξυνδεδεμένα* **DP** | *ἓν ποιῇ* Ell. *ἓν ποιεῖ* **ΠBH**[2]**KAD** arm. *ἐμποιεῖ* **H**[1]**FP** | *ἀναλογίαν* **H** | *κάλλιστα* **βKF** arm. *μάλιστα* **A** *καλῶς ὡς μάλιστα* **DP** || 5 *μέσα*] add. *ἐπειδὰν τὰ μέσα* **A** | *ἐξ* **βKFA** *μετὰ* **DP** || 6 *προνοηθείσης* **Π** || 7 *Οἱ*] incipit novum caput *περὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς* **Π**, *περὶ στοιχείων* **B** | *δὲ* om. **Π** | *τὰ* om. **B** || 8 *οἱ – ἄλλοι*] *ἄλλοι μὲν γὰρ* **D** || 9 *ἐπειδὴ* – 10 *γῆν* om. **B** || 12 *οὐκ ἐμνημόνευσεν*] *μέμνηται* **F** || 13 *γενομένης* **H***γ* *γεγενημένης* **ΠB** | *ἐν τῶι ἰὼβ δὲ* **Π** | *ἐκ ταύτης*] *ἐξ αὐτῆς* **F** || 14–15 *ἀγέννητον … γεννητὴν* **B** || 15 *αὐτὴν εἶναι* **BHKFA** arm. *εἶναι αὐτὴν* **D** *εἶναι* **Π** *αὐτὴν* **P** | *πρὸ* om. **A**[1] | *σωματικῶν* **βKFA** Alf. arm. *σωμάτων* **DP** || 16 *δημιουργοῦ*] *θεοῦ βούλεται* **A** || 17 *ταῦτα* **Π** | *ἔχοι* **βF** *ἔχει* **K** *ἔχῃ* **ADP** | *οὐδενὶ* **F** || 18 *διαφέροι* **A** | *καὶ γὰρ καὶ οὕτω* **Π** arm. *καὶ οὕτω γὰρ* **HKADP** *καὶ γὰρ οὕτω* **BF** Alf. | *θεὸς* redupl. **DP** Matth. | *καὶ*[3] **BHFADP** Alf. arm. om. **ΠK** | *καὶ*[4] **βKFA** Alf. arm. om. **DP** || 20 *εἶναι τὸ στοιχεῖον* **ΠFAD** *εἶ. στ.* **BH** *τὸ στ. εἶ. τὴν γῆν* **K** *τὸ στ.* **P** || 21 *ἀρκέσειε* **D** | *τοῦ ἱπποκράτους* **B** | *ὁ* om. **H**

*οὐδέποτε ἂν ἤλγεεν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν ὑφ᾽ οὗ ἀλγήσειεν, ἓν ἐόν· εἰ δὲ καὶ
ἤλγεεν, ἓν ἂν ἦν τὸ ἰώμενον᾽. δεῖ γὰρ τὸ μέλλον ἀλγεῖν ἐν μεταβολῇ
γενέσθαι μετ᾽ αἰσθήσεως· εἰ δὲ ἓν μόνον ἦν τὸ στοιχεῖον, οὐκ ἦν εἰς ὃ
μεταβληθείη· μὴ τρεπόμενον δέ, ἀλλὰ μένον ἐφ᾽ ἑαυτοῦ, οὐκ ἂν ἤλγησεν,
εἰ καὶ αἰσθητὸν ἦν. ἀνάγκη δὲ καὶ τὸ πάσχον ὑπό τινος πάσχειν· εἰ δὲ
μόνον ἓν ἦν τὸ στοιχεῖον, οὐκ ἦν ἂν ἑτέρα ποιότης παρὰ τὴν τοῦ ἑνὸς
στοιχείου, ὑφ᾽ ἧς ἔπαθεν ἂν τὸ ζῷον· εἰ δὲ μήτε μεταβληθῆναι μήτε
παθεῖν ἠδύνατο, πῶς ἂν ἤλγησεν; δείξας οὖν τοῦτο ἀδύνατον κατὰ*
169 *συγχώρησιν ἐπάγει· ᾽εἰ δὲ καὶ ἤλγεεν, ἓν ἂν | ἦν τὸ ἰώμενον· νῦν δὲ οὐκ
ἔστιν ἓν τὸ ἰώμενον, ἀλλὰ πολλά· οὐκ ἄρα ἓν [ἦν] ὁ ἄνθρωπος᾽. ἀλλὰ καὶ
ἐξ ὧν αὐτοὶ πειρῶνται τὸ ἴδιον ἕκαστος κατασκευάζειν δόγμα, ἐκ τούτων
μάλιστα δείκνυται τέσσαρα ὄντα τὰ στοιχεῖα. καὶ γὰρ Θαλῆς, τὸ ὕδωρ
μόνον λέγων εἶναι στοιχεῖον, πειρᾶται δεικνύναι τὰ ἄλλα τρία ὑπὸ τούτου
γινόμενα· τὴν μὲν γὰρ ὑποστάθμην αὐτοῦ γῆν γίνεσθαι, τὸ δὲ λεπτο-
μερέστερον ἀέρα, τοῦ δὲ ἀέρος τὸ λεπτομερέστερον πῦρ. Ἀναξιμένης δέ,
ἀέρα μόνον λέγων, καὶ αὐτὸς ὁμοίως πειρᾶται δεικνύναι τὰ ἄλλα στοιχεῖα
ἐκ τοῦ ἀέρος ἀποτελούμενα. Ἡράκλειτος δὲ καὶ Ἵππαρχος ὁ Μεταποντῖ-*
170 *νος, τὸ πῦρ λέγοντες, ταῖς αὐταῖς | ταύταις ἀποδείξεσι κέχρηνται, ἐξ ὧν
τοίνυν καὶ αὐτοί φασι τὸ πῦρ εἶναι τῶν ἄλλων στοιχείων γεννητικόν, καὶ
τῶν ἄλλων ὁ μὲν τὸ ὕδωρ, ὁ δὲ τὸν ἀέρα· ἐκ τούτων δείκνυται ὅτι πάντα
τὰ στοιχεῖα εἰς ἄλληλα μεταβάλλεται, πάντων δὲ εἰς ἄλληλα τρεπομένων
ἀνάγκη στοιχεῖα τὰ πάντα εἶναι· ὅπερ γὰρ ἂν λάβῃς τῶν τεσσάρων,
εὑρεθήσεται καὶ τοῦτο ὑφ᾽ ἑτέρου γινόμενον. τὸ δὲ σῶμα τῆς ψυχῆς
ὄργανον ὑπάρχον ταῖς ψυχικαῖς δυνάμεσι συνδιαιρεῖται· ταύταις γὰρ
πρόσφορόν τε καὶ ἐπιτήδειον κατεσκεύασται πρὸς τὸ μηδεμίαν αὐτῆς*

12 [Plut.] plac. p. 53, 11 (11 A 11 DK) || 15 [Plut.] plac. p. 54, 12 (13 B 2 DK) || 17 [Plut.] plac. p. 57, 18; Hipparchum habent Macrob. somn. Scip. I 14, 19; Tert. de an. 5 (p. 786, 6); Hippasum habet Eus. praep. ev. XIV 14 (p. 295, 1)

1 *ἂν*¹ **βFAP** om. **K** | *οὐδὲ* – 2 *ἤλγεεν* om. **D** | *ἂν*² **β** arm. Hipp. om. **KFAP** | *ἐόν* **F** Hipp. *ὂν* **βA** *ὢν* **KP** | *καὶ* om. **B** || 3 *ὃ*] *ᾧ* **B** || 4 *μεταβληθῇ* **K** || 5 *καὶ*² **ΠHFADP** om. **BK** Alf. arm. | *τὸ* om. **P** | *πάσχον* – 6 *ποιότης* om. **H** || 6 *ἓν* **ΠBDP** arm. *ἢ ἓν* **K** *ἢ καὶ ἓν* **F** om. **A** Alf. | *τὸ*] om. **P** | *τὴν*] *τῆς* **A** || 7 *βληθῆναι* **D**¹ || 9 *ἐπάγη* **D** | *καὶ* om. **B** | *ἤλγεσεν* **K** | *ἂν* om. **A**¹ || 10 *ἦν* (*ἢ* **K**¹) **α** Alf. *ἐστι* arm. delevi || 11–12 *τούτων δὲ μάλιστα* **B** || 12 *τὰ στοιχεῖα* **ΠHKFD** *στ.* **BP** om. **A** || 13 *δεικνύναι* **βDP** *δεικνύειν* **KFA** | *τοῦτο* **F** || 14 *ὑποστάθμην*] *ὑπόστασιν* **B** | *γῆν* om. **B** | *λεπτομερέστερον*] add. *αὐτοῦ* **H** || 15 *ἀνανηξαμένης* **B** || 16 *πειρᾶται ὁμοίως* **A** | *δεικνύειν* **A** || 17 *ἐπιτελούμενα* **F** | *μεταπόντιος* **K** || 18 *ταύταις* **βKFA** Alf. om. **DP** arm. || 19 *τοίνυν* om. **B** | *αὐτοί* **DP** *οὗτοι* **βKFA** Alf. arm. || 20 *ὕδωρ*] *πῦρ* **A**¹ || 21 *μεταβάλλεται* – *ἄλληλα* reduplic. **A** || 22 *στοιχεῖα τὰ πάντα εἶναι* **ΠBFA** *στ. π. εἶ.* **K** *τὰ π. στ. εἶ.* **HP** *π. στ. εἶ.* **D** *στ. εἶ. τ. π.* Alf. arm. | *γὰρ* **βKFP** Alf. arm. om. **AD** || 23 *ὑφ᾽ ἕτερον* **F** | *γενόμενον* **Π** | *τὸ δὲ* – p. 55, 7 *μνημονευτικόν* om. **D** | *δὲ*] *γὰρ* **B** || 24 *ταύτης* **K**

δύναμιν ὑπὸ τοῦ σώματος ἐμποδίζεσθαι. ἑκάστη γοῦν ψυχικῇ δυνάμει πρὸς τὴν ἐνέργειαν ἴδια μέρη τοῦ σώματος ἀποκεκλήρωται, ὡς προϊὼν ὁ λόγος ἀπο|δείξει. ἡ μὲν γὰρ ψυχὴ τάξιν ἐπέχει τεχνίτου, τὸ δὲ σῶμα 171
ὀργάνου, ὕλη δέ ἐστι, περὶ ἃ ἡ πρᾶξις, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα ἡ πρᾶξις αὐτή. οἷον ὡς ὕλη μὲν ὑπόκειται ἡ γυνή· περὶ ταύτην γὰρ ἡ πρᾶξις· ἡ δὲ πρᾶξις μοιχεία ἢ πορνεία ἢ γάμος. διαιροῦνται δὲ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις εἴς τε τὸ φανταστικὸν καὶ διανοητικὸν καὶ μνημονευτικόν.

Περὶ τοῦ φανταστικοῦ 6

Φανταστικὸν μὲν οὖν ἐστι δύναμις τῆς ἀλόγου ψυχῆς διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἐνεργοῦσα· φανταστὸν δὲ τὸ τῇ φαντασίᾳ ὑποπῖπτον, ὡς αἰσθήσει αἰσθητόν· φαντασία δέ ἐστι πάθος τῆς ἀλόγου ψυχῆς ὑπὸ φανταστοῦ τινος γινόμενον· | φάντασμα δὲ πάθος διάκενον ἐν τοῖς ἀλόγοις τῆς 172
ψυχῆς ἀπ' οὐδενὸς φανταστοῦ γινόμενον. οἱ δὲ Στωικοὶ τέσσαρα ταῦτά φασι, φαντασίαν φανταστὸν φανταστικὸν φάντασμα, φαντασίαν μὲν λέγοντες τὸ πάθος τῆς ψυχῆς τὸ ἐνδεικνύμενον ἐν ἑαυτῷ [καὶ τὸ πεποιηκὸς φανταστόν] (ὅταν γὰρ λευκὸν ἴδωμεν, ἐγγίνεταί τι πάθος τῇ ψυχῇ ἐκ τῆς λήψεως αὐτοῦ· ὡς γὰρ ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις ἐγγί|νεται πάθος, ὅταν 173
αἰσθάνηται, οὕτω καὶ ἐν τῇ ψυχῇ, ὅταν ἐννοήσῃ· εἰκόνα γὰρ ἐν ἑαυτῇ δέχεται τοῦ νοητοῦ), φανταστὸν δὲ τὸ πεποιηκὸς τὴν φαντασίαν αἰσθητόν, οἷον τὸ λευκὸν καὶ πᾶν ὅ τι δύναται κινεῖν τὴν ψυχήν, φανταστικὸν δὲ τὸν διάκενον ἑλκυσμὸν ἄνευ φανταστοῦ, φάντασμα δὲ ὃ ἐφέλκομεν κατὰ τὸν φανταστικὸν διάκενον ἑλκυσμόν, ὡς ἐπὶ τῶν μεμηνότων καὶ μελαγχο-

9 [Plut.] plac. p. 121, 14 || 13 [Plut.] plac. p. 121, 24 (SVF II 54 A)

8–10 Dam. 31, 1–3 || 11–13 Dam. 31, 6–8 || 15–17 Mel. 49, 16–17

1 *ἑκάστη γοῦν ψυχικὴ δύναμις* **Π** | *γοῦν* **HKFP** *οὖν* **BA** || 2 *ἴδια μέρη* post *δυνάμει* pon. **K** | *τοῦ* om. **P** || 3 *ἀποδείξει* **βK** *ἐπι-* **FAP** || 4 *τὸ – πρᾶξις* **γ** Alf. om. **β** arm. || 5 *ταύτην*] *αὐτὴν* **P** || 6 *γάμος*] add. *σώματος* **F** || 8 *περὶ τοῦ φανταστικοῦ* **βFAP** Alf. arm. *περὶ ψυχικῶν δυνάμεων, τοῦ φανταστικοῦ, τοῦ διανοητικοῦ, καὶ τοῦ μνημονευτικοῦ. περὶ τοῦ φανταστικοῦ* **D** *περὶ τοῦ φανταστικοῦ ἤγουν περὶ αἰσθήσεως* **K** || 9 *ψυχῆς*] add. *ἥτις λέγεται καὶ αἴσθησις* **K** | *τῶν αἰσθητῶν αἰσθητηρίων* **K** || 10 *φανταστικὸν* **D**[1] | *δέ*] add. *ἐστι* **Π** | *αἰσθήσει* **γ** *αἴσθησις καὶ* **β** Alf. arm. ge. || 11 *αἰσθητόν*] add. *καὶ ὁράσει ὁρατὸν* **K** || 12 *τινος* om. **K** || 13 *ψυχῆς*] add. *μέρεσιν* **H**[2] || 15 *ἐνδεικνύμενον ἐν ἑαυτῷ* **ΠBKFDP** Alf. arm. *ἐν ἑαυτῷ ἐνδ.* **H** *ἐν αὐτῷ ἐνδ.* **A** *αὐτό τε ἐνδ.* edd. *αὐτό τε ἐνδ.* Jaeger || 16 *γὰρ*] *δὲ* **A** | *τι* om. **K** || 17 *τὸ πάθος* **B** || 18 *αὐτῇ* **B** || 20 *οἷον*] *ὅταν* **F** | *ὅτι* **β** *ὅ* **γ** || 21 *τὸν – δὲ* om. **B** | *τὸν* **HKFDP** *τὸ* **ΠA** | *διάκενον* **ΠHKDP** Alf. arm. *διακείμενον* **FA** | *ἑλκυσμὸν* Burkh. 1908 ex Plut. *διελκυσμὸν* **α** | *φανταστοῦ* **ΠHKFA** *φανταστικοῦ* **D** *φαντασμοῦ* **P** | *ὃ ἐφέλκομεν* **ΠBKF** Alf. arm. *ᾧ ἐφέλκομεν* **A**[1]**DP** *ὡς ἐφελκόμενον* **HA**[2] *ᾧ ἐφελκόμεθα* edd. *ἐφ' ὃ ἑλκόμεθα* Burkh. 1908 ex Plut. | *κατὰ* **Πγ** *τὸν κατὰ* **H** *διὰ* **B** || 22 *τὸν* **H** *τὸ* **ΠBγ**

λώντων. ἡ δὲ διαφωνία τούτοις περὶ τὴν ἐναλλαγὴν μόνην γέγονε τῶν
ὀνομάτων. ὄργανα δὲ αὐτοῦ αἱ πρόσθιοι τοῦ ἐγκεφάλου κοιλίαι καὶ τὸ
ἐν αὐταῖς ψυχικὸν πνεῦμα καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν νεῦρα τὰ διάβροχα τῷ ψυχικῷ
174 πνεύματι καὶ ἡ κατασκευὴ | τῶν αἰσθητηρίων.

Ἔστι δὲ αἰσθητήρια μὲν πέντε, αἴσθησις δὲ μία ἡ ψυχικὴ ἡ γνωρίζουσα
διὰ τῶν αἰσθητηρίων τὰ ἐν αὐτοῖς γινόμενα πάθη· καὶ τῷ μὲν γεωδεστάτῳ
καὶ σωματικωτάτῳ τῶν αἰσθητηρίων, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἁφή, τῆς γεώδους
φύσεως αἰσθάνεται, τῷ δὲ αὐγοειδεστάτῳ, ὅπερ ἐστὶν ἡ ὄψις, τῶν
175 αὐγοειδῶν, ὡς καὶ τῷ ⟨κατὰ τὴν ἀκοὴν⟩ ἀερώδει τῶν τοῦ | ἀέρος παθη-
μάτων (ἀὴρ γάρ ἐστιν ἡ τῆς φωνῆς οὐσία ἢ ἀέρος πληγή), καὶ τῷ σπογ-
γοειδεῖ δὲ καὶ ὑδατοειδεῖ τῷ κατὰ τὴν γεῦσιν τῶν χυμῶν ἀντιλαμβάνεται·
ἕκαστον γὰρ τῶν αἰσθητῶν διὰ τοῦ οἰκείου γνωρίζεσθαι πέφυκεν. ἔδει
τοίνυν κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, ἐπειδὴ τέσσαρα στοιχεῖα, τέσσαρας εἶναι καὶ
τὰς αἰσθήσεις· ἀλλ᾽ ἐπειδήπερ ὁ ἀτμὸς καὶ τὸ τῶν ὀσμῶν γένος μεταξὺ
τὴν φύσιν ἐστὶν ἀέρος καὶ ὕδατος (ἀέρος μὲν γάρ ἐστι παχυμερέστερος,
ὕδατος δὲ λεπτομερέστερος· δῆλον δὲ γίνεται τὸ τοιοῦτον διὰ τῆς κορύζης
τοῦ πάθους· οἱ γὰρ κορυζῶντες ἕλκουσι μὲν τὸν ἀέρα διὰ τῆς ἀναπνοῆς,
ἕλκοντες δὲ τοῦτον τῶν ἀτμῶν οὐκ ἀντιλαμβάνονται· διὰ γὰρ τὴν ἔμφραξιν
τὸ παχυμερέστερον οὐκ ἀφικνεῖται πρὸς τὴν αἴσθησιν), τούτου χάριν
πέμπτον αἰσθητήριον ἡ ὄσφρησις ὑπὸ τῆς φύσεως ἐξεύρηται, ἵνα μηδὲν
τῶν δυναμένων εἰς γνῶσιν ἐλθεῖν διαφύγῃ τὴν αἴσθησιν. ἔστι δὲ ἡ αἴ-
176 σθησις οὐκ ἀλλοίωσις, ἀλλὰ διάγνωσις | ἀλλοιώσεως· ἀλλοιοῦται μὲν γὰρ
τὰ αἰσθητήρια, διακρίνει δὲ τὴν ἀλλοίωσιν ἡ αἴσθησις. καλεῖται δὲ
πολλάκις αἴσθησις καὶ τὰ αἰσθητήρια· ἔστι δὲ αἴσθησις ἀντίληψις τῶν

5 Gal. plac. Hipp. et Plat. VII 5 (p. 462, 8–13) || 12 Porph. sent. 26 (p. 15, 7) || 13 Gal. plac. Hipp. et Plat. VII 6 (p. 462, 20–22) || 18 Gal. plac. Hipp. et Plat. VII 6 (p. 466, 35–36) || 21 Gal. plac. Hipp. et Plat. VII 6 (p. 468, 15–16) || 24 [Plut.] plac. p. 119, 1; Stob. I 50, 2 (p. 472, 12–15)

2–3 Dam. 31, 8–9 || 5–6 Mel. 49, 14–15 || 5 Dam. 32, 5–6 || 6–20 Mel. 48, 23–49, 6 || 21–23 Mel. 49, 11–13

1 δὲ om. A | μόνην om. K || 2 ἐμπρόσθιοι P || 3 αὐτοῖς D | ἐξ αὐτοῦ D || 4 καὶ om. P | αἰσθητῶν A || 5 ἔστι] incipit nov. cap. περὶ αἰσθητηρίων F | μὲν om. H | δὲ om. K | μία ἡ βKFD arm. ἡ μία ἡ A μία P | ψυχικὴ ΠBFADP Alf. arm. ψυχὴ H ψυχι** K || 6 καὶ ἐν τῷ K || 7 ἡ ἁφή om. B | τῆς] add. δὲ A || 9 αὐγοειδεστάτων A | lacunam indic. et supplevit Matth.; cf. Gal. | ἀερώδει βA ἀεροειδεῖ KFDP || 10 τῷ] τὸ B || 11 δὲ BHKFDP om. ΠA | καὶ Hγ καὶ τῷ ΠB | τῷ HKF τὸ ΠBADP || 13 κατὰ τὸν λόγον τοῦτον K | τὰ τέσσαρα B || 14 τὰς] αἱ Π | ἐπειδήπερ] ἐπεὶ F | ὀσμῶν BHKFA ὀδμῶν DP ἀσθμάτων Π || 15 ἐστὶν] εἰσὶν K || 16 τοιοῦτον BK^{2}FA τοιοῦτο ΠHK^{1}DP || 18 τὸν ἀτμὸν B || 20 ἀπὸ B | φύσεως] ὀσφύος B | ἐξεύρηται βKFA^{2}P ἐξηύ- A^{1}D || 23–24 διακρίνει – αἰσθητήρια] ἔστι δὲ καὶ οὕτως K || 24 αἴσθησις^{1} Π^{pc}BHFDP ἡ αἴ. Π^{ac}A | ἔστι δὲ αἴσθησις] αἴσθησίς ἐστι K | λῆψις P

αἰσθητῶν. δοκεῖ δὲ οὗτος ὁ ὅρος οὐκ αὐτῆς εἶναι τῆς αἰσθήσεως, ἀλλὰ τῶν ἔργων αὐτῆς, διὸ καὶ οὕτως ὁρίζονται τὴν αἴσθησιν· πνεῦμα νοερὸν ἀπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐπὶ τὰ ὄργανα τεταμένον. ἔστι δὲ καὶ οὕτω· δύναμιν ψυχῆς ἀντιληπτικὴν τῶν αἰσθητῶν· αἰσθητήριον δὲ ὄργανον τῆς ἀντιλήψεως τῶν αἰσθητῶν. Πλάτων δὲ τὴν αἴσθησιν λέγει ψυχῆς καὶ | σώματος 177 *κοινωνίαν πρὸς τὰ ἐκτός· ἡ γὰρ δύναμις ψυχῆς, τὸ δὲ ὄργανον σώματος, ἄμφω δὲ διὰ φαντασίας ἀντιληπτικὰ τῶν ἔξωθεν. τῶν δὲ ψυχικῶν τὰ μέν ἐστιν ὑπουργικά τε καὶ δορυφορικά, τὰ δὲ ἀρχικὰ καὶ ἡγεμονικά· ἀρχικὰ μὲν τό τε διανοητικὸν καὶ τὸ ἐπιστημονικόν, ὑπουργικὰ δὲ τὰ αἰσθητικὰ καὶ ἡ καθ' ὁρμὴν κίνησις καὶ τὸ φανταστικόν· καὶ γὰρ ἡ κίνησις καὶ ἡ φαντασία ὀξύτατα καὶ σχεδὸν ἀχρόνως ὑπακούει τῇ βουλήσει τοῦ λογισμοῦ· ἅμα γὰρ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ θέλομέν τε καὶ κινούμεθα, οὐδενὸς ἐπιδεόμενοι μεταξὺ χρόνου τῆς τε βουλήσεως καὶ τῆς κινήσεως, ὡς ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν δακτύλων ἔστιν ἰδεῖν. καὶ | τῶν φυσικῶν δὲ ἔνια ὑπὸ* 178 *τὴν ἡγεμονίαν ἐστὶ τοῦ διανοητικοῦ, ὡς τὰ καλούμενα πάθη.*

Περὶ ὄψεως 7

Ἡ ὄψις ὁμωνύμως λέγεται· καὶ γὰρ καὶ τὸ αἰσθητήριον καὶ ἡ δύναμις ἡ αἰσθητική. Ἵππαρχος δέ φησιν ἀκτῖνας ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀποτεινομένας τοῖς πέρασιν ἑαυτῶν, καθάπερ χειρῶν ἐπαφαῖς καθαπτούσας τοῖς ἐκτὸς σώμασι, τὴν | ἀντίληψιν αὐτῶν πρὸς τὸ ὁρατικὸν ἀναδιδόναι. οἱ δὲ 179 *γεωμέτραι κώνους τινὰς ἀναγράφουσιν ἐκ τῆς συνεμπτώσεως τῶν ἀκτίνων γινομένους τῶν ἐκπεμπομένων διὰ τῶν ὀφθαλμῶν· πέμπειν γὰρ*

5 [Plut.] plac. p. 119, 13 || 18 [Plut.] plac. p. 123, 8 || 20 Gal. de usu part. X 12 (p. 97, 22)

1–5 Mel. 49, 20–23 || 3–4 Dam. 32, 2–3 || 5–7 Mel. 49, 23–26

1 *οὐκ αὐτῆς* **βKFA** Alf. *οὐ κατ' αὐτῆς* **DP** *οὐ ταύτης* arm. || 3 *τεταμένον* **H²** Alf. *τεταγμένον* **α** | *ἔστι*] *ἔτι* **H²** | *δύναμιν* **βFA** *δύναμις* **KDP** || 4 *ἀντιληπτικὴν* **βFA** *-κὴ* **DP** *διαγνωστικὴ τῶν ὑλῶν, ἀντιληπτικὴ* **K** | *αἰσθητήριον* – 5 *αἰσθητῶν* **Hγ** Alf. arm. om. **ΠB** | *δὲ* **HKF** *δέ ἐστι* **ADP** || 5 *αἰσθητῶν*] add. *καὶ ἄλλως ὄργανον ἤγουν μέλος δι' οὗ αἰσθανόμεθα* **K** | *τὴν αἴσθησιν* **βKFD** Alf. arm. *τὴν αἴ. δύναμιν* **A** *αἴ. τὴν δύναμιν* **P** | *λέγει* – 6 *ἐκτός*] *δυνάμεως καὶ ὀργάνου κοινωνίαν προστακτικὸς* (**D¹**, *πρὸς τὰ ἐκτὸς* **D²**) *ὁρίζεται, τουτέστι ψυχῆς καὶ σώματος* **D** || 7 *τῶν¹* om. **P** | *ψυχικῶν* **ΠHKFA** Alf. arm. *ψυχῶν* **B** *ψυχικῶν μερῶν* **DP** || 8 *τε* **BHKFAP** om. **ΠD** | *καὶ δορυφορικὰ* **βA** *καὶ δοριαλωτικὰ* **KFP** om. **D** || 9 *τὸ ἐπιστημονικόν* **F** arm. *ἐπ.* **βKAP** *τὸ μνημονευτικόν* **D** | *τὰ* **βADP** *τά τε* **KF** | *αἰσθητήρια* **D** || 10 *καὶ¹* om. **Π** | *φανταστικὸν* **KDP** ar. *φωνητικὸν* **βFA** Alf. arm. || 10–11 *καὶ ἡ φαντασία* vel *καὶ τὸ φανταστικὸν* ar. *καὶ ἡ φωνὴ* (*κινουμένη* **D**) **α** Alf. arm. || 11 *ὀξύτατα* **ΠHKFAD** *-τητα* **B** *-τάτως* **P** | *ὑπακούει* **ΠBFADP** *ἀκούει* **H** *ὑπακούουσι* **K** || 12 *καὶ¹*] *τε* **K** | *μηδενὸς* **A** || 13 *μήτε μεταξὺ* **A** || 14 *τῆς τῶν δακτύλων κινήσεως* **Π** | *δὲ* om. **D¹** || 16 *περὶ τῶν πέντε αἰσθήσεων. περὶ ὄψεως* **D** || 17 *καὶ γὰρ καὶ* **Π** ar. *καὶ γὰρ* **BHKFAP** arm. *καὶ* **D** || 18 *δέ* om. **P** || 21 *συνεκπτώσεως* **K**

ἀκτῖνας τὸν μὲν δεξιὸν ὀφθαλμὸν ἐπὶ τὰ ἀριστερά, τὸν δὲ ἀριστερὸν ἐπὶ τὰ δεξιά, ἀπὸ δὲ τῆς συνεμπτώσεως αὐτῶν ἀποτελεῖσθαι κῶνον, ὅθεν ὁμοῦ μὲν πολλὰ περιλαμβάνειν ὁρατὰ τὴν ὄψιν, βλέπειν δὲ ἀκριβῶς ἐκεῖνα, ἔνθα ἂν συνεμπέσωσιν αἱ ἀκτῖνες. οὕτω γοῦν πολλάκις ὁρῶντες εἰς τοὔδαφος, οὐχ ὁρῶμεν τὸ ἐν αὐτῷ νόμισμα κείμενον ἀτενίζοντες ἐπὶ πλεῖστον, ἕως ἂν αἱ συμβολαὶ τῶν ἀκτίνων ἐν ἐκείνῳ γένωνται τῷ μέρει, ἔνθα κεῖται τὸ νόμισμα, καὶ τότε τῇ θέᾳ προσπίπτομεν αὐτοῦ ὡς τότε πρῶτον ἀρξάμενοι προσέχειν. οἱ δὲ Ἐπικούρειοι εἴδωλα τῶν φαινομένων προσπίπτειν τοῖς ὀφθαλμοῖς. Ἀριστοτέλης δὲ οὐκ εἴδωλον σωματικόν, ἀλλὰ ποιότητα δι᾿ ἀλλοιώσεως τοῦ πέριξ ἀέρος ἀπὸ τῶν ὁρατῶν ἄχρι τῆς
180 *ὄψεως | παραγίνεσθαι. Πλάτων δὲ κατὰ συναύγειαν τοῦ μὲν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν φωτὸς ἐπὶ ποσὸν ἀπορρέοντος εἰς τὸν ὁμογενῆ ἀέρα, τοῦ δὲ ἀπὸ τῶν σωμάτων ἀντιφερομένου, τοῦ δὲ περὶ τὸν μεταξὺ ἀέρα εὐδιάχυτον ὄντα καὶ εὔτρεπτον συνεκτεινομένου τῷ πυροειδεῖ τῆς ὄψεως. Γαληνὸς δὲ συμφώνως Πλάτωνι περὶ τῆς ὄψεως ἐν τῷ ἑβδόμῳ τῆς συμφωνίας λέγει γράφων οὕτω πως σποράδην· ʽεἴπερ γὰρ εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ἀφικνεῖτο μοῖρά τις ἢ δύναμις ἢ εἴδωλον ἢ ποιότης τῶν ὁρωμένων σωμάτων, οὐκ ἂν τοῦ βλεπομένου τὸ μέγεθος ἔγνωμεν, οἷον ὄρους εἰ τύχοι μεγίστουʼ. τηλικοῦτον γὰρ εἴδωλον ἐμπίπτειν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν παντάπασιν ἄλογον· ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ὀπτικὸν οὐχ οἷόν τε τοσαύτην ἰσχὺν ἐκκρινόμενον λαμβάνειν, ὡς περιχεῖσθαι παντὶ τῷ βλεπομένῳ. ʽλείπεται*
181 *οὖν τὸν πέριξ | ἀέρα τοιοῦτον ὄργανον ἡμῖν γίνεσθαι, καθ᾿ ὃν ὁρῶμεν*

8 Epic. fr. 318 Us.; epist. ad. Herod. 46 || 9 Arist. de an. 419 a 13; Gal. plac. Hipp. et Plat. VII 7 (p. 474, 15–17) || 11 [Plut.] plac. p. 123, 12 || 14 Gal. plac. Hipp. et Plat. VII 5 (p. 452, 34–454, 15)

8–11 Mel. 71, 8–9 || 21–p. 59, 7 Mel. 71, 12–20

2 *συμπτώσεως* **K** || 3 *μὲν πολλὰ* **βFA** *μὲν τὰ π.* **K** *μετὰ πολλὰ* **P** *πολλὰ μὲν* **D** || 4 *συνεμπέσωσιν* **βADP** *συνεμπίπτωσιν* **K** *συμπέσωσιν* **F** || 5 *ἐν αὐτῷ* om. **P** | *νόμισμα κείμενον* **BHKFAD** *κ. νόμ.* **Π** *ἐπικείμενον νόμ.* **P** || 5.6 *ἐπὶ πλεῖστον* *γ* *ἐπὶ τὸ πλεῖστον* **ΠH** *ἐπὶ τὸ πλῆθος* **B** *ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον* Burkh. 1908 || 6 *συμβολικαὶ* **D** | *γίνωνται* **Π** || 7 *τότε*[1] **βKAP** *τότε δὲ* **FD** | *ὡς τότε*] *ὥστε* **F** || 8 *πρῶτοι* **P** | *ἀρξάμενοι πρῶτον* **A** || 9 *τοῖς*] *φησὶ τοῖς* **D** | *οὐχὶ* **H** || 10 *διαλλοίσεως* **B** | *ἀοράτων* **H**[ac] || 11 *παραγίνεσθαι* **H***γ* *παραγενέσθαι* **ΠB** | *τὴν συναυγίαν* **A** || 12 *ὁμογενῆ* **KP** ge. *ὁμοιογενῆ* **βFAD** Alf. arm. | *τοῦ δὲ*] *καὶ* **D** Alf. || 13 *τῶν* **KFDP** *μὲν τῶν* **βA** | *τὸν*] *τὸ* **F** | *εὐδιάχυτον* **BHKFAD** *εὐδιάλυτον* **Π** *ἀδιάχυτον* **P** || 14 *οὐ τρεπτὸν* **A** || 16 *ἀφικνεῖτο* **ΠHKADP** *ἀφικνεῖται* **BF** *ἀφικνοῖτο* **M** edd. || 18 *εἰ τύχοι*] *εἰ τύχῃ* **B** Gal. *ἢ τοίχου* arm. om. Alf. || 19 *τηλικοῦτον* **D** *τηλικούτου* **βKFAP** Alf. | *γὰρ*] *δὲ* **Π** || 20 *ἰσχὺν* **βKF** Alf. arm. *ἔχειν* **D** *ἰσχὺν ἔχειν* **AP** || 21 *λαμβάνειν* **βKFA** Alf. arm. *λαμπηδόνα* **D** *λαμβάνειν λαμπηδόνα* **P** || 22 *ὄργανον* **βKF** Alf. arm. *εἶναι ὡς ὄργανον* **ADP** | *ἡμῖν* om. **B** | *γενέσθαι* **P**

χρόνον, ὁποῖον ἐν τῷ σώματι τὸ νεῦρον ὑπάρχει τὸ ὀπτικόν. τοιοῦτον γάρ
τι πάσχειν ἔοικεν ὁ περιέχων ἡμᾶς ἀήρ· ἥ τε γὰρ αὐγὴ τοῦ ἡλίου, ψαύουσα
τοῦ ἄνω πέρατος τοῦ ἀέρος, διαδίδωσιν εἰς ὅλην τὴν δύναμιν, ἥ τε διὰ
τῶν ὀπτικῶν νεύρων αὐγὴ φερομένη τὴν μὲν οὐσίαν ἔχει πνευματικήν,
ἐμπίπτουσα δὲ τῷ περιέχοντι καὶ τῇ πρώτῃ προσβολῇ, τὴν ἀλλοίωσιν
ἐργαζομένη, διαδίδωσιν ἄχρι πλείστου συνεχοῦς ἑαυτῇ, ἄχρις ἂν εἰς
ἀντιτυπὲς ἐμπέσῃ σῶμα.᾽ γίνεται γὰρ ὁ ἀὴρ ὄργανον τῷ ὀφθαλμῷ πρὸς
τὴν τῶν ὁρωμένων διάγνωσιν τοιοῦτον, οἷόνπερ ἐγκεφάλῳ τὸ νεῦρον,
ὥστε ὃν ἔχει λόγον ἐγκέφαλος πρὸς τὸ νεῦρον, τοῦτον ἔχειν τὸν ὀφθαλμὸν
πρὸς τὸν ἀέρα ἐψυχωμένον ὑπὸ τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς. ὅτι δὲ πέφυκεν ὁ ἀὴρ |
τοῖς πλησιάζουσι σώμασι συνεξομοιοῦσθαι, δῆλον ἐκ τοῦ καὶ πυρροῦ τινος 182
ἢ κυανοῦ ἢ καὶ ἀργύρου λαμπροῦ διαφερομένου, φωτὸς ὄντος, ὑπὸ τοῦ
διενεχθέντος ἀλλοιοῦσθαι τὸν ἀέρα. Πορφύριος δὲ ἐν τῷ περὶ αἰσθήσεως
οὔτε κῶνον οὔτε εἴδωλον οὔτε ἄλλο τί φησιν αἴτιον εἶναι τοῦ ὁρᾶν, ἀλλὰ
τὴν ψυχὴν αὐτὴν ἐντυγχάνουσαν τοῖς ὁρατοῖς ἐπιγινώσκειν ἑαυτὴν
οὖσαν τὰ ὁρατὰ τῷ τὴν ψυχὴν συνέχειν πάντα τὰ ὄντα καὶ εἶναι τὰ πάντα
ψυχὴν συνέχουσαν σώματα διάφορα. μίαν γὰρ βουλόμενος εἶναι πάντων
ψυχὴν τὴν λογικήν, εἰκότως φησὶ γνωρίζειν ἑαυτὴν ἐν πᾶσι τοῖς οὖσιν. ὁρᾷ
δὲ ἡ ὄψις κατ᾽ εὐθείας γραμμάς, αἰσθάνεται δὲ κατὰ | πρῶτον μὲν λόγον 183
τῶν χρωμάτων, συνδιαγινώσκει δὲ αὐτοῖς καὶ τὸ κεχρωσμένον σῶμα καὶ τὸ
μέγεθος αὐτοῦ καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸν τόπον ἔνθα ἐστὶ καὶ τὸ διάστημα καὶ
τὸν ἀριθμόν, κίνησίν τε καὶ στάσιν καὶ τὸ τραχὺ καὶ λεῖον καὶ ὁμαλὸν καὶ
ἀνώμαλον καὶ τὸ ὀξὺ καὶ τὸ ἀμβλὺ καὶ τὴν σύστασιν, εἴτε ὑδατῶδες εἴτε

7 Gal. plac. Hipp. et Plat. VII 5 (p. 460, 2–4) || **10** Gal. plac. Hipp. et Plat. VII 7 (p. 470, 5–13) || **13** Porph. sent. 17 (p. 8, 6); cf. Dörrie 155–158 || **19** Gal. plac. Hipp. et Plat. VII 5 (p. 460, 25–26) | [Plut.] plac. p. 104, 1; Stob. I 30, 1 (p. 239, 10–12); Gal. plac. Hipp. et Plat. VII 5 (p. 460, 4–16)

18–19 Mel. 71, 20–21 || **19–p. 60, 1** Dam. 32, 8–13 || **19–p. 60, 2** Mel. 71, 26–72, 2

1 *ὁποῖον*] *καὶ αἴτιον* **K** | *ὑπάρχειν* **K** | *τοιοῦτον* **KFAD** *τοιοῦτο* **P** *τοσοῦτον β* || **2** *ἀὴρ ἡμᾶς* **B** || **3** *ὅλην* **FA** Gal. *ὅλον β***KDP** Alf. || **5** *περιβολῇ* **P** || **6** *συνεχοῦς ἑαυτῇ* **L** arm. *συνεχοῦς αὐτῷ* Gal. codices (⟨*τοῦ*⟩ *σ. ἑαυτῷ* Müller) *συνέχουσα ἑαυτῇ Π***HKFDP** Alf. *συνέχουσα ἑαυτὴν* **B** edd. non leg. **A** || **7** *ἀντίτυπον* **B** || **8** *τῶν* om. **A** | *ὁρωμένην Π* | *οἷόνπερ β***KAD** *οἷον περὶ* **P** *οἷόνπερ περὶ* **F** || **9** *ἐγκέφαλος Π***HKFAP** *ὁ ἐγκ.* **BD** | *τοῦτον*] *τοιοῦτον Π* | *ἔχει ὁ ὀφθαλμὸς* **H** || **10** *ἐμψυχομένον* **B** || **11** *ἐκ τοῦ*] *ὅτι* **P** | *καὶ* om. *Π* || **12** *κυανοῦ*] *κοινοῦ* **B** | *διαφερομένου*] *διαφαινομένου* **D** | *ὄντος*] *οὕτως* **K** | *τοῦ*] *τινος* **A** || **13** *διενεχθέντος β***F** Alf. *δειχθέντος* **KADP** om. arm. || **14** *τί* om. **B** || **15** *ἐν ἑαυτῇ* **F** || **16** *τῷ*] *τὸ* **B** | *συνέχειν*] *συνεχεῖ* **P** | *τὰ*^{2} om. **P** | *τὰ*^{3} om. **K** || **19** *μὲν πρῶτον* **F** || **20** *τῶν χρωμάτων* **BHFADP** Alf. arm. *τῶν σωμάτων Π* *τοῦ χρώματος* **K** || **21** *τὸν τόπον* Dam. et fortasse arm. *τὴν χώραν* (*τὴν χροιὰν* **P**) *α* | *διάσχημα* **P**^{t} || **22** *τε* om. **F** | *λεῖον β* *τὸ λεῖον γ* || **23** *εἴτε*^{1}] *εἴτε ἐστὶν* **K**

γεῶδές ἐστιν, οἷον ὑγρὸν ἢ ξηρόν. τὸ μὲν οὖν ἴδιον αὐτῆς αἰσθητόν ἐστι τὸ χρῶμα· διὰ μόνης γὰρ τῆς ὄψεως τῶν χρωμάτων ἀντιλαμβανόμεθα· εὐθέως δὲ σὺν τῷ χρώματι καὶ τὸ κεχρωσμένον σῶμα καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ τυγχάνει ὂν τὸ ὁρώμενον, καὶ τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ τοῦ τε ὁρῶντος καὶ τοῦ ὁρωμένου. ὁπόσαις γὰρ τῶν αἰσθήσεων συνεμφαίνεται καὶ τὸ σῶμα, ταύταις εὐθέως καὶ ὁ τόπος συνδιαγινώσκεται, ὡς τῇ ἁφῇ καὶ τῇ γεύσει, ἀλλ' αὗται μὲν τότε μόνον, ὅταν προσπελάσωσι τῷ σώματι, συναισθάνονται, πλὴν τῶν ἑξῆς διορισθησομένων, ὄψις δὲ καὶ πόρρωθεν. ἐπειδὴ δὲ
184 *πόρρω|θεν ἀντιλαμβάνεται τῶν ἰδίων αἰσθητῶν, ἀναγκαίως ἐπηκολούθησε τὸ μόνην ὁρᾶν καὶ τὸ διάστημα, τὸ δὲ μέγεθος τότε μόνη διαγινώσκει, ὅταν τὸ φαινόμενον δύνηται διὰ μιᾶς προσβολῆς περιλαβεῖν. ἐν οἷς δὲ μεῖζόν ἐστι τὸ ὁρώμενον ἢ κατὰ μίαν προσβολὴν περιλαμβάνεσθαι, ἐν τούτοις ἡ ὄψις δεῖται καὶ τῆς μνήμης καὶ τῆς διανοίας. κατὰ μέρος γὰρ αὐτὸ θεωμένη καὶ οὐχ ὑφ' ἓν ὅλον, ἀναγκαίως εἰς ἕτερον ἀφ' ἑτέρου μεταβαίνει, καὶ τὸ μὲν ἐμπῖπτον ἀεὶ κατὰ τὴν μετάβασιν αἰσθητόν ἐστι, τὰ δὲ ἔμπροσθεν ἑωραμένα ἡ μνήμη διαφυλάττει, συνάγει δὲ ἀμφότερα ἡ διάνοια τό τε αἰσθητὸν καὶ τὸ μνημονευτόν. τοῦ μὲν οὖν μεγέθους διχῶς ἀντιλαμβάνεται, ποτὲ μὲν μόνη, ποτὲ δὲ μετὰ μνήμης καὶ διανοίας, τοῦ δὲ ἀριθμοῦ τῶν ὁρωμένων τοῦ ὑπὲρ τρία ἢ τέσσαρα τοῦ κατὰ μίαν προσβολὴν μὴ ὁρωμένου καὶ τῶν κινήσεων καὶ τῶν σχημάτων τῶν πολυγώνων οὐδέποτε*
185 *μόνη, ἀλλ' ἀεὶ μετὰ μνήμης καὶ διανοίας· οὐ γὰρ δύναται τὰ | πέντε καὶ ἓξ καὶ ἑπτὰ καὶ πλείω χωρὶς μνήμης συναγαγεῖν, οὕτως οὐδὲ τὰ ἑξάγωνα καὶ ὀκτάγωνα καὶ πολύγωνα σχήματα. καὶ ἡ κίνησις δὲ κατὰ μετάβασιν γινομένη τὸ μὲν ἔχει πρότερον, τὸ δὲ δεύτερον. ἔνθα δὲ πρότερόν ἐστι καὶ δεύτερον καὶ τρίτον, τοῦτο μνήμη μόνη διαφυλάττει. τὸ δὲ ἄνω καὶ κάτω καὶ τὸ ἀνώμαλον καὶ ὁμαλόν, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ τραχὺ καὶ λεῖον καὶ τὸ*

1 *ξηρὸν ἢ ὑγρόν* **F** | *αἰσθητόν ἐστι* **βKFA** arm. *ἐστιν αἰσθητὸν* **DP** | *τὸ*^{2} **BHKF AD** om. **ΠP** || 2 *γὰρ μόνης* **Π** || 3 *χρώματι*] *σώματι* **F** || 4 *ὁρώμενον*] add. *ὁπόσαις γὰρ τῶν αἰσθήσεων* **F** | *τε* om. **F** || 5 *συνεμφαίνεται καὶ*] *συναισθάνεται* **K** || 6 *ταύταις εὐθέως* **βADP** *τ. γὰρ εὐ.* **F** *εὐ. αὐταῖς* **K** | *τύπος* **Π** || 7 *αὐταῖς* **P** || 8 *ἐπειδὴ* **ΠDP** *ἐπεὶ* **βHKFA** || 8–9 *ἐπειδὴ δὲ πόρρωθεν* om. **B** || 10 *τὸ*^{1} **BHKADP** *καὶ τὸ* **ΠF** | *μόνην*] *μόνον* **P** | *τὸ δὲ μέγεθος* om. **F** | *μόνη* **βF** *μόνην* **A** *μόνον* **KDP** | *διαγινώσκει* **βF** *διαγινώσκειν* **ADP** *διαγινώσκειν δύναται* **K** || 11 *δύνηται* **ΠHKF AD**^{2} *δύναται* **BD**^{1}**P** || 12 *ἢ* **ΠH**^{2}**D** *εἰ* **A** *οὐ* **BH**^{1}**F** Alf. arm. *ἢ οὐ* **P** om. **K** | *κατὰ*] *καὶ διὰ* **A** | *περιλαμβάνεσθαι* **βKFA** arm. *περιγίνεσθαι* **DP** || 13 *ἡ ὄψις* **βFA** Alf. arm. om. **KDP** | *δεῖται*] *δείκνυται* **B** | *αὐτὸ* **βKAD** *αὐτὰ* **F** *αὐτόθεν* **P** || 14 *θεωμένη*] *μὲν ἢ* **P** | *ὅλως* **Π** | *ἀναγκαῖον* **K** | *μεταβαίνει*] *μεταβάλλει* **P**^{t} || 15 *ἐκπῖπτον* **K** || 16 *ἡ*^{1} om. **K** || 17 *τὸ* **Π** *γ* om. **BH** | *μνημονευτικόν* **A** | *τοῦ*] *τὸ* **Π** || 19 *τὰ τρία* **H** | *τοῦ*^{2} **βADP** om. **KF** | *μὴ* om. **K** || 20 *τῶν*^{3}] *καὶ τῶν* **K** || 21 *ἀλλ' ἀεὶ* **KF AD** *ἀλλὰ* **βP** arm. || 22 *ἓξ . . . ἑπτὰ* **βKFA** *τὰ ἓξ . . . τὰ ἑπτὰ* **DP** | *οὐδὲ*] *δὲ* **Π** | *τὰ* *β* om. *γ* || 23 *ὀκτάγωνα*] *ἑπτάγωνα* **D**^{1} | *καὶ ἡ*] incipit novum caput *περὶ κινήσεως* **F** || 24 *γενομένη* **B** | *δεύτερον*] *ὕστερον* **K** | *ἔνθα δὲ*] *καὶ ἔνθα μὲν* **P** || 25 *μόνη μνήμη* **A** || 26 *τὸ*^{1} om. **P** | *λεῖον* *β* *τὸ λεῖον* *γ*

ὀξὺ καὶ τὸ ἀμβλὺ κοινὰ τῆς ἀφῆς καὶ τῆς ὄψεώς ἐστιν, ἐπειδὴ καὶ μόναι τὸν
τόπον διαγινώσκουσι. χρῄζουσι δὲ καὶ διανοίας· μόνον γὰρ ἐκεῖνο τὸ κατὰ
μίαν προσβολὴν προσπῖπτον τῇ αἰσθήσει μόνης αἰσθήσεως ἔργον ἐστί,
τὰ δὲ κατὰ πλείους οὐ μόνης, ἀλλὰ καὶ μνήμης μετὰ διανοίας, ὡς ἔμπρο-
σθεν ἐδείχθη. τῶν δὲ διαφανῶν καὶ μέχρι τοῦ βάθους δικνεῖσθαι πέφυκεν
ἡ ὄψις, ἀέρος μὲν πρώτως καὶ μάλιστα (ὅλον γὰρ διεξέρχεται), δεύτερον
δὲ ὕδατος ἠρεμοῦντός τε καὶ καθαροῦ (τοὺς ἰχθῦς γοῦν νηχομένους ὁρῶμεν),
ἧττον δὲ διὰ ὑέλου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιουτοτρόπων, δῆλον δὲ ὅτι
πεφωτισμένων· | καὶ ἔστι καὶ τοῦτο ἴδιον αὐτῆς. μὴ ἀπατήσῃ δέ τινας ὡς 186
καὶ τῶν θερμῶν ἡ ἀντίληψις ὄψεώς ἐστιν, ἐπειδὴ τὸ πῦρ ὁρῶντες ἴσμεν
εὐθέως ὅτι καὶ θερμόν ἐστιν· ἂν γὰρ ἐπὶ τὴν πρώτην ὄψιν ἀναγάγῃς τὸν
λόγον, εὑρήσεις ὡς τότε, ὅτε πρῶτον ἡ ὄψις ἐθεάσατο τὸ πῦρ, μόνου τοῦ
χρώματος καὶ σχήματος ἔσχε τὴν ἀντίληψιν, προσελθούσης δὲ καὶ τῆς
ἀφῆς ἐγνωρίσαμεν ὅτι καὶ θερμόν ἐστιν, ὅπερ διεφύλαξεν ἡ μνήμη παρα-
λαβοῦσα παρὰ τῆς ἀφῆς. νῦν οὖν, ὅταν θεασώμεθα πῦρ, οὐδὲν ἄλλο
βλέπομεν ἢ τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα τοῦ πυρός, ἡ δὲ διάνοια συμπαραλαμ-
βάνει τοῖς ὁρωμένοις διὰ τῆς μνήμης καὶ τὴν θερμότητα. ὁ αὐτὸς λόγος
καὶ ἐπὶ τοῦ μήλου. εἰ γὰρ οὐχ ὑπὸ μόνου τοῦ χρώματος καὶ σχήματος
εἰδοποιεῖται τὸ μῆλον, ἀλλὰ καὶ τῆς ὀσμῆς καὶ τῆς κατὰ τὴν γεῦσιν
ποιότητος, οὐχὶ καὶ τούτων ἡ ὄψις ἀντιλαμβανομένη οἶδεν ὅτι μῆλόν
ἐστιν, ἀλλ᾽ ἡ ψυχὴ τὴν μνήμην ἀποσῴζει τὴν ἐκ τῆς ὀσφρήσεώς τε καὶ
γεύσεως, ἅμα τε τῷ θεάσασθαι συνεπινοεῖ καὶ ταῦτα τῷ σχήματι καὶ τῷ
χρώματι. ὅταν οὖν κήρινον μῆλον νομίσωμεν ἀληθινὸν εἶναι μῆλον, οὐχ ἡ
ὄψις ἐστὶν ἡ | ἐξαπατωμένη, ἀλλ᾽ ἡ διάνοια. ἡ γὰρ ὄψις ἐν τοῖς ἰδίοις 187
αἰσθητοῖς οὐ διεσφάλη· τό τε γὰρ χρῶμα καὶ τὸ σχῆμα συνεῖδεν. αἱ μὲν

5–9 Mel. 71, 21–25 || **10–14** Mel. 72, 3–8

1 *τὸ* **ΠKFAP** om. **BHD** | *ἀφῆς*] *φύσεως* **D** | *ἐστιν* **βFAD** *εἰσιν* **KP** | *μόνα* **K** || **4** *οὐ μόνης ἀλλὰ* om. **K** || **5** *δικνεῖσθαι* **ΠHKFDP** Alf. arm. *δείκνυσθαι* **BA** || **6** *πρώτως* **ΠHFADP** *πρῶτον* **BK** | *καὶ*] *μὲν καὶ* **B** | *γὰρ*] *δὲ* **K**[t] | *δεύτερον* **βKFP** *-τέρως* **A** *-τέρως* vel *-τέρων* **D** || **7** *τε* **BHFA** om. **ΠKDP** | *γοῦν* om. **P** || **8** *ἧττον* **BHFADP** Alf. arm. *τρίτον* **ΠK** | *ὑέλου* **ΠK**[2]**FDP** *ὑάλου* **BHK**[1]**A** | *τοιουτοτρόπων* **βK**[2]**DP** *τοιούτων τρόπων* **K**[1]**FA** || **11** *εὐθέως* om. **K** | *ἂν* – **14** *ἐστιν* om. **P** | *ἐὰν* **F** | *πρώτην* om. **K** | *ἀγάγῃς* **K** || **12** *εὑρήσῃς* **K** | *ὡς* om. **Π** | *ἐθεάσατο* **HKFAD** Alf. arm. *ἐθεᾶτο* **ΠB** | *τοῦ* om. **Π** || **13** *τοῦ σχήματος* **B** | *καὶ*[2] **βFAD** arm. om. **K** Alf. || **15** *παρὰ* **H***γ* *ἐκ* **ΠB** | *τὸ πῦρ* **A** || **16** *καὶ*] *ἢ* **P** | *συμπαραλαμβανομένη* **B**[ac] || **17** *καὶ* om. **H** | *λόγος* **βADP** *δὲ λόγος* **KF** || **18** *εἰ*] *ἢ* **B** | *ὑπὸ* **βKFA** *ἀπὸ* **DP** | *σχήματος* **HKADP** *τοῦ σχ.* **ΠBF** || **19** *καὶ*[1]] *κἀκ* **K** | *τὴν* om. **B** || **20** *οὐχὶ*] *δῆλον ὡς οὐχὶ* **K** || **21** *ἐστιν* **H***γ* om. **ΠB** | *τὴν ἐκ* om. **F** | *τε καὶ* **βAF** *καὶ* **K** *καὶ τῆς* **DP** || **22** *τε*] *γὰρ* **K** | *τῷ*[1]] *τὸ* **A** | *θεᾶσθαι* **K** | *συνεπινοεῖται* **K** | *τῷ*[3] om. **Π** || **23** *κήρινον*] *κηρίου* **Π** *album* Alf. arm. | *ἀληθινὸν*] *ἐρυθρὸν* Alf. arm. | *οὐχὶ* **D** || **24** *ἀπατωμένη* **B** | *ἡ γὰρ ἡ* **A** || **25** *τὸ*[2] om. **P** | *συνεῖχεν* **F**

οὖν τρεῖς τῶν αἰσθήσεων, ἥ τε ὄψις καὶ ἡ ἀκοὴ καὶ ἡ ὄσφρησις, τῶν ἔξωθεν καὶ μὴ προσπελαζόντων ἀντιλαμβάνονται διὰ μέσου τοῦ ἀέρος, ἡ δὲ γεῦσις οὐκ ἄλλως αἰσθάνεται, ἐὰν μὴ προσομιλήσῃ τῷ αἰσθητῷ, ἡ δὲ ἁφὴ ἐπαμφοτερίζει· καὶ γὰρ πλησιάζουσα τοῖς σώμασι καὶ διὰ μέσης ἔσθ' ὅτε ῥάβδου. ποτὲ μὲν οὖν ἡ ὄψις τῆς ἐπιμαρτυρίας χρῄζει τῆς τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, ὅταν ᾖ τὸ φαινόμενον ἐπιτετεχνημένον πρὸς ἀπάτην, ὡς ἐπὶ τῆς γραφῆς· γραφικῆς γὰρ ἔργον ἀπατῆσαι τὴν ὄψιν ἐξοχαῖς οὐκ οὔσαις καὶ κοιλώμασιν, εἰ τὸ πρᾶγμα τοιαύτην ἔχει τὴν φύσιν. ἔνθα χρεία πρὸς διάγνωσιν μάλιστα μὲν τῆς ἁφῆς, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τῆς γεύσεως ἢ ὀσφρήσεως, ὡς ἐπὶ τοῦ κηρίνου μήλου. ποτὲ δὲ καθ' ἑαυτὴν ἐναργῶς παρίστησι τὰ φαινόμενα, ὅταν μὴ πόρρωθεν ὁρᾷ. τὸν γοῦν πύργον τὸν |
188 *τετράγωνον στρογγύλον ὁρᾷ πόρρωθεν, σφάλλεται δὲ καὶ ὅταν δι' ἀχλύος ἢ καπνοῦ βλέπωμεν ἤ τινος τῶν παραπλησίων τῶν ἐπιθολούντων τὴν ὄψιν, ὁμοίως καὶ ὅταν δι' ὕδατος κινουμένου (καὶ γὰρ ἐν τῇ θαλάσσῃ τὴν κώπην ὡς κεκλασμένην ὁρᾷ), ὁμοίως καὶ ὅταν διά τινος διαφανοῦς ὕλης βλέπῃ ὡς ἐπὶ τῶν ἐσόπτρων καὶ τῆς ὑέλου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιουτοτρόπων ἢ ὅταν ὀξέως κινῆται τὸ ὁρώμενον (συνταράσσει γὰρ τὴν ὄψιν ἡ ταχεῖα κίνησις, ὡς στρογγύλα τὰ μὴ στρογγύλα βλέπειν καὶ ὡς ἑστῶτα τὰ κινούμενα), ἢ ὅταν ἡ διάνοια πρὸς ἄλλοις ἠσχόληται, ὡς ἐπὶ τοῦ προθεμένου μὲν συντυχεῖν φίλῳ καὶ συντυχόντος μέν, παρελθόντος δὲ αὐτὸν τῷ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πρὸς ἑτέροις εἶναι. οὐκ ἔστι δὲ οὐδὲ τοῦτο τὸ διαμάρτημα τῆς ὄψεως, ἀλλὰ τοῦ νοῦ· ἡ μὲν γὰρ εἶδε καὶ ἀπήγγειλεν, ὁ δὲ νοῦς οὐ προσέσχε τοῖς ἀπαγγελθεῖσι. τεσσάρων δὲ μάλιστα πρὸς ἐναργῆ*
189 *διά|γνωσιν ἡ ὄψις χρῄζει, ἀβλαβοῦς αἰσθητηρίου, συμμέτρου κινήσεως καὶ διαστήματος, ἀέρος καθαροῦ καὶ λαμπροῦ.*

11 Sext. adv. math. VII 208 (p. 50, 27–30) || 14 [Plut.] plac. p. 104, 8; Stob. I 30, 1 (p. 239, 17–18)

11–19 Mel. 72, 10–16 || 23–25 Mel. 72, 17–20

3 *αἰσθάνεται* om. **P** || 5 *ὅτε*] *ὅτε καὶ* (*καὶ* supra rasuram) **D** | *οὖν* om. **K** arm. | *τῆς*² om. **K** || 6 *ὅταν* om. **B** | *ᾖ* post *ἀπάτην* pon. **K** | *ἐπιτετεχνημένον* **βKFA** *ἐπιτετεχνασμένον* **D** *ἐπιτεχνασμένον* **P** || 7 *ὡς ἐπὶ τῆς γραφῆς* om. **F** | *τῆς γραφῆς* **BHKAD** *γραφῆς* **Π** *τῆς γραφικῆς* **P** || 8 *κοιλώμασιν* **ΠHFADP** Alf. arm. *κυκλώμασιν* **BK** | *εἰ τὸ* **ΠHFADP** *ἢ τὸ* **B** *τὸ γὰρ* **K** | *χρείαι* **A** || 9 *γεύσεως* sup. ras. **D**² || 10 *κηρίνου*] *albo* Alf. arm. || 11 *γοῦν*] *μὲν οὖν* **F** || 12 *ὡς στρογγύλον* **K** || 13 *βλέπομεν* **A** || 14 *καὶ*¹] *δὲ καὶ* **A** || 15 *ὡς* om. **H** | *ὁμοίως*] *ὡς* **K** | *καὶ* **βFDP** *δὲ καὶ* **KA** Alf. Mel. || 16 *βλέπει* **K** | *ὑέλου* **ΠKFDP** *ὑάλου* **BHA** | *τοιουτοτρόπων* **βK²ADP** *τοιούτων τρόπων* **F** *τοιούτῳ τρόπῳ* **K**¹ || 18 *βλέπειν*] *λέγειν* **K** | *ὡς*² om. **Π** | *τὰ*²] *τὰ μὴ* **D** || 19 *πρὸς ἄλλοις*] *περὶ ἄλλα* **B** | *ἠσχόληται* **βF** *ἀσχολεῖται* **KD**ᵃᶜ**P** *ἀσχολῆται* **AD**ᵖᶜ || 20 *μὲν* **βKFA** om. **DP** | *καὶ* **βKFA** *καὶ μὴ* **DP** || 21 *ἑτέρους* **P** | *οὐδὲ* **βKFA** om. **DP** || 22 *ἁμάρτημα* **A** || 25 *καὶ*¹ om. **Π** *συμμέτρου* om. **K** | *ἀέρος*] *καὶ ἀέρος* **P** | *λαμπροῦ*] add. *καὶ φωτός* **D**

Περὶ ἁφῆς 8

*Ἕκαστον μὲν τῶν ἄλλων αἰσθητηρίων διπλοῦν ὁ δημιουργὸς κατ-
εσκεύασε καὶ τόπῳ τινὶ καὶ μορίῳ τοῦ σώματος περιέγραψε· καὶ γὰρ
ὀφθαλμοὺς δύο καὶ ὦτα δύο καὶ δύο πόρους τῆς αἰσθήσεως ἐν τῇ ῥινὶ
πεποίηκε, καὶ γλώττας δὲ δύο πᾶσι τοῖς ζῴοις ἐνέφυσεν, ἀλλὰ τοῖς μὲν
διῃρημένας, ὡς τοῖς ὄφεσι, τοῖς δὲ συνημμένας καὶ συνηνωμένας, ὡς
τοῖς ἀνθρώποις· διὰ τοῦτο καὶ δύο τὰς προσθίους κοιλίας μόνας τοῦ
ἐγκεφάλου πεποίηκεν, ἵν' ἐξ ἑκατέρας κοιλίας | τὰ αἰσθητικὰ νεῦρα* 190
*καταπεμπόμενα διπλᾶ ποιῇ τὰ αἰσθητήρια· διπλᾶ δὲ αὐτὰ πεποίηκε
δι' ὑπερβάλλουσαν κηδεμονίαν, ἵνα τοῦ ἑτέρου παθόντος τὸ περιλειπόμενον
σῴζῃ τὴν αἴσθησιν. ἀλλὰ τῶν μὲν πλείστων αἰσθητηρίων διαφθειρομένων
οὐδὲν εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν καταβλάπτεται τὸ ζῷον, ἁφῆς δὲ ἀπολλυ-
μένης συναπόλλυται καὶ τὸ ζῷον. ἁφὴ γὰρ μόνη τῶν αἰσθήσεων κοινὴ
πάντων ἐστὶ τῶν ζῴων. πᾶν γὰρ ζῷον ἁφὴν ἔχει, τὰς δὲ ἄλλας αἰσθήσεις
οὐ πάντα πάσας, ἀλλ' ἐνίας ἔνια, πάσας δὲ ἔχει τὰ τελειότερα. ἐπειδὴ
τοίνυν ἐν τούτῳ ἐκινδύνευσε τὸ ζῷον ζῷον εἶναι ἢ μὴ εἶναι, οὐχ ἓν μόριον
ὁ δημιουργὸς ἀπεκλήρωσε τῇ ἁφῇ, ἀλλὰ πᾶν σχεδὸν τὸ σῶμα τοῦ ζῴου·
πλὴν γὰρ ὀστῶν καὶ ὀνύχων καὶ κεράτων συνδέσμων τε καὶ τριχῶν καὶ
ἄλλων τινῶν τοιούτων πᾶν μόριον τοῦ σώματος τῆς ἁφῆς ἀντιλαμβάνεται.
συμβέβηκεν οὖν ἕκαστον τῶν αἰσθητηρίων διπλᾶς ἔχειν τὰς αἰσθήσεις,
τὴν μὲν τῶν ἰδίων αἰσθητῶν, τὴν | δὲ τῆς ἁφῆς, ὡς ἡ ὄψις· καὶ γὰρ τὰ χρώ-* 191
*ματα διακρίνει καὶ τῶν θερμῶν καὶ ψυχρῶν ἀντιλαμβάνεται, ἀλλὰ τούτων
μὲν ὡς σῶμα, τῶν δὲ χρωμάτων ὡς ὄψις. ὡσαύτως δὲ καὶ γεῦσις καὶ*

2 Gal. de usu part. X 1 (p. 55, 1) || 5 Gal. de usu part. XI 10 (p. 141, 7) || 11 Gal. de usu part. VII 10 (p. 482, 1) || 17 Arist. de an. 435 a 24 || 21 Arist. de an. 435 a 18; Gal. de usu part. XVI 2 (p. 381, 7)

2–3 Dam. 32, 50–51; Nil. f. 134r || 3–7 Dam. 32, 52–54; Mel. 48, 3–6 || 9–11 Mel. 48, 1–3 || 11–15 Mel. 48, 7–11 || 13–14 Dam. 32, 35–36 || 18–19 Dam. 32, 55–56

2 *μὲν*] *τὸ* ***Π***ac del. ***Π***pc | *διπλοῦν* om. ***Π*** || 3 *καὶ μορίῳ* om. **K** || 4 *δύο πόρους* **BHKADP** arm. *πόρους δύο* ***Π*F** | *αἰσθήσεως*] *ὀσφρήσεως* **K** || 5 *δὲ* ***Π*HKFA** om. **BDP** Alf. | *τοῖς*[2]] *τὰς* ***Π*** || 6 *συνημμένας καὶ συνηνωμένας* ***Π*HAD**[2] arm. *συνημμένας καὶ ἡνωμένας* **B** *συνημμένας* **F** Alf. *συνηνωμένας* **D**[1]**P** *ἡνωμένας* **K** || 7 *ἐμπροσθίους* **K**[2] || 8 *ἑκατέρου κοίλου* ***Π*** || 9 *διαπεμπόμενα* ***Π*** | *ποιῇ* ***Π*BA** *ποιεῖ* **HKFDP** || 11 *σῴζῃ* ***β*FDP** *σῴζει* **KA** || 12 *τῆς ἁφῆς* **K** || 13 *καὶ* ***β*ADP** arm. om. **BDP** Alf. || 14 *ἐστὶ* – 15 *πάσας*[1] om. **B** | *τὰς δὲ* ***γ*** *καὶ τὰς* ***Π*H** || 15 *ἐνίας*] *ἐνίους* **F** | *τελεώτερα* ***Π*** || 16 *ἐκινδύνευσε τὸ ζῷον* **K** arm. *τὸ ζ. ἐκινδύνευσε* ***Π*P** *τὸ ζ. ἐκινδύνευε* **BHFAD** Alf. || 17 *ἀλλ' ἅπαν* **H** || 18 *γὰρ* om. **D** | *συνδέσμων τε*] *καὶ συνδέσμων* **K** || 19 *τινῶν* duplic. **A** | *τοιούτων* om. **P** || 20 *τὰς* ***γ*** om. ***β*** || 21 *τὴν μὲν . . . τὴν δὲ*] *τήν τε . . . καὶ τὴν* **K** | *τῶν* om. ***Π*** || 22 *ψυχρῶν καὶ θερμῶν* **D** || 23 *σῶμα* **KD** *σωμάτων* ***β*FAP** Alf. arm. | *χρωμάτων*] *κεχρωμένων* **B** | *ἡ γεῦσις* **A**

*ὄσφρησις καὶ ἀκοή. πῶς οὖν παντός ἐστι τοῦ σώματος ἡ ἀφή, εἴπερ ἀπὸ
τῶν προσθίων κοιλιῶν τοῦ ἐγκεφάλου λέγομεν εἶναι τὰς αἰσθήσεις; ἢ
δῆλον ὅτι νεύρων καταπεμπομένων ἐξ ἐγκεφάλου καὶ διασπειρομένων εἰς
πᾶν μόριον τοῦ σώματος ἡ τῆς ἀφῆς αἴσθησις προσγίνεται. ἐπειδὴ δὲ
πολλάκις ὑπ' ἀκάνθης πληγέντες τὸν πόδα τῆς κεφαλῆς εὐθέως τὰς
τρίχας φρίττομεν, ᾠήθησάν τινες τὸ πάθος ἢ τὴν αἴσθησιν τοῦ πάθους εἰς
τὸν ἐγκέφαλον ἀναπέμπεσθαι καὶ οὕτως αἰσθάνεσθαι. ἀλλ' εἴπερ ἦν
ἀληθὴς οὗτος ὁ λόγος, οὐκ ἂν ἤλγει τὸ τεμνόμενον μόριον, ἀλλ' ὁ ἐγκέφα-
λος. βέλτιον οὖν λέγειν ὅτι τὸ νεῦρον ἐγκεφαλός ἐστι· καὶ γὰρ μοῖρά τίς
ἐστιν ἐγκεφάλου διὰ παντὸς ἑαυτοῦ τὸ ψυχικὸν ἔχον πνεῦμα, ὡς ὁ*
192 *πεπυρακτω|μένος σίδηρος ἔχει τὸ πῦρ· διά τοι τοῦτο, ἔνθα ἂν νεῦρον
αἰσθητικὸν ἐμφύηται, ἐκεῖνο τὸ μέρος αἰσθήσεως ὑπ' αὐτοῦ μεταλαμβάνει
καὶ γίνεται αἰσθητικόν. οὐδὲν δὲ ἴσως ἄτοπον λέγειν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῶν
νεύρων τὸν ἐγκέφαλον ἀναπέμπεσθαι οὐ τὸ πάθος, ἀλλὰ συναίσθησίν τινα
καὶ ἀπαγγελίαν τοῦ πάθους. ἔστι δὲ ἴδιον αἰσθητὸν ἀφῆς τὸ θερμὸν καὶ
ψυχρὸν τό τε μαλακὸν καὶ σκληρὸν καὶ γλίσχρον καὶ κραῦρον βαρύ τε καὶ
κοῦφον· διὰ μόνης γὰρ τῆς ἀφῆς ταῦτα γνωρίζεται. κοινὰ δὲ ἀφῆς καὶ
ὄψεως τό τε ὀξὺ καὶ ἀμβλὺ καὶ τὸ τραχὺ καὶ λεῖον τό τε ξηρὸν καὶ ὑγρὸν*
193 *παχύ τε καὶ λεπτὸν ἄνω τε καὶ κάτω καὶ [γὰρ] | ὁ τόπος τό τε μέγεθος,
ὅταν ᾖ τοιοῦτον, ὡς κατὰ μίαν προσβολὴν τῆς ἀφῆς περιλαμβάνεσθαι, καὶ
τὸ πυκνὸν δὲ καὶ τὸ μανὸν καὶ τὸ στρογγύλον, ὅταν ᾖ μικρόν, ὡς καὶ ἄλλα
τινὰ σχήματα. ὁμοίως δὲ καὶ τῆς κινήσεως τοῦ πλησιάζοντος αὐτῇ
σώματος αἰσθάνεται σὺν τῇ μνήμῃ καὶ τῇ διανοίᾳ, ὡσαύτως δὲ καὶ
ἀριθμοῦ, ἀλλὰ μέχρι δυοῖν ἢ τριῶν καὶ τούτων μικρῶν καὶ ῥᾳδίως
περιλαμβανομένων· μᾶλλον δὲ τῆς ἀφῆς ἡ ὄψις τούτων ἀντιλαμβάνεται,
ὥσπερ καὶ τοῦ ὁμαλοῦ καὶ τοῦ ἀνωμάλου· τοῦ γὰρ γένους ἐστὶ τοῦ λείου*

15 Gal. de nat. facult. I 6 (p. 109, 7)

15–25 Dam. 32, 39–49 || 17–25 Nil. f. 133^v

1 *παντὸς* post *σώματος* pon. **P** || 2 *ἤ φ* *ἢ β γ* Alf. arm. || 4 *πᾶν*] *ἅπαν* **K** || 7 *καὶ οὕτως αἰσθάνεσθαι* om. **H** || 8 *ὁ λόγος οὗτος* **D** | *ἤλγει* **βKFD**^{2}**P** *ἤλγειε* **AD**^{1} || 9 *ὅτι*] add. *εἰ* **B** | *ὁ ἐγκέφαλός* **A** || 10 *ἑαυτοῦ* **BHFADP** *ἐν ἑαυτῶι* **Π** *ἐξαυτοῦ* **K** | *ἔχον* **ΠHKFDP** *ἔχων* **BA** | *ὁ*] *καὶ ὁ* **K** || 11 *ἔχων* **F** || 12 *ἐμφύεται* **D** | *ἐκεῖνο*] *ἐκεῖ* **D**^{1} || 13 *δὲ* **βFAD** om. **KP** || 14 *ἀποπέμπεσθαι* **P** | *οὐ τὸ* **ΠHKF** *οὗ τὸ* **B** *οὐχὶ* **AD** om. **P** | *ἀλλὰ* – 15 *πάθους* om. **P** || 15 *αἰσθητὸν* **βKAD** Alf. arm. *-οῦ* **F** *-ῶν* **P** || 16 *καὶ γλίσχρον καὶ κραῦρον* om. **P** | *κραῦρον*] add. *φαρὸν καὶ ξηρὸν* **A** | *βαρύ* – 17 *γνωρίζεται* om. **F** || 19 *τε καὶ*^{2} **K** Dam. *καὶ* **βFAD** om. **P** | *γὰρ* α arm. om. Alf. Dam. delevi | *τό τε*] *καὶ τὸ* **A** || 20 *μίαν* om. **P** || 21 *καὶ*^{2} om. **Π** || 22 *τοῦ* om. **Π** || 24 *δυεῖν* **H** | *μικρῶν* **ΠHFADP** *μικρὸν* **B** *τριῶν* **K** || 25 *καὶ μᾶλλον* **Π** | *περιλαμβάνεται* **K** || 26 *καὶ*^{1} **ΠHKFDP** om. **BA** | *ἐστὶ*] *εἰσὶ* **K** | *τοῦ*^{4}] *τοῦ τε* **H**

καὶ τραχέος· σκληρότης μὲν γὰρ ἀνωμαλίᾳ μιχθεῖσα τραχύτητα, ὁμαλότης δὲ πυκνότητι λειότητα ποιεῖ. δῆλον οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων ὡς πολλὴν κοινωνίαν αἱ αἰσθήσεις αὗται πρὸς ἀλλήλας ἔχουσι· καὶ γὰρ τὰ τῆς ἑτέρας διαμαρτήματα ἡ ἑτέρα διασαφεῖ. ἐπὶ γοῦν τῆς γραφῆς ἡ μὲν ὄψις ἐξοχάς τινας ὁρᾷ ῥινός τε καὶ τῶν ἄλλων, ἡ δὲ ἁφὴ προσελθοῦσα | διήλεγ- 194
ξεν αὐτῆς τὸ διαμάρτημα. ὥσπερ δὲ ἡ ὄψις ἀεὶ καὶ πάντα διὰ μέσου τοῦ ἀέρος ὁρᾷ, οὕτω καὶ ἡ ἁφὴ διὰ μέσης τῆς βακτηρίας τῶν σκληρῶν καὶ μαλακῶν καὶ ὑγρῶν αἰσθάνεται, ἀλλὰ συλλογιστικῶς καὶ μετὰ διανοίας· ἀκριβεστάτην γὰρ ἔχει ταύτην τὴν αἴσθησιν ὁ ἄνθρωπος. ταύτῃ γοῦν καὶ τῇ γεύσει πλέον ἔχει τῶν ἄλλων ζῴων, καίτοι ταῖς ἄλλαις τρισὶν ἡττώμενος. ἄλλο μὲν γὰρ ζῷον κατ' ἄλλην αἴσθησιν τῶν τριῶν πλεονεκτεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὁ δὲ κύων ἐν ταῖς τρισὶν ἅμα· ὀξύτερον γὰρ καὶ ἀκούει καὶ βλέπει καὶ ὀσφραίνεται, ὡς δῆλον ἐκ τῶν ἰχνευόντων κυνῶν. καὶ πᾶν μὲν τὸ σῶμα τῆς ἁφῆς ἐστιν αἰσθητήριον, ὡς καὶ πρόσθεν εἴρηται, μάλιστα δὲ τῶν χειρῶν τὰ ἔσωθεν καὶ τούτων ἔτι μᾶλλον τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων· ταῦτα γὰρ ὥσπερ γνώμονας ἀκριβεῖς τῆς ἁφῆς ἔχομεν. οὐ γὰρ μόνον ἀντιληπτικὸν ὄργανον ὁ δημιουργὸς τὰς χεῖρας κατεσκεύασεν, ἀλλὰ καὶ ἁπτικόν· διὰ τοῦτο καὶ τὸ δέρμα λεπτότερον ἔχουσι καὶ μῦς αὐταῖς ὅλαις ἔσωθεν ὑπέστρωται καὶ τριχῶν ἀμοιροῦσιν, ἵνα μᾶλλον τῶν ἁπτῶν ἀντιλαμβάνωνται. | τοῦ δὲ τρίχας αὐτὰς μὴ φύειν ὁ ὑπεστορεσμένος μῦς 195
γέγονεν αἴτιος. τῶν δὲ χειρῶν αἱ μὲν σκληρότεραι πρὸς ἀντίληψίν εἰσιν ἰσχυρότεραι, αἱ δὲ μαλακώτεραι πρὸς τὴν ἁφὴν ἀκριβέστεραι, ὥσπερ καὶ τῶν νεύρων τὰ μὲν σκληρὰ πρὸς κίνησιν, τὰ δὲ μαλακὰ πρὸς αἴσθησίν εἰσιν ἐπιτηδειότερα. ταῦτα δὲ αὐτῆς τῆς ἁφῆς εἰσιν ὄργανα· διὰ τούτων γὰρ ἡ τῆς ἁφῆς αἴσθησις γίνεται.

6 Gal. plac. Hipp. et Plat. VII 7 (p. 474, 8–12) || **21** Gal. de temp. I 8 (p. 37, 4–7); plac. Hipp. et Plat. VII 5 (p. 456, 14–21)

9–13 Mel. 48, 11–16 || **16–20** Mel. 124, 15–23 || **21–25** Mel. 124, 23–30

1 *τραχέος* **βKAD** *τοῦ τρ.* **FP** | *μὲν* om. **A** | *τραχύτητα* (*-τητι* **D**[2])] add. *ποιεῖ* ***Π*** || **2** *ποιεῖ*] *ἀπεργάζεται* ***Π*** || **3** *αἱ*] *καὶ* **B** || **4** *ἁμαρτήματα* **A** | *ἡ ἑτέρα διασαφεῖ*] *ἡ ἑτέρας ἁφὴ διαμαρτεῖ* **B** || **6** *διαμάρτημα* **βKDP** *ἁμάρτημα* **FA** | *μέσου*] add. *δὲ* **B** || **9** *ταύτην*] *ταύτης* **P** || **10** *τὴν γεῦσιν* **K** | *πλέον ἔχει* **βADP** *πλεῖον ἔχει* **F** *πλεονεκτεῖ* **K** || **11** *τῶν τριῶν* **βKA** *τῶν ἄλλων τριῶν* **DP** om. **F** || **12** *καὶ*[1] om. ***Π*** || **13.14** *μὲν τὸ* om. **K** || **14** *καὶ* om. **B** | *πρόσθεν* **βKFA** *ἔμπροσθεν* **DP** | *μάλιστα*] *μᾶλλον* ***Π*** || **16** *γνώμονας* **βKFA** Alf. arm. *γνώμονάς τινας* **DP** | *ἀκριβεῖς τῆς ἁφῆς* **βKP** *τῆς ἁ. ἀκρ.* **AD** *τῆς ἁφῆς* **F** || **18** *τὸ* **βKFA** om. **DP** || **19** *ὅλος* **F** | *ἔσω* **P** | *ἀμοίρους* **A** || **20** *ἀντιλαμβάνωνται* ***Π*B** *-ονται* **KADP** *-ηται* **F** *ἐπιλαμβάνωνται* **H** | *ὑπεστρωμμένος* **F** | *μῦς*] *ὑμὴν* **D** || **21** *εἰσιν*] *ἐστιν* ***Π*** || **24** *δὲ αὐτῆς* **A** ar. *δὲ ταύτης* arm. *δὲ καὶ* **KFDP** *γὰρ αὐτῆς* **BH** *γὰρ αὐτὰ* ***Π*** | *εἰσιν ὄργανα* ***Π*BFP** *ἐστιν ὄργανα* **HKD** *ὄργανά ἐστιν* **A**

9 *Περὶ γεύσεως*

Τὴν μὲν ὄψιν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴπομεν κατ' εὐθείας γραμμὰς ὁρᾶν. ἡ
δὲ ὄσφρησις καὶ ἡ ἀκοὴ οὐ κατ' εὐθεῖαν μόνον, ἀλλὰ καὶ πανταχόθεν,
ἁφὴ δὲ καὶ γεῦσις οὔτε κατ' εὐθείας γραμμὰς οὔτε πανταχόθεν γνωρίζου-
σιν, ἀλλὰ τότε μόνον, ὅταν αὐτοῖς πλησιάσωσι τοῖς ἰδίοις αἰσθητοῖς
196 *πλὴν | τῶν ἤδη διωρισμένων. ἔστι δὲ ἡ γεῦσις τῶν χυμῶν ἀντιληπτική,*
ὄργανα δὲ αὐτῆς ἡ γλῶσσα καὶ ταύτης μᾶλλον τὸ ἄκρον, ἔτι τε σὺν τούτοις
ἡ ὑπερῴα, ἐν οἷς ἐστι τὰ ἐξ ἐγκεφάλου φερόμενα νεῦρα πεπλατυσμένα καὶ
ἀπαγγέλλοντα τὴν γενομένην ἀντίληψιν πρὸς τὸ ἡγεμονικόν. τῶν δὲ
χυμῶν αἱ γευστικαὶ καλούμεναι ποιότητές εἰσιν αὗται· γλυκύτης ὀξύτης
δριμύτης στρυφνότης αὐστηρότης πικρότης ἁλμυρότης λιπαρότης·
τούτων γάρ ἐστιν ἡ γεῦσις διαγνωστική. κατὰ ταύτας δὲ τὰς ποιότητας
καὶ τὸ ὕδωρ ἄποιον λέγεται τῷ μηδεμίαν τούτων ἐμφαίνειν ἐν τῇ γεύσει
ποιότητα· κατὰ γὰρ τὰς ἄλλας, οἷον ψυχρότητα καὶ ὑγρότητα, σύμφυτον
ἔχει τὴν ποιότητα. στρυφνότης δὲ καὶ αὐστηρότης τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον
στύφειν ἀλλήλων διαφέρουσιν. αἱ μὲν οὖν ἁπλαῖ γευστικαὶ ποιότητες
αὗται μόναι σχεδόν εἰσι, σύνθετοι δὲ μυρίαι· καθ' ἕκαστον γὰρ εἶδος
197 *ζῴων | καὶ φυτῶν ἰδιάζουσαι ποιότητές εἰσιν· ἄλλης γάρ, ἂν οὕτω τύχῃ,*
χοιρείου ποιότητος ἀντιλαμβανόμεθα καὶ ἄλλης αἰγείου· διὸ καὶ μὴ
μαθόντες ὁποῖόν ἐστι τὸ προσενεχθὲν κρέας, ἐν τῇ γεύσει γνωρίζομεν·
τοῦτο δὲ οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ διάφορος ἦν ἑκάστου τῶν γευστῶν ἡ ποιότης.
ὅθεν οὐκ ἄν τις αὐτὰς γενικῶς περιλάβοι ἀπείρους οὔσας καὶ πάντως
ἀλλήλων διαφερούσας· καὶ γὰρ ἐν οἷς ἐπεκράτει μία τις τῶν ἁπλῶν

2 Arist. de part. an. 656 b 28 || 6 Arist. hist. an. 492 b 27 || 9 Arist. de an. 422 b 10; Gal. plac. Hipp. et Plat. VII 6 (p. 466, 31–35) || 12 Gal. simpl. I 5 (p. 390). 8 (p. 394) || 15 Gal. simpl. IV 7 (p. 639s.)

2–5 Dam. 32, 57–60 || 6–14 Dam. 32, 26–34 || 7–9 Mel. 80, 15–17 || 9–12 Mel. 80, 11–14

1 om. et capita coniungit **A** || 2 *εἴπομεν* om. **K** || 3 *ἡ* **BHKFAD** om. ***Π*P** | *καὶ*² **ADP** om. ***β*KF** Alf. arm. || 4 *γνωρίζουσιν* post *πανταχόθεν* (3) pon. **K** || 5 *αὐτοῖς* om. **K** || 7 *αὐτῆς*] *ταύτης* **F** | *ἔτι* ***β*KFA** arm. *ἔστι* **DP** | *τε σὺν* **BHKADP** *δὲ σὺν* **F** *πρὸς* ***Π*** || 8 *φερόμενα* om. **K** | *καὶ*] *τὰ καὶ* **K** || 9 *ἐπαγγέλλοντα* **D**¹ || 11 *στρυφνότης*] *στυφότης* **K** | *πικρότης ἁλμυρότης* om. **P** | *πικρότης*] add. *ἀμβλύτης* **F** || 12 *κατὰ*] *καὶ* **B** || 13 *λέγεται* ***Π*HFADP** Alf. arm. *λέγει* **B** *ἔστι λέγεται* **K** | *μηδεμίαν*] *δὲ μίαν* **D**¹ || 14 *σύμφυτον* — 15 *ποιότητα* om. **B** | *σύμφυτον* **HKFDP** Alf. arm. *ἔμφυτον* ***Π*A** || 15 *στυφνότης* **D** | *δὲ* om. **B** | *τῷ* ***Π*HKFDP** *τὸ* **BA** | *καὶ*²] *καὶ τῷ* **F** || 16 *γευστικαὶ*] *γεύσεις καὶ* ***Π*** || 17 *σχεδόν*] add. *εἰπεῖν* **K** || 18 *ζῴων* **B** *ζῴου* ***Π*H*γ*** Alf. arm. | *φυτῶν* ***β*KFA** Alf. arm. *φυτοῦ* **DP** | *τύχῃ* **FADP** *τύχοι* ***β*K** || 19 *μὴ* om. ***Π***ᵃᶜ || 21 *ἦν*² om. **P** | *ἑκάστου* om. ***Π*** | *ἡ* **BKADP** om. ***Π*HF** || 22 *αὐτὰ* **A** | *πάντων* **F** || 23 *ἀλλήλους* **P** | *γὰρ* om. **B** | *ἐπεκράτει* ***Π*BFA** *ἐπικρατεῖ* **HKDP** arm.

ποιοτήτων, καὶ ἐν τούτοις γνώριμος ἡ κατ᾽ εἶδος τῶν γευστῶν διαφορά. ἰσχάδος γοῦν καὶ ἀσταφίδος καὶ φοίνικος μία μὲν ἐπικρατεῖ ποιότης ἡ κατὰ γλυκύτητα, ἀλλ᾽ ἡ γεῦσις διακρίνει τῶν εἰδῶν τὸ διάφορον.

Περὶ ἀκοῆς 10

Ἡ δὲ ἀκοὴ τῶν φωνῶν καὶ τῶν ψόφων ἐστὶν αἰσθητική· διαγινώσκει δὲ
αὐτῶν τὴν ὀξύτητα καὶ τὴν βαρύτητα λειό|τητά τε καὶ τραχύτητα καὶ 198
μέγεθος. ὄργανα δὲ καὶ ταύτης τὰ νεῦρα τὰ ἐξ ἐγκεφάλου τὰ μαλακὰ καὶ τῶν ὤτων ἡ κατασκευή, μάλιστα δὲ αὐτῶν τὸ χονδρῶδες γένος· πρὸς γὰρ ψόφους καὶ ἤχους ἐπιτήδειός ἐστιν ὁ χόνδρος. μόνος δὲ ἄνθρωπος καὶ πίθηκος οὐ κινοῦσι τὰ ὦτα [τῶν ἄλλων πάντων ζῴων τῶν ἐχόντων ὦτα κινούντων αὐτά]. |

Περὶ ὀσφρήσεως 11 199

Ἡ δὲ ὄσφρησις γίνεται μὲν διὰ τῶν ῥινῶν, περαίνεται δὲ εἰς τὰ πέρατα τῶν προσθίων κοιλιῶν τοῦ ἐγκεφάλου· αὗται γὰρ ἀτμωδέσταται τὴν φύσιν οὖσαι τῶν ἀτμῶν ῥᾳδίως ἀντιλαμβάνονται. λέλεκται γὰρ καὶ πρόσθεν ὡς ἕκαστον τῶν αἰσθητηρίων καθ᾽ ὁμοιότητά τινα καὶ οἰκειότητα τῶν ἰδίων αἰσθητῶν ἀντιλαμβάνεται. οὐ μὴν ὥσπερ τοῖς ἄλλοις αἰσθητηρίοις νεῦρον αἰσθητικὸν κατέπεμψεν ὁ ἐγκέφαλος, οὕτω καὶ τῇ ὀσφρήσει, ἀλλὰ τοῖς πέρασιν ἑαυτοῦ τῶν νεύρων ἀναπληροῖ τὴν χρείαν καὶ τὴν τῶν ἀτμῶν ἀνάδοσιν δέχεται. τῶν δὲ ἀτμῶν ἡ γενικωτάτη διαφορὰ εὐωδία τέ
ἐστι καὶ δυσωδία καὶ τὸ μέσον τούτων, ὃ μήτε εὐῶδές ἐστι | μήτε δυσῶδες. 200

5 Plat. Tim. 67 B || 9 Arist. hist. an. 492 a 23; Gal. de usu part. XVI 6 (p. 399, 10) || 13 Gal. plac. Hipp. et Plat. VII 5 (p. 462, 14–17) || 20 Arist. de an. 421 b 22; Gal. simpl. IV 22 (p. 699); Sext. adv. math. VII 300 (p. 69, 6–7)

3–9 Nil. f. 134^{r} || 4–10 Dam. 32, 14–18 || 8–9 Mel. 74, 27–28 || 9–11 Mel. 76, 2–4 || 12–15 Nil. f. 133^{r} || 12–14 Dam. 32, 19–21; Mel. 73, 14–16 || 20–p. 68, 2 Dam. 32, 22–25

1 *γευστῶν* β Alf. arm. *γινομένων* **FDP** *ἡνωμένων* **K** *γευστῶν γινομένων* **A** || 2 *γοῦν*] *τοίνυν* **K** | *ἀσταφίδος* **ΠFADP** *ἀσταπίδος* **BK** *σταφίδος* **H** | *μία* β Alf. arm. *τούτων* **KFP** *τούτων μία* **AD** || 3 *ἀλλ᾽*] *τὸ δὲ ἄλλο* **K** || 4 om. et capita coniungit **P** || 5 *δὲ*^{1}] *οὖν* **K** || 6 *καὶ*^{1} – *τε* om. **D** | *βαρύτητα* β**P** Alf. arm. *βραδύτητα* **KF** *βραχύτητα* **A** | *τε* β**KFA** om. **P** || 7 *δὲ* **ΠKFA** *τε* **BHDP** | *τὰ*^{2} om. **H** | *τὰ*^{3}] *καὶ* **D** || 8 *γένος* om. Alf., delendum putant Matth. et Burkh. 1908 || 9 *ὁ ἄνθρωπος* **F** || 10 *τῶν*^{1} – 11 *αὐτά* om. Dam. | *τῶν*^{2} – 11 *αὐτά* om. arm., delendum putant Teza et Burkh. 1909 | *ἁπάντων* **K** | *ὦτα* **Π**γ *τὰ ὦτα* **BH** || 14 *προσθίων κοιλιῶν τοῦ ἐγκεφάλου* **K** arm. *ἐμπροσθίων κ. τ. ἐ.* Dam. *πρ. μελῶν τ. ἐ.* **A** *πρ. τ. ἐ. κοιλιῶν* β**FDP** Alf. | *γὰρ* om. **A** | *ἀτμωδέσταται* **ΠB** *ἀτμοειδέσταται* **H**γ || 15 *γὰρ*] *δὲ* **A** || 16 *πρόσθεν* β**KFA** *ἔμπροσθεν* **DP** || 18 *ὀσφρήσει*] *αἰσθήσει* **K** || 19 *ἅμα πληροῖ* **P** || 20 *ἡ γενικωτάτη*] *ἡγεμονικωτάτη* **B** | *τέ* om. **D**

γίνεται δὲ εὐωδία τῶν ὑγρῶν τῶν ἐν τοῖς σώμασιν ἀκριβῶς πεφθέντων· μέσως δὲ ἡ μέση διάθεσις· καταδεέστερον δὲ ἢ μηδόλως ἡ δυσωδία.

12 Περὶ τοῦ διανοητικοῦ

Τοῦ μὲν οὖν φανταστικοῦ ἥ τε δύναμις καὶ τὰ ὄργανα καὶ τὰ μόρια καὶ
τῶν μορίων ἡ κοινωνία τε καὶ διαφορὰ τὸν ἐνδεχόμενον τρόπον ὡς ἐν
201 βραχέσιν ἱκανῶς εἴρηται. τοῦ | δὲ διανοητικοῦ εἰσι γενικῶς μὲν αἵ τε
κρίσεις καὶ αἱ συγκαταθέσεις καὶ ἀποφυγαὶ καὶ ὁρμαί, εἰδικῶς δὲ αἵ τε
νοήσεις τῶν ὄντων καὶ αἱ ἀρεταὶ καὶ αἱ ἐπιστῆμαι καὶ τῶν τεχνῶν οἱ
λόγοι καὶ τὸ βουλευτικὸν καὶ προαιρετικόν· τοῦτο δέ ἐστι τὸ καὶ διὰ τῶν
ὀνείρων θεσπίζον ἡμῖν τὸ μέλλον, ἥνπερ μόνην ἀληθῆ μαντείαν οἱ
Πυθαγόρειοι λέγουσιν εἶναι τοῖς Ἑβραίοις ἀκολουθήσαντες· ὄργανον δὲ
καὶ τούτου ἡ μέση κοιλία τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τὸ ψυχικὸν πνεῦμα τὸ ἐν
αὐτῇ. |

13 202 Περὶ τοῦ μνημονευτικοῦ

Τὸ δὲ μνημονευτικόν ἐστι μνήμης καὶ ἀναμνήσεως αἴτιόν τε καὶ ταμι-
εῖον. ἔστι δὲ μνήμη, ὡς μὲν Ἀριστοτέλης φησίν, φαντασία ἐγκαταλελειμ-
μένη ἀπό τινος αἰσθήσεως τῆς κατ' ἐνέργειαν φαινομένης, ὡς δὲ Πλάτων,
σωτηρία αἰσθήσεώς τε καὶ νοήσεως· ἡ γὰρ ψυχὴ τῶν μὲν αἰσθητῶν διὰ
τῶν αἰσθητηρίων ἀντιλαμβάνεται καὶ γίνεται δόξα, τῶν δὲ νοητῶν διὰ
τοῦ νοῦ καὶ γίνεται νόησις· ὅταν οὖν τοὺς τύπους ὧν τε ἐδόξασεν ὧν τε
ἐνόησε διασῴζῃ, μνημονεύειν λέγεται. ἔοικε δὲ νόησιν λέγειν ὁ Πλάτων ἐν
τούτοις οὐ τὴν κυρίως νόησιν, ἀλλὰ τὴν διανόησιν· τὰ μὲν γὰρ αἰσθητὰ
203 μνημο|νεύεται καθ' ἑαυτά, τὰ δὲ νοητὰ κατὰ συμβεβηκός, ἐπειδὴ καὶ

16 Arist. de mem. 450 a 23

3 Dam. 33, 1 || 4–13 Dam. 33, 2–9; Nil. f. 131ᵛ || 4–9 Mel. 21, 16–19; Max. PG 91, 1109 A || 14–21 Dam. 34, 1–8 || 16–21 Mel. 29, 9–15 || 22–p. 69, 2 Dam. 34, 10–12

1 πεφθέντων **Π** H[2]**KFDP** πεμφθέντων **B**H[1]**A** || 2 μέσως β**KFA** arm. μέσος **DP** Alf. | καταδεεστέρα **D** | ἢ β**AD** ἡ **KF** ἢ **P** ἢ οὐ arm. | ἡ **ΠBKP** ἢ **AD** om. **HF** || 3 περὶ τοῦ διανοητικοῦ λεγομένου καὶ λογιστικοῦ **D** || 4 οὖν om. **A** || 5 διαφορὰ **BHKFDP** arm. ἡ δ. **ΠA** | τὸν β**KFA** κατὰ τὸν **DP** | τρόπον] λόγον **D** || 6 ἱκανῶς om. **D** | αἵ] αὗται αἵ **P** || 7 αἱ **BHKADP** om. **ΠF** | ὁρμαί β**F** **ADP** ὁρμαὶ τῆς πράξεως **K** ἐφορμαί arm. ὁρμαὶ ἀφορμαί Dam. | εἰδικῶς **ΠF** ἰδικῶς **BHKAD** εἴδη **P** || 8 ὄντων β**FDP** Alf. ge. νοητῶν **KA** arm. ar. Max. Dam. Nil. | αἱ[1] **BHKFDP** om. **ΠA** | αἱ[2] **BHKFP** om. **ΠAD** || 9 καὶ προαιρετικόν β**K** καὶ τὸ πρ. **FAP** om. **D** | καὶ[3] om. **B** || 10 θεσπίζον ἡμῖν] ἡμῖν θεσπίζειν **B** || 11 πυθαγορικοὶ **D** | εἶναι om. **K** | ὄργανα **D** || 12 τοῦ ἐγκεφάλου κοιλία **K** || 15 τε om. **Π** || 16 ἡ μνήμη **B** | μὲν om. **P** | ἀριστοτέλης **D** def. Domansky 87 ὠριγένης α Alf. arm. ar. defendunt Jaeger, Verbeke, alii | καταλελειμμένη **B** || 20 ὅταν οὖν] ὅτ' οὖν** **B** || 21 διασῴζῃ **ΠHFDP** διασῴζει **BKA** arm. || 22 ἀλλὰ τὴν διανόησιν Hγ Alf. arm. om. **ΠB** || 23 καθ' ἑαυτὰ μνημονεύεται **K** | νοητὰ β **KP** διανοητὰ **FD** διανοητικὰ **A**

τῶν διανοητῶν ἡ μνήμη ἐκ προλαβούσης φαντασίας περιγίνεται· τὰ δὲ κυρίως νοητά, ὅτι μὲν ἐμάθομεν ἢ ἠκούσαμεν, μεμνήμεθα, τῆς δὲ οὐσίας αὐτῶν μνήμην οὐκ ἔχομεν· οὐ γὰρ ἐκ προηγησαμένης φαντασίας ἡ τῶν νοητῶν ἀνάληψις, ἀλλ' ἐκ μαθήσεως ἢ φυσικῆς ἐννοίας. εἰ δὲ μνημονεύειν λεγόμεθα ἃ πρότερον εἴδομεν ἢ ἠκούσαμεν ἢ ἄλλως πως ἔγνωμεν, τὸ δὲ πρότερον τὴν ἀναφορὰν ἔχει πρὸς τὸν παρελθόντα χρόνον, δῆλον ὡς μνημονευτά ἐστι τὰ γινόμενα καὶ φθειρόμενα τὰ ἐν χρόνῳ συνιστάμενα, καὶ ἔστι μὲν τῶν ἀπόντων ἡ μνήμη, οὐ μὴν ὑπὸ τῶν ἀπόντων γίνεται. ἀνάμνησις δὲ λέγεται, ὅταν λήθη μεσολαβήσῃ τὴν μνήμην· ἔστι γὰρ ἀνάμνησις μνήμης ἐξιτήλου γενομένης ἀνάκτησις· γίνεται δὲ ἐξίτηλος ὑπὸ τῆς λήθης· λήθη δέ ἐστι μνήμης ἀποβολή, ἀλλ' ἡ μὲν διηνεκής, ἡ δὲ ἐπὶ ποσόν, ἧς ἐστιν ἡ ἀνάμνησις. ἑτέρα δέ ἐστιν ἀνάμνησις, ἥτις οὐκ ἔστι λήθη τῶν ἐξ αἰσθήσεως καὶ νοήσεως, ἀλλὰ τῶν φυσικῶν ἐννοιῶν. φυσικὰς δὲ λέγομεν ἐννοίας τὰς ἀδιδάκτως πᾶσι προσούσας, | ὡς τὸ εἶναι θεόν· 204 *ταύτην δὲ ὁ Πλάτων ἀνάμνησιν εἶναι λέγει τῶν ἰδεῶν· τί δέ ἐστιν ἡ ἰδέα, ἐν τοῖς ἑξῆς ἐροῦμεν. τὸ μὲν οὖν φανταστικὸν παραδίδωσι τῷ διανοητικῷ τὰ φαινόμενα, τὸ δὲ διανοητικὸν ἢ διαλογιστικὸν παραλαβὸν καὶ κρῖναν παραπέμπει τῷ μνημονευτικῷ· ὄργανον δὲ καὶ τούτου ἡ ὄπισθεν κοιλία τοῦ ἐγκεφάλου, ἣν καὶ παρεγκεφαλίδα καὶ ἐγκρανίδα καλοῦσι, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ ψυχικὸν πνεῦμα. ἐπειδὴ δὲ τῶν μὲν αἰσθήσεων ἀρχὰς καὶ ῥίζας τὰς ἔμπροσθεν εἶναι κοιλίας φαμὲν τοῦ ἐγκεφάλου, τοῦ δὲ διανοητικοῦ τὴν μέσην, τοῦ δὲ μνημονευτικοῦ τὴν ὄπισθεν, ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐπιδεῖξαι, εἰ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἵνα μὴ δόξωμεν ἀλόγως πιστεύειν τοῖς λεγομένοις. ἱκανωτάτη δὲ ἀπόδειξις ἡ ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν μορίων ἐνεργείας λαμβανομένη· τῶν μὲν γὰρ προσθίων κοιλιῶν | καθ' ὁντιναδήποτε* 205

2 Arist. de mem. 450 a 23; cf. met. 980 a 29 et alibi || 12 Plat. Phileb. 33 E; Men. 81 C; Phaedr. 249 B

2–3 Dam. 34, 12 || **4** Dam. 34, 9–10 || **9–10** Dam. 34, 13 || **9–12** Mel. 29, 15–18 || **11** Dam. 34, 14 || **16–20** Dam. 34, 14–19

1 *γίνεται* **K** || **2** *ὅτι*] *εἴ τι* **K** || **5** *εἴδομεν* **βKF** *εἴδωμεν* **A** *ἴδομεν* **D** *ἴδομεν* (ω supra ο) **P** | *τὸ*] *τὰ* **B** || **6** *ἔχειν* **Π**[ac] || **7** *ἐστι*] *εἰσι* **Π** | *φθειρόμενα* **βADP** *κρινόμενα* **F** *φρειρώμενα* **K** | *συνιστάμενα*] *συντεταμένα* **Π** || **8** *ἀπόντων*[1] **βKFA** Alf. arm. *ἁπάντων* **DP** | *ὑπὸ*] *ἀπὸ* **D** | *ἀπόντων*[2] **βKAD** Alf. arm. *ἁπάντων* **FP** || **9** *λέγεται*] *γίνεται* **F** || **12** *ἧς*] *ἡ* **A** | *ἀνάμνησις*[1]] add. *ἔργον* **D** | *ἑτέρα – ἀνάμνησις* **βKFD** om. **AP** || **13** *λήθη* del. Jaeger | *καὶ νοήσεως* om. **D** || **14** *ἐννοίας*] *ἐννοιῶν λήθη* **K** | *προσούσας* **βKAD** *προσιούσας* **FP** || **15** *εἶναι λέγει* **BHKAD**[2]**P** Alf. arm. *εἶναι* **D**[1] *λέγει εἶναι* **F** *λέγει* **Π** | *τί*] *τίνα* **K**[ac] | *ἡ* **βADP** om. **KF** || **17** *παραλαβὸν* **βKFA** *-λαβὼν* **DP** || **18** *τῷ*] *τὸ* **A**[1] | *δὲ* om. **B** || **19** *καὶ ἐγκρανίδα* om. **F** arm. | *ἐγκρανίδα* scripsi *παρεγκρανίδα* **α** || **20** *αὐτῷ* **ΠHFADP** *αὐτῇ* **BK** || **21** *εἶναι κοιλίας φαμὲν* **βDP** *κ. ε. φ.* **F** *ε. φ. κ.* **A** *ε. κ. ἔφαμεν* **K** || **22** *εἰ* om. **A** || **25** *προσθίων*] add. *μόνον* **K**

τρόπον βλαβεισῶν αἱ μὲν αἰσθήσεις παραποδίζονται, τὸ δὲ διανοητικὸν
ἔτι μένει σῳζόμενον· τῆς δὲ μέσης κοιλίας μόνης παθούσης ἡ μὲν διάνοια
σφάλλεται, τὰ δὲ αἰσθητήρια μένει φυλάττοντα τὴν κατὰ φύσιν αἴσθησιν.
ἐὰν δὲ καὶ αἱ πρόσθιοι καὶ ἡ μέση κοιλία πάθωσιν, ὁ λογισμὸς ἅμα ταῖς
αἰσθήσεσι παρακόπτει. τῆς δὲ παρεγκεφαλίδος παθούσης ἡ μνήμη μόνη
παραπόλλυται, τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς διανοίας εἰς οὐδὲν βλαπτομένων
[δῆλον δὲ ὡς οὐκ ἔστιν ἡμῖν ὁ λόγος νῦν περὶ τῆς καθ᾽ ὁρμὴν κινήσεως].
ἐὰν δὲ σὺν ταῖς προσθίοις καὶ ἡ μέση καὶ ἡ ὄπισθεν πάθῃ τι, καὶ τὴν
206 *αἴσθησιν καὶ τὸν λογισμὸν καὶ τὴν μνήμην ὁμοῦ | παραφθείρονται πρὸς*
τῷ καὶ τὸ πᾶν κινδυνεύειν ἀπολέσθαι ζῷον. γίνεται δὲ τοῦτο δῆλον καὶ
δι᾽ ἄλλων μὲν πολλῶν παθῶν τε καὶ συμπτωμάτων, μάλιστα δὲ ἐκ τῆς
φρενίτιδος. τῶν γὰρ φρενιτιζόντων οἱ μὲν τὰς αἰσθήσεις διασῴζουσι τῆς
διανοίας μόνης βλαβείσης. τοιοῦτον ἀναγράφει Γαληνὸς φρενιτίσαντα,
ὅς, ἐριουργοῦ τινος ἐργαζομένου παρ᾽ αὐτῷ, διαναστὰς καὶ λαβὼν
ὑέλινα σκεύη ἐπί τε τὰς θυρίδας ὁρμήσας ἠρώτα τοὺς παριόντας ἕκαστον
τῶν σκευῶν ἐξ ὀνόματος καλῶν, εἰ θέλουσιν αὐτὸ ῥιφῆναι κάτω· τῶν δὲ
207 *παρεστώτων βούλεσθαι φησάντων πρῶτον ἠκόντισε τῶν | σκευῶν*
ἕκαστον, εἶτα ἤρετο τοὺς παρόντας, εἰ καὶ τὸν ἐριουργὸν βούλοιντο
ῥιφῆναι· τῶν δὲ παιδιὰν νομισάντων εἶναι τὸ πρᾶγμα καὶ διὰ τοῦτο
θέλειν φησάντων, λαβὼν ὤθησεν ἄνωθεν κάτω τὸν ἐριουργόν. οὗτος τὰς
μὲν αἰσθήσεις ὑγίαινεν (ᾔδει γὰρ ὅτι σκεύη ταῦτα καὶ ἐριουργὸς οὗτος),
ἐνόσει δὲ τὴν διάνοιαν. ἄλλοι δὲ διάκενον ἕλκουσι φαντασίαν ὁρᾶν οἰόμενοι
τὰ μὴ ὁρώμενα, τὰ δὲ ἄλλα φρονοῦσι κατὰ λόγον· οὗτοι τὰς προσθίους
μόνας κοιλίας ἐβλάβησαν τῆς μέσης ἀπαθοῦς μεινάσης. ἐκ δὲ τῶν παθῶν

13 Gal. de locis affectis IV 1–2 (p. 226ss.)

1 *παραποδίζονται* **ΠHKFAP** *παρεμποδίζονται* **BD** || 2 *ἔτι μένει* **βFDP** *ἔτι μένῃ* **K** *ἐπιμένει* **A** | *μόνον* **Π** || 3 *μένῃ* **K** || 4 *καὶ*^{1} om. **K** | *αἱ*] *οἱ* **P** || 5.6 *μόνη παραπόλλυται μόνη* **K**^{1} (*μόνη*^{1} del. **K**^{2}) || 6 *τε καὶ* **K** | *βλαπτομένων* **β** *καταβλαπτομένων* **γ** || 7 *δῆλον – κινήσεως* **α** Alf. arm. ar. ge. om. syr., del. Matth. | *νῦν* om. **K** || 8 *ταῖς* **BHFDP** *τοῖς* **ΠKA** || 9 *παραφθείρεται* **K** || 10 *τῷ* **βAD**^{2}**P** *τὸ* **KFD**^{1} | *τὸ* om. **Π** | *ἀπολέσθαι* **βKFA** *ἀπόλλυσθαι* **DP** | *ζῷον* **HKADP** *τὸ ζῷον* **ΠBF** | *δῆλον* om. **F** || 11 *μὲν πολλῶν παθῶν* **βA** *μὲν παθῶν πολλῶν* **KDP** *παθῶν* **F** || 13 *βλαβείσης*] add. *εἰ* (*οἱ* **D**^{2}) *δὲ τὴν μνήμην ἀπόλλυσιν ἢ τὴν διάνοιαν καὶ τὰς αἰσθήσεις διασῴζουσι τῆς διανοίας μόνης βλαβείσης* **D** | *φρενιτίσαντα* **β** *φρενιτιάσαντα* **KADP** *φρενετίσαντα* **F** || 14 *ὅς*] *ὡς* **F** | *ἀναστὰς* **K** || 15 *ὑέλινα* **AP** *ὕελα* **KD** *ὑελὰ* **Π** *ὕαλα* **H** *ὑαλὰ* **F** om. **B** | *τε* om. **A** | *τοὺς παριόντας* **ΠBADP** *τῶν παριόντων* **HKF** || 16 *εἰ – 18 ἕκαστον* om. **B** | *θέλουσιν* **ΠHFADP** *θέλοιεν* **K** | *αὐτὸ* **Hγ** *αὐτὰ* **Π** | *κάτω* **ΠHFADP** om. **K** | *δὲ* **ΠHKFDP** om. **A** || 17 *παρεστώτων* **ΠHFADP** *παριόντων* **K** || 18 *εἴρετο* **Π** | *παρόντας* **βAP** arm. *παριόντας* **KFD** om. Alf. | *ἐριουργὸν*] *ἱερουργὸν* **F** || 19 *νομισάντων εἶναι* **βFAD** *εἶ. ν.* **KP** || 20 *ἄνωθεν* om. **P** || 21 *ᾔδει*] *εἴδη* **K** || 22 *ἕλκουσι* **βFAD** arm. *ἔχουσι* **K** om. **P** || 24 *μόνας* **βK** *μόνον* **FADP** | *μέσης*] add. *καὶ προσθίου* arm. | *ἀπαθοῦς*] *ἀβλαβοῦς* **F**

*τῶν παρακολουθούντων ἑκάστῳ μορίῳ τὰ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν ἐμποδίζε-
ται· εἰς ἐκείνην γὰρ τὴν ἐνέργειαν καταβλάπτεται τὸ ζῷον, ἣν πέφυκεν
ἐνεργεῖν τὸ πεπονθὸς μόριον, ὡς καὶ τοῦ ποδὸς παθόντος εἰς τὸ περιπα-
τεῖν ἐμποδιζόμεθα· ταύτην γὰρ ὁ πούς ἔχει τὴν ἐνέργειαν.* |

14

Περὶ τοῦ ἐνδιαθέτου καὶ προφορικοῦ λόγου 208

*Αὕτη μὲν οὖν μία διαίρεσις τῆς ψυχικῆς δυνάμεως, ἣ συνδιαιρεῖται
μέρη τινὰ τοῦ σώματος, ἑτέρα δὲ διαίρεσις καθ' ἕτερον τρόπον τοῦ
λογικοῦ τῆς ψυχῆς, ὅ τε καλούμενος ἐνδιάθετος λόγος καὶ ὁ προφορικός.
ἔστι δὲ ἐνδιάθετος μὲν λόγος τὸ κίνημα τῆς ψυχῆς τὸ ἐν τῷ διαλογιστικῷ
γινόμενον ἄνευ τινὸς ἐκφωνήσεως, ὅθεν πολλάκις καὶ σιωπῶντες λόγον
ὅλον παρ' ἑαυτοῖς διεξερχόμεθα καὶ | ἐν τοῖς ὀνείροις διαλεγόμεθα. κατὰ* 209
*τοῦτο δὲ μάλιστα λογικοὶ πάντες ἐσμέν· οὐ γὰρ οὕτω κατὰ τὸν προφορικὸν
λόγον ὡς κατὰ τοῦτον. καὶ γὰρ οἱ ἐκ γενετῆς κωφοὶ καὶ οἱ διὰ πάθος
ἢ νόσημα τὴν φωνὴν ἀποβαλόντες οὐδὲν ἧττον λογικοί εἰσιν. ὁ δὲ προ-
φορικὸς λόγος ἐν τῇ φωνῇ καὶ ἐν ταῖς διαλέκτοις τὴν ἐνέργειαν ἔχει.
ὄργανα δὲ τῆς φωνῆς πολλά· οἵ τε γὰρ ἐν τοῖς μεσοπλεύροις ἔσωθεν μύες
καὶ ὁ θώραξ καὶ ὁ πνεύμων ἥ τε τραχεῖα ἀρτηρία καὶ ὁ λάρυγξ καὶ τούτων
μάλιστα τὸ χονδρῶδες καὶ τὰ παλινδρομοῦντα νεῦρα καὶ ἡ γλωττὶς καὶ
πάντες οἱ κινοῦντες ταῦτα τὰ μόρια μύες τῆς ἐκφωνήσεώς εἰσιν ὄργανα,
τῆς δὲ διαλέκτου τὸ | στόμα· ἐν τούτῳ γὰρ διαπλάττεται καὶ σχηματίζεται* 210
*καὶ οἱονεὶ μορφοῦται ἡ διάλεκτος, τῆς μὲν γλώσσης καὶ τοῦ γαργαρεῶνος
πλήκτρου λόγον ἐπεχόντων, τῆς δὲ ὑπερῴας ἠχείου, τῶν δὲ ὀδόντων καὶ
τῆς ποιᾶς τοῦ στόματος διανοίξεως ὡς ἐν λύρᾳ τὴν τῶν χορδῶν ἀναπλη-*

2 Gal. de diff. resp. I 18 (p. 802) || 5 Sext. hyp. Pyrrh. I 65ss. (p. 19, 16ss.); Porph. de abst. III 2 (p. 187, 20)

5 Dam. 35, 1 || 7–8 Dam. 35, 2–3 || 9–15 Max. PG 91, 277 C; Dam. 35, 9–15 || 16–21 Mel. 85, 29–86, 2

1 *τὰ* om. **B** || 2 *ἣν*] *εἰς ἣν* **F** || 3 *παθόντος*] *πάθοιτο* **B** || 4 *γὰρ* om. **B** || 5 *περὶ – λόγου* **βFDP** *περὶ ἐνδιαθέτου λόγου καὶ προφορικοῦ* **K** om. **A** || 6 *ἣ* **ΠHK FAP** *ἡ* **BD** arm. || 7 *δὲ* om. **Π** || 9 *δὲ*] *μὲν οὖν* **P** | *μὲν λόγος* **BHKFAD** *λόγος μὲν* **Π** *λόγος* **P** | *διαλογιστικῷ* **βFAD**pc**P** *διανοητικῷ* **K** *διαλογισμῷ* **D**ac || 11 *καὶ – διαλεγόμεθα* **ΠHKFAD** om. **BP** || 12 *οὐ* α Dam. *ἀλλ' οὐ* arm. Max. || 13 *γενετῆς* **BHKFAD** *γεννητῆς* **ΠP** || 14 *ἀποβαλόντες* **BHKFA** *ἀποβάλλοντες* **ΠDP** || 15 *ἐν ταῖς* **M** arm. Max. *ταῖς* α || 18 *καὶ τὰ*] *κατὰ* **K** | *γλῶττα* **B** || 19 *πάντες οἱ κινοῦντες* om. **K** | *ταῦτα* **ΠHFADP** *πάντα* **B** *ταῦτα πάντα* **K** | *ἐκφωνήσεώς* **ΠAD** ar. *ἐκφυσήσεώς* **BHKP** Alf. *ἐκ φύσεώς* **F** arm. ge. | *εἰσιν*] *ἐστιν* **H** || 20 *ἐν τούτῳ*] *ἐκ τούτων* **B** || 22 *ἐπεχόντων* **ΠHKFA**² *ἐπέχοντος* **B** *ἐχόντων* **A**¹**DP** || 23 *στόματος*] *σώματος* **B** | *διανοίξεως* **βKFD** *ἀνοίξεως* **A** *δι' ἀνοίξεως* **P**

ρούντων χρείαν, συντελούσης τι καὶ τῆς ῥινὸς πρὸς εὐφωνίαν ἤτοι κακοφωνίαν, ὡς δῆλον ἐκ τῶν ᾀδόντων. |

15

211 *Ἑτέρα διαίρεσις τῆς ψυχῆς*

Διαιροῦσι δὲ καὶ ἄλλως εἰς δυνάμεις ἢ εἴδη ἢ μέρη τὴν ψυχήν, εἴς τε τὸ
212 *φυτικόν, ὃ καὶ θρεπτικὸν καὶ παθητικὸν | καλεῖται, καὶ εἰς τὸ αἰσθητικὸν καὶ εἰς τὸ λογικόν. τῶν δὲ ὀργάνων ἑκάστου τούτων τὰ μὲν εἴρηται, τὰ δὲ ἐν τοῖς ἑξῆς ῥηθήσεται. Ζήνων δὲ ὁ Στωικὸς ὀκταμερῆ φησιν εἶναι τὴν ψυχήν, διαιρῶν αὐτὴν εἴς τε τὸ ἡγεμονικὸν καὶ εἰς τὰς πέντε αἰσθήσεις καὶ τὸ φωνητικὸν καὶ τὸ σπερματικόν. Παναίτιος δὲ ὁ φιλόσοφος τὸ μὲν φωνητικὸν τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως μέρος εἶναι βούλεται λέγων ὀρθότατα, τὸ δὲ σπερματικὸν οὐ τῆς ψυχῆς μέρος, ἀλλὰ τῆς φύσεως. Ἀριστοτέλης δὲ ἐν μὲν τοῖς φυσικοῖς πέντε εἶναι λέγει τὰ μέρη τῆς ψυχῆς, τό τε φυτικὸν καὶ τὸ αἰσθητικὸν καὶ τὸ κινητικὸν κατὰ τόπον καὶ τὸ ὀρεκτικὸν καὶ τὸ διανοητικόν, φυτικὸν λέγων τὸ τρέφον καὶ αὖξον καὶ*
213 *γεννᾶν ποιοῦν καὶ | διαπλάσσον τὰ σώματα· καλεῖ δὲ τὸ φυτικὸν καὶ θρεπτικόν, τὸ πᾶν ἀπὸ τοῦ κρατίστου μέρους καλῶν τοῦ τρέφοντος, ἀφ' οὗ καὶ τὰ ἄλλα μέρη τοῦ φυτικοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχει. οὕτω μὲν ἐν τοῖς φυσικοῖς, ἐν δὲ τοῖς ἠθικοῖς εἰς δύο τὰ πρῶτα καὶ γενικώτατα διαιρεῖ τὴν ψυχήν, εἴς τε τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον, ὑποδιαιρεῖ δὲ τὸ ἄλογον εἴς τε τὸ ἐπιπειθὲς λόγῳ καὶ εἰς τὸ μὴ κατήκοον λόγῳ. περὶ μὲν οὖν τοῦ λογικοῦ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἴρηται, περὶ δὲ τοῦ ἀλόγου νῦν διαληψόμεθα.*

7 [Plut.] plac. p. 116, 22; Stob. I 49, 34 (p. 386, 6); SVF I 143; II 827a || 9 Tert. de an. 14 (p. 799, 6); Stob. I 49, 25 (p. 350, 13–18); Diog. Laert. VII 110 (p. 343, 14) || 12 Arist. de an. 414 a 31 || 18 Arist. eth. Nic. 1102 a 27. b 28

18–20 Dam. 26, 94–97

1 *τι* om. **K** | *ἤτοι* **βFA** *ἢ* **KDP** || 2 *ᾀδόντων* **HKFAD²P** arm. *ὀδόντων* **ΠB** Alf. *αὐλητῶν* **D¹** || 3 *ἑτέρα διαίρεσις τῆς ψυχῆς* **P** *περὶ τοῦ λογικοῦ* **ΠB** *ἄλλη διαίρεσις* **K** *ἄλλως περὶ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς* **D** om. **A** om. et capita coniung. **HF** Alf. arm. || 4 *μέρη*] add. *τινὰ* **Π** || 5 *φυτικόν*] *ζωτικόν* **D** | *καλεῖται καὶ παθητικὸν* **Π** || 6 *καὶ – λογικόν* om. **K** | *λογικόν* **βFA** *διαλογιστικόν* **DP** | *τῶν δὲ ὀργάνων* **BHKFAP** Alf. arm. *τὰ δὲ ὄργανα* **ΠD** | *ἑκάστῳ* **F** || 7 *Στωικός*] *ἱστορικός* **D** || 9 *τὸ¹*] *εἰς τὸ* **H** | *καὶ² – μὲν* om. **B** || 10 *ὀρθότατα* **ΠH²γ** *ὀρθότητα* **BH¹** || 11 *μέρος* **βKFA** Alf. arm. om. **DP** || 13 *φυσικὸν* **B** || 14 *ὀρεκτὸν* **K** | *τὸ²* om. **F** | *φυσικὸν* **B** | *τρέφον* **Πγ** *τρέφειν* **BH** arm. | *αὖξον* **Π** *αὔξειν* **BHγ** arm. || 15 *διαπλάσσων* **A** | *τὰ σώματα* **ΠHFADP** Alf. arm. *τὸ σῶμα* **BK** | *φυσικὸν* **B** || 16 *τοῦ τρέφοντος καλῶν* **F** || 17 *ἀφ' οὗ γ* (*ὑφ'* **D^ac**) arm. *καὶ ἀφ' οὗ β* Alf. | *τὰ* om. **Π** || 18 *εἰς* om. **A** | *τὰ* **βKAP** om. **FD** || 19 *τὸ²* om. **Π** | *ὑποδιαιρεῖ* **BHKFDP** *διαιρεῖ* **Π** *ὑποδιαιρεῖται* **A** || 20 *λόγῳ²* **ΠH²K** *λόγου* **BH¹FA^pcDP** *λόγον* **A^ac** | *περὶ*] *καὶ περὶ* **Π** | *οὖν* **BHKADP** om. **ΠF** || 21 *ἀλόγου*] *λόγου* **B** | *διαληψόμεθα* **βKFA** *διασκεψόμεθα* **DP**

Περὶ τοῦ ἀλόγου τῆς ψυχῆς μέρους ἢ εἴδους, ὃ καὶ παθητικὸν καὶ ὀρεκτικὸν καλεῖται 16

Τινὲς καθ' ἑαυτὴν εἶναι λέγουσι τὴν ἀλογίαν, ὡς ἄλογον ψυχὴν οὖσαν καὶ οὐ μέρος τῆς λογικῆς, πρῶτον μὲν | ὅτι καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐν τοῖς 214 *ἀλόγοις ζῴοις εὑρίσκεται, ἐξ οὗ δῆλον ὅτι τελεία τίς ἐστι καὶ οὐ μέρος ἄλλης, εἶθ' ὅτι τῶν ἀτοπωτάτων ἐστὶ τῆς λογικῆς μέρος εἶναι τὸ ἄλογον. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ μέρος εἶναι λέγει καὶ δύναμιν καὶ διαιρεῖ εἰς δύο, ὡς ἔφαμεν. καλεῖται δὲ ταῦτα κοινῶς καὶ ὀρεκτικόν· τούτου δέ ἐστι καὶ ἡ καθ' ὁρμὴν κίνησις. ἡ γὰρ ὄρεξις κινήσεώς ἐστιν ἀρχή· ὀρεχθέντα γὰρ τὰ ζῷα ἐπὶ τὴν καθ' ὁρμὴν ἄττει κίνησιν. τοῦ δὲ ἀλόγου τὸ μὲν οὐ πείθεται | λόγῳ, τὸ δὲ ἐπιπειθές ἐστι λόγῳ· πάλιν δὲ τὸ ἐπιπειθὲς λόγῳ διαιρεῖται* 215 *εἰς δύο, εἴς τε τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμικόν. ἔστι δὲ ὄργανα τοῦ μὲν ἐπιθυμητικοῦ τοῦ δι' αἰσθήσεως τὸ ἧπαρ, τοῦ δὲ θυμικοῦ ἡ καρδία, σκληρὸν μόριον καὶ κίνησιν εὔτονον ἐπιδεχόμενον εἰς σκληρὰν ὑπηρεσίαν καὶ σύντονον ὁρμὴν τεταγμένον, ὥσπερ τὸ ἧπαρ ἁπαλὸν σπλάγχνον ⟨ὂν⟩ τῆς ἁπαλῆς ἐπιθυμίας ὄργανον γέγονε. καλεῖται δὲ ταῦτα ἐπιπειθῆ λόγῳ, ὅτι πέφυκε πείθεσθαι λόγῳ καὶ ὑποτάττεσθαι καὶ κινεῖσθαι, ὡς ἂν ὁ λόγος κελεύῃ, ἐπὶ τῶν κατὰ φύσιν ἐχόντων ἀνθρώπων. ἔστι δὲ καὶ ταῦτα τὰ πάθη συστατικὰ τῆς ζῳώδους οὐσίας· ἄνευ γὰρ τούτων οὐκ ἔστι συστῆναι τὴν ζωήν. ἐπεὶ δὲ τὸ πάθος ὁμωνύμως λέγεται, διασταλτέον πρότερον τὴν ὁμωνυμίαν· λέγεται γὰρ πάθος καὶ τὸ σωματικόν, ὡς τὰ νοσήματα καὶ | τὰ ἕλκη, [λέγεται πάθος] καὶ τὸ ψυχικόν, περὶ οὗ νῦν* 216 *ἐστιν ὁ λόγος, ἥ τε ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμός· ἔστι δὲ κοινῶς μὲν καὶ γενικῶς ζῴου πάθος, ᾧ ἕπεται ἡδονὴ ἢ λύπη. ἕπεται γὰρ τῷ πάθει λύπη καὶ οὐκ αὐτὸ τὸ πάθος ἐστὶ λύπη· εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, πᾶν τὸ πάσχον καὶ ἤλγει· νῦν*

7 Arist. de an. 433 a 21 || **20** Arist. part. anim. 667 a 32; de an. 402 a 9 et al. || **23** Arist. eth. Nic. 1105 b 20; Plot. III 6, 4

20 Dam. 36, 2 || **21–24** Dam. 36, 2–6 || **25**–p. 74, **1** Dam. 36, 6

1 *ὀρεκτικὸν*] *θρεπτικὸν* **H** || **2** *καλεῖται*] add. *ἐπιπειθὲς λόγῳ* $\mathbf{D}^1$ *καὶ ἐπ. λ.* $\mathbf{D}^2$ || **3** *λέγουσι* om. **F** | *ἄλογον*] add. *ἔφησαν* **F** || **4** *καὶ*^{2} *β***KDP** om. **FA** Alf. arm. || **5** *ἐστι*] *ἔσται* **A** || **7** *δύναμιν*] add. *τῆς ψυχῆς δηλονότι τὴν ἀλογίαν* **D** || **8** *ταῦτα*] *τοῦτο* $\mathbf{H}^2$ | *κοινῶς*] add. *παθητικὸν* **K** | *τούτου* ***Π*HKADP** Alf. arm. *τοῦτο* **BF** || **9** *γὰρ*] *δὲ* **B** || **10** *ἄττει* **BHA** *ἄγεται* ***Π*** Alf. *ἵενται* **KF** *ἵεται καὶ ἄττει* **DP** | *τὸ*] *τοῦ* **B** || **11** *τὸ*^{2} *β***KFA** om. **DP** || **13** *θυμικοῦ*] *θυμοῦ* **B** | *ἡ καρδία* redupl. **P** || **14** *σκληρὸν*] *σκερὸν* $\mathbf{P}^t$ | *μόριον*] *ὄργανον* ***Π*** | *εὔτονον ἐπιδεχόμενον* ***Π*HKADP** *ἐπ. εὔ.* **F** *ἐπ. αὐτὸν* **B** || **15** *τὸ*] *καὶ τὸ* **K** | *ὂν* Alf. arm. om. *α* || **17** *λόγῳ καὶ ὑποτάττεσθαι* om. **F** || **18** *κελεύῃ* *β***FAP** Alf. *κελεύει* **KD** arm. | *καὶ* om. **B** || **20** *ἔστι*] *ἔνι* **K** | *διαστατέον* **P** || **21** *καὶ* om. **B** || **22** delevi || **23** *ἐστιν* om. ***Π*** | *δὲ*] *μὲν* **K** || **24** *ᾧ*] *ὡς* **F** | *ἢ*] *καὶ* **K** | *ἕπεται*^{2}] *ἔσται* **P** || **24.25** *οὐκ αὐτὸ* ***Π***$\mathbf{H}^2$ *γ* arm. *οὐ κατ' αὐτὸ* $\mathbf{BH}^1$ Alf. || **25** *ἐστὶ λύπη*] *τι λυπεῖ* **B** | *καὶ* om. **P**

δὲ τὰ ἀναίσθητα πάσχει μέν, οὐκ ἀλγεῖ δέ· οὐκ ἄρα τὸ πάθος ἐστὶ τὸ ἄλγημα, ἀλλ' ἡ τοῦ πάθους αἴσθησις. δεῖ δὲ τοῦτο καὶ ἀξιόλογον εἶναι, ἵνα τῇ αἰσθήσει ὑποπέσῃ. τῶν δὲ ψυχικῶν παθῶν ὅρος οὗτος· πάθος ἐστὶ κίνησις τῆς ὀρεκτικῆς δυνάμεως αἰσθητὴ ἐπὶ φαντασίᾳ ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ. καὶ ἄλλως· πάθος ἐστὶ κίνησις ἄλογος τῆς ψυχῆς δι' ὑπόληψιν καλοῦ ἢ κακοῦ. τὸ δὲ γενικὸν πάθος οὕτως ὁρίζονται· πάθος ἐστὶ κίνησις ἐν ἑτέρῳ ἐξ ἑτέρου. ἐνέργεια δέ ἐστι κίνησις δραστική· δραστικὸν δὲ λέγεται τὸ ἐξ ἑαυτοῦ κινούμενον. οὕτως οὖν καὶ ὁ θυμὸς ἐνέργεια μέν ἐστι τοῦ θυμοειδοῦς, πάθος δὲ τῶν δύο μερῶν τῆς ψυχῆς καὶ προσέτι τοῦ σώματος
217 *ἡμῶν παντός, ὅταν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ βιαίως | ἄγηται πρὸς τὰς πράξεις· ἐξ*
ἑτέρου γὰρ ἐν ἑτέρῳ γέγονεν ἡ κίνησις, ὅπερ ἐλέγομεν εἶναι πάθος. καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον ἡ ἐνέργεια πάθος λέγεται, ὅταν ᾖ παρὰ φύσιν· ἐνέργεια μὲν γάρ ἐστι κατὰ φύσιν κίνησις, πάθος δὲ παρὰ φύσιν. καὶ κατὰ τοῦτον οὖν τὸν λόγον ἡ ἐνέργεια, ὅταν μὴ κατὰ φύσιν κινῆται, λέγεται πάθος, εἴτε ἐξ ἑαυτοῦ κινοῖτο εἴτε ἐξ ἑτέρου. τῆς γοῦν καρδίας ἡ μὲν κατὰ τοὺς σφυγμοὺς κίνησις ἐνέργειά ἐστιν, ἡ δὲ κατὰ τοὺς παλμοὺς πάθος· ἐξ αὐτῆς μὲν γάρ ἐστι καὶ ἡ κατὰ τοὺς παλμοὺς κίνησις, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν, ἐξ αὐτῆς δὲ καὶ ἡ τῶν σφυγμῶν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν. οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν ἓν καὶ ταὐτὸν πρᾶγμα καὶ πάθος καὶ ἐνέργειαν ὀνομάζεσθαι· καθ' ὃ μὲν γὰρ κινήσεις εἰσὶν ἐξ αὐτοῦ τοῦ παθητικοῦ τῆς
218 *ψυχῆς, ἐνέργειαί τινές εἰσι· καθ' ὅσον δὲ ἄμετροι καὶ οὐ κατὰ φύσιν, | οὐκ*
ἐνέργειαι, ἀλλὰ πάθη· οὕτως οὖν ἡ κίνησις τοῦ ἀλόγου πάθος ἐστὶ

5 Gal. plac. Hipp. et Plat. VI 1 (p. 360, 22–23) || 8 Gal. plac. Hipp. et Plat. VI 1 (p. 360, 27–28) || 12 Gal. plac. Hipp. et Plat. VI 1 (p. 362, 4–5); Stob. II 7, 10 (p. 88, 20ss.) || 15 Gal. plac. Hipp. et Plat. VI 1 (p. 362, 11–14) || 18 Gal. plac. Hipp. et Plat. VI 1 (p. 362, 25–26) || 20 Gal. plac. Hipp. et Plat. VI 1 (p. 362, 31–364, 2) || 22 Gal. plac. Hipp. et Plat. VI 1 (p. 364, 9–10)

1–17 Dam. 36, 6–24 || 21–p. 75, 6 Dam. 36, 25–29

1 *τὸ πάθος β* **KFD** *πάθος* **A** *τοῦ πάθους* **P** || 2 *ἀξιόλογον*] *ἀνάλογον* **A** || 3 *παθῶν* om. **P** | *ὅρος α* *ὅρος ἐστὶ* Alf. arm. Dam. | *πάθος* om. **B** || 4 *κίνησις* post *δυνάμεως* pon. **F** | *ἀγαθοῦ*] *καλοῦ* **K** | *κακοῦ*] add. *ἡ μὲν ὑπόληψις τοῦ καλοῦ τὴν ἐπιθυμίαν κινεῖ, ἡ δὲ τοῦ κακοῦ ὑπόληψις τὴν ψυχήν* **K** || 5 *ἄλλως*] add. *δὲ* **K** || 6 *γενικὸν*] add. *ἤγουν κοινὸν* **K** | *ὁρίζονται* **ΠBKFAD** *ὁρίζεται* **H** *ὡρίσαντο* **P** || 7 *δραστική*] add. *κατὰ φύσιν* **D** || 8 *ἑαυτοῦ β* **KFP** *αὐτοῦ* **A** *αὑτοῦ* **D** || 9 *προσέτι*] *πρόσεστι* **A** Alf. om. arm. | *τοῦ* – 10 *παντός*] *παντὸς τοῦ σώματος* **K** || 10.11 *ἐξ ἑτέρου*] *ἑτέρῳ* **B** || 11 *ἡ* om. **B** | *λέγομεν* **F** | *τὸ πάθος* **P** || 13 *γάρ* om. **B** | *καὶ* om. **K** || 14 *ἐνέργεια*] add. *πάθος λέγεται* **K** | *μὴ* om. **P** || 14.15 *λέγεται πάθος* om. **K** || 15 *κινεῖται* **B** || 17 *αὐτῆς* **Π**^{pc}**BHKADP** *ἑαυτῆς* **Π**^{ac}**F** | *ἡ* om. **A** || 18 *ἐξ αὐτῆς* – *φύσιν* om. **K** | *αὐτῆς β* **ADP** *ἑαυτῆς* **F** | *δὲ β* **FDP** om. **A** || 19 *οὖν*] *δὲ* **P** | *ταὐτὸν* **BHADP** *ταὐτὸ* **Π** *τὸ αὐτὸ* **F** *τοῦτο* **K** | *ἐνέργεια νομίζεσθαι* **B** || 20 *αὐτοῦ* **ΠK** *αὐτῶν* (*τῶν παθημάτων*) arm. *ἑαυτῶν* **BHFADP** Alf. || 21 *ὅσον β* **F** Gal. *ὃ* **KADP** | *δὲ*] *καὶ* **A** | *ἄμετρα* **A** || 22 *πάθος β* **ADP** Alf. arm. *πάθους* **F** *μέρους κίνησις* **K** | *ἐστὶ*] *τι* **B**

κατ᾽ ἄμφω τὰ σημαινόμενα. οὐ πᾶσα δὲ κίνησις τοῦ παθητικοῦ πάθος καλεῖται, ἀλλ᾽ αἱ σφοδρότεραι καὶ εἰς αἴσθησιν προβαίνουσαι· αἱ γὰρ μικραὶ καὶ ἀνεπαίσθητοι οὐδέπω πάθη. δεῖ γὰρ ἔχειν τὸ πάθος καὶ μέγεθος ἀξιόλογον· διὸ πρόσκειται τῷ ὅρῳ τοῦ πάθους τὸ ‛κίνησις αἰσθητή᾽· αἱ γὰρ μικραὶ κινήσεις λανθάνουσαι τὴν αἴσθησιν οὐ ποιοῦσι πάθη, ὡς εἴρηται.

Περὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ 17

Διαιρεῖται μὲν οὖν, ὡς ἔφαμεν, τὸ ἄλογον τῆς ψυχῆς τὸ ἐπιπειθὲς λόγῳ εἰς δύο, τό τε ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμικόν· πάλιν δὲ τὸ ἐπιθυμητικὸν διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς ἡδονὰς καὶ λύπας· ἐπιτυγχάνουσα μὲν γὰρ ἡ ἐπιθυμία ἡδονὴν ἐμποιεῖ, ἀποτυγχάνουσα δὲ λύπην. πάλιν δὲ καθ᾽ ἕτερον τρόπον ἡ ἐπιθυμία διαιρουμένη τέσσαρα σὺν ἑαυτῇ τὰ πάντα εἴδη ποιεῖ. ἐπεὶ γὰρ τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστιν | ἀγαθά, τὰ δὲ φαῦλα, καὶ τὰ μὲν ἤδη 219 *πάρεστι, τὰ δὲ προσδοκᾶται, κατὰ τούτους τοὺς τρόπους τῶν δύο εἰς δύο πολυπλασιαζομένων τὰ τῆς ἐπιθυμίας εἰς τέσσαρα διαιρεῖται· ἔστι γὰρ ἀγαθὸν καὶ κακόν, καὶ πάλιν παρὸν καὶ προσδοκώμενον. προσδοκώμενον μὲν ἀγαθὸν ἐπιθυμία ἐστίν, ἤδη δὲ παρὸν ἡδονή· πάλιν προσδοκώμενον μὲν κακὸν φόβος, παρὸν δὲ λύπη· περὶ τὰ ἀγαθὰ μὲν γὰρ στρέφεται ἡδονὴ καὶ ἐπιθυμία, περὶ τὰ φαῦλα δὲ φόβος καὶ λύπη. διό τινες τὸ πάθος εἰς τέσσαρα διαιροῦσιν, ἐπιθυμίαν ἡδονὴν φόβον λύπην. ἀγαθὰ δὲ καὶ φαῦλα λέγομεν ἢ τὰ ὄντως ὄντα ἢ τὰ νομιζόμενα. ἐγγίνεται δὲ τὰ φαῦλα πάθη τῇ ψυχῇ διὰ τριῶν τούτων, διὰ κακῆς ἀγωγῆς, ἐξ ἀμαθίας, ὑπὸ καχεξίας. μὴ ἀχθέντες γὰρ καλῶς ἐκ παίδων, ὡς δύνασθαι κρατεῖν τῶν παθῶν, εἰς τὴν ἀμετρίαν αὐτῶν ἐκπίπτομεν. ἐκ δὲ τῆς ἀμαθίας φαῦλαι κρίσεις τῷ λογιστικῷ τῆς ψυχῆς ἐμφύονται, ὡς οἴεσθαι τὰ φαῦλα χρηστὰ εἶναι καὶ τὰ χρηστὰ φαῦλα. γίνεται δέ τινα καὶ | ἐκ τῆς τοῦ σώματος* 220 *καχεξίας· ὀργίλοι γάρ εἰσιν οἱ πικρόχολοι καὶ κατωφερεῖς οἱ θερμοὶ καὶ*

13 Stob. II 7, 10 (p. 88, 16–20)

8–9 Max. PG 91, 1196 C || **11–19** Max. PG 91, 1196 D || **13** Dam. 26, 105 || **16–19** Dam. 26, 106–107 || **20–21** Max. PG 91, 1196 D

3 *οὐδέπω*] add. *εἰσὶ* **K** | *τὸ* om. **K** || **5** *καὶ λανθάνουσαι* arm. || **8** *τὸ*[2]] *τῷ* **A** || **9** *τό τε*] *εἴς τε τὸ* ***Π***[pc] || **11** *ποιεῖ* **B** || **12** *ποιεῖ εἴδη* **K** || **13** *ἐπεὶ* ***Π*KFDP** Alf. *ἐπὶ* **BHA** arm. | *τῶν ὄντων* om. ***Π*** || **14** *τοὺς* om. **A** | *τῶν* om. **B** || **15** *πολυπλασιαζόμενον* **P** || **17** *μὲν* ***Π*HKFD** Alf. Max. Dam. *γὰρ* **B** om. **AP** | *ἤδη δὲ παρὸν*] *παρὸν δὲ* **K** | *πάλιν* **BHFADP** arm. *πάλιν δὲ* ***Π*** *καὶ πάλιν* **K** Alf. || **18** *μὲν*[1] **K** om. ***β*** **FADP** | *γὰρ* om. **B** | *τρέφεται* **A** || **20** *λύπην* **KFAD** arm. *καὶ λύπην* ***β*P** || **20–21** *λέγομεν καὶ φαῦλα* **K** || **23** *καλῶν* **F** || **23.24** *τῶν παθῶν*] *ἑαυτῶν* **F** || **24** *αὐτῶν* ***β*** **ADP** *τούτων* **K** om. **F** | *ἐκπίπτομεν* ***β*KFA** *ἐμ-* **D** *ἐπι-* **P** || **25** *λογιστικῷ*] *ἡγεμονικῷ* **B** || **27** *κατωφερεῖς* ***Π*A** *κατο-* **P** *κατα-* **BHKFD**

ὑγροὶ τὴν κρᾶσιν. θεραπευτέον δὲ τὸ μὲν κακὸν ἔθος ἔθει καλῷ, τὴν δὲ ἀμαθίαν μαθήσει καὶ ἐπιστήμῃ, τὴν δὲ καχεξίαν ἰατέον σωματικῶς, μεθιστάντας αὐτὴν ὡς οἷόν τε εἰς τὴν μέσην κρᾶσιν ἁρμοζούσῃ διαίτῃ καὶ γυμνασίᾳ καὶ φαρμάκοις, ἐὰν καὶ τούτων δεηθῶμεν.

18 *Περὶ ἡδονῶν*

Τῶν ἡδονῶν αἱ μέν εἰσι ψυχικαί, αἱ δὲ σωματικαί· ψυχικαὶ μὲν αἱ τῆς ψυχῆς αὐτῆς καθ' ἑαυτήν, ὡς αἱ περὶ τὰ μαθήματα καὶ τὴν θεωρίαν (αὗται γὰρ καὶ αἱ τοιαῦται μόνης εἰσὶ τῆς ψυχῆς), σωματικαὶ δέ εἰσιν αἱ
221 *μετὰ κοινωνίας τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς γινόμεναι καὶ διὰ τοῦτο | σωματικαὶ καλούμεναι, ὡς αἱ περὶ τὰς τροφὰς καὶ τὰς συνουσίας· μόνου δὲ τοῦ σώματος οὐκ ἂν εὕροι τις ἰδίας ἡδονάς, ἀλλὰ πάθη, οἷον τομὰς καὶ ῥεύσεις καὶ τὰς κατὰ κρᾶσιν ποιότητας. πᾶσα γὰρ ἡδονὴ μετ' αἰσθήσεως, ψυχικὴν δὲ τὴν αἴσθησιν ἐδείξαμεν. καὶ δῆλον ὡς τῶν πολλαχῶς λεγομένων ἐστὶν ἡ ἡδονή· ὑφ' ἕτερον γὰρ καὶ ἕτερον γένος εἰσίν, ὡς αἱ σπουδαῖαι ἡδοναὶ καὶ αἱ φαῦλαι, καὶ αἱ μὲν ψευδεῖς, αἱ δὲ ἀληθεῖς, καὶ αἱ μὲν τῆς διανοίας μόνης κατ' ἐπιστήμην, αἱ δὲ μετὰ σώματος κατ' αἴσθησιν, καὶ αὐτῶν δὲ τῶν κατ' αἴσθησιν αἱ μέν εἰσι φυσικαί, αἱ δὲ οὔ· καὶ τῇ μὲν ἡδονῇ τῇ ἐν τῷ πίνειν ἀντίκειται ἡ ἐν τῷ διψῆν λύπη, τῇ δὲ κατὰ θεωρίαν οὐδέν. ταῦτα οὖν πάντα δείκνυσι τὴν ἡδονὴν ὁμώνυμον. τῶν δὲ σωματικῶν καλουμένων ἡδονῶν αἱ μέν εἰσιν ἀναγκαῖαι ἅμα καὶ φυσικαί, ὧν χωρὶς ζῆν ἀδύνατον, ὡς αἱ τροφαὶ αἱ τῆς ἐνδείας ἀναπληρωτικαὶ καὶ τὰ ἐνδύματα ἀναγκαῖα· αἱ δὲ φυσικαὶ μέν, οὐκ ἀναγκαῖαι δέ, ὡς αἱ κατὰ φύσιν καὶ κατὰ νόμον μίξεις· αὗται γὰρ εἰς μὲν τὴν διαμονὴν τοῦ παντὸς γένους συντελοῦσι, δυνατὸν δὲ καὶ χωρὶς αὐτῶν ἐν παρθενίᾳ*
222 *ζῆν· | αἱ δὲ οὔτε ἀναγκαῖαι οὔτε φυσικαί, ὡς ἡ μέθη καὶ ἡ λαγνεία καὶ αἱ*

14 Epic. rat. sent. 29; epist. ad Men. 127

5–11 Dam. 27, 1–6 || **6–25** Mel. 27, 21–28, 8; Nil. f. 128r || **14–17** Dam. 27, 7–9 || **19–p. 77, 2** Dam. 27, 9–15

1 *κρᾶσιν* redupl. **D** | *ἔθος*] *εὐθὺς* **F** | *ἔθει*] *ἤθει* **P** | *δὲ*] *γὰρ* **B** || **2** *σωματικοῖς* **P** || **3** *μεθιστάντας* ***Π*HFADP** *μεθιστῶντας* **K** *μεθιστάντες* **B** || **3–4** *ἁρμοζούσῃ διαίτῃ καὶ* om. **H** || **3** *ἁρμοζούσῃ* om. arm. || **4** *γυμνασίᾳ γ* arm. *γυμνασίοις β* Alf. | *καὶ*[3] om. **A** | *τούτων β***KFA** *τοῦτον* **D** *τούτου* **P** || **6** *ψυχικαὶ*] *καὶ ψ.* **F** || **7** *ὡς αἱ περὶ* ***Π*BFD** Alf. *ὡς περὶ* **H** *ὅσαι περὶ* **P** *ὡς** περ* **A** *ὥσπερ περὶ* **K** || **8** *αὗται* **B** || **9** *τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος* **K** | *γενόμεναι* **D** || **10** *ὡς αἱ*] *ὅσαι* **P** | *τρυφὰς* **D** | *δὲ*] *γὰρ* Alf. arm. || **11** *εὕροι τις*] *εὕροις* **K**pc | *ἰδίας* om. **K** || **14** *ἡ* om. **B** | *αἱ* ante *ἡδοναὶ* pon. **P** || **16** *μόνον* **P** | *κατ'*[1]] *καὶ κατ'* **D** | *ἐπιστήμην*] add. *εἰσὶ* **F** | *μετὰ* om. **D** || **17** *αἱ μέν – οὔ* **H***γ* Alf. arm. om. ***Π*B** || **18** *πίνειν*] *πεινῆν* **H** || **19** *τῶν ἡδονῶν* **B** || **20** *ἡδονῶν καλουμένων* **K** || **21** *ὧν – ἀδύνατον* om. **P** | *χωρὶς* **BHKFAD** *καὶ χωρὶς* ***Π*** | *ἀδύνατον β***FAD** *οὐ δυνατὸν* **K** | *αἱ*[2] *β***ADP** om. **KF** || **22** *τὰ ἀναγκαῖα* **A** || **25** *οὔτε . . . οὔτε*] *οὐδὲ . . . οὐδὲ* **P** | *λαγνεία*] add. *καὶ ἡ φιλαργυρία* **D** | *αἱ*[2] ***Π*KDP** om. **BHFA**

πλησμοναὶ τὴν χρείαν ὑπερβαίνουσαι· οὔτε γὰρ εἰς διαδοχὴν τοῦ γένους ἡμῖν συμβάλλονται, ὡς ἡ κατὰ νόμον συνουσία, οὔτε εἰς σύστασιν τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ προσβλάπτουσι. τῷ τοίνυν κατὰ θεὸν ζῶντι μόνας μεταδιωκτέον τὰς ἀναγκαίας ἅμα καὶ φυσικὰς ἡδονάς· τῷ δὲ μετ᾽ ἐκεῖνον ἐν δευτέρᾳ τάξει τῶν ἀρετῶν τεταγμένῳ ταύτας τε καὶ τὰς φυσικὰς μέν, οὐκ ἀναγκαίας δὲ μετιτέον μετὰ τοῦ προσήκοντος καὶ τρόπου καὶ μέτρου καὶ καιροῦ καὶ τόπου, τὰς δὲ ἄλλας φευκτέον παντὶ τρόπῳ. ἁπλῶς δὲ ἡγητέον ταύτας εἶναι καλὰς ἡδονὰς τὰς μὴ συμπεπλεγμένας λύπῃ μήτε μεταμέλειαν ἐμποιούσας μήτε βλάβης ἑτέρας γεννητικὰς μήτε τοῦ μετρίου πέρα χωρούσας μήτε τῶν σπουδαίων ἡμᾶς ἔργων ἀφελκούσας ἐπὶ πολὺ ἢ καταδουλούσας. κυρίως δέ εἰσιν ἡδοναὶ αἱ τῇ κατανοήσει τοῦ θείου καὶ ταῖς ἐπιστήμαις καὶ ταῖς ἀρεταῖς ἐπιγινόμεναί πως ἢ συμπεπλεγμέναι, ἅσπερ ἐν τοῖς κατὰ πρῶτον λόγον περισπουδάστοις θετέον οὐκ εἰς τὸ εἶναι | ἁπλῶς οὐδὲ εἰς τὴν διαμονὴν τοῦ γένους, ἀλλ᾽ εἰς τὸ εὖ εἶναι 223 *καὶ σπουδαίοις καὶ θεοφιλέσιν εἶναι συντελούσας καὶ εἰς αὐτὴν τοῦ ἀνθρώπου τὴν κατὰ ψυχὴν καὶ τὸ νοερὸν τελειότητα, αἵπερ οὔτε θεραπεῖαί τινων παθῶν εἰσιν, ὡς αἱ τῆς ἐνδείας ἀναπληρωτικαί, οὔθ᾽ ὅλως λύπην ἔχουσι προηγουμένην ἢ ἑπομένην ἢ ἀντικειμένην, ἀλλ᾽ εἰσὶ καθαραὶ καὶ ἄμικτοι πάσης ὑλικῆς συμπλοκῆς ψυχικαὶ μόνον οὖσαι. καὶ γὰρ κατὰ Πλάτωνα τῶν ἡδονῶν αἱ μέν εἰσι ψευδεῖς, αἱ δὲ ἀληθεῖς· ψευδεῖς μὲν ὅσαι μετ᾽ αἰσθήσεως γίνονται καὶ δόξης οὐκ ἀληθοῦς καὶ λύπας ἔχουσι συμπεπλεγμένας, ἀληθεῖς δὲ ὅσαι τῆς ψυχῆς εἰσι μόνης αὐτῆς καθ᾽ ἑαυτὴν μετ᾽ ἐπιστήμης καὶ νοῦ καὶ φρονήσεως, καθαραὶ καὶ ἀνεπίμικτοι λύπης, αἷς οὐδεμία μετάνοια παρακολουθεῖ ποτε. καλοῦσι δὲ τὰς ἐπακολουθούσας τῇ θεωρίᾳ καὶ ταῖς καλαῖς πράξεσιν ἡδονὰς οὐ πάθη, ἀλλὰ πείσεις. τινὲς*

20 Plat. leg. IX 585 A; cf. Phileb. 36 E ss.; 40 C

1–11 Dam. 27, 15–24

1 *τὴν – ὑπερβαίνουσαι*] *αἱ ὑπερβαίνουσαι τὴν χρείαν* **P** ‖ **2** *ἡμῖν συμβάλλονται β* **FDP** *συμβ. ἡμῖν* **K** *ἡμῶν συμβ.* **A** ‖ **4** *ἅμα τὰς ἀναγκαίας* **F** | *ἐκείνων* **P** ‖ **6** *τρόπου καὶ μέτρου* **BHKFA** Alf. arm. *μέτρου καὶ τρόπου* ***Π*** **D** *μέτρου καὶ τόπου* **P** ‖ **10** *μετρίου* **HKFD** *μέτρου* ***Π*** **BAP** | *πέρα χωρούσας β* **FAD**^{2} *πέραν χ.* **D**^{1} *παραχωρούσας* **K** *παραχωρούσης* **P** | *ἡμᾶς ἔργων β* **ADP** *ἔργων ἡμᾶς* **KF** | *ἐφελκούσας* **B** ‖ **12** *ἐπιγενόμεναί* **D**^{1} ‖ **13** *περισπουδάστους* **K** ‖ **14** *τὴν* om. **B** | *ἀλλ᾽ εἰς τὸ εὖ* om. **B** ‖ **15** *καὶ*^{1} om. **B** | *εἶναι* om. **F** ‖ **16** *ἀνθρώπου*] *οὐρανοῦ* **B** | *τὸ νοερὸν β* **FDP** *τὸν ὅρον* **KA** | *τελειότατα* **D** ‖ **17** *τινων παθῶν β* **KFA** *παθῶν τινων* **D** *τινων* **P** | *αἱ τῆς*] *αὐτῆς* **P** ‖ **18** *ἔχουσαι* **D** | *προηγουμένην*] *προσγινομένην* **P** | *ἑπομένην ἢ β* **KD** Alf. arm. *ἑπομένην καὶ* **F** om. **AP** ‖ **19** *πάσης*] *καὶ πάσης* **K** | *ὑλικῆς*] *ψυχικῆς* **A** | *καὶ μόνον* **D** ‖ **21** *ἔχουσαι* **A** ‖ **22** *μόνης εἰσὶν* **B** ‖ **23** *μετ᾽ – νοῦ καὶ* **H** *γ* Alf. arm. om. ***Π*** **B** ‖ **24** *μετάνοια*] *μεταμέλεια* **K** | *παρακολουθεῖ* ***Π*** *γ* Alf. arm. *παρακολουθούσας* **BH** ‖ **25** *καλαῖς*] *ἄλλαις* **K** | *ἀλλὰ πείσεις* om. **D** | *πείσεις β* **KAP** arm. *πόσεις* **F** *πράξεις* Alf. ge.

224 δὲ κυρίως | τὴν τοιαύτην ἡδονὴν χαρὰν λέγουσιν· ὁρίζονται δὲ τὴν ἡδονὴν γένεσιν εἰς φύσιν αἰσθητήν. ἔοικε δὲ οὗτος ὁ ὅρος τῆς σωματικῆς μόνης ἡδονῆς εἶναι· αὕτη γὰρ ἀναπλήρωσίς τίς ἐστι καὶ ἰατρεία τῆς σωματικῆς ἐνδείας καὶ τῆς προσγενομένης διὰ τὴν ἔνδειαν λύπης. ῥιγοῦντες γὰρ ἢ διψῶντες, τὴν ἐκ τοῦ ῥίγους καὶ τῆς δίψης θεραπεύοντες λύπην ἐν τῷ θάλπεσθαι καὶ πίνειν ἡδόμεθα. κατὰ συμβεβηκὸς οὖν εἰσιν ἀγαθαὶ καὶ οὐ καθ᾽ ἑαυτὰς οὐδὲ φύσει. ὡς γὰρ τὸ ὑγιάζεσθαι κατὰ συμβεβηκός ἐστιν ἀγαθόν, τὸ δὲ ὑγιαίνειν φύσει καὶ καθ᾽ ἑαυτό, οὕτω καὶ αὗται κατὰ συμβεβηκός εἰσιν ἀγαθαὶ ἰατρεῖαί τινες οὖσαι, αἱ δὲ τῆς θεωρίας ἡδοναὶ καθ᾽ ἑαυτάς εἰσιν ἀγαθαὶ καὶ φύσει· οὐ γὰρ ἐπ᾽ ἐνδείᾳ γίνονται. δῆλον οὖν ἐντεῦθεν ὡς οὐ πᾶσα ἡδονὴ τῆς ἐνδείας ἐστὶν ἀναπληρωτική. εἰ δὲ τοῦτο, οὐχ ὑγιὴς ὁ ὅρος ὁ λέγων γένεσιν εἰς φύσιν αἰσθητὴν
225 εἶναι τὴν ἡδονήν· | οὐ γὰρ πάσας περιλαμβάνει τὰς ἡδονάς, ἀλλὰ παραλείπει τὴν ἐκ τῆς θεωρίας.

Καὶ Ἐπίκουρος δέ, τὴν ἡδονὴν ὁριζόμενος παντὸς τοῦ λυποῦντος ὑπεξαίρεσιν, τὸ αὐτό φησι τοῖς λέγουσι γένεσιν εἰς φύσιν αἰσθητήν· τὴν γὰρ ἀπαλλαγὴν τοῦ λυποῦντος ἡδονὴν εἶναί φησιν· ἐπειδὴ δὲ οὐδεμία γένεσις τοῖς οἰκείοις ἀποτελέσμασιν ὁμογενής ἐστιν ἢ συγγενής, οὐδὲ τὴν γένεσιν τῆς ἡδονῆς ἡδονὴν ἡγητέον, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡδονὴν ἄλλο τι· ἐν τῷ γίνεσθαι μὲν γὰρ ἡ γένεσίς ἐστιν, οὐδὲν δὲ τῶν γινομένων ἅμα γίνεται καὶ γέγονεν, ἀλλὰ δῆλον ὅτι κατὰ μέρος, τὸ δὲ ἡδόμενον ἀθρόως ἥσθη· οὐκ ἄρα γένεσις ἡ ἡδονή. ἔτι πᾶσα γένεσις οὐκ ὄντος ἐστίν, ἡ δὲ ἡδονὴ τῶν ἤδη ὄντων· οὐκ ἔστιν ἄρα γένεσις ἡ ἡδονή. ἔτι γένεσις μὲν ταχεῖα καὶ βραδεῖα λέγεται, ἡδονὴ δὲ οὔ. ἔτι τῶν ἀγαθῶν τὰ μὲν ἕξις ἐστί, τὰ δὲ ἐνέργεια, τὰ δὲ ὄργανα· ἕξις μέν, ὡς ἀρετή, ἐνέργεια δέ, ὡς ἡ κατ᾽ αὐτὴν πρᾶξις· καὶ πάλιν ἕξις μὲν ἡ ὁρατική, ἐνέργεια δὲ τὸ ὁρᾶν· ὄργανα δὲ δι᾽ ὧν ἐνεργοῦμεν, ὡς ὀφθαλμὸς καὶ ποὺς καὶ τὰ τοιαῦτα. πᾶσαι δὲ αἱ
226 περὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ | φαῦλα ψυχικαὶ δυνάμεις ἕξεών τινῶν εἰσι δυνάμεις·

1 Arist. eth. Nic. 1152 b 13 || 3 Arist. eth. Nic. 1154 b 17 || 15 Epic. rat. sent. 3; fr. 417 Us. || 17 Arist. eth. Nic. 1152 b 13 || 23 Arist. eth. Nic. 1173 a 31

1 τοιαύτην] αὐτὴν **B** | δὲ **βADP** τινες **K** δέ τινες **F** || 2 τῆς om. **F** || 3 εἶναι ante μόνης pon. **H** | τίς om. **B** || 4 καὶ] add. τῆς λύπης **F** | προσγενομένης **βKF** προσγινομένης **ADP** | λύπης om. **F** || 5 τοῦ δίψους **P** || 6 ἐν τῷ] ἐκ τοῦ **B** || 8 καὶ[1] **Π HKFAD** καὶ οὐ **P** om. **B** || 9 αὗται **ΠBKFDP** αὐταὶ **H** αἱ αὐταὶ **A** | τινων **K** || 11 γίνωνται **K** | ἐντεῦθεν] ἐν τούτοις **A** || 12 ὁ[1] om. **A** || 13 μεταλαμβάνει **H** || 15 καὶ om. **B** || 17 οὐδεμία] οὐ μία **K** || 20 γενέσθαι **P** | γὰρ om. **D** || 21 ἥσθη] ἥσθησι **A** || 22 ἡ[1] om. **P** | ὄντων arm. | ἡ δὲ] add. ἡ **A** || 23 ἤδη μὴ ὄντων οὐκ ἔστιν· οὐκ ἄρα **K** | ἡ om. **P** | ταχεῖα μὲν **F** || 24 ἕξις ἐστί] ἔξεστι **D**[ac] || 25 ἡ . . . 26 πρᾶξις] αἱ . . . πράξεις **P** | κατὰ ταύτην **D** || 26 καὶ – μὲν] οἷον ἕξιν μὲν ὡς ἡ **L** arm. || 27 ποὺς **D**[1] ποῦς **D**[2] πλοῦτος **α** Alf. arm. || 28 ἕξεών τινῶν] ἐξ ἐναντίων **F**

εἴπερ οὖν ἀγαθόν ἐστιν ἡδονὴ ἢ φαῦλον, ἐν τούτοις ἔσται μόνοις, ἀλλ' ἕξις μὲν οὐκ ἔστιν· οὔτε γὰρ ὡς ἀρετή (οὐ γὰρ ἂν οὕτω ῥᾳδίως μετέπιπτεν εἰς τὴν ἐναντίαν ἑαυτῇ λύπην) οὔτε ὡς ἡ ἀντικειμένη τῇ στερήσει· κατὰ ταὐτὸν γὰρ ἕξιν καὶ στέρησιν ἀδύνατον εἶναι· ἅμα δέ τινες ἥδονται καὶ λυποῦνται, ὡς οἱ κνώμενοι· οὐκ ἔστιν ἄρα ἕξις ἡ ἡδονή. ἀλλ' οὐδὲ ὄργανον· τὰ γὰρ ὄργανα καὶ δι' ἄλλα καὶ οὐ δι' ἑαυτά, ἡ δὲ ἡδονὴ οὐ δι' ἄλλο, ἀλλὰ δι' ἑαυτήν· οὐκ ἄρα οὐδὲ ὄργανον. λείπεται δὴ ἐνέργειαν αὐτὴν εἶναι. ὅθεν Ἀριστοτέλης αὐτὴν ὁρίζεται ἐνέργειαν τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως ἀνεμπόδιστον· | τὰ γὰρ ἐμπόδια τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας λύπη. ἀλλὰ καὶ 227
ἡ εὐδαιμονία ἐνέργειά ἐστιν ἀνεμπόδιστος τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως· συμβαίνει δὴ κατὰ τὸν ὅρον τοῦτον τὴν εὐδαιμονίαν ἡδονὴν εἶναι καὶ διεσφάλθαι τὸν ὅρον. διορθούμενος οὖν ὡρίσατο τὴν ἡδονὴν τέλος εἶναι τῶν τοῦ ζῴου κατὰ φύσιν ἀνεμποδίστων ἐνεργειῶν, ὡς συμπεπλέχθαι καὶ συνυπάρχειν τῇ εὐδαιμονίᾳ τὴν ἡδονήν, ἀλλ' οὐχ ἡδονὴν εἶναι τὴν εὐδαιμονίαν. οὐ πᾶσα δὲ ἐνέργεια κίνησίς ἐστιν, ἀλλ' ἔστι τις καὶ δι' ἀκινησίας ἐνέργεια, καθ' ἣν ὁ πρῶτος ἐνεργεῖ θεός· τὸ γὰρ πρῶτον κινοῦν ἀκίνητον. τοιαύτη δὲ καὶ ἡ τοῦ θεωρεῖν ἐν ἀνθρώποις ἐνέργεια· διὰ γὰρ ἀκινησίας· καὶ γὰρ τὸ θεωρούμενον ἓν καὶ ταὐτὸν ἀεὶ καὶ ἡ διάνοια τοῦ θεωροῦντος ἕστηκε· περὶ ἓν γὰρ καὶ ταὐτὸν ἀεὶ κατα|γίνεται. εἰ δὲ τῆς θεωρίας ἡ ἡδονὴ μεγίστη οὖσα καὶ 228
κυριωτάτη καὶ ἀληθὴς δι' ἀκινησίας γίνεται, δῆλον ὡς αἱ δι' ἐλαττόνων κινήσεων γινόμεναι, ὅσῳ δι' ἐλαττόνων, τοσούτῳ καὶ κρείσσους καὶ μείζους εἰσί. συνδιαιροῦνται δὲ ταῖς ἐνεργείαις αἱ ἡδοναὶ κατ' εἶδος· ὅσα γὰρ ἐνεργειῶν εἴδη, τοσαῦτα καὶ ἡδονῶν, καὶ τῶν μὲν καλῶν καλαί, τῶν δὲ φαύλων φαῦλαι· καὶ δῆλον ὡς καθ' ἑκάστην αἴσθησιν ἕτεραι τῷ εἴδει καὶ ἡδοναί· ἕτεραι γὰρ ἁφῆς καὶ γεύσεως καὶ ἕτεραι τῆς ὄψεως καὶ τῆς

8 Arist. eth. Nic. 1153 a 14, cf. 1173 a 30 || 12 Arist. eth. Nic. 1153 b 9 || 14 Arist. eth. Nic. 1154 b 26

1 *ἀγαθόν*] add. *τι* ***Π*** | *ἢ* **DP** arm. *καὶ* **K** *οὐ* ***β*FA** *καὶ οὐ* Alf. || 2 *ὡς*] add. *ἕξις* **K** | *οὐ*] *οὐδὲ* **D** | *ἂν* **KADP** arm. om. ***β*F** || 3 *ἡ* ***β*FAD** *ἕξις ἡ* **K** om. **P** | *τῇ* ***β*FAP** *αὐτῇ* **D** om. **K** | *στέρησις* **D** || 3.4 *κατ' αὐτὸν* **B** || 5 *κνώμενοι*] *δακνώμενοι* **A** | *ἡ* om. **B** || 6 *καὶ*[1] om. **K** Alf. arm. | *οὐ*[1] **B***γ* Alf. arm. om. ***Π*H** | *ἡ δὲ ἡδονὴ*] *ἡδονὴ δὲ* **K** | *ἄλλο*] *ἄλλα* **F** || 7 *ὄργανον*] add. *οὐδὲ ἕξις* arm. | *δὴ* ***β*KFD** Alf. arm. *δὲ* **A** *δι'* **P** || 8 *ἕξεως*] *ὀρέξεως* **P** || 9–10 *ἀνεμπόδιστον – ἕξεως* om. **P** || 11 *δὴ* **BHKFAP** Alf. *δὲ* ***Π*** arm. *δὲ*** **D** | *καὶ* ***β*KFP** *ἢ καὶ* **AD** | *ἐσφάλθαι* **H** || 12 *οὖν ὡρίσατο*] *συνωρίσατο* **H**[1] *οὖν συνωρίσατο* **H**[2] || 15 *ὁ* om. **K**, ante *θεὸς* pon. **M** Evang. || 17 *ἀκινησίας* ***β*FAP** Alf. *ἀκ. ἀεὶ καταγίνεται* **K** *ἀκ. ἐνεργεῖ* **D** *ἀκ. ἐστὶ* arm. | *θεωροῦν* **K** || 18 *ἕστηκε* om. **D** | *ἑνὸς* **B** || 19 *εἰ* **HADP** *ἡ* ***Π*BKF** Alf. arm. | *ἡ* **HADP** om. ***Π*BKF** | *μεγίστη* ***β*KFP** *μεγίστη τε* **AD** || 20 *δῆλον* **BHFADP** Alf. arm. *δῆλον οὖν* ***Π***[pc] (*οὖν* in ras. 2 litter.) *δῆλον δὲ* **K** | *ὡς αἱ*] *ὅσαι* **B** || 21 *γινόμεναι*] add. *ἡδοναὶ* **D**[2] | *δι'*] *δὲ δι'* **D** || 23 *εἴδη*] *ἤδη* **P** | *ἡδονῶν*] *ἀσθενειῶν* **B** | *καὶ*[2] om. **K** || 24 *ἑκάστην*] add. *κατὰ τὴν* **A** || 25 *ἡδονὴ* **K** | *καὶ*[2] om. **H** | *τῆς*[2] om. ***Π***

*ἀκοῆς καὶ τῆς ὀσφρήσεως. καθαρώτεραι δέ εἰσι τῶν αἰσθήσεων ὅσαι μὴ
προσπελάζουσαι τοῖς αἰσθητοῖς ἥδουσιν, ὡς ὄψις καὶ ἀκοὴ καὶ ὄσφρησις.
καὶ τῶν διανοητικῶν δὲ εἴδη δύο· τὸ μὲν γάρ ἐστι πρακτικόν, τὸ δὲ
θεωρητικόν. δῆλον οὖν ὅτι καὶ τῶν ἡδονῶν τῶν παρεπομένων ταῖς ἐνερ-
γείαις ταύταις εἴδη δύο, καὶ τούτων δὲ καθαρώτερον τὸ θεωρητικὸν τοῦ
πρακτικοῦ. τοῦ δὲ ἀνθρώπου ἴδιαι, καθ' ὃ ἄνθρωπος, αἱ διανοητικαί·*
229 *κοιναὶ | γάρ, καθ' ὃ ζῷον, αἱ αἰσθητικαὶ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα ζῷα. ἐπειδὴ δὲ
τῶν αἰσθητικῶν ἡδονῶν οἱ μὲν ἄλλαις, οἱ δὲ ἄλλαις ἥδονται, οὐχ αἱ τοῖς
φαύλοις, ἀλλ' αἱ τοῖς σπουδαίοις καλαὶ φαινόμεναι καὶ καθ' ἑαυτάς εἰσι
καλαί· κριτὴς γὰρ ὀρθὸς ἐπὶ παντὸς πράγματος οὐχ ὁ τυχών, ἀλλ' ὁ
ἐπιστήμων καὶ κατὰ φύσιν διακείμενος.*

19 *Περὶ λύπης*

*Τῆς δὲ λύπης εἴδη τέσσαρα, ἄχος ἄχθος φθόνος ἔλεος· ἔστι δὲ ἄχος
λύπη ἀφωνίαν ἐμποιοῦσα, ἄχθος δὲ λύπη βαρύνουσα, φθόνος δὲ λύπη
ἐπ' ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς, ἔλεος δὲ λύπη ἐπ' ἀλλοτρίοις κακοῖς. πᾶσα δὲ
λύπη κακὸν τῇ ἑαυτῆς φύσει. εἰ γὰρ καὶ ὁ σπουδαῖος λυπηθήσεταί ποτε
χρηστῶν ἀνδρῶν διαφθειρομένων ἢ τέκνων ἢ πόλεως πορθουμένης,
ἀλλ' οὐ προηγουμένως οὐδὲ κατὰ πρόθεσιν, ἀλλὰ κατὰ περίστασιν. καὶ
ἐν τούτοις δὲ ὁ μὲν θεωρητικὸς ἀπαθὴς ἔσται παντάπασιν ἀλλοτριώσας*
230 *ἑαυτὸν τῶν τῇδε | καὶ συνάψας θεῷ, ὁ δὲ σπουδαῖος μετριοπαθὴς ἐν
αὐταῖς καὶ οὐχ ὑπερβάλλων οὐδὲ αἰχμαλωτιζόμενος ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ
μᾶλλον κρατῶν αὐτῶν. ἀντίκειται δὲ λύπη, ὡς μὲν κακὸν καλῷ, τῇ
μετρίᾳ ἡδονῇ, ὡς δὲ κακὸν κακῷ, τῇ ὑπερβαλλούσῃ ἡδονῇ. ἐν ταῖς σωματι-
καῖς δὲ μόναις ὑπερβολαὶ γίνονται· αἱ γὰρ θεωρητικαί, ἄκραι τινὲς οὖσαι
καὶ τὸ τέλειον ἔχουσαι, τὴν ὑπερβολὴν οὐκ ἐπιδέχονται, οὐδὲ γὰρ ἀντίκει-
ται αὐταῖς λύπη οὐδ' ἐπὶ θεραπείᾳ προηγησαμένης λύπης γίνονται. |*

4 Arist. eth. Nic. 1175 b 36 || **13** Stob. II 7, 10 (p. 92, 7ss.); Diog. Laert. VII 111–112 (p. 344, 3–9); Suid. s. v. *λύπη*; SVF III 412; Andron. Rhod. 1 (p. 225, 20ss.)

12–15 Dam. 28, 1–4 || **13–18** Max. PG 91, 1197 A || **13–15** Nil. f. 129r

1 *τῆς* om. ***Π*** || **2** *προσπελάζουσαι* **βKA** Alf. *-ζουσι* **FDP** arm. || **3** *δὲ*[1] om. **A** | *τὸ μὲν γάρ* **β** Alf. arm. *τούτων τὸ μέν* **KFDP** *τούτων τὸ μὲν γάρ* **A** || **7** *καὶ* **βADP** arm. *αἳ καὶ* Alf. om. **KF** || **9** *καὶ* om. **B** || **15** *λύπη* post *ἔλεος δὲ* **βKD** arm. post *κακοῖς* **A** Alf. om. **FP** || **17** *φθειρομένων* **A** || **18** *ἀλλὰ κατὰ περίστασιν* om. **P** || **19** *ἐστι* **P** || **20** *μετριοπαθὴς* **βKF** Alf. *μετριοπαθήσει* **ADP** || **20.21** *ἐν αὐταῖς* **βFDP** *ἐπ' αὐταῖς* **A** *ἐν αὐτοῖς* **K** || **21** *ὑπερβάλλων* **βKF** *-βάλλον* **A** *-βαλλόντως* **DP** || **22** *λύπη* **β** arm. *ἡ λύπη γ* | *κακὸν καλῷ* edd. *καλὸν κακῷ* **β** Alf. arm. *καλῷ κακὸν* **KDP** *καλὸν καλῷ* **AD**γρ ar. *καλῶ καλὸν* **F** | *τῇ* – **23** *κακῷ* **H***γ* Alf. arm. om. ***Π*B** || **23** *ὑπερβαλούσῃ* **A** || **24** *ὑπερβολαὶ* **βKDP** Alf. arm. *ὑπερβολαῖς* **A** *αἱ ὑπερβολαὶ* **F** | *γίνωνται* **K** || **25** *τὸ* om. **B** || **26** *οὐδ' ἐπὶ*] *οὐδὲ* ***Π*** | *γίνωνται* **K**

Περὶ θυμοῦ 20 234

Θυμὸς δέ ἐστι ζέσις τοῦ περὶ καρδίαν αἵματος ἐξ ἀναθυμιάσεως τῆς χολῆς ἢ ἀναθολώσεως γινομένη· διὸ καὶ χολὴ λέγεται καὶ χόλος. ἔστι δὲ ὅτε καὶ ὁ θυμός ἐστιν ὄρεξις ἀντιτιμωρήσεως· ἀδικούμενοι γὰρ ἢ νομίζοντες ἀδικεῖσθαι θυμούμεθα καὶ γίνεται τότε μικτὸν τὸ πάθος ἐξ ἐπιθυμίας καὶ θυμοῦ. εἴδη δὲ τοῦ θυμικοῦ τρία, ὀργή (ἣ καὶ χολὴ καὶ χόλος καλεῖται) μῆνις κότος. θυμὸς μὲν γὰρ ἀρχὴν καὶ κίνησιν ἔχων ὀργὴ καὶ χολὴ καὶ χόλος λέγεται· μῆνις δὲ χολὴ εἰς παλαίωσιν ἀγομένη, εἴρηται | γὰρ παρὰ 235 *τὸ μένειν καὶ τῇ μνήμῃ παραδεδόσθαι· κότος δὲ ὀργὴ ἐπιτηροῦσα καιρὸν εἰς τιμωρίαν, εἴρηται δὲ καὶ οὗτος παρὰ τὸ κεῖσθαι. ἔστι δὲ ὁ θυμὸς τὸ δορυφορικὸν τοῦ λογισμοῦ· ὅταν γὰρ οὗτος ἄξιον κρίνῃ τὸ γενόμενον ἀγανακτήσεως, τότε ὁ θυμὸς ἐπεξέρχεται, ἐὰν κατὰ φύσιν τὴν οἰκείαν τάξιν φυλάττωσιν.* |

Περὶ φόβου 21 231

Διαιρεῖται δὲ καὶ ὁ φόβος εἰς ἕξ, εἰς ὄκνον εἰς αἰδὼ εἰς αἰσχύνην εἰς κατάπληξιν εἰς ἔκπληξιν εἰς ἀγωνίαν. ἔστι δὲ ὄκνος μὲν φόβος μελλούσης ἐνεργείας, κατάπληξις δὲ φόβος ἐκ μεγάλης φαντασίας, ἔκπληξις δὲ φόβος ἐξ ἀσυνήθους φαντασίας, ἀγωνία δὲ φόβος διαπτώσεως τουτέστιν ἀποτυχίας (φοβούμενοι γὰρ ἀποτυχεῖν τῆς πράξεως ἀγωνιῶμεν), αἰδὼς δὲ φόβος ἐπὶ προσδοκίᾳ ψόγου (κάλλιστον δὲ τοῦτο τὸ πάθος), αἰσχύνη δὲ φόβος ἐπ' αἰσχρῷ | πεπραγμένῳ (οὐδὲ τοῦτο δὲ ἀνέλπιστον εἰς σωτηρίαν). 232 *ταύτῃ δὲ διαφέρει αἰδὼς αἰσχύνης, ὅτι ὁ μὲν αἰσχυνόμενος ἐφ' οἷς ἔπραξε*

2 Arist. de an. 403 a 30 || 15 Stob. II 7, 10 (p. 92, 1 ss.); Diog. Laert. VII 112–113 (p. 344, 13–18); Suid. s. v. *φόβος*; SVF III 407

1–13 Nil. f. 129^v || 1–11 Dam. 30, 1–12 || 2 Max. PG 91, 1197 C || 6–10 Max. PG 91, 1197 C || 14–21 Max. PG 91, 1197 B; Dam. 29, 1–9; Nil. f. 129^r

2 *δέ* **ΠHFA** Alf. om. **BKDP** arm. | *περὶ καρδίαν* **ΠBADP** *περικαρδίου* **HKF** || 3 *γενομένη* **D**^{1} || 4 *καὶ* om. **K** | *ἐστιν ὄρεξις* **βFDP** *ὄρεξίς ἐστιν* **K** *ὄρεξις* **A** || 6 *θυμικοῦ*] *θυμοῦ* **D** Dam. | *ὀργὴ* – 7 *κότος* **ΠB** *ὀργὴ καὶ χολὴ καὶ χόλος, ὃς καλεῖται κότος* **H** arm. *ὀργή, ἥτις καλεῖται χολὴ καὶ χόλος, καὶ μῆνις καὶ κότος* **K** Dam. *ὀργὴ καὶ χόλος, ὃς καλεῖται μῆνις καὶ κότος* **F** Alf. *ὀργή, χολὴ καὶ χόλος, ὃς καλεῖται μῆνις, κότος* **A** *ὀργή, χόλος, ὃς καλεῖται μῆνις, καὶ κότος* **DP** || 7 *χολὴ*] add. *ἐπιμένουσα καὶ* **K** || 8 *ἀγομένη*] *ἐρχομένη ἤγουν μνησικακία* **K** | *γὰρ* **ΠHFADP** *δὲ* **BK** || 9 *παραδεδόσθαι* **βFAD** *-δίδοσθαι* **KP** | *ἐπιτηροῦσα* **ΠHFADP** *παρατηροῦσα* **B** *παρὰ ἐπιτηροῦσα* **K** || 10 *τιμωρίαν*] *τὴν μωρίαν* **A** | *καὶ* om. **B** || 11 *λογισμοῦ*] add. *ἔκδικος τῆς ἐπιθυμίας* **K** || 12 *ὁ* om. **B** || 12.13 *οἰκείαν τάξιν*] *ἰδίαν φύσιν* **F** || 13 *φυλάττωσιν* **βKFD** arm. *φυλάττουσιν* **A** *διαφυλάττωσιν* **P** || 15 *εἰς ὄκνον* om. **F** || 16 *εἰς*^{2} **ΠHKFDP** *καὶ εἰς* **BA** | *ὁ ὄκνος* **A** | *ὄκνος*] add. *coagulatio sanguinis et languor spiritus* arm. || 17–18 *ἔκπληξις – φαντασίας* om. **P** || 19 *φοβούμενοι – ἀγωνιῶμεν* om. **F** | *αἰδὼ* **D**^{1} || 21 *δὲ* om. **K** || 22 *ταύτῃ*] *αὔτη* **K**^{2} ex *αυτη* | *αἰδὼ αἰσχύνη* **K**

καταδύεται, ὁ δὲ αἰδούμενος φοβεῖται περιπεσεῖν ἀδοξίᾳ τινί. καλοῦσι δὲ οἱ παλαιοὶ πολλάκις καὶ τὴν αἰδῶ αἰσχύνην καὶ τὴν αἰσχύνην αἰδῶ, καταχρώμενοι τοῖς ὀνόμασι. γίνεται δὲ ὁ φόβος κατὰ περίψυξιν, τοῦ θερμοῦ παντὸς συντρέχοντος εἰς τὴν καρδίαν ἐπὶ τὸ ἀρχικόν, καθάπερ καὶ ὁ δῆμος, ὅταν φοβῆται, καταφεύγει πρὸς τοὺς ἄρχοντας. τῆς δὲ λύπης ὄργανον τὸ στόμα τῆς κοιλίας· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ τῆς δήξεως αἰσθανόμενον ἐν ταῖς λύπαις, ὡς ὁ Γαληνὸς ἐν τῷ τρίτῳ τῆς ἀποδεικτικῆς φησιν οὕτω πως· ʽτοῖς λυπουμένοις οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν γαστέρα καταρρεῖ ξανθῆς χολῆς, ὃ τὴν δῆξιν αὐτοῖς παρέχει, καὶ οὐ πρότερον παύονται λυπούμενοι καὶ δακνόμενοι, πρὶν ἐξεμέσαι τὴν χολήνʼ. γίνεται γὰρ ἡ δῆξις αὐτοῖς ὑποκάτω τοῦ κατὰ μέσα στέρνα χόνδρου τοῦ ξιφοειδοῦς
233 *ὀνομαζομένου. πολὺ | δὲ ἀνωτέρω κεῖται ἡ καρδία· τοῦ γὰρ διαφράγματος ἡ μὲν γαστὴρ κατωτέρω ἐστίν, ἡ δὲ καρδία ἀνωτέρω. συνήθως δὲ οἱ παλαιοὶ καρδίαν καὶ τὸ στόμα τῆς γαστρὸς καλοῦσιν [ὡς Ἱπποκράτης καὶ Θουκυδίδης ἐν τῷ λοιμῷ λέγων οὕτως· ʽἦν ποτε εἰς τὴν καρδίαν στηρίξαι, ἀνέστρεφέ τε αὐτὴν καὶ ἀποκαθάρσεις χολῆς πᾶσαι, ὁπόσαι ἀπὸ ἰατρῶν ὠνομασμέναι εἰσίν, ἐπῄεσανʼ. τὸ γὰρ ἀναστρεφόμενον τὸ στόμα τῆς γαστρός ἐστιν ἀναγκαζόμενον ἐμεῖν, οὐ τὸ σπλάγχνον ἡ καρδία]. |*

22
236 *Περὶ τοῦ ἀλόγου τοῦ μὴ κατηκόου λόγῳ*

Τὸ μὲν οὖν ἐπιπειθὲς λόγῳ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. τοῦ δὲ μὴ πειθομένου λόγῳ ἐστὶ τὸ θρεπτικὸν καὶ γεννητικὸν καὶ σφυγμικόν. καλεῖται δὲ φυσικὸν μὲν τὸ θρεπτικὸν καὶ γεννητικόν, ζωτικὸν δὲ τὸ σφυγμικόν.

3 Gal. plac. Hipp. et Plat. II 7 (p. 154, 23–24) || 6 Gal. plac. Hipp. et Plat. II 8 (p. 158, 13–15); de symptom. causis II 5 (p. 191 ss.) || 14 Gal. in Hipp. prognost. III 30 (p. 360, 21); Thuc. II 49, 3

3–14 Nil. f. 129^{r} || 19–22 Max. PG 91, 1196 C; Dam. 30, 17–19

1 *φοβεῖ τε* **A** | *μὴ περιπεσεῖν* arm. || 2 *πολλάκις οἱ παλαιοὶ* **B** || 4 *θερμοῦ*] *θυμοῦ* **F** | *τὸ*] *τὸν* **A** || 5 *καὶ* **βKFA** arm. om. **DP** Alf. | *φοβεῖται* **P**^{ac} | *καταφεύγῃ ἐπὶ τοὺς* **P** || 7 *ἐν*^{1} om. **K** | *ὁ* om. **A** | *φησὶν* post *Γαληνὸς* pon. **P** || 8 *οὕτω πως*] *ὁ τόπος* **B** | *ὀλίγος* **P** || 9 *αὐταῖς* **Π** | *παρέχον* **P** || 10 *καὶ δακνόμενοι* om. **Π** | *ἐξεμέσαιεν* **K** || 11 *τὰ μέσα* **H** | *στέρνα* om. **P** || 13 *μὲν* om. **A** | *κατωτέρω* **βK** *κατωτέρα* **FADP** | *ἀνωτέρω* **βKD** *ἀνωτέρα* **FAP** || 14 *τὸ* om. **P** || 14–18 om. arm., delevi || 15 *ἦν ποτε* **Π D**^{2} *ἥνποτε* **D**^{1} *ἦν ποτέ* **BH**^{1}**F** *ἦν δὲ ποτὲ* **H**^{2} *ὁπότε* **KA** *ποτε* **P** *καὶ ὁπότε* edd. || 16 *ἀνέστρεφέ* **βFDP** *ἀνέστρεφόν* **K** *ἔστρεφέ* **A** | *ἀποκαθάρσεις* **ΠHK** *-σις* **FADP** *-σείσης* **B** | *πάσης, ὁπόσης* **P** | *ἀπὸ*] *ὑπὸ* **L** Thuc. || 17 *ὠνομασμέναι εἰσίν* **ΠBKFAD** *εἰσιν ὠν.* **H** *ὀνομαζόμεναι εἰσὶν* **P** | *ἐπῄεσαν* **βFAD**^{2} *ἐπίεσαν* **D**^{1}**P** *ἐπίεπαν* **K** | *τὸ*^{2} om. **A** || 18 *ἐστιν*] add. *τὸ καὶ* **K** | *οὐ* **BHKA** Alf. *οὗ* **ΠFDP** | *ἡ*] *ἀλλʼ ἡ* **B** || 19 *τοῦ μὴ* **ΠBAP** *καὶ* **H** *μὴ* **F** *τοῦ* **D** *μέρους τῆς ψυχῆς τοῦ* **K** *καὶ τοῦ* arm. | *λόγῳ* **KADP** *λόγου* **βF** || 21 *τὸ γ τό τε β* | *καὶ*^{2} – 22 *γεννητικὸν* om. **B** || 22 *γεννητικὸν* **ΠHFADP** *γενητικὸν* **K**

Περὶ τοῦ θρεπτικοῦ 23

Τοῦ θρεπτικοῦ φυσικαὶ δυνάμεις εἰσὶ τέσσαρες, ἑλκτικὴ καθεκτικὴ
ἀλλοιωτικὴ ἀποκριτική. ἕκαστον γὰρ τῶν μορίων | τοῦ ζῴου φυσικῶς 237
ἕλκει πρὸς ἑαυτὸ τὴν οἰκείαν τροφὴν καὶ ἑλκῦσαν κατέχει καὶ κατασχὸν
εἰς ἑαυτὸ μεταβάλλει καὶ οὕτω τὸ περιττὸν ἐξωθεῖ. καὶ αὗταί εἰσιν αἱ
δυνάμεις αἱ τὴν τροφὴν τῶν μορίων τοῦ σώματος διοικοῦσαι, ἐξ ὧν ἡ
αὔξησις ἥ τε κατὰ μῆκος καὶ πλάτος γίνεται. ἐκκρίνεται δὲ τὰ περιττὰ
διὰ γαστρός, δι' οὔρων, δι' ἐμέτων, δι' ἱδρώτων, διὰ στόματος, διὰ ῥινῶν,
δι' ὤτων, δι' ὀφθαλμῶν, διὰ τῆς ἐκπνοῆς, διὰ τῶν ἀδήλων πόρων. αἱ μὲν
οὖν ἄλλαι ἐκκρίσεις πρόδηλοι, δι' ὤτων δὲ ἡ καλουμένη κυψέλη, ἥτις ἐστὶ
ῥύπος τῶν ὤτων, διὰ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν δάκρυα καὶ λῆμαι, διὰ δὲ τῆς ἐκ-
πνοῆς τὸ λιγνυῶδες τῆς θερμότητος τῆς καρδίας. ἀδήλους δὲ πόρους φασὶ
τὴν διαπνοὴν παντὸς τοῦ σώματος, καθ' ἣν ἐκ τοῦ βάθους καὶ τῆς συστο-
λῆς τῶν ἀρτηριῶν ἀτμοὶ πλεῖστοι διὰ τῆς μανότητος τοῦ δέρματος διεξέρ-
χονται. ὄργανα δὲ τοῦ θρεπτικοῦ τό τε στόμα καὶ ὁ στόμαχος καὶ ἡ γα-
στὴρ καὶ τὸ ἧπαρ αἵ τε φλέβες πᾶσαι τά τε ἔντερα καὶ αἱ χολαὶ ἀμφότεραι
καὶ οἱ νεφροί. τὸ γὰρ στόμα πρῶτον προκατασκευάζει τῇ γαστρὶ τὴν τρο-
φὴν εἰς λεπτὰ κατατέμνον αὐτὴν διὰ τῶν ὀδόντων | καὶ τῆς γλώττης· 238
μεγίστην γὰρ καὶ ἡ γλῶττα χρείαν παρέχεται τῇ διαμασήσει συνάγουσα
τὴν τροφὴν καὶ τοῖς ὀδοῦσιν ὑποβάλλουσα, καθάπερ αἱ ἀλετρίδες διὰ τῆς
χειρὸς τὸν σῖτον ταῖς μύλαις· τρόπον γάρ τινα καὶ ἡ γλῶττα χείρ ἐστι τῆς
διαμασήσεως. οὕτω δὲ κατεργασθεῖσα ἡ τροφὴ παραπέμπεται τῇ κοιλίᾳ
διὰ τοῦ στομάχου· ὁ γὰρ στόμαχος οὐ μόνον αἰσθητήριόν ἐστι τῆς
ἐνδείας, ἀλλὰ καὶ δίοδος τῶν σιτίων· ἀνατρέχει γὰρ ἐν τῇ καταπόσει καὶ
ἐπισπᾶται τὴν τροφὴν καὶ παραπέμπει τῇ κοιλίᾳ. ἡ δὲ κοιλία παραλαβοῦσα
χωρίζει τὸ χρηστὸν καὶ τὸ τρόφιμον ἀπὸ τοῦ λιθώδους καὶ ξυλώδους καὶ
ἀτρόφου, καὶ τὸ μὲν χρηστὸν εἰς χυμοὺς μεταβαλοῦσα ἀναπέμπει τῷ

2–3 Dam. 30, 20–24 || 12–15 Mel. 98, 18–21

2 *τοῦ* **βKFA** arm. *τοῦ δὲ* **DP** | *φυσικαὶ* om. **K** | *καθεκτικὴ* **βFAD**pc**P** *καθελκτικὴ* **KD**ac || 4 *τροφὴν καὶ ἑλκῦσαν* om. **K** | *ἑλκῦσαν* **ΠHFAD**pc**P** *ἕλκουσαν* **BD**ac | *κατασχὸν* **ΠHKADP** *κατασχὼν* **B** *κατέχον* **F** || 5 *ἑαυτὸ*] add. *τὴν οἰκείαν τροφήν* **P** || 7 *ἥ τε* **ΠHFADP** arm. *εἴτε* **BK** | *τὸ μῆκος* **B** || 8 *γαστρῶν* **B** | *δι' ἱδρώτων* – 9 *ὀφθαλμῶν* om. **K** || 9 *δι' ὤτων* **βFAD** om. **P** || 11 *διὰ τῶν ὀφθαλμῶν δὲ* **Π** | *διὰ*² – 12 *καρδίας* om. **P** | *ἐκπνοῆς* **βKAD** *ἀναπνοῆς* **F** || 12 *λιγνυῶδες* **ΠHKFA** *λιγνῶδες* **B** *ληγνυῶδες* **D** || 13 *διαναπνοὴν* **B** || 14 *διεξέρχονται* **βKDP** *ἐξέρχονται* **F** *διεξέρχεται* **A** || 15 *τε* om. **F** | *ὁ* om. **D** || 16 *τά τε*] *καὶ τὰ* **F** | *αἱ ἀμφότεραι* **K** || 17 *προκατασκευάζει* **βKA** *κατα-* **F** *παρα-* **DP** || 18 *κατατέμνον*] *καὶ τέμνον* **B** || 20 *προβάλλουσα* **B** | *αἱ* om. **A** || 22 *διαμασήσεως*] *διαμιμήσεως* **A** | *καταπέμπεται* **K** | *τῇ* **H**² ex *ἡ* || 23 *στομάχου· ὁ γὰρ στόμαχος*] *στόματος* **F** || 24 *πόσει* **A** || 25 *μεταλαβοῦσα* **A** || 26 *τὸ*² om. **F** || 27 *μεταβαλοῦσα* **Π BKA** *μεταβάλλουσα* **HFDP**

*ἥπατι διὰ τῶν φλεβῶν τῶν ἑλκουσῶν ἀπ᾽ αὐτῆς καὶ διοχετευουσῶν εἰς
τὸ ἧπαρ, αἵτινες φλέβες ῥίζαις ἐοίκασι τοῦ ἥπατος ἑλκούσαις ἀπὸ τῆς
γαστρὸς τὴν τροφήν, ὡς ἀπὸ τῆς γῆς ἕλκουσιν αἱ τῶν φυτῶν ῥίζαι· ἔοικε
γὰρ ἡ μὲν κοιλία τῇ γῇ τῇ παρεχούσῃ τὴν τροφὴν τοῖς φυτοῖς, ῥίζαις δὲ
αἱ φλέβες αἱ ἐπὶ τὰς πύλας καὶ τὰ σιμὰ τοῦ ἥπατος ἀνάγουσαι τὸν χυμὸν
239 ἀπό τε τῆς γαστρὸς καὶ τῶν ἐντέρων διὰ τοῦ μεσαραίου, | πρέμνῳ δὲ τὸ
ἧπαρ αὐτό, κλάδοις δὲ καὶ ἀκρεμόσιν αἱ φλέβες αἱ κατασχιζόμεναι τῆς
κοίλης φλεβὸς τῆς ἀποφυομένης ἐκ τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος. τὸ γὰρ ἧπαρ
δεξάμενον ἐκ τῆς κοιλίας τὸν χυμὸν συμπέσσει τε καὶ ἐξομοιοῖ ἑαυτῷ,
ὁμοιοτάτην δὲ ἔχον τὴν σάρκα τῷ αἵματι εἰκότως εἰς αἷμα μεταβάλλει τὸν
χυμόν. τὸ δὲ αἷμα καθαίρεται διά τε τοῦ σπληνὸς καὶ τῆς χοληδόχου
κύστεως καὶ τῶν νεφρῶν, τοῦ μὲν σπληνὸς τὸ τρυγῶδες ἕλκοντος καὶ
τροφὴν οἰκείαν ποιουμένου, τῆς δὲ χοληδόχου κύστεως τὸ δριμὺ τὸ
ἐναπομεῖναν τοῖς χυμοῖς ἐκ τῆς τροφῆς, τῶν δὲ νεφρῶν τὸ ὀρῶδες μετὰ
240 τοῦ περιλειπομένου δριμέος, ὡς καθαρὸν λοιπὸν καὶ | χρηστὸν τὸ αἷμα
γενόμενον εἰς τροφὴν διανέμεσθαι τοῖς ἄλλοις πᾶσι μορίοις τοῦ σώματος
διὰ τῶν κατασπειρομένων εἰς αὐτὰ φλεβῶν, καὶ οὕτως ἕκαστον τῶν
μορίων ἕλκον τὸ αἷμα καὶ κατέχον καὶ μεταβάλλον εἰς τὴν ἰδίαν φύσιν
τὸ περιττὸν παραπέμπει τοῖς γειτνιῶσι μορίοις τροφὴν ἐπιτήδειον ἐκείνοις
γενόμενον, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον πάντα τὰ μόρια ἐξ αἵματος τρέφεται καὶ
αὔξει καὶ διαμένει χορηγοῦντος αὐτὸ τοῦ ἥπατος. λέγεται δὲ τοῦτο τὸ
μέρος τοῦ ἀλόγου μὴ πείθεσθαι λόγῳ, ἐπειδήπερ οὐ κατὰ γνώμην ἡμῶν
οὐδὲ κατὰ προαίρεσιν, ἀλλὰ φυσικῶς τὸ ἴδιον ἔργον ἀποτελεῖ.*

24 *Περὶ σφυγμῶν*

241 *Ἡ δὲ σφυγμικὴ κίνησις καλεῖται μὲν καὶ ζωτικὴ δύναμις, | ἔχουσα δὲ
τὴν καρδίαν ἀρχὴν καὶ μάλιστα τὴν ἀριστερὰν αὐτῆς κοιλίαν τὴν πνευ-*

24 – p. 85, 21 Mel. 33, 16 – 34, 5

1 *διοχετευουσῶν*] *διαχευουσῶν* **K** || 2 *ῥίζαις* **βKFD**² *ῥίζας τε* **P** *ῥίζες* **AD**¹ | *ἑλκούσαις* **βKAD** *ἕλκουσαι* **F** *ἑλκούσας* **P** || 3 *τὴν γῆν* **K** || 4 *μὲν γὰρ ἡ* **K** | *τὴν τροφὴν τοῖς φυτοῖς* **ΠHF** *τροφὴν τοῖς φυτοῖς* **ADP** *τοῖς φυτ. τὴν τρ.* **K** *τὴν τρ.* **B** | *ῥίζαις* **βKAP** *ῥίζαι* **F** *ῥίζες* **D** || 5 *πύλας*] *ῥίζας* **K** | *καὶ τὰ σιμὰ* om. **B** || 6 *τε* om. **H** | *μεσαραίου* **ΠH** *μεσαρέου* **BKFAD** *μεσαρέστου* **P** | *πρέμνῳ*] *κορμῷ δηλονότι* **H**^m || 7 *τῆς* om. **P** || 8 *κοίλης* **βKA** Alf. *κοιλίας* **D** *ἄλλης* **FP** | *φυομένης* **K** || 9 *χυλὸν* **P** | *συμπέσῃ* **B** supra ras. || 10 *δὲ ἔχον* **βKFD** *ἔχον* **A** *δεχόμενον* **P** || 11 *χυλὸν* **P** | *διά τε*] add. *τῆς χολῆς* **F** | *τῆς*] *τοῦ* **D** || 12 *μὲν* om. **A** | *διέλκοντος* **A** || 14 *χυλοῖς* **P** | *οὐρῶδες* **A** ge. | *μετὰ* — p. 86, 15 *ὅτι δὲ* om. **A** || 15 *περιλειπομένου* **βKF** Alf. arm. *περιττοῦ λεγομένου* **DP** | *ὡς*] *εἰς* **D** || 16 *γινόμενον* **Π** | *μορίοις πᾶσι* (*πᾶσι* sl) **K** || 19 *τροφὴν*] *εἰς τροφὴν* **K** | *ἐπιτηδείαν* **D** || 20 *γενόμενον* β *γινόμενον* γ | *καὶ*² om. **P** || 21 *αὔξεται* **K** | *αὐτὸ* **βK** *αὐτῷ* **F** *αὐτοῖς* **DP** || 22 *ἐπειδήπερ* **βKF** *ἐπείπερ* **DP** || 24 *περὶ τοῦ σφυγμικοῦ* **F** || 25 *ἔχει* **D** || 26 *καὶ μάλιστα* **ΠBKD** Alf. *μάλιστα* **H** *μάλιστά τε* **F** *μάλιστα δὲ* **P**

ματικὴν καλουμένην, τὴν ἔμφυτον καὶ ζωτικὴν θερμότητα διανέμει παντὶ μορίῳ τοῦ σώματος διὰ τῶν ἀρτηριῶν, καθάπερ τὸ ἧπαρ διὰ τῶν φλεβῶν τὴν τροφήν. θερμαινομένης γοῦν τῆς καρδίας παρὰ φύσιν εὐθέως καὶ τὸ ζῷον ὅλον παρὰ φύσιν θερμαίνεται καὶ ψυχομένης ψύχεται· τὸ γὰρ ζωτικὸν πνεῦμα παρ' αὐτῆς διὰ τῶν ἀρτηριῶν εἰς πᾶν τὸ σῶμα κατασπείρεται. συγκατασχίζεται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀλλήλοις τὰ τρία ταῦτα, φλὲψ ἀρτηρία νεῦρον, ἐκ τῶν τριῶν ἀρχῶν τῶν διοικουσῶν τὸ ζῷον, ἐξ ἐγκεφάλου μὲν ἀρχῆς ὄντος κινήσεώς τε καὶ αἰσθήσεως τὸ νεῦρον, ἐξ ἥπατος δὲ ἀρχῆς ὄντος αἵματός τε καὶ τοῦ θρεπτικοῦ ἡ φλὲψ τὸ ἀγγεῖον τοῦ αἵματος, ἐκ δὲ τῆς καρδίας ἀρχῆς οὔσης τοῦ ζωτικοῦ ἡ ἀρτηρία τὸ ἀγγεῖον τοῦ πνεύματος. συνόντα δὲ ἀλλήλοις τὰς παρ' ἀλλήλων ὠφελείας καρποῦνται· ἡ μὲν γὰρ φλὲψ | τροφὴν χορηγεῖ τῷ νεύρῳ καὶ 242
τῇ ἀρτηρίᾳ, ἡ δὲ ἀρτηρία μεταδίδωσι τῇ φλεβὶ θερμασίας φυσικῆς καὶ πνεύματος ζωτικοῦ. ὅθεν οὔτε ἀρτηρίαν ἔστιν εὑρεῖν χωρὶς αἵματος λεπτοῦ οὔτε φλέβα χωρὶς πνεύματος ἀτμώδους. διαστέλλεται δὲ σφοδρῶς καὶ συστέλλεται ἡ ἀρτηρία καθ' ἁρμονίαν τινὰ καὶ λόγον τὴν ἀρχὴν ἔχουσα τῆς κινήσεως ἐκ τῆς καρδίας, ἀλλὰ διαστελλομένη μὲν ἐκ τῶν παρακειμένων φλεβῶν ἕλκει τῇ βίᾳ τὸ λεπτὸν αἷμα, ὅπερ ἀναθυμιώμενον τροφὴ γίνεται τῷ ζωτικῷ πνεύματι, συστελλομένη δὲ τὸ αἰθαλῶδες τὸ ἐν αὐτῇ κενοῖ διὰ παντὸς τοῦ σώματος καὶ τῶν ἀδήλων πόρων, ὡς διὰ τοῦ στόματος καὶ τῆς ῥινὸς ἡ καρδία τὸ λιγνυῶδες ἐν ταῖς ἐκπνοαῖς ἀνωθεῖται.|

25

Περὶ τοῦ γεννητικοῦ ἢ σπερματικοῦ 243

Καὶ τὸ γεννητικὸν δὲ τοῦ μέρους ἐστὶ τοῦ μὴ κατηκόου λόγῳ (ἀβουλήτως γὰρ ἐν ταῖς ὀνειρώξεσι προΐεμεν τὴν γονήν) καὶ ἡ ἐπιθυμία δὲ τῆς συνουσίας φυσική· ἄκοντες γὰρ ἐπ' αὐτὴν κινούμεθα. ἡ δὲ πρᾶξις ὁμολογουμένως ἐφ' ἡμῖν καὶ ψυχική, καὶ γὰρ διὰ τῶν καθ' ὁρμὴν ὀργάνων συντελεῖται, καὶ ἀποσχέσθαι καὶ κρατῆσαι τῆς ὁρμῆς ἐφ' ἡμῖν

21 Gal. plac. Hipp. et Plat. VIII 7 (p. 528, 33–34)

12–13 Mel. 96, 3–4

1 *διανέμουσα* **D** || **2** *τὸ*] *καὶ τὸ* **K** || **3** *τροφὴν*] add. *ἤτοι τὸ αἷμα* **D** | *παρὰ φύσιν* om. **H**, del. Matth. | *εὐθὺς* **P** || **4** *παρὰ φύσιν* del. Matth. || **5** *παρ' αὐτῆς* ***β*** *παρὰ ταύτης* ***γ*** || **6** *ἀλλήλοις* om. **K** || **12** *τὴν τροφὴν* **D**^{1} || **13** *ἡ δὲ ἀρτηρία* om. **P** | *καὶ φυσικῆς καὶ* **P** || **14** *ζωτικοῦ*] add. *τὸ δὲ νεῦρον αἴσθησιν παρέχει αὐταῖς τε καὶ τῷ παντὶ σώματι* **D**, def. Matth. | *οὐδὲ* **K** || **15** *οὔτε πνεύματος ἀτμώδους χωρὶς φλέβα* **H** | *ἀτμώδους*] add. *οὔτε νεῦρον χωρὶς αἰσθήσεως* **D**, def. Matth. || **16** *τινὰ* ***β*****KF** om. **DP** || **17** *μὲν* om. **B** || **19** *συστελλόμενον* **P** || **19–20** *τὸ ἐν αὐτῇ* om. **P** || **20** *σώματος*] *στόματος* **D** || **21** *τῶν ῥινῶν* **F** | *λιγνυῶδες* ***β*****F** *λυγνῶδες* **K** *ληγνυῶδες* **D** *λιγνῶδες* **P** | *ἐνωθεῖται* **H** || **22** *ἢ σπερματικοῦ*] *σπέρματος* **F** || **25** *ἐπ'*] *ὑπ'* **B** || **26** *ὁμολογοῦμεν ὡς* **B** || **27** *ἐπιτελεῖται* **B**

ἐστιν. ὄργανα δὲ τῆς σπερματικῆς δυνάμεως πρῶτον μὲν αἱ φλέβες καὶ αἱ
244 *ἀρτηρίαι· ἐν ταύταις γὰρ τὸ θορῶδες πρῶτον ὑγρὸν | τίκτεται μεταβλη-*
θέντος τοῦ αἵματος, καθάπερ ἐν τοῖς τιτθοῖς τὸ γάλα· τροφὴ γὰρ τῶν
ἀγγείων τούτων ἐστὶν ὁ χυμὸς οὗτος· καὶ γὰρ τὴν ἀρχὴν ἐκ σπέρματος ἡ
γένεσις αὐτοῖς ἐστιν. ἐκπέσσουσι μὲν οὖν αἱ ἀρτηρίαι καὶ αἱ φλέβες τὸ
αἷμα εἰς τὸ θορῶδες ὑγρόν, ἵνα τρέφωνται, τὸ δὲ περιττεῦον τῆς τροφῆς
αὐτῶν γίνεται γονή. ἀναφέρεται γὰρ πρῶτον μὲν διὰ περιόδου πολλῆς εἰς
τὴν κεφαλήν, πάλιν δὲ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καταφέρεται διὰ δύο φλεβῶν καὶ
245 *δύο ἀρτηριῶν. ὅθεν, ἐάν τις ἐκτέμῃ τὰς φλέβας τὰς παρὰ τὰ | ὦτα καὶ τὰς*
παρὰ τὰς καρωτίδας, ἄγονον ποιεῖ τὸ ζῷον. αὗται δὲ αἱ φλέβες καὶ
ἀρτηρίαι γίνονται τὸ ἑλικοειδὲς καὶ κιρσοειδὲς πλέγμα παρὰ τὸν ὄσχεον,
ἔνθα τὸ θορῶδες ὑγρὸν ἐμπίπτει εἰς ἑκάτερον τῶν διδύμων [μία ἀρτηρία
246 *καὶ μία φλὲψ πλήρης σπέρματος], ἐν τούτοις δὲ τελέως ἀποσπερ|ματοῦται*
καὶ διὰ τοῦ κιρσοειδοῦς παραστάτου τοῦ μετὰ τοὺς διδύμους ἐκκρίνεται
μετὰ πνεύματος, διότι καὶ ἀρτηρία ἐστὶν ἡ παραπέμπουσα. ὅτι δὲ καὶ
ἀπὸ φλεβὸς φέρεται, δῆλόν ἐστιν ἐκ τῆς λαγνείας· ὅταν γὰρ ἐπὶ πολὺ συν-
ουσιάσωσι καὶ καταναλώσωσι τὸν σπερματικὸν καὶ θορώδη χυμόν, τότε
ὑπὸ τῆς βιαίας ὁλκῆς αἷμα καθαρὸν ἐκκρίνουσι. καὶ αἱ γυναῖκες δὲ πάντα
247 *τὰ αὐτὰ τοῖς ἀνδράσιν ἔχουσι | μόρια, ἀλλ' ἔνδον καὶ οὐκ ἔξω. Ἀριστοτέλης*
μὲν οὖν καὶ Δημόκριτος οὐδὲν βούλονται συντελεῖν τὸ τῆς γυναικὸς
σπέρμα πρὸς γένεσιν τέκνων· τὸ γὰρ προϊέμενον ἐκ τῶν γυναικῶν ἱδρῶτα
τοῦ μορίου μᾶλλον ἢ γονὴν εἶναι βούλονται. Γαληνὸς δὲ καταγινώσκων

9 Hipp. de genit. 2 (p. 472, 6–8) || **19** Arist. gen. an. 727 a 28 || **20** 68 A 143 DK || **22** Gal. de sem. 1 (p. 512 s.)

2–6 Mel. 113, 25–29 || **6–7** Mel. 114, 3–4 || **7–9** Mel. 114, 12–14 || **9–10** Mel. 114, 22–23 || **12–14** Mel. 114, 14–17 || **18–19** Mel. 115, 17–18

1 *αἱ*² om. **D** || **2** *γὰρ* om. **H** | *θορῶδες* *β***KF** *ὀρῶδες* **D**¹ *ὀ-* **D**² *ὠρῶδες* **P** | *ὑγρὸν πρῶτον* **K** || **3** *τοῖς* om. **H** || **4** *ἀγγείων*] *αἰτίων* **P** | post *ἀγγείων* del. *αὐτοῖς ἐστι* **B**ᵖᶜ || **5** *γένεσις* **BHKDP** *γέννησις* ***Π*F** | *ἐκπέσσουσι* ***Π*HK** Alf. arm. *ἐκπέσουσι* **D** *ἐκπεσοῦσαι* **BP** *ἐκπέμπουσι* **F** | *οὖν* om. **D** | *αἱ*² ***Π*K** arm. om. **BHF DP** || **6** *θορῶδες* *β***KF** *ὀρῶδες* **DP** | *ἵνα τρέφωνται* ***Π*HFD** arm. *ἵνα τρέφονται* **P** *ἵνα τρέφεται* **K** *ἀναστρέφεται* **B** om. Alf. || **8** *καὶ*] add. *διὰ* ***Π*** || **9** *ἐάν*] *ἂν* **B** | *παρὰ*] *περὶ* ***Π*** | *ὦτα*] add. *ἄγονον ποιεῖ τὸ ζῷον* **K** || **10** *παρὰ* om. **D** | *τὰς καρωτίδας* **BH** *καρωτίδας* ***Π*** *τὰς καρυωτίδας* **KP** *περικαρυωτίδας* **D** || **11** *ἀρτηρίαι* *β***FD** *αἱ ἀ.* **KP** | *γίνονται* post *πλέγμα* pon. **K** | *τὸ*] *τὸ δὲ* ***Π*** | *ἑλκοειδὲς* **D** | *κρισσοειδὲς φλέγμα* **P** || **12** *τὸ* **KDP** om. *β***F** | *θορῶδες* ***Π*HKF** *ὀρῶδες* **DP** *ῥόδον* **B** | *ὑγρὸν*] *καὶ ὑγρὸν* **K** | *ἐμπίπτει ὑγρὸν* **B** | *μία* — **13** *σπέρματος* del. Matth. || **13** *καὶ μία* om. **K** | *πλήρης* ***Π*BFP** *πλήρεις* **HKD** | *τελείως* **P** || **14** *κρισοειδοῦς* **P** | *τοῦ*² ***Π*BF** om. **HKDP** || **15** *μετὰ* ***Π*HFDP** *τοῦ μ.* **K** om. **B** | *διότι*] *διὸ* **B** | *παραπέμπουσα* **DP** *πέμπουσα* *β***KF** | *καὶ*² om. **B** || **17** *καὶ καταναλώσωσι* *β***KFA** *καὶ καταναλώσουσι* **D** om. **P** | *θορώδη* *β***KF** *ὀρώδη* **ADP** || **18** *ὑπὸ*] *καὶ ὑπὸ* ***Π*** || **21.22** *ἱδρῶτα τοῦ* *β***KFA** Alf. arm. *ἀνδρωτάτου* **DP** || **22** *βούλονται εἶναι* **F**

Ἀριστοτέλους λέγει σπερμαίνειν μὲν τὰς γυναῖκας καὶ τὴν μῖξιν ἀμφοτέρων τῶν σπερμάτων ποιεῖν τὸ κύημα· διὸ καὶ τὴν συνουσίαν μῖξιν λέγεσθαι· οὐ μὴν τελείαν γονὴν ὡς τὴν τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ἔτι ἄπεπτον καὶ ὑγροτέραν· τοιαύτη δὲ οὖσα τῆς γυναικὸς ἡ γονὴ τροφὴ γίνεται τῆς τοῦ ἀνδρός. ἐξ αὐτῆς δὲ καὶ μέρος τι τοῦ χορίου | τοῦ περὶ τὰς κεραίας τῆς μήτρας 248 *συμπήγνυται καὶ ὁ καλούμενος ἀλαντοειδὴς δοχεῖον ὢν τῶν περιττωμάτων τοῦ ἐμβρύου. καθ' ἕκαστον δὲ γένος ζῴου τότε προσίεται ἡ θήλεια τὸν ἄρρενα, ὅταν δύνηται κυΐσκεσθαι· τὰ τοίνυν ἀεὶ δυνάμενα κυΐσκεσθαι ἀεὶ προσίεται τὴν συνουσίαν, ὡς ἀλεκτορίδες καὶ περιστεραὶ καὶ ἄνθρωπος. [ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλα κύοντα τὴν σύνοδον ἀποφεύγει, γυνὴ δὲ ἀεὶ προσδέχεται. αἱ γὰρ ἀλεκτορίδες τῷ καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἡμέραν τίκτειν καθ' ἑκάστην προσίενται τὴν συνουσίαν· αἱ δὲ γυναῖκες, ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ αὐτεξούσιον ἔχουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῇ συνουσίᾳ τῇ μετὰ τὴν σύλληψιν· τὰ γὰρ ἄλογα τῶν ζῴων οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς φύσεως κανονίζεται καὶ μέτρα καὶ καιρὸν ὡρισμένον δέχεται.]* |

26

Ἄλλη διαίρεσις τῶν διοικουσῶν δυνάμεων τὸ ζῷον 249

Διαιροῦσι δὲ καὶ ἄλλως τὰς κατὰ τὸ ζῷον δυνάμεις καὶ τὰς μὲν λέγουσι ψυχικάς, τὰς δὲ φυσικάς, τὰς δὲ ζωτικάς· ψυχικὰς μὲν τὰς κατὰ προαίρεσιν, φυσικὰς δὲ καὶ ζωτικὰς τὰς ἀπροαιρέτους. καί εἰσι ψυχικαὶ μὲν δύο, ἥ τε καθ' ὁρμὴν κίνησις καὶ ἡ αἴσθησις. τῆς δὲ καθ' ὁρμὴν κινήσεως εἴδη τό τε μεταβατικὸν καὶ κινητικὸν τοῦ σώματος παντὸς καὶ τὸ φωνητικὸν καὶ τὸ ἀναπνευστικόν· ἐν ἡμῖν γὰρ ταῦτα καὶ ποιεῖν καὶ μὴ ποιεῖν. φυσικαὶ δὲ καὶ ζωτικαὶ αἱ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἑκόντων καὶ ἀκόντων γινόμεναι, ὡς ἡ θρεπτικὴ καὶ αὐξητικὴ καὶ σπερματικὴ | φυσικαὶ οὖσαι, 250 *καὶ ἡ σφυγμικὴ ζωτικὴ οὖσα. τὰ δὲ ὄργανα τῶν μὲν ἄλλων ἔμπροσθεν εἴρηται, τῆς δὲ κατὰ προαίρεσιν κινήσεως νῦν ἐροῦμεν.*

17–25 Dam. 30, 25–27 || **17–20** Mel. 20, 17–18; 34, 26 || **20–22** Dam. 26, 79–81

1 *λέγει* om. **K** || **2** *τῶν σπερμάτων* **βFDP** *τῶν* **A** om. **K** || **3** *ἔτι* om. **B** Alf. || **4** *δὲ* om. **F** | *τῆς*[1] **βDP** *τῇ* **KFA** || **5** *τι* om. **A** | *χορίου* **D** *χωρίου* **βKFAP** | *τοῦ*[2] edd. *τὰ* α | *περὶ τὰς* **βFAP** *περὶ* **D** *περιττὰ τῆς* **K** || **6** *συμμίγνυται* **F** | *ἀλλαντοειδὲς* **H** | *ὢν* **BHKDP** *ὂν* **ΠFA** || **7.8** *τῷ ἄρρενι ὅτε* **F** || **8** *τὰ – κυΐσκεσθαι* om. **P** || **9–12** *ὡς – συνουσίαν* om. **F** || **10–15** om. arm., delevi || **10** *ἀεὶ* **βKDP** om. **A** || **11** *τῷ* **βA** *τὸ* **KDP** | *καθ' ἑκάστην*[2] **βADP** om. **K** || **12** *ἐν* om. **Π** || **13** *ἔχουσαι* **A** || **14** *ὑπὸ*] *ἀπὸ* **H** || **15** *δέχονται* **K** || **16** *δυνάμεων τὸ ζῷον*] *τὸ σῶμα δυνάμεων* **Π** || **17** *τὸ ζῷον* **Π**pc**H***γ* arm. *τῶν ζῴων* **Π**ac**B** | *λέγουσι* om. **H** || **18** *τὰς δὲ ζωτικάς* om. **F** || **20** *τε* om. **K** | *ἡ*[2] om. **B** || **21** *εἴδη* **βKFA** Alf. arm. *εἴδη τρία* **DP** | *καὶ κινητικὸν* om. **P** | *τὸ* **KFD** om. **βAP** || **22** *τὸ* **D** om. **βKFAP** || **23** *αἱ* **ΠBKFAP** arm. om. **HD** Alf. || **24** *καὶ σπερματικὴ* om. **F** || **25** *μὲν ἄλλων* **βKFD** *ἄλλων μὲν* **A** *μελλόντων* **P**

27 *Περὶ τῆς καθ' ὁρμὴν ἢ κατὰ προαίρεσιν κινήσεως, ἥτις ἐστὶ τοῦ ὀρεκτικοῦ*

Ἔστιν οὖν τῆς κατὰ προαίρεσιν ἢ καθ' ὁρμὴν κινήσεως ἀρχὴ μὲν ὁ ἐγκέφαλος καὶ ὁ νωτιαῖος μυελός, ἐγκεφάλου μέρος ὢν καὶ αὐτός, ὄργανα δὲ τὰ ἐκ τούτων πεφυκότα νεῦρα καὶ οἱ σύνδεσμοι καὶ οἱ μύες. οἱ δὲ μύες συνεστήκασιν ἔκ τε σαρκῶν καὶ νευρωδῶν ἰνῶν καὶ τενόντων συμπεπλεγ-
251 *μένων ταῖς τῶν νεύρων ἴνεσιν, ὅθεν τινὲς ᾠήθησαν | αὐτοὺς αἰσθητικοὺς εἶναι διὰ τὴν γινομένην ἐκ τῶν συμπεπλεγμένων αὐτοῖς νεύρων αἴσθησιν. [ἔστιν οὖν ὁ τένων σύνθετος ἔκ τε συνδέσμων καὶ νεύρων λεπτῶν· διαφέρει δὲ νεύρου τένων, ὅτι πᾶν μὲν νεῦρον αἰσθητικόν ἐστι καὶ στρογγύλον καὶ ἁπαλώτερον καὶ ἀπ' ἐγκεφάλου τὴν ἀρχὴν ἔχει, ὁ δὲ τένων καὶ σκληρότερος καὶ ἐξ ὀστέου καὶ ἀναίσθητος καθ' ἑαυτὸν καὶ ἔσθ' ὅτε πλατύς.] εἰσὶ δὲ αἱ μὲν χεῖρες ἀντιληπτικὸν ὄργανον καὶ πρὸς τὰς τέχνας ἐπιτηδειότατον, [ἐὰν γάρ τις ἀφέλῃ τὰς χεῖρας ἢ τῶν χειρῶν μόνους τοὺς δακτύλους, εἰς πάσας σχεδὸν τὰς τέχνας ἀχρηστότατον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον· διὸ καὶ μόνος ἄνθρωπος, ἐπειδὴ λογικός ἐστι καὶ τεχνῶν δεκτικός, χεῖρας ἔσχε παρὰ τοῦ δημιουργοῦ] οἱ δὲ πόδες μεταβατικὸν ὄργανον· τὴν γὰρ κατὰ τόπον κίνησιν διὰ τούτων ποιούμεθα. [μόνος δὲ ἄνθρωπος καθέζεται μηδενὸς ἐρείσματος δεόμενος· μόνος γὰρ πρὸς δύο γωνίας ὀρθὰς κάμπτει τὰ σκέλη κατά τε τὸ ἰσχίον καὶ τὴν ἰγνύν, τὴν μὲν ἐπὶ τὰ*
252 *ἔνδον, τὴν δὲ ἐπὶ τὰ | ἔξω.] ὅσα τοίνυν διὰ νεύρων καὶ μυῶν κινεῖται, ταῦτα πάντα ψυχικά τέ ἐστι καὶ κατὰ προαίρεσιν ἀποτελεῖται· τούτων δὲ καὶ τὰς αἰσθήσεις καὶ τὴν φωνὴν ἐδείξαμεν εἶναι. αὕτη μὲν οὖν ἐστιν ἡ κατὰ λόγον τῶν τε ψυχικῶν καὶ φυσικῶν ἔργων διάγνωσις. ὁ δὲ δημιουργὸς κατὰ τὴν ἄκραν ἑαυτοῦ προμήθειαν συνέπλεξε τοῖς φυσικοῖς τὰ ψυχικὰ καὶ ἀνάπαλιν· ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἔκκρισις τῶν περιττωμάτων τῆς ἀποκριτικῆς*

18 Gal. de usu part. III 3 (p. 133, 6)

19–21 Mel. 94, 15–17 || **21–22** Mel. 34, 21–22 || **26**–p. 89, **3** Mel. 38, 17–23

1 *ἢ κατὰ προαίρεσιν* **βKFA** Alf. arm. *ἢ προαίρεσιν* **D** om. **P** || **3** *μὲν οὖν* **A** || **4** *ὢν* post *αὐτὸς* pon. **P** || **5** *μύες*[1]] *ὑμένες* **K** | *οἱ δὲ μύες* om. **B** || **6** *καὶ*[1] om. **P** || **7** *ἴνεσιν* **ΠBKFDP** *ἵμεσιν* **A** *ἶναις* **H**[1] *ἰσὶν* **H**[2] || **8** *γενομένην* **F** || **9–13** om. arm., delevi || **9** *συνδέσμων* scripsi (cf. p. 45, 24) *συνδέσμων* (ου *supra*) **K** *συνδέσμου* **βFADP** Alf. | *τοῦ νεύρου* **H** || **12** *καὶ*[2] om. **F** | *ἔσθ' ὅτε καὶ* **A** || **14–17** om. arm., delevi || **14** *γάρ*] *δέ* **B** | *ἀφελεῖ* **B** | *τῶν χειρῶν* post **15** *δακτύλους* pon. **D** || **16** *ἄνθρωπος* **βADP** *ὁ ἄν.* **KF** | *καὶ λογικός* **B** | *ἐστι – δεκτικός* om. **K** | *καὶ – δεκτικός* om. Alf. | *δεκτικός* **ΠHFADP** *λογικός* **B** || **18–21** om. arm., delevi || **18** *ὁ ἄνθρωπος* **H** || **20** *ὀρθὰ* **B** | *καὶ τὴν* om. **H** || **21** *διὰ τῶν νεύρων καὶ τῶν μυῶν* **K** || **22** *πάντα ταῦτα* **H** | *ἀποτελεῖται*] add. *πλὴν τῆς ἀναπνοῆς* **D**[2] Mel. || **23** *καὶ*[1] **βA** arm. *κατὰ* **FP** *καὶ κατὰ* **K** om. **D** Alf. || **24** *τε* om. **F** | *ψυχικῶν*] *ψυχῶν* **B** || **25** *ἑαυτοῦ* **ΠHFAP** *αὐτοῦ* **BKD** | *φυσικοῖς τὰ ψυχικὰ* **βAD** Alf. arm. *ψυχικοῖς τὰ φυσικὰ* **K** *φυσικοῖς καὶ τὰ ψυχικὰ* **F** *φυσικοῖς τὰ φυσικὰ* **P** || **26** *γάρ*] *δὲ* Alf. arm. | *περιττευμάτων* **K**

ἐστι δυνάμεως, ἥτις μία τῶν φυσικῶν ἐστι δυνάμεων, ἵνα μὴ ἀπροαιρέτως ἀσχημονῶμεν ἔνθα οὐ δεῖ καὶ ὅτε οὐ δεῖ καὶ ἐφ' ὧν οὐ δεῖ προϊέμενοι, πυλωρούς τινας ἐπέστησε ταῖς ἐκκρίσεσι τοὺς μῦς, καὶ οὕτως ἐποίησε τὰ τῆς φύσεως ἔργα ψυχικά· τὰς γοῦν ἐκκρίσεις ἐπέχειν διὰ τοῦτο δυνάμεθα καὶ πολλάκις καὶ ἐπὶ πολύ. καταπέμπεται δὲ τὰ μὲν αἰσθητικὰ καὶ μαλακὰ νεῦρα ἀπό τε τῆς μέσης καὶ τῶν ἔμπροσθεν κοιλιῶν τοῦ ἐγκεφάλου, τὰ δὲ σκληρότερα καὶ κινητικὰ ἀπὸ τῆς ὄπισθεν κοιλίας καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ· σκληρότερα δὲ μᾶλλόν ἐστι τὰ ἐκ τοῦ | νωτιαίου καὶ 253
τούτων δὲ ἔτι μᾶλλον τὰ ἐκ τῶν κάτωθεν μερῶν τοῦ νωτιαίου· ὅσῳ γὰρ πλέον ἀποχωρεῖ τοῦ ἐγκεφάλου ὁ νωτιαῖος, τοσούτῳ πλέον αὐτός τε σκληρότερος γίνεται καὶ τὰ νεῦρα τὰ ἐξ αὐτοῦ φυόμενα· ὥσπερ δὲ τὰς αἰσθήσεις διπλᾶς ἐλάβομεν, οὕτω καὶ τὰς ἐκφύσεις τῶν νεύρων διπλᾶς ἔχομεν· ἕκαστος γὰρ σφόνδυλος τοῦ νωτιαίου συζυγίαν ἐκπέμπει νεύρων, ἧς τὸ μὲν ἐπὶ τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ σώματος χωρεῖ, θάτερον δὲ ἐπὶ τὰ ἀριστερά· σχεδὸν γὰρ ὅλον ἡμῶν τὸ σῶμα εἰς δύο μεμέρισται, εἰς δεξιὰ καὶ ἀριστερά· οὕτω καὶ πόδες καὶ χεῖρες καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον, ὡς καὶ τῶν αἰσθητηρίων.

Περὶ ἀναπνοῆς 28

Καὶ ἡ ἀναπνοὴ δὲ τῶν ψυχικῶν ἐστιν ἔργων· καὶ γὰρ μύες εἰσὶν οἱ διαστέλλοντες τὸν θώρακα τὸ κυριώτατον | τῆς ἀναπνοῆς ὄργανον, καὶ ἡ 254
ἀθρόα καὶ στεναγματώδης ἀναπνοὴ ἐπὶ ταῖς μεγάλαις λύπαις γινομένη ψυχικὴν δείκνυσι τὴν ἐνέργειαν. ἐφ' ἡμῖν δὲ καὶ αἱ κατὰ τὴν χρείαν τῆς ἀναπνοῆς μεταβολαί. ἀλγοῦντες γάρ τι τῶν ἀναπνευστικῶν μορίων ἢ τῶν συγκινουμένων αὐτοῖς, οἷον τοῦ διαφράγματος ἢ τοῦ ἥπατος ἢ ⟨τοῦ⟩ σπληνὸς ἢ τῆς κοιλίας καὶ τῶν λεπτῶν ἐντέρων ἢ τοῦ κόλου, μικρὸν καὶ πυκνὸν ἀναπνέομεν· μικρὸν μέν, ἵνα μὴ σφοδρότερον πλήττωμεν τὸ

19 Gal. de motu musc. II 6 (p. 448) || 23 Gal. de diff. resp. I 12 (p. 787s.), cf. et. I 4 (p. 761). 9 (p. 775). 23 (p. 819) et alibi

19—p. 93, 18 Nil. f. 103^{r}ss.

1 *ἥτις — δυνάμεων* om. **K** | *ἐστι δυνάμεων* **βFDP** *δυνάμεων ἐστὶν* **A** || 2 *καὶ*[1] — *ἐφ' ὧν*] *καὶ ὅπου* **K** | *προϊέμενοι*] *προηρημένοι* **B** || 4 *ψυχικά*] *φυσικά* **P** | *διὰ τούτων ἐπέχειν* **K** || 9 *δὲ* om. **B** || 10 *τοσοῦτο* **A** || 10—11 *αὐτό τε σκληρότερον* **F** || 12 *ἐκφύσεις*] *φύσεις* **F** *ἐκκρίσεις* arm. || 14 *ἧς τὸ*] *ἓν* **K** | *χωρεῖ τοῦ σώματος* **B** | *θάτερον* γ *ἕτερον* β || 15 *μερίζεται* **A** || 16 *καὶ*[1]] *καὶ εἰς* **A** | *χεῖραι* **K** || 19 *ἔργων* **βFA** Alf. arm. ar. *ἔργον* **KDP** || 21 *στεναγματώδης* **ΠBH**[1]**F** *στεναγμώδης* **H**[2]**KADP** | *ἐπὶ*] *ἡ ἐπὶ* **K** | *γενομένη* **A** || 23 *ἀναπνοῆς μεταβολαί*] *μεταβολῆς ἀναπνοαί* **K** | *τι* β **KFA**[2]**D** Alf. arm. *τῇ* **A**[1] *τινα* **P** (*τῇ*) *συνοχῇ* **A**[3m] || 24 *συγκινουμένων* **βKFA** Alf. arm. *συγκειμένων* **DP** | *τοῦ*[3] **M** edd. om. α || 25 *τῆς* om. **K** | *καὶ*[1] α *ἢ* Alf. arm. ar. | *ἢ*[2] **ΠBKAP** Alf. arm. *καὶ* **HFD** | *μικρὸν*] *καὶ μ.* **P**

ἀλγοῦν μόριον, πυκνὸν δέ, ἵνα τὸ λεῖψαν κατὰ τὸ μέγεθος ἡ πυκνότης
ἀναπληρώσῃ. καὶ γὰρ ὅταν ἀλγῶμεν τὸ σκέλος, ἐπ᾿ ὀλίγον ἐκτείνομεν
αὐτὸ βαδίζοντες διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, δι᾿ ἣν καὶ τὴν ἀναπνοήν· ὥσπερ
255 *οὖν καὶ τὸ βαδίζειν ψυ|χικόν, οὕτω καὶ τὸ τῆς ἀναπνοῆς, ἀλλ᾿ ἡσυχάζον-*
τες μὲν καὶ μὴ βαδίζοντες ἐπὶ πλεῖστον χρόνον ζῆν δυνάμεθα, τὴν δὲ ἀνα-
πνοὴν οὐδὲ δέκατον ὥρας ἐπισχεῖν οἷόν τε. καταπνιγόμενον γὰρ τὸ ἐν ἡμῖν
θερμὸν ἐκ τῆς αἰθάλης κατασβέννυται καὶ παραχρῆμα θάνατον ἐπάγει.
καὶ γὰρ εἰ φλόγα τις σκεπάσειεν ἐν ἀγγείῳ τινὶ διαπνοὴν οὐκ ἔχοντι, ἀπο-
σβέσειεν ἂν αὐτὴν καταπνιγεῖσαν ἀπὸ τῆς λιγνύος. διὰ ταύτην οὖν τὴν
ἀνάγκην καὶ κοιμωμένων ἡμῶν οὐδὲν ἧττον ἐνεργεῖ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος
ἡ ψυχή, εἰδυῖα ὡς, εἰ τὸ βραχύτατον ῥαθυμήσειε, διαφθείρεται τὸ ζῷον.
πάλιν οὖν ἐνταῦθα τῷ ψυχικῷ συνεπλάκη τὸ φυσικόν· δι᾿ ἀρτηρίας γὰρ ποι-
εῖται τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀναπνοῆς, ὀργάνου φυσικοῦ καὶ ἀεὶ κινουμένου,
ἵνα μηδέποτε ἐπιλείπῃ τὸ ἔργον αὐτῆς ὡς οὐδὲ τῶν ἄλλων ἀρτηριῶν· ὅθεν
τινὲς οὐ συνιέντες φυσικὴν ἐνόμισαν εἶναι τὴν ἀναπνοήν. τρία δὲ τῆς
256 *ἀναπνοῆς ἐστιν αἴτια, χρεία δύναμις ὄργανα. χρεία μὲν διττή, | φυλακή τε*
τῆς ἐμφύτου θερμασίας καὶ θρέψις τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος, ἀλλ᾿ ἡ μὲν
φυλακὴ τῆς κατὰ φύσιν θερμότητος διά τε τῆς εἰσπνοῆς καὶ τῆς ἐκπνοῆς
συνίσταται, τῆς μὲν εἰσπνοῆς ψυχούσης καὶ μετρίως ἀναρριπιζούσης τὸ
θερμόν, τῆς δὲ ἐκπνοῆς τὸ λιγνυῶδες τῆς καρδίας ἐκχεούσης, ἡ δὲ
θρέψις τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος διὰ μόνης τῆς ἀναπνοῆς· ἕλκεται γάρ τις
ἀέρος μοῖρα κατὰ τὰς διαστολὰς τῆς καρδίας εἰς αὐτήν. δύναμις δὲ ἡ
ψυχική· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ κινοῦσα τὰ ὄργανα τῆς ἀναπνοῆς διὰ τῶν μυῶν
καὶ πρῶτον τὸν θώρακα, τούτῳ δὲ συγκινεῖται ὁ πνεύμων καὶ αἱ τραχεῖαι
ἀρτηρίαι μέρος οὖσαι τοῦ πνεύμονος· τῆς γὰρ τραχείας ἀρτηρίας τὸ μὲν

16 Gal. plac. Hipp. et Plat. VIII 9 (p. 532, 28–31)

1–2 Mel. 34, 11–12 || 20–22 Mel. 88, 28–89, 2

1 *λεῖψαν* **βKFAD**^{2} *λείψανον* **D**^{1}**P** || 2–3 *ἐπ᾿ ὀλίγον ἐκτείνομεν αὐτὸ* **βF** Alf. arm. *ὀλίγον ἐκτ. αὐ.* **A** *ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν κινοῦμεν αὐτὸ* **K** *ἐπ᾿ αὐτὸ ἐκεῖνο ἐρείδομεν ἑαυτοὺς* **D** *ἐπ᾿ αὐτῷ ἐκεῖνο τὸ σκέλος ἐρείδομεν ἑαυτοὺς* **P** || 3–5 *ὥσπερ – ἀναπνοὴν* om. **P** || 4 *καὶ*^{1} **βAD** arm. om. **KF** Alf. || 6 *ὥρας* **ΠKDP** *ὥρας μέρος* **BHA**^{pc} Alf. arm. *ὥρας μέτρον* **F** | *καταπνιγόμενον* **βFAD** *-μενοι* **KP** || 8 *σκεπάσειεν ἐν* **Π** *σκεπάσειεν* **D** Alf. *σκεπάσει ἐν* **BHFA** *σκεπάσῃ ἐν* **K** *κατασκεπάσει ἐν* **P** || 9 *ἀπὸ* **ΠHKFA** *ὑπὸ* **BDP** | *λυγνίης* **B** || 10 *ἐνεργεῖ ἧττον* **K** || 11 post *βραχύτατον* delevit *μέρος* **B**^{pc} || 12 *τῷ ψυχικῷ . . . τὸ φυσικόν* **ΠBFADP** Alf. arm. *τῷ φυσικῷ . . . τὸ ψυχικόν* **H**^{2}**P** *τῶ φυσικῶ . . . τὸ φυσικόν* **H**^{1} | *γὰρ* om. **A** || 13 *καὶ* om. **A** || 14 *ἐπιλείπῃ* **ΠBKFDP** *ἐπιλίπῃ* **HA** || 15 *συν*έντες* **D** | *εἶναι* om. **K** | *τὴν*] *καὶ* **P** || 16 *αἴτια*] *ἴδια* **K** | *ὄργανα* **βADP** Alf. arm. *ὄργανον* **KF** | *χρεία*^{2}] *χρείαν* **D** || 18 *τῆς*^{2} om. **A** | *εἰσπνοῆς*] *πνοῆς* **B** || 19 *ἐκπνοῆς* **K** || 20 *εἰσπνοῆς* **K** | *λιγνῶδες* **P** || 22 *τῆς διαστολῆς* **A** || 22–23 *δύναμις δὲ ἡ ψυχική* **Π**^{pc}**KA**^{1}**DP** *δυνάμει δὲ ἡ ψ.* **Π**^{ac} *δυνάμει δὲ ἡ ψυχή* **B** *δυνάμει δὲ ψυχικῇ* **HFA**^{2} Alf. arm. || 24 *συγκινεῖται* **ΠHKA** Alf. arm. *σύγκειται* **BFDP**

χονδρῶδες τῆς φωνῆς ἐστιν ὄργανον, οἱ δὲ ὑμενώδεις αὐτῆς δεσμοὶ τῆς ἀναπνοῆς, τὸ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων τούτων αὐτὴ ἡ ἀρτηρία φωνητικόν τε ἅμα καὶ ἀναπνευστικὸν ὄργανον. ἔστιν οὖν ὁ πνεύμων πλέγμα συγκείμενον ἐκ τεσσάρων, ἔκ τε τῆς τραχείας ἀρτηρίας καὶ τῆς λείας καὶ φλεβὸς καὶ τῆς ἀφρώδους σαρκὸς αὐτοῦ τοῦ πνεύμονος, ἥτις σὰρξ ἀναπληροῖ δίκην στοιβῆς τὰς | μεταξὺ χώρας τοῦ πλέγματος τῶν τε δύο ἀρτηριῶν καὶ τῆς 257 *φλεβός, ὥστε τούτων ἕδραν αὐτὴν καὶ δεσμὸν γενέσθαι. συμπέσσει δὲ ἡ σὰρξ τοῦ πνεύμονος φυσικῶς τὸ πνεῦμα, καθάπερ τὸ ἧπαρ τὸν ἐκ τῆς κοιλίας χυμόν, καὶ διὰ τοῦτο ὥσπερ τὸ ἧπαρ ἄκροις τοῖς λοβοῖς ἑαυτοῦ περιέχει τὴν γαστέρα θερμασίας δεομένην, οὕτω καὶ ὁ πνεύμων μέσην περιλαμβάνει τὴν καρδίαν δεομένην τῆς ἐκ τῆς ἀναπνοῆς περιψύξεως. συνάπτεται δὲ τῇ τραχείᾳ ἀρτηρίᾳ κατὰ τὸ συν|εχὲς ὁ βρόγχος συγκεί-* 258 *μενος ἐκ μεγάλων τριῶν χόνδρων, τούτῳ δὲ ἡ φάρυγξ, εἶτα τὸ στόμα καὶ ἡ ῥίς· δι' ἀμφοτέρων γὰρ ἕλκομεν ἔξωθεν τὸν ἀέρα· χωρεῖ δὲ ἐντεῦθεν διὰ τοῦ ἠθμοειδοῦς ἢ σπογγοειδοῦς ὀστοῦ, ὅπερ κατετρήθη, ἵνα ἐν ταῖς ὑπερβολαῖς ταῖς κατὰ ποιότητα τοῦ ἀέρος μηδὲν ὁ ἐγκέφαλος βλάπτηται ἀθρόου τοῦ πνεύματος ἐμπίπτοντος εἰς αὐτόν. συνεχρήσατο δὲ καὶ ἐνταῦθα τῇ ῥινὶ πρός τε τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν ὄσφρησιν ὁ δημιουργός, ὡς τῇ γλώττῃ πρός τε τὴν φωνὴν καὶ τὴν γεῦσιν καὶ τὴν διαμάσησιν. τὰ μὲν οὖν κυριώτατα μόρια πρός τε τὴν ὕπαρξιν αὐτὴν καὶ πρὸς τὰς | ἀναγκαίας* 259 *τοῦ βίου χρείας ταῖς ψυχικαῖς συνδιῄρηται δυνάμεσιν· εἰ δέ τι καὶ παραλέλειπται, ἐκ τῶν ἤδη λεχθέντων εὐσύνοπτον ἔσται.*

Ὥσπερ δὲ πάντων τῶν γενομένων τὰ μὲν δι' ἑαυτὰ γέγονε, τὰ δὲ καὶ δι' ἑαυτὰ καὶ δι' ἕτερα, τὰ δὲ δι' ἕτερα μόνον, τὰ δὲ κατὰ συμβεβηκὸς παρυπέστη, οὕτω κἀπὶ τῶν μορίων τοῦ ζῴου τὴν αὐτὴν εὑρήσεις ἀκολουθίαν. τὰ μὲν γὰρ εἰρημένα πάντα τῶν τριῶν ἀρχῶν ὄργανα τῶν διοικουσῶν τὸ ζῷον δι' ἑαυτὰ γέγονε· ταῦτα γὰρ προηγουμένως καὶ κατὰ πρῶτον

3–7 Mel. 94, 27–95, 1 || **10–11** Mel. 95, 2–3 || **23–26** Mel. 135, 8–11 || **27**–p. 92, **1** Mel. 135, 11–13

1 *σύνδεσμοι* **K** || **2** *αὕτη* **K** || **3** *ἔστιν*] incip. novum cap. *περὶ πνεύμονος* **B** | *οὖν*] *μὲν* **P** || **4** *τῆς*^{1} om. **P** | *φλεβὸς* **βKDP** *τῆς φλ.* **FA** || **6** *πλέγματος*] *πνεύματος* **D**^{ac} | *τε* om. **K** || **7** *αὐτὴν* **βKFA** om. **DP** | *συμπέσσει*] *συμπέσῃ* **B** || **8** *τῆς* om. ***Π*** || **9** *λοβοῖς* ***Π*****KFAP** *λωβοῖς* **H** *λαβοῖς* **D** *βολοῖς* **B** | *ἑαυτοῦ* ***Π*****BKFD**^{2} *αὑτοῦ* **H** *αὐτοῦ* **AD**^{1}**P** || **10** *περιέχει*] *περιχεῖ* **D**^{pc} (*περιέχει* restituit **D**^{2}) || **11** *παρα*^{περι}*λαμβάνει* ***Π*** | *τῆς*^{1}] *τὴν* **D** | *εἰσπνοῆς* **K** | *ἀναψύξεως* **F** || **13** *τούτῳ*] *τοῦτο* **B** | *ὁ φάρυγξ* **A** || **14** *ἐντεῦθεν*] *ἔνδοθεν* **K** || **15** *τοῦ* **βKFA** om. **DP** | *ἠθμοειδοῦς* **βFAD** *ἰσθμοειδοῦς* **P** *ἀτμώδους* **K** | *ἢ σπογγοειδοῦς* om. **K** || **16** *τοῦ* om. **P** || **17** *πνεύμονος* **D** | *καὶ* om. **P** || **18** *τε* **βKFA** om. **DP** | *ὡς*] *καὶ* **A** || **19** *τε* om. **D** || **20** *οὖν* om. **D**^{1} | *κυριώτατα* **KDP** *καιριώτατα* **βFA** || **21** *συνδιῄρηται* **βKFP** *συνδιήρτηται* **AD** | *καὶ* om. **H** Alf. || **23** *δὲ*] *γὰρ ἐπὶ* **K** | *καὶ* **H***γ* om. ***Π*****B** Alf. || **25** *τοῦ* om. **H**

λόγον κατεσκεύασται, ἃ καὶ κατὰ φύσιν κυρίως λέγεται καὶ ἐν τῇ μήτρᾳ
260 *ἐξ αὐτοῦ τοῦ σπέρματος | λαμβάνει τὴν γένεσιν, ὡς καὶ τὰ ὀστέα. ἡ δὲ ξανθὴ χολὴ καὶ δι᾽ ἑαυτὴν καὶ δι᾽ ἄλλο· καὶ γὰρ πρὸς πέψιν συντελεῖ καὶ κινεῖ τὴν ἔκκρισιν καὶ γίνεται κατὰ ταῦτα τρόπον τινὰ τῶν θρεπτικῶν ἕν τι μόριον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ θερμασίαν τινὰ παρέχει τῷ σώματι, καθάπερ ἡ ζωτικὴ δύναμις· τούτων μὲν οὖν ἕνεκα δι᾽ ἑαυτὴν δοκεῖ γεγονέναι, τῷ δὲ καθαίρειν τὸ αἷμα δι᾽ ἄλλο πως δοκεῖ γεγονέναι. καὶ ὁ σπλὴν δὲ οὐ μικρὰ πρὸς πέψιν συμβάλλεται· σομφώδης γὰρ ὢν καὶ στρυφνὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ἔκκρισιν τοῦ περιττεύοντος χυμοῦ τοῦ μέλανος εἰς τὴν γαστέρα προχέων στύφει τε αὐτὴν καὶ τονοῖ καὶ πρὸς τὰς πέψεις διεγείρει· πρὸς τούτοις δὲ καὶ καθαίρει τὸ ἧπαρ· διὸ καὶ αὐτὸς δοκεῖ πως διὰ τὸ αἷμα γεγονέναι. καὶ οἱ νεφροὶ δὲ τοῦ τε αἵματος καθάρσιόν εἰσι καὶ τῆς ὀρέξεως τῆς κατὰ τὴν συνουσίαν αἴτιοι· αἱ γὰρ φλέβες, ἃς ἐλέγομεν*
261 *ἐμπίπτειν εἰς τοὺς | διδύμους, διὰ τῶν νεφρῶν διεξέρχονται κἀκεῖθεν ἀρύονται δριμύτητά τινα τὴν ἐρεθίζουσαν τὴν ὄρεξιν, ὥσπερ καὶ τὸν κνησμὸν ἡ δριμύτης ὑπὸ τὸ δέρμα γενομένη ποιεῖ· ὅσῳ δὲ τῶν διδύμων ἡ σὰρξ ἁπαλωτέρα τοῦ δέρματός ἐστι, τοσούτῳ πλέον ὑπὸ τῆς δριμύτητος δακνόμενοι ἐμμανῆ ποιοῦσι τῆς ἐκκρίσεως τῆς γονῆς τὴν ἐπιθυμίαν. ταῦτα μὲν οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα τρόπον τινὰ καὶ δι᾽ ἑαυτὰ καὶ δι᾽ ἄλλα γέγονεν, οἱ δὲ ἀδένες καὶ ἡ σὰρξ δι᾽ ἄλλα μόνον· οἱ μὲν γὰρ ἀδένες ὄχημα καὶ στήριγμα τῶν ἀγγείων εἰσίν, ἵνα μὴ διαρραγῇ μετέωρα φερόμενα ἐν ταῖς βιαίαις κινήσεσιν, ἡ δὲ σὰρξ σκέπασμα γέγονε τῶν ἄλλων μορίων, ἵνα καὶ θέρους ἀναψύχῃ τὸ ζῷον νοτίαν ἔσωθεν ἐκπέμπουσα καὶ χειμῶνος τὴν τῶν πιλητῶν ἐρίων αὐτοῖς παρέχῃ χρείαν. καὶ τὸ δέρμα δὲ σκέπασμα γέγονε καὶ τῆς ἁπαλῆς σαρκὸς καὶ τῶν ἄλλων πάντων τῶν ἔντοσθεν*

2–7 Mel. 135, 14–22 || **9–11** Mel. 103, 8–11 || **13–18** Mel. 114, 5–11 || **20–21** Mel. 135, 24 || **23–24** Mel. 132, 14–16

1 *ἃ καὶ*] *ἀλλὰ* **A** || **2** *λαμβάνει τὴν* **βFDP** *λαμβάνειν τὴν* **K** *καταλαμβάνει* **A** | *ὀστᾶ* **K** | *ἡ δὲ*] incip. novum caput *περὶ ξανθῆς χολῆς* **B** || **3** *πρὸς* **βKFA** *καὶ πρὸς* **DP** || **4** *κινεῖται* **D** || **4–5** *ἕν τι τῶν θρεπτικῶν μορίων* **K** || **6** *μὲν* om. **B** | *τῷ — 7 γεγονέναι* om. **P** | *τῷ* **ΠHKAD** *τὸ* **BF** || **7** *τὸ* **βFAD** *καὶ διὰ τὸ* **K** | *δι᾽ ἄλλο* **D** *δι᾽ αὐτὸ* **K** *διὰ τοῦτο* **βFA** arm. *δι᾽ αἷμα* Alf. || **8** *συμβάλλεται* **βK²FADPᵐ** *προβάλλεται* **K¹** *προσφέρεται* **Pᵗ** | *σομφώδης* **D²ᵛᵍ** *ζοφώδης* **D¹** *ζωώδως* arm. *ὀξώδης* **βKFAP** Alf. || **10** *προχέων* **βKFA** *χέων* **DP** || **12** *καὶ¹*] inc. novum caput *περὶ νεφρῶν* **B** || **13** *τὴν* om. **Π** | *συνουσίαν*] *οὐσίαν* **F** | *ἐλέγομεν* **Πᵖᶜ A** *λέγομεν* **Πᵃᶜ BHKFDP** Alf. arm. || **16** *γενομένη* **BKFDP** *γιν-* **ΠHA** | *ὅσῳ*] incip. novum caput *περὶ διδύμων* **B** || **17** *τοσοῦτο* **A** || **18** *ποιεῖ* **Bᵃᶜ** | *τῆς¹*] *τὴν* **A** || **20** *οἱ δὲ*] incipit novum caput *περὶ ἀδένων* **B** | *δι᾽ ἄλλο* **P** || **21** *διαρραγεῖ* **K** || **22** *βιαίαις* **ΠHKFAP** *βιαίοις* **BD** | *ἄλλων*] *ἀδήλων* **F** || **23** *θέρους*] *θέρμης* **K²** | *ἀναψύχῃ* **βKFP** *ἀναψύχει* **AD** || **24** *ἐρίων αὐτοῖς* **βKFD** *αὐτοῖς ἐρίων* **P** *ἐρίων* **A** | *παρέχῃ* **βP** *παρέχει* **KFAD** | *καὶ τὸ*] incip. novum caput *περὶ δέρματος* **B** | *δὲ* om. **B** || **25** *ἔντοσθεν* **BHKF** *ἔνδοσθεν* **Π** *ἐντοσθίων* **ADP**

*[ἔστι δὲ τὴν φύσιν σὰρξ ὑπό τε τοῦ περιέχοντος καὶ τῶν προσομιλούντων
σωμάτων | τυλωθεῖσα], τὰ δὲ ὀστᾶ στήριγμα τοῦ παντὸς σώματός ἐστι* 262
*καὶ μάλιστα ἡ ῥάχις, ἣν καὶ τρόπιν τοῦ ζῴου φασὶν εἶναι, οἱ ὄνυχες δὲ καὶ κοινῇ μὲν πᾶσι τοῖς ἔχουσι παρέχονται χρείαν τὴν τοῦ κνήθεσθαι, καὶ ἰδίαν δὲ παρὰ ταύτην ἄλλην ἄλλῳ· πολλοῖς μὲν γὰρ τῶν ζῴων ἀμυντήριον ἐδόθησαν, ὡς τοῖς γαμψώνυξι, καί εἰσιν ὥσπερ ὄργανον τοῦ θυμικοῦ, πολλοῖς δὲ ἀμυντήριόν τε ἅμα καὶ στήριγμα τῆς βάσεως, ὡς τοῖς ἵπποις καὶ παντὶ μονώνυχι· καὶ ἀνθρώποις δὲ οὐ μόνον πρὸς τὸ κνήθεσθαι καὶ διαφορεῖν τὴν δριμύτητα τοῦ δέρματος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τῶν λεπτῶν ἀντίληψιν· τὰ γὰρ πάνυ λεπτὰ δι᾽ αὐτῶν ἐπαίρομεν, καὶ τοῖς ἄκροις δὲ τῶν δακτύλων ὄπισθεν ἀντιβαίνοντες στηρίζουσι τὴν λαβὴν αὐτῶν. αἱ δὲ
τρίχες κατὰ συμβεβηκὸς παρ|υπέστησαν· τῶν γὰρ ἀτμῶν τῶν καπνωδε-* 263
στάτων τῶν ἀναπεμπομένων ἐκ τοῦ σώματος πῆξίν τινα λαμβανόντων κατὰ συμβεβηκὸς συνίστανται. οὐδὲ ταύτας δὲ παντάπασιν ἀχρήστους ἐποίησεν ὁ δημιουργός, ἀλλὰ καίτοι κατὰ συμβεβηκὸς γενομένας εἰς σκέπην τε καὶ κάλλος συντελεῖν τοῖς ζῴοις παρεσκεύασεν, σκέπην μὲν αἰξὶ καὶ προβάτοις, κόσμον δὲ τοῖς ἀνθρώποις, τισὶ δὲ ζῴοις κόσμον τε ἅμα καὶ σκέπην, ὡς τῷ λέοντι.

Περὶ ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου 29

*Ἐπειδὴ πολλάκις ἐμνημονεύσαμεν ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου, ἀνάγκη καὶ περὶ τούτων διαλαβεῖν, ἵνα τῆς ἀκριβοῦς αὐτῶν γνώσεως μὴ διασφαλλώ-
μεθα. δεῖ δὲ τὸν μέλλοντα περὶ | ἀκουσίου καὶ ἑκουσίου λέγειν πρότερον* 264
ἐκθέσθαι κανόνας τινὰς καὶ γνώμονας, δι᾽ ὧν γνώριμον ἔσται εἴτε ἑκούσιον εἴτε ἀκούσιόν ἐστι τὸ γινόμενον. ἐπεὶ τοίνυν πᾶν ἑκούσιον ἐν πράξει τινί ἐστι, καὶ τὸ νομιζόμενον δὲ ἀκούσιον καὶ αὐτὸ ἐν πράξει τινί

2–3 Mel. 135, 26 || **5–8** Mel. 123, 10–13 || **12–14** Mel. 131, 27–29 || **19** Dam. 38, 1 || **24**–p. 94, **2** Dam. 38, 2–4

1–2 om. arm., delevi || **1** *τε*] *δέ τε* **K** | *καὶ* **βKAP** *καὶ τῶν περιεχομένων καὶ* **F** om. **D** || **2** *τὰ δὲ*] incip. nov. cap. *περὶ ὀστέων* **B** || **3** *καὶ*[1] om. **B** | *τρόπιν* **BKA** *τρόπην* **ΠFDP** *τρώπην* **H** *τρόπον* Alf. | *οἱ ὄνυχες*] incip. novum caput *περὶ ὀνύχων* **B** || **4** *κοινῇ* **βFDP** *κοινὴν* **KA** | *παρέχονται χρείαν* **BHKADP** *παρέχουσι χρ.* **Π** *χρ. παρέχονται* **F** || **5** *δὲ* om. **F** | *παρ᾽ αὐτὴν* **K** | *ἄλλην ἄλλῳ* **ΠHKDP** Alf. arm. *ἄλλην ἄλλων* **F** *ἄλλην ἄλλοις* **A** *ἄλλο* **B** || **6** *γαμψώνυξι* **HD** *^{Γ}καμψώνυξι* **Π** *καμψώνυξι* **AP** *καμψόνυξι* **BKF** || **7** *δὲ*] *τε* **K** | *ἅμα* post *τε* **ΠBKFDP** post *στήριγμα* **H** om. **A** | *καὶ* om. **B** || **8** *ἀνθρώποις* **βKAD** Alf. arm. *ἄνθρωπος* **FP** || **11** *ἀντιβαίνομεν* **F** | *αἱ δὲ*] incip. novum caput *περὶ τριχῶν* **B** || **14** *ἀχρείστους* **A** || **15** *κατὰ* om. **A** || **16** *τοῖς ζώιοις συντελεῖν* **Π** || **17** *τισὶ δὲ* **FADP** *τοῖσδε* **K** *πᾶσι δὲ* **β** arm. om. Alf. | *ἅμα* om. **A** || **18** *ὡς τοῖς λέουσιν* **K** om. arm. || **19** *καὶ ἀκουσίου* om. **D** || **20** *ἀναγκαῖον* **A** || **21** *διασφαλλώμεθα* **βFDP** *σφαλλώμεθα* **A** *διασφαλῶμεν* **K** || **22** *ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου* **K** || **23** *γνώμας* **D** || **24** *γενόμενον* **B** || **25** *ἔσται* **A** | *ἀκούσιον καὶ αὐτὸ*] *ἑκούσιον* **K** | *τινί*[2] **ΠBK** Alf. arm. ge. Dam. om. **HFADP**

ἐστι (δειχθήσεται τοῦτο μετ᾽ οὐ πολύ· τινὲς δὲ καὶ τὸ ὄντως ἀκούσιον οὐ μόνον ἐν τῷ πάσχειν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πράττειν τίθενται), ὁριστέον πρὸ τῶν ἄλλων, τί ἐστι πρᾶξις· πρᾶξίς ἐστιν ἐνέργεια λογική. ταῖς δὲ πράξεσιν ἔπαινος ἢ ψόγος ἕπεται, καὶ αἱ μὲν αὐτῶν μεθ᾽ ἡδονῆς, αἱ δὲ μετὰ λύπης πράττονται, καὶ αἱ μέν εἰσιν αἱρεταὶ τῷ πράττοντι, αἱ δὲ φευκταί, καὶ τῶν αἱρετῶν αἱ μὲν ἀεὶ αἱρεταί, αἱ δὲ κατά τινα χρόνον· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν φευκτῶν. καὶ πάλιν αἱ μὲν τῶν πράξεων ἐλεοῦνται καὶ συγγνώμης ἀξιοῦνται, αἱ δὲ μισοῦνται καὶ κολάζονται. ἔστωσαν οὖν γνώμονες τοῦ μὲν
265 *ἑκουσίου τὸ πάντως ἐπα|κολουθεῖν ἔπαινον ἢ ψόγον καὶ τὸ μεθ᾽ ἡδονῆς πράττεσθαι καὶ τὸ αἱρετὰς εἶναι τὰς πράξεις τοῖς πράττουσιν ἢ ἀεὶ ἢ τότε, ὅτε πράττονται. τοῦ δὲ ἀκουσίου γνώμονες τὸ συγγνώμης ἢ ἐλέους ἀξιοῦσθαι καὶ τὸ μετὰ λύπης πράττεσθαι καὶ τὸ μὴ εἶναι αἱρετάς. τούτων οὕτω διορισθέντων λέγωμεν πρότερον περὶ τοῦ ἀκουσίου.*

30 *Περὶ ἀκουσίου*

Τοῦ ἀκουσίου τὸ μὲν κατὰ βίαν, τὸ δὲ δι᾽ ἄγνοιάν ἐστι. τῶν τοίνυν κατὰ βίαν ἀκουσίων ἡ ποιητικὴ ἀρχὴ ἔξωθέν ἐστιν· ἄλλο γάρ τι τῆς βίας αἴτιόν ἐστι καὶ οὐχ ἡμεῖς. ὅρος τοίνυν τοῦ κατὰ βίαν ἀκουσίου ἐστίν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἔξωθεν μηδὲν συμβαλλομένου κατ᾽ οἰκείαν ὁρμὴν τοῦ βιασθέντος· ἀρχὴ δὲ εἴρηται ἐνταῦθα ἡ ποιητικὴ αἰτία. ζητεῖται δέ, εἰ καὶ ταῦτα ἀκούσιά ἐστιν, οἷον αἱ ἀποβολαὶ τῶν φορτίων, ἃς ποιοῦνται οἱ ναῦται χειμῶνι περιπεσόντες, ἢ ὅταν τις αἰσχρὸν πρᾶγμα καταδέξηται παθεῖν ἢ πρᾶξαι ὑπὲρ τοῦ σῶσαι φίλους ἢ πατρίδα. ἐοίκασι δὲ μᾶλλον εἶναι
266 *ἑκού|σιοι· διὰ τοῦτο γὰρ πρόσκειται τῷ ὅρῳ τὸ ʻμηδὲν συμβαλλομένου κατ᾽ οἰκείαν ὁρμὴν τοῦ βιασθέντοςʼ· ἐπὶ γὰρ τοῖς τοιούτοις ἑκόντες αὐτοὶ*

1 Arist. eth. Nic. 1110 a 2 (cf. et. 1109–1111 passim) || 15 Arist. eth. Nic. 1109 b 35 || 17 Arist. eth. Nic. 1110 b 15

3–8 Dam. 38, 4–10 || 8–9 Dam. 38, 10 || 9–12 Dam. 38, 10–12 || 15 Dam. 38, 15 || 17–19 Dam. 38, 15–19

1 *τοῦτο* **βADP** arm. *δὲ τοῦτο* **KF** | *μετ᾽ οὐ*] *μετὰ* **B** | *τινὲς δέ*] *ἀλλὰ δὴ* **Π**pc | *τὸ* om. **K** || 2 *πρὸ* **ΠBKFA** arm. *οὖν πρὸ* **HDP** || 3 *δὲ* om. **A** || 5 *αἱρεταὶ*] *ἀρεταὶ* **B** | *τῷ πράττοντι* post *φευκταὶ* pon. **H** | *δὲ*] add. *καὶ* **H** || 6 *τῶν*] *τῶν μὲν* **D**ac | *αἱρετῶν*] *ἀρετῶν* **B** || 7 *καὶ*² edd. *αἱ δὲ* **ΠBKAP** Alf. arm. ar. *αἱ* **D** om. **HF** || 7.8 *συγγνώμης ἀξιοῦνται* **ΠBKADP** arm. *συγ. μὴ ἀξ.* Alf. om. **HF** || 9 *ἐπακολουθεῖν* **βKFA** *ἀκολουθεῖν* **DP** || 10 *ἀρετάς* **B** || 11 *τότε* om. **H** | *πράττωνται* **Π** || 12 *ἀρετὰς* **B** || 13 *λέγωμεν* **βK**² Alf. arm. *λέγομεν* **K**¹**FAD** *εἴπομεν* **P** | *πρῶτον* **K** | *τοῦ* om. **F** || 14 *περὶ ἑκουσίου* **P** || 15 *δι᾽* **βKDP** *κατ᾽* **FA** || 15.16 *ἀκουσίων κατὰ βίαν* **P** || 16 *τι* **βKDP** Alf. om. **FA** arm. || 18 *ἔξωθεν*] add. *ἐστὶ* **D**ac || 19 *ζητεῖ* **B** || 20 *αἱ* om. **K** | *φορτίων*] add. *ἐκ τοῦ πλοίου* arm. || 21 *περιπεσόντες*] *περισωθέντες* **B** || 23 *ἑκούσια* **Π** | *τὸ* **βKFA** *τοῦ* **D** om. **P** | *συμβαλλόμενον* **P** || 24 *κατ᾽*] *τοῦ κατ᾽* **K** | *ἐπὶ*] *ἐπειδὴ* **K** | *αὐτοὶ*] *αὐτὰ* **Π**

δι᾽ ἑαυτῶν κινοῦσι τὰ ὀργανικὰ μόρια καὶ οὕτω ῥίπτουσιν εἰς τὴν θάλασσαν τὰ φορτία. ὁμοίως καὶ οἱ αἰσχρὸν ἢ δεινόν τι ὑπομένοντες διὰ μεῖζον καλόν, ὡς Ζήνων ὁ ἀποφαγὼν ἑαυτοῦ τὴν γλῶτταν καὶ ἀποπτύσας Διονυσίῳ τῷ τυράννῳ ὑπὲρ τοῦ μηδόλως αὐτῷ ἐξειπεῖν τὰ ἀπόρρητα· ὁμοίως καὶ Ἀνάξαρχος ὁ φιλόσοφος ὑπομείνας πτίσσεσθαι ὑπὸ Νικοκρέοντος τοῦ τυράννου ὑπὲρ τοῦ μὴ προδοῦναι τοὺς φίλους. καθ᾽ ὅλον οὖν
ὅταν ἢ | διὰ φόβον μειζόνων κακῶν ἕληταί τις τὸ ἔλαττον κακόν, ἢ δι᾽ ἐλ- 267
πίδα μείζονος καλοῦ καταδέξηταί τις ἔλαττον κακόν, ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλως κατορθῶσαι, οὐκ ἀκούσιον ὑπομένει πρᾶξιν ἢ πάθος· ποιεῖ γὰρ κατὰ προαίρεσιν καὶ κατ᾽ ἐκλογήν, καὶ τότε εἰσὶν αἱρεταί, ὅταν πράττωνται, καθ᾽ ἑαυτὰς οὐκ οὖσαι αἱρεταί· εἰσὶν οὖν μικταὶ ἐξ ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου, ἀκουσίου μὲν καθ᾽ ἑαυτάς, ἑκουσίου δὲ τότε διὰ περίστασιν· ἄνευ γὰρ περιστάσεως οὐδεὶς ἂν ἕλοιτο ταῦτα πρᾶξαι. δηλοῖ δὲ καὶ ὁ ἐπὶ ταῖς τοιαύταις πράξεσι γινόμενος ἔπαινος ἢ ψόγος, ὅτι ἑκούσιαί εἰσιν. ἀκου-
σίων | γὰρ ἔργων οὐδεὶς ἔπαινος ἢ ψόγος ἔσται. οὐκ ἔστι δὲ ῥᾴδιον 268
διακρῖναι, ποῖον ἀντὶ ποίου αἱρετέον, δεῖ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸ τῶν αἰσχρῶν αἱρεῖσθαι τὰ λυπηρά, ὡς Σωσάννα καὶ Ἰωσὴφ ἐποίησαν· οὐκ ἀεὶ μέντοι· Ὠριγένης γοῦν διὰ τὸ μὴ περιπεσεῖν τῇ αἰσχύνῃ τῇ τῶν Αἰθιόπων ἐπιθύσας τοῦ παντὸς ἐξέπεσεν· οὕτως οὐκ ἔστιν εὔκολος ἡ τῶν τοιούτων διάγνωσις. ἔτι δὲ καὶ τούτου χαλεπώτερόν ἐστι τὸ ἐμμεῖναι τοῖς δόξασιν· οὐ γὰρ ὁμοίως ἐκπλήσσει τὰ δεινὰ προσδοκώμενα καὶ ἐπαγόμενα, ἀλλ᾽ ἐνίοτε κρίναντες ἐξιστάμεθα τῆς κρίσεως ἐν τοῖς δεινοῖς γενόμενοι,
ὡς | ἐπί τινων συμβέβηκεν ἐν τῷ μαρτυρεῖν· τὴν ἀρχὴν γὰρ καρτερήσαν- 269

3 29 A 8 DK ‖ 5 72 A 1 DK ‖ 17 Dan. 13, 22 | Gen. 39, 7

2 *καὶ* **βKF** Alf. arm. *δὲ καὶ* **ADP** | *τι* post *αἰσχρόν* pon. **F** | *ὑπομείναντες* **K** ‖ 3 *καλόν*] *κακόν* **K** | *αὐτοῦ* **F** | *ἀποπτύσας* **βADP** *προπτύσας* **KF** ‖ 4 *μηδόλως* **βDP** *μηδενὶ τρόπῳ* **KFA** | *αὐτῷ ἐξειπεῖν* **BHADP** Alf. *ἐξειπεῖν αὐτῶι* **Π** *ἐξειπεῖν* **KF** arm. ‖ 5 *καὶ* **βKF** arm. *δὲ καὶ* **ADP** om. Alf. | *ὁ* om. **F** ‖ 6 *οὖν* om. **A** ‖ 7 *ἢ ὅταν* **F** | *φόβων* **A** | *ἕληται* – p. 97, 14 *διωρισμένων* om. **A** | *τὸ* **Πγ** om. **BH** | *κακῶν* **P** | *ἢ*[2] – 8 *κακόν* om. **H** Alf. ‖ 8 *καλοῦ* **ΠBKFP** arm. *κακοῦ* **D** | *ὃ*] *καὶ* **B** ‖ 9 *κατορθοῦσθαι* **K** | *πάθος ἢ πρᾶξιν* **H** ‖ 10 *καὶ*[1]] *ἢ* **K** | *εἰσὶν*] add. *αἱ τοιαῦται* **K** | *αἱρεταὶ* **Hγ** *ἀρεταὶ* **ΠB** | *αἱρεταί*] add. *εἰ καὶ πράττονται καθ᾽ ἑκούσιον, οὐκ οὖσαι αἱρεταὶ* **D** ‖ 11 *ἑαυτὰς* **βKF** Alf. arm. *ἑαυτὰς ἑκουσίως* **DP** | *αἱρεταὶ* **HKDP** *ἀρεταὶ* **ΠBF** | *οὖν*] add. *αἱ τοιαῦται* **K** | *ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου* **ΠFP** arm. *ἀ. καὶ ἑ.* **BHKD** Alf. ‖ 12 *ἀκουσίου* **βKF** Alf. arm. *ἀκούσιον* **D** *ἑκούσιον* **P** | *μὲν*] add. *ὅτι* **K** | *καθ᾽ ἑαυτὰς* **βF** Alf. arm. *καθ᾽ αὐτὰς* **K** *καθ᾽ ἕτερον* **DP** | *ἑκουσίου* **βKF** Alf. arm. *ἑκούσιον* **D** *ἀκούσιον* **P** | *τότε*] *ὅτι* **K** ‖ 13 *ταῦτα* **βDP** *τὰ τοιαῦτα* **K** *αὐτὸ* **F** | *πρᾶξαι* **βKF** Alf. arm. *παθεῖν* **DP** | *δηλοῖ* **βKF** *δῆλος* **DP** ‖ 14 *γινόμενος* **ΠBKDP** *γεν-* **HF** | *ἑκούσιαί*] *ἀκούσια* **P** ‖ 15 *δὲ* om. **D**[1] ‖ 16 *διακρῖναι* om. **K** | *αἱρετὸν* **F** ‖ 17 *αἱρεῖσθαι*] *ἄρεσθαι* **B** | *οὐκ*] *καὶ οὐκ* **B** ‖ 18 *μέντοι* **K** *μεμπτοὶ* **βFDP** Alf. arm. ar. | *γοῦν*] *γὰρ* **K** | *τῇ*[1] om. **B** | *τῇ*[2] **βP** om. **KFD** ‖ 20 *ἔτι*] *ἔστι* **D**[1] | *τούτου* **ΠHKDP** *τοῦτο* **BF** | *ἐμμεῖναι* **β** *μὴ ἐμμεῖναι* **γ**

τες περὶ τὸ τέλος ἐνέδωκαν ἐν τῇ πείρᾳ τῶν χαλεπῶν ἀπομαλακισθέντες. μηδεὶς δὲ νομίσῃ τῆς ἀκολασίας τὴν ἐπιθυμίαν ἢ τὸν θυμὸν τῶν ἀκουσίων εἶναι πλημμελημάτων, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα τὴν ἀρχὴν ἔξωθεν ἔχει τὴν ποιητικήν· τό τε γὰρ κάλλος τῆς πόρνης ἐξοίστρησεν ἐπὶ τὴν ἀκολασίαν τὸν ἑωρακότα καὶ ὁ παροξύνας ἐκίνησε τὸν θυμόν· εἰ γὰρ καὶ τὴν ἀρχὴν ἔξωθεν ἔχουσιν, ἀλλ᾽ αὐτοὶ δι᾽ ἑαυτῶν καὶ τῶν ὀργανικῶν μορίων ἐνεργοῦσι καὶ οὐχ ὑποπίπτουσι τῷ ὅρῳ τοῦ ἀκουσίου, ὁπότε καὶ τῆς ἀρχῆς τὴν αἰτίαν ἑαυτοῖς παρέχονται διὰ φαύλην ἀγωγὴν ὑπὸ τῶν παθῶν ῥᾳδίως αἰχμαλωτιζόμενοι. ψέγονται γοῦν οἱ ταῦτα πράττοντες ὡς ἑκούσιον κακὸν ὑπομένοντες· ὅτι δὲ ἑκούσιόν ἐστι, δῆλον· ἥδονται γὰρ ἐπὶ τῇ πράξει, τὸ δὲ ἀκούσιον λυπηρὸν ἐδείχθη. περὶ μὲν οὖν τοῦ ἀκουσίου τοῦ βίᾳ ταῦτα, περὶ δὲ τοῦ δι᾽ ἄγνοιαν εἰπεῖν ὑπολέλειπται. |

31

270 *Περὶ τοῦ δι᾽ ἄγνοιαν ἀκουσίου*

Πολλὰ πράττομεν δι᾽ ἄγνοιαν, ἐφ᾽ οἷς μετὰ τὴν πρᾶξιν χαίρομεν, ὡς ὅταν τις ἄκων μὲν ἐχθρὸν φονεύσῃ, χαίρῃ δὲ ἐπὶ τῷ φόνῳ· ταῦτα οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα καλοῦσιν οὐχ ἑκούσια, οὐ μέντοι καὶ ἀκούσια. καὶ πάλιν πράττομέν τινα δι᾽ ἄγνοιαν καὶ ἐπὶ τοῖς γενομένοις λυπούμεθα· ταῦτα ἐκάλεσαν ἀκούσια, ὅσοις πραχθεῖσιν ἐπακολουθεῖ λύπη. τῶν οὖν δι᾽ ἄγνοιαν δύο ἐστὶν εἴδη, ἓν μὲν τὸ οὐχ ἑκούσιον, ἕτερον δὲ τὸ ἀκούσιον. πρόκειται δὲ νῦν εἰπεῖν περὶ μόνου τοῦ ἀκουσίου· τὸ γὰρ οὐχ ἑκούσιον τοῖς ἑκουσίοις μᾶλλον ὑπάγεται, μικτὸν ὑπάρχον· τὴν μὲν γὰρ ἀρχὴν ἀκούσιον ἔχει, τὸ δὲ τέλος ἑκούσιον· ἐξ ἀποβάσεως γὰρ ἑκούσιον γέγονε τὸ ἀκούσιον. διὸ καὶ οὕτως ὁρίζονται τὸ ἀκούσιον· ἀκούσιόν ἐστι τὸ πρὸς
271 *τῷ μὴ ἑκούσιον εἶναι ἐπίλυπον [ἐστι] καὶ | ἐν μεταμελείᾳ. πάλιν ἄλλο μέν ἐστι δι᾽ ἄγνοιάν τι ποιεῖν, ἄλλο δὲ ἀγνοοῦντα· ἐὰν γὰρ ἐφ᾽ ἡμῖν ᾖ τῆς ἀγνοίας τὸ αἴτιον, ἀγνοοῦντες μὲν ποιοῦμεν, οὐ δι᾽ ἄγνοιαν δέ· ὁ γὰρ μεθύων καὶ θυμούμενος καὶ ποιῶν τι φαῦλον, ὁ μὲν τὴν μέθην, ὁ δὲ τὴν ὀργὴν αἰτίαν ἔχει τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ γινομένων, ἅπερ ἦν ἑκούσια· ἐξῆν γὰρ*

14 Arist. eth. Nic. 1110 b 18 || 24 Arist. eth. Nic. 1110 b 24; 1113 b 30

25 – p. 97, 2 Dam. 38, 22 – 24

3 *πὴν ἀρχὴν* post *ἔχει* pon. **F** || 3.4 *τὴν ποιητικήν* om. **F** || 7 *ἐνεργοῦσαι* **B** || 8 *αὐτοῖς* **P** | *παρέχωνται* **D**[1] || 11 *τοῦ* om. ***Π*** || 12 *εἰπεῖν* om. **K** | *ὑπολέλειπται* ***β*** *ὑπολείπεται* *γ* || 15 *μὲν* om. **K** | *χαίρῃ* **H** *χαίρει* ***Π*** **B** *γ* arm. || 16 *οὐχ – ἀκούσια* om. **H** || 17 *γινομένοις* ***Π*** | *ταῦτα*] add. *δὲ* **D** || 18 *παρακολουθεῖ* **H** || 19 *ἕτερον* **BHKFD** *ἓν* ***Π*** | *ἕτερον δὲ τὸ ἀκούσιον* om. **P** || 23 *ὡρίσαντο* **P** | *τὸ*[3] ***β*** **FP** *τὸ μὴ* **D** *ὃ* **K** || 24 *τῷ μὴ* ***Π*** **HF** *τὸ μὴ* **BKP** *τὸ* **D** | *εἶναι*] add. *καὶ* **D** | *ἐστι* ***β*** **KFP** *ὂν* **D** Matth. om. arm., delevi | *πάλιν* ***β*** **DP** Alf. arm. *καὶ πάλιν* **KF** || 25 *ἐστι* ***β*** **KF** *ἐστι τὸ* **DP** | *τι* om. **B** | *ἄλλο δὲ*] *καὶ ἄλλο* **P** | *ἀγνοοῦντα*] *δι᾽ ἀγνοοῦντα* **P** | *ᾖ* om. ***Π*** || 26 *μὲν* ***β*** **KF** om. **DP** || 27 *καὶ*[1]] *ἢ* Matth. Arist. | *ὁ θυμούμενος* **D** || 28 *γενομένων* **B**

αὐτῷ μὴ μεθυσθῆναι· αὐτὸς οὖν ἑαυτῷ γέγονε τῆς ἀγνοίας αἴτιος. ταῦτα
οὖν οὐ δι' ἄγνοιαν λέγεται ποιεῖν, ἀλλ' ἀγνοοῦντα πράττειν, ἅπερ οὐκ
ἔστιν ἀκούσια, ἀλλ' ἑκούσια· διὸ καὶ ψέγονται παρὰ τῶν | χρηστῶν οἱ 272
ταῦτα πράττοντες. εἰ γὰρ μὴ ἐμεθύσθη, οὐκ ἂν ἐποίησεν· ἑκὼν δὲ
ἐμεθύσθη, ἑκὼν ἄρα καὶ ταῦτα ἐποίησεν. δι' ἄγνοιαν δὲ ταῦτα πράττομεν,
ὅταν μὴ αὐτοὶ παρέχωμεν τὴν αἰτίαν τῆς ἀγνοίας, ἀλλ' οὕτω συμβῇ,
οἷον εἰ ἐν τῷ τόπῳ τις τῷ συνήθει τοξεύων τὸν πατέρα παριόντα κατὰ
τύχην βαλὼν ἀπέκτεινεν. ἐκ τῶν εἰρημένων οὖν ἀποδείκνυται ὅτι οὐχ ὁ
ἀγνοῶν τὰ συμφέροντα οὐδ' ὁ νομίζων εἶναι τὰ φαῦλα χρηστὰ πάθος
ἀκούσιον ὑπομένει· τῆς γὰρ αὐτοῦ μοχθηρίας ἐστὶν ἡ ἄγνοια· ψέγεται
γοῦν καὶ οὗτος· τῶν δὲ ἑκουσίων ὁ ψόγος. οὐκ ἄρα τῶν καθ' ὅλου καὶ
γενικῶν ἢ τῶν κατὰ προαίρεσιν ἀκούσιός ἐστιν ἡ ἄγνοια, ἀλλὰ τῶν ἐν
μέρει· τὰ μὲν γὰρ καθ' ἕκαστα ἄκοντες, τὰ δὲ καθ' ὅλου ἑκόντες ἀγνοοῦ-
μεν. τούτων οὕτω διωρισμένων ἑξῆς ῥητέον, ποῖά ἐστι τὰ καθ' ἕκαστα·
ταῦτα δέ ἐστιν ἃ καλεῖται παρὰ τοῖς ῥήτορσι περιστατικὰ | μόρια· τίς 273
τίνα τί τίνι ποῦ πότε πῶς διὰ τί, οἷον πρόσωπον πρᾶγμα ὄργανον τόπος
χρόνος τρόπος αἰτία. πρόσωπον μὲν τὸ ποιοῦν ἢ περὶ τίνα ἡ πρᾶξις, οἷον
εἰ πατέρα υἱὸς ἐτύπτησεν ἀγνοῶν· πρᾶγμα δὲ αὐτὸ τὸ πραχθέν, εἰ
ῥαπίσαι θέλων ἐτύφλωσεν· ὄργανον δέ, εἰ λίθον ἠκόντισε νομίσας εἶναι
κίσηριν· τόπος δέ, εἰ ἐν τῷ περικλᾶν στενωπὸν ἔκρουσεν ἀγνοῶν τὸν
ἀπαντήσαντα· χρόνος δέ, εἰ ἐν νυκτὶ νομίσας πολέμιον τὸν φίλον ἐφόνευ-
σεν· τρόπος δέ, εἰ πλήξας ἠρέμα καὶ μὴ ῥαγδαίως ἐφόνευσεν (ἠγνόησε
γὰρ εἰ πληγεὶς ἠρέμα τελευτήσει)· | αἰτία δέ, εἰ ὁ μὲν ἔδωκε φάρμακον ὡς 274
ὑγιάζον, ἀπέθανε δὲ ὁ λαβὼν τῷ τὸ φάρμακον εὑρεθῆναι δηλητήριον.
ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἅμα πάντα οὐδ' ἂν μαινόμενός τις ἀγνοήσειεν, ὁ δὲ τὰ

6 Dam. 38, 21–22 || 7–8 Dam. 38, 24–25 || 15 Dam. 38, 30

1 *αὐτῷ* ***Π*** **HFDP** *αὐτὸν* **BK** | *ἑαυτῷ*] *αὐτῷ* **B** || 3 *ἀλλ' ἑκούσια* om. **F** || 4 et 5 *ἐμεθύσθη*] *ἐνεθυμήθη* **P** || 5 *ἐμεθύσθη – ἄρα* om. **D** | *καὶ* om. **H** || 6 *συμβῇ* Dam. *συμβεῖ* **K** *συμβάν* **D** *συνέβη* ***β*****FP** arm. || 7 *εἰ ἐν* **K** *εἰ* ***β*** om. **FDP** | *περιιόντα* **H** || 7–8 *κατὰ τύχην παριόντα* **P** || 8 *οὖν ἀποδείκνυται* **FDP** Alf. *οὖν ἀποδέδεικται* **K** *συναποδείκνυται* ***β*** arm. || 9 *οὐδ' ὁ* ***β*****FD** *οὐδὲ* **K** *οὐδὲν ὁ* **P** | *εἶναι* ***β*****KF** Alf. arm. *εἶναι πάλιν* **D** *πάλιν εἶναι* **P** || 10 *ὑπομένει*] add. *ἀλλ' ἑκούσιον* **D** | *αὐτῶν* **D** | *ψέγονται* **D** || 11 *γοῦν*] *οὖν* **D**[2] | *οὗτος* ***Π*****HKFP** Alf. arm. *αὐτὸς* **B** *αὐτοὶ* **D** | *ἀκουσίων* **B** | *ψόγος ἐστίν* **D** | *καὶ*[2] om. **B** || 12 *ἢ τῶν* om. **K** || 14 *ὁποῖά* **A** || 16 *τί τίνι* ***β*** Alf. arm. *τίνι* **A** *τί* **DP** om. **KF** || 17 *τρόπος χρόνος* **P** | *πρόσωπον*] *οἷον πρ.* **A** Alf. | *ἢ* ***β*****K** Alf. arm. *τίνα δὲ* **FADP** | *ἡ πρᾶξις*] *πρᾶξιν* **K** || 18 *τὸ* om. **B** || 18–22 *εἰ*] *οἷον εἰ* semper **K** || 20 *κίσηριν* ***β*****KF** *κίσ. τὸν λίθον* **ADP** || 21 *παραπαντήσαντα* **F** || 22 *τρόπος – ἐφόνευσεν* om. ***Π*** | *καὶ μὴ* **BHFA** *ἢ καὶ* **K** *καὶ εἰ* **D** *ἢ* **P** | *ἠγνόει* **H** || 23 *ἠρέμα* ***β*****F** Alf. *ἅμα* **KADP** | *δέ*] *μέν* **P** | *εἰ*[2]] *οἷον εἰ* **K** | *ὡς* om. **K** || 24 *τῷ τὸ* ***Π*****HADP** *τῶ* **B** *τὸ* **F** *ἐν τῶ τὸ* **K** || 25 *ἅμα πάντα* ***Π*****HKFDP** *ἅμα ἅπαντα* **A** *ἅπαντα* **B** | *οὐδ'*] *οὔτε* **K** | *μαινόμενός*] *μεμνημένος* **K** | *τὰ* om. **P**

πλεῖστα τούτων ἢ τὰ κυριώτερα ἀγνοήσας, οὗτος δι' ἄγνοιαν πεποίηκε. κυριώτατα δέ ἐστιν ἐν τούτοις τὸ οὗ ἕνεκα καὶ τί τὸ πραττόμενον, τουτέστιν ἡ αἰτία καὶ τὸ πρᾶγμα.

32 *Περὶ ἑκουσίου*

Τοῦ ἀκουσίου ὄντος διττοῦ, τοῦ τε δι' ἄγνοιαν καὶ τοῦ κατὰ βίαν, τὸ ἑκούσιον ἀμφοτέροις ἀντίκειται· ἔστι γὰρ τὸ μήτε βίᾳ μήτε δι' ἄγνοιαν γινόμενον, καὶ ἔστιν οὐ βίᾳ μέν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτοῖς, οὐ δι' ἄγνοιαν δέ,
275 *εἰ μὴ | τῶν καθ' ἕκαστά τι εἴη ἀγνοούμενον, δι' ὧν καὶ ἐν οἷς ἡ πρᾶξις. συνθέντες οὖν ἑκάτερον ὁριζόμεθα τὸ ἑκούσιον· οὗ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ εἰδότι τὰ καθ' ἕκαστα, ἐν οἷς ἡ πρᾶξις. ζητεῖται δέ, εἰ τὰ φύσει γινόμενα ἑκούσιά ἐστιν, οἷον ἡ πέψις καὶ ἡ αὔξησις· δείκνυται δὲ ταῦτα μήτε ἑκούσια μήτε ἀκούσια· τὸ γὰρ ἑκούσιον καὶ ἀκούσιον ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἡ δὲ πέψις καὶ ἡ αὔξησις οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ὅθεν εἰ καὶ τὰ καθ' ἕκαστα μὴ ἀγνοοῦμεν, τῷ μὴ ἐφ' ἡμῖν αὐτὰ εἶναι οὔτε ἑκούσιά ἐστιν οὔτε ἀκούσια. τὰ δὲ διὰ θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν ἐδείχθη ἑκούσια, καὶ γὰρ κατορθούμενα ἐπαινεῖται καὶ ἁμαρτανόμενα ψέγεται ἢ μισεῖται, καὶ ἡδονὴ καὶ λύπη*
276 *αὐτοῖς ἐπακολουθεῖ καὶ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτοῖς ἐστιν· | ἐν αὐτοῖς γὰρ ἦν τὸ μὴ ὑπὸ τῶν παθῶν ῥᾳδίως ἁλίσκεσθαι· διὰ γὰρ τῶν ἐθῶν τὰ τοιαῦτα κατορθοῦται. ἄλλως τε, εἰ ταῦτα ἀκούσια, οὐδὲν τῶν ἀλόγων ζῴων ἑκουσίως τι πράττει, ἀλλ' οὐδὲ τὰ παιδία· νῦν δὲ οὐχ οὕτως ἔχει· ὁρῶμεν γὰρ ἑκουσίως αὐτὰ ἐπὶ τὴν τροφὴν ἐρχόμενα καὶ οὔτε βίᾳ (αὐτὰ γάρ ἐστι τὰ δι' ἑαυτῶν ὁρμῶντα) οὔτε ἀγνοοῦντα (τὴν γὰρ τροφὴν οὐκ ἀγνοεῖ)· θεωρήσαντα γοῦν τροφὴν ἥδεται καὶ ὡς ἐπὶ πρᾶγμα γνώριμον ὁρμᾷ καὶ ἀποτυγχάνοντα λυπεῖται· ἑκουσίου δὲ γνώμονες ἐπιτυγχάνοντος μὲν ἡδονή, ἀποτυγχάνοντος δὲ λύπη· ἐξ ὧν δῆλον ὡς ἑκούσιον ἔχει τὴν*

5 Arist. eth. Nic. 1111 a 22

5–7 Dam. 38, 26–28 || 9–10 Dam. 38, 28–29

2 *τὸ*[1]] *τοῦ* **A** | *οὗ*] *οὖν* **B** | *τί τὸ πραττόμενον* *β***KFA** Alf. arm. *τὸ τί πράττομεν* **DP** || 4 *ἔτι περὶ τοῦ δι' ἄγνοιαν καὶ τοῦ κατὰ βίαν ἀκουσίου* **P** || 5 *δι'*] *κατ'* **F** | *τοῦ*[3] om. **D**[1] | *τὸ*] *τὸ γὰρ* **K** || 6 *βίᾳ*] *βίας* **F** | *δι'*] *κατ'* **F** || 7 *καὶ*] add. *οὐκ* **A** | *ἀρχὴ* *β***ADP** *αἰτία* **K** *ἀπαρχὴ* **F** | *αὐτοῖς* **K** || 9 *ἑκούσιον*] add. *οὕτως· ἑκούσιόν ἐστι* **K** | *αὐτῷ* *β***FA** arm. *ἑαυτῷ* **KDP** Alf. Dam. || 10 *ζητεῖται δὲ* ***Π*****HKFAD** Alf. arm. *ζητεῖ δὲ* **B** om. **P** || 11 *ἡ*[2] ***Π*****BKFDP** om. **HA** | *δὲ*] *γὰρ* **B** || 12 *ἐν τοῖς* om. **F** || 13 *πέμψις* **A** | *ἡ* ***Π*****BFD** om. **HKAP** | *εἰ* om. **A** | *καὶ τὰ* om. **B** | *μὴ* ***Π*****KADP** *μὲν* **BHF** om. Alf. arm. || 14 *τῷ* *β***FAP** *τὸ* **KD** || 15 *διὰ* *β***FDP** om. **KA** || 16 *μισεῖται*] *ἐπαινεῖται* **B** | *ἡ λύπη* **A** || 17 *αὐτοῖς*[1 et 2]] *ἑαυτοῖς* **K** | *ἦν*] *ἐστι* **B** || 18 *ἁλίσκεσθαι ῥᾳδίως* **A** | *ἠθῶν* **P** || 19 *κατορθοῦται* *β***KFD** *-οῦνται* **AP** | *εἰ*] *εἰ καὶ* **P** | *ζῴων* om. **K** || 20 *ἀλλ'* om. **K** || 21 *αὐτὰ ἑκουσίως* **D** | *οὔτε*] *οὐ* **K** || 22 *δι' αὐτῶν* **K** | *οὔτε ἀγνοοῦντα* om. **A** | *οὔτε δὴ* edd. || 23 *θεωρῆσαν* **A** | *γοῦν*] *γὰρ* **K** | *ὁρμᾷ*] *ὁρᾷ* **B** || 24 *ἑκουσίου*] incip. novum caput *περὶ ἑκουσίου γνώμονες* **B** || 24–25 *ἐπιτυγχάνοντα . . . ἀποτυγχάνοντα* **P**

ἐπιθυμίαν καὶ τὸν θυμόν· καὶ γὰρ ὁ θυμὸς μεθ' ἡδονῆς γίνεται. καὶ ἄλλως, ἐάν τις τὰ διὰ θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν ἑκούσια μὴ λέγῃ, ἀναιρεῖ τὰς ἠθικὰς ἀρετάς· ἐν μεσότητι γὰρ αὗται τῶν παθῶν εἰσιν· εἰ δὲ ἀκούσια τὰ πάθη, ἀκούσιαι καὶ αἱ πράξεις αἱ κατὰ τὰς ἀρετάς· καὶ γὰρ αὗται κατὰ πάθος γίνονται. οὐδεὶς δὲ τὸ κατὰ λογισμὸν καὶ προαίρεσιν καὶ κατ' οἰκείαν ὁρμὴν καὶ ἔφεσιν μετὰ τοῦ γνωρίζειν τὰ καθ' ἕκαστα ἀκούσιον | λέγει, 277 *ἐδείχθη δὲ καὶ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτοῖς· ἑκούσια ἄρα. ἐπειδὴ δὲ πολλαχοῦ τῆς προαιρέσεως ἐμνημονεύσαμεν καὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν, διαληπτέον καὶ περὶ προαιρέσεως.*

Περὶ προαιρέσεως 33

Τί ἄρα ἐστὶν ἡ προαίρεσις; ἆρα τὸ ἑκούσιον, ἐπειδὴ πᾶν τὸ κατὰ προαίρεσιν καὶ ἑκούσιόν ἐστιν; ἀλλ' οὐκ ἀντιστρέφει, ὅπερ ἐγένετο ἄν, εἰ ταὐτὸν ἦν ἑκούσιον καὶ προαίρεσις. νῦν δὲ ἐπὶ πλέον εὑρίσκομεν τὸ ἑκούσιον· πᾶσα μὲν γὰρ προαίρεσις ἑκούσιος, οὐ πᾶν δὲ τὸ ἑκούσιον ἐν προαιρέσει· καὶ γὰρ τὰ παιδία καὶ τὰ ἄλογα ἑκουσίως μὲν ποιεῖ, οὐ | μὴν 278 *καὶ προαιρούμενα, καὶ ὅσα δὲ διὰ θυμὸν πράττομεν μὴ προβουλευσάμενοι, ταῦτα ἑκουσίως μὲν ποιοῦμεν, οὐ μὴν καὶ κατὰ προαίρεσιν. ἀλλὰ καὶ ὁ φίλος ἡμῖν ἐξαίφνης ἐπέστη, ἑκουσίως μὲν ὡς ἥδεσθαι, οὐ μὴν καὶ προῃρημένοις. καὶ ὁ θησαυρὸν ἀπροσδοκήτως εὑρὼν ἑκουσίως μὲν ἑρμαίῳ περιέτυχεν, οὐ προαιρούμενος δέ. ἐκ πάντων οὖν συνάγεται τὸ μὴ ταὐτὸν εἶναι τὸ ἑκούσιον τῇ προαιρέσει. ἆρ' οὖν ὄρεξίς ἐστιν ἡ προαίρεσις; ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο· διαιρεῖται γὰρ ἡ ὄρεξις εἰς τρία, εἰς ἐπιθυμίαν καὶ θυμὸν καὶ βούλησιν. ἀλλ' ὅτι μὲν οὔτε θυμὸς οὔτε ἐπιθυμία ἐστὶν ἡ προαίρεσις, φανερὸν ἐκ τοῦ μὴ εἶναι κοινωνίαν τοῖς ἀνθρώποις πρὸς τὰ*

11 Arist. eth. Nic. 1111 b 6

15–20 Dam. 38, 38–42

2 *τὰ* om. **H** | *ἑκούσια μὴ* **βFDP** Alf. arm. *ἀκούσια* **KA** | *λέγει* **K** | *τὰς* om. **F** || 3 *ἐν* – 4 *ἀρετάς* om. **F** | *γὰρ μεσότητι* **A** (*γὰρ* sl add. **A**[1] vel **A**[2]) || 4 *ἀκούσιαι* **ΠHP** *ἀκούσιοι* **BKAD** | *αἱ*[2] **βADP** om. **K** | *αὐταὶ* **F** Alf. || 5 *παθῶν* **A** | *γίγνωνται* **K** | *τὸ* **βKAD** *τὰ* **F** om. **P** || 7 *δὲ*[1] om. **P** | *ἑαυτοῖς* **K** | *ἑκούσιον* **Π** arm. || 7–8 *τῆς προαιρέσεως πολλαχοῦ* **P** || 11 *τὸ*[1] om. **P** || 12 *ἀλλ' οὐκ ἀντιστρέφει* om. **Π** | *ἀντιστρέφει* **Hγ** *ἀντιτρέφῃ* **B** || 13 *ἑκούσιον*] add. *ἑκούσιον γίνεται καὶ μὴ θελόντων πολλάκις, καὶ κατὰ βίαν ἀρχοντικήν, καὶ διὰ φίλον* (*-ον* in ras., antea *-ων*), *καὶ ἄλλα τινὰ* **B** || 14.15 *ἐκ προαιρέσεως* **B** || 16 *δὲ* **ΠHFDP** *μὲν* **K** om. **BA** | *πράττωμεν* **D** | *προβουλευσάμενοι* **BHKFA** Alf. arm. *βουλευσάμενοι* **ΠDP** || 17 *μὲν* om. **A** | *μὴν*] *μὲν* **F** | *καὶ*[1] **HFADP** arm. om. **ΠBK** Alf. || 18 *καὶ* Dam. *δὲ* **F** edd. om. **α** Alf. arm. || 19 *προῃρημένοις* **Hγ** *προειρημένοις* **B** *προαιρουμένοις* **Π** Dam. | *ἀπροσδ. εὑρὼν* **βKFA** *εὑρ. ἀπρ.* **DP** | *ἑκουσίως* **ΠBKFA** *ἑκουσίῳ* **HDP** || 20 *ἑρμαίῳ* om. **K** | *προαιρουμένως* **Π** || 22 *ἀλλ' οὐδὲ* – p. 116, 4 *προαίρεσις* om. **A** || 23 *οὔτε ἐπιθυμία οὔτε θυμός* **K** | *ἐστιν* post *θυμὸς* pon. **F** || 24 *φανερὸν*] *δῆλον* **F**

ἄλογα κατὰ προαίρεσιν, ἀλλὰ κατ᾽ ἐπιθυμίαν καὶ θυμόν. εἰ γὰρ κατὰ
ταῦτα μὲν κοινωνοῦμεν, κατὰ προαίρεσιν δὲ διαφέρομεν, δῆλον ὡς ἄλλο
279 *μέν τι προαίρεσις, ἄλλο δὲ θυμὸς καὶ ἐπιθυμία· δείκνυσι δὲ καὶ ὁ ἀκρα|τής,*
κρατούμενος μὲν ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας καὶ πράττων κατ᾽ αὐτήν, μὴ μέντοι
κατὰ προαίρεσιν· ἀντιβαίνει γὰρ ἐπ᾽ αὐτοῦ ἡ προαίρεσις τῇ ἐπιθυμίᾳ· εἰ
δὲ ταὐτὸν ἦσαν, οὐκ ἐμάχοντο. καὶ ὁ ἐγκρατὴς δὲ πράττων κατὰ προ-
αίρεσιν οὐ πράττει κατ᾽ ἐπιθυμίαν. ὅτι δὲ οὐδὲ βούλησίς ἐστιν ἡ προαίρε-
σις, δῆλον ἐντεῦθεν· οὐ πᾶσιν οἷς ἁρμόζει τὸ προαιρεῖσθαι, τούτοις
ἁρμόζει καὶ τὸ βούλεσθαι. φαμὲν γὰρ βούλεσθαι ὑγιαίνειν, προαιρεῖσθαι
δὲ ὑγιαίνειν οὐδεὶς ἂν εἴποι, καὶ βούλεσθαι πλουτεῖν, οὐκ ἔτι δὲ καὶ
προαιρεῖσθαι πλουτεῖν λέγεται. ἔτι τὸ μὲν βούλεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν ἀδυ-
νάτων τάττεται, τὸ δὲ προαιρεῖσθαι ἐπὶ μόνων τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν. οὕτω γοῦν
φαμεν· ʽβούλομαι ἀθάνατος γενέσθαιʼ, ʽπροαιροῦμαιʼ δὲ ʽἀθάνατος
γενέσθαιʼ οὔ φαμεν. ἡ μὲν γὰρ βούλησις τοῦ τέλους ἐστίν, ἡ δὲ προ-
αίρεσις τῶν πρὸς τὸ τέλος, κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ἣν ἔχει τὸ βουλητὸν
πρὸς τὸ βουλευτόν· βουλητὸν μὲν γὰρ τὸ τέλος, βουλευτὰ δὲ τὰ πρὸς τὸ
τέλος. ἔτι ταῦτα μόνα προαιρούμεθα, ἃ δι᾽ ἡμῶν οἰόμεθα δύνασθαι
280 *γενέσθαι· βουλό|μεθα δὲ καὶ τὰ μὴ δι᾽ ἡμῶν οἷά τε γενέσθαι, ὡς τὸ*
νικῆσαί τινα στρατηγόν. ὅτι μὲν οὖν οὔτε θυμὸς οὔτε ἐπιθυμία οὔτε
βούλησίς ἐστιν ἡ προαίρεσις, αὐτάρκως ἀποδέδεικται. ὅτι δὲ οὐδὲ δόξα,
δῆλον γίνεται καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἀποδείξεων καὶ δι᾽ ἑτέρων. ἡ γὰρ δόξα
οὐ μόνον τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀιδίων· ἔτι δόξαν μὲν ἀληθῆ λέγομεν
καὶ ψευδῆ, προαίρεσιν δὲ οὐ λέγομεν ἀληθῆ καὶ ψευδῆ· καὶ ἡ μὲν δόξα τῶν
καθ᾽ ὅλου, ἡ δὲ προαίρεσις τῶν καθ᾽ ἕκαστα· περὶ γὰρ τῶν πρακτῶν ἡ
προαίρεσις· ταῦτα δὲ τὰ καθ᾽ ἕκαστα. ἀλλ᾽ οὐδὲ βούλευσίς ἐστιν ἡ προαί-
281 *ρεσις οἷον βουλή· βούλευσις μὲν γάρ ἐστι ζήτησις | περὶ τῶν αὐτῷ πρακ-*

26 Arist. eth. Nic. 1112 a 27; 1113 a 4

8–18 Max. PG 91, 13 C || **21–25** Max. PG 91, 20 C || **26** Mel. 156, 19–20

1 *καὶ θυμὸν* om. **K** || **3** *δὲ*[2] *β***KF** om. **DP** | *ἀκροατής* **H** || **4** *μὲν*] *δὲ* **F** | *κατ᾽ αὐτὴν* **KDP** *ταύτην β***F** Alf. arm. || **5** *κατὰ* **B***γ* Alf. arm. *καὶ κατὰ* ***Π*H** || **6** *καὶ β***FD** om. **KP** || **9** *βούλεσθαι*] add. *μὲν* **F** || **9–10** *προαιρεῖσθαι δὲ ὑγιαίνειν* om. **H** || **10** *καὶ*[2] ***Π*HKFP** om. **BD** || **11** *τὸ μὲν*] *μὲν καὶ τὸ* **D**[pc] | *καὶ ἐπὶ* ***Π*HKDP** Alf. arm. *ἐπὶ* **B** *ἐπὶ μόνων* **F** || **12** *γοῦν β***KF** om. **DP** || **13** *γίγνεσθαι* **F** || **14** *τοῦ τέλους*] *τέλος* **B** || **15** *τῶν*] *τοῦ* **D** || **16** *βουλευτὰ* – **17** *τέλος* om. **B** || **17** *μόνα προαιρούμεθα* **BHKF** Alf. *μόνον πρ.* ***Π*** *πρ. μόνα* **DP** || **17.18** *δύνασθαι γενέσθαι* ***Π*HFP** Alf. *γεν. δύν.* **BD** *γενέσθαι* **K** || **18** *οἷά τε* om. **D**[1] || **19** *οὖν* om. **K** || **20** *οὐδὲ*] *οὔτε* **B** || **21** *αὐτῶν* om. **B** || **22** *ἡμῖν*] add. *ἐστιν* **F** | *ἰδίων* **P** | *ἔτι β* Alf. arm. *ἐστὶν* **DP** *ἐστὶν καὶ* **K** om. **F** | *μὲν* om. **B** || **24** *περὶ* – **25** *καθ᾽ ἕκαστα* om. **K** | *πρακτῶν β***FP** *πρακτικῶν* **D**[1] *πρακτέων* **D**[2] || **25** *τὰ β***FD** om. **P** | *βούλευσίς β***KD**[2] *βούλησίς* **FD**[1]**P** || **26** *οἷον* – p. 101, **2** *προαίρεσις* om. **P** | *οἷον βουλή* om. Alf. arm. | *βούλευσις β***KFD**[2] *βούλησις* **D**[1] | *ζήτησις β***KD** om. **F** | *αὐτῷ πρακτῶν* ***Π*H** *αὐτῶν πρ.* **BKF** *αὐτοπρακτῶν* **D**

τῶν, προαιρετὸν δὲ τὸ ἐκ τῆς βουλῆς προκριθέν· δῆλον οὖν ὅτι ἡ μὲν βούλευσις ἐπὶ τοῖς ἔτι ζητουμένοις, ἡ δὲ προαίρεσις ἐπὶ τοῖς ἤδη προκεκριμένοις. τί μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ἡ προαίρεσις, εἴρηται, τί δὲ ἔστιν, εἴπωμεν. ἔστιν οὖν μικτόν τι ἐκ βουλῆς καὶ κρίσεως καὶ ὀρέξεως, καὶ οὔτε ὄρεξις καθ' ἑαυτὴν οὔτε βουλὴ μόνη, ἀλλ' ἐκ τούτων τι συγκείμενον. ὡς γὰρ λέγομεν τὸ ζῷον ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συγκεῖσθαι, μήτε δὲ σῶμα εἶναι καθ' ἑαυτὸ τὸ ζῷον μήτε ψυχὴν μόνην, ἀλλὰ τὸ συναμφότερον, οὕτω καὶ τὴν προαίρεσιν. ὅτι μὲν οὖν βουλή τίς ἐστι καὶ βούλευσις μετ' ἐπικρίσεως, εἰ καὶ μὴ αὐτοβουλή, φανερὸν καὶ ἐκ τῆς ἐτυμολογίας· προαιρετὸν γάρ ἐστι τὸ ἕτερον πρὸ ἑτέρου αἱρετόν· οὐδεὶς δὲ προκρίνει τι μὴ βουλευσάμενος οὐδὲ αἱρεῖται μὴ κρί|νας. ἐπειδὴ δὲ οὐ πάντα τὰ 282
δόξαντα ἡμῖν εὖ ἔχειν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν προθυμούμεθα, τότε προαίρεσις καὶ προαιρετὸν γίνεται τὸ προκριθὲν ἐκ τῆς βουλῆς, ὅταν προσλάβῃ τὴν ὄρεξιν· ἀναγκαίως οὖν ἡ προαίρεσις περὶ ταὐτά ἐστι περὶ ἃ καὶ ἡ βουλή. συνάγεται δὲ ἐκ τούτων προαίρεσιν εἶναι ὄρεξιν βουλευτικὴν τῶν ἐφ' ἡμῖν ἢ βούλευσιν ὀρεκτικὴν τῶν ἐφ' ἡμῖν· τοῦ γὰρ προκριθέντος ἐκ τῆς βουλῆς ἐφιέμεθα προαιρούμενοι. ἐπειδὴ δὲ τὴν προαίρεσιν ἔφαμεν περὶ ταὐτὰ εἶναι, περὶ ἃ καὶ ἡ βουλή, διασαφήσωμεν, περὶ τίνα καταγίνεται ἡ βουλὴ καὶ περὶ τίνων βουλευόμεθα. |

34

Περὶ τίνων βουλευόμεθα 283

Πρὶν εἰπεῖν περὶ τίνων βουλευόμεθα, βέλτιον διορίσαι, τίνι διαφέρει βουλὴ ζητήσεως. οὐ γὰρ ταὐτόν ἐστι βουλὴ καὶ ζήτησις, εἰ καὶ ὁ βουλευόμενος ζητῶν τι βουλεύεται, ἀλλὰ πολὺ διαφέρει· ζητοῦμεν γὰρ εἰ μείζων ἐστὶ τῆς γῆς ὁ ἥλιος, οὐδεὶς δὲ λέγει· 'βουλεύομαι εἰ μείζων ἐστὶ τῆς γῆς

14 Arist. eth. Nic. 1113 a 2ss.

4 Mel. 156, 24–26 || 8–17 ps.-Dam. Barl. II 131 || 10–14 Mel. 156, 26–29 || 15–16 Max. PG 91, 277 C; Mel. 30, 13–14 || 15–17 ps.-Dam. Barl. II 131

1 *βουλῆς* **βK** *βουλεύσεως* **FD²** *βουλήσεως* **D¹** | *προκριθέν* **ΠHK** Alf. arm. *κριθέν* **BFD** | *ὅτι*] *ἔστιν* **B** || 2 *βούλευσις* **ΠHKFD²** *βούλησις* **BD¹** | *ἔτι ζητουμένοις* **βK** Alf. arm. *ἐπιζητουμένοις* **FD** || 4 *εἴπομεν* **P** || 5 *ἑαυτὴν*] add. *οὔτε κρίσις* **D** Alf., prob. Matth. | *τι* **βKF** Alf. arm. om. **DP** *τὸ* edd. || 6 *δὲ* om. **D¹** || 7 *τὸ* om. **B** | *ψυχὴν μόνην* **ΠHKFD** *ψυχὴ μόνη* **B** *ψυχὴν μόνον* **P** || 8 *βούλησις* **D¹** || 9 *μὴ*] add. *καὶ* **H** | *αὐτοβουλὴ* **DP** *αὐτὸ βουλὴ* **βKF** | *καὶ ἐκ τῆς ἑτοιμολογίας φανερόν* **F** || 10 *ἕτερον*] *αἱρετὸν* **P** | *πρὸ*] *τοῦ* **P** | *δὲ*] add. *τί* **P** || 11 *προβουλευσάμενος* **K** | *τὰ* om. **H** || 12 *ἔχει* **K** | *ἀγαγεῖν* **ΠBF** *ἄγειν* **H** *προαγαγεῖν* **KDP** | *θυμούμεθα* **K** | *τότε*] add. *γὰρ* **Π** || 14 *ἀναγκαίως* in ras. et *οὖν* om. **Π** | *ἃ*] *ὧν* **B** || 15 *δὲ* – 16 *ἡμῖν¹* om. **B** || 16 *ἢ* – *ἡμῖν* **ΠHFP** Alf. arm. *τῶν ἐφ' ἡμῖν* **B** om. **KD** || 17 *τὴν* – 18 *τίνα* om. **B** || 18 *ταὐτὰ* **ΠH** Alf. *ταῦτα γ* arm. | *διασαφήσωμεν* **ΠHKF** *-σομεν* **DP** || 21 *καὶ πρὶν* **D** || 22 post *βουλὴ* nonnulla erasa **D** || 24 *βουλεύομαι* **βF** *βουλεύσομαι* **K** *βουλευόμεθα* **DP** arm.

ὁ ἥλιος'. ἔστι γὰρ ἡ ζήτησις γένος τῆς βουλῆς. καὶ γὰρ ἐπὶ πλέον λέγεται· πᾶσα μὲν γὰρ βουλὴ ζήτησίς τίς ἐστιν, οὐ πᾶσα δὲ ζήτησις βουλή.
284 *δέδεικται δὲ | τοῦτο. τὸ δὲ σκέπτεσθαι ποτὲ μὲν ἐπὶ τοῦ βουλεύεσθαι λέγομεν, ὡς 'σκέπτομαι εἰ δεῖ πλεῦσαι', ποτὲ δὲ ἐπὶ τοῦ κατανοεῖν, ὡς 'σκέπτομαι τὰ μαθήματα', οὐ 'βουλεύομαι τὰ μαθήματα'. ταρασσόμεθα δὲ πολλάκις ἀδιακρίτως ἀκούοντες τῶν ὀνομάτων, νομίζοντες ταὐτὸν τὸ μὴ ταὐτόν. τῆς οὖν διαφορᾶς τούτων φανερᾶς γενομένης ῥητέον λοιπὸν περὶ τίνων βουλευόμεθα. βουλευόμεθα οὖν περὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν καὶ δι' ἡμῶν δυναμένων γενέσθαι καὶ ἄδηλον ἐχόντων τὸ τέλος, τουτέστι δυναμένων καὶ οὕτω καὶ ἄλλως γενέσθαι. τὸ μὲν οὖν 'ἐφ' ἡμῖν' εἴρηται, ἐπειδὴ περὶ τῶν πρακτῶν μόνον βουλευόμεθα (ταῦτα γὰρ ἐφ' ἡμῖν)· οὐ γὰρ περὶ τῆς θεωρητικῆς καλουμένης φιλοσοφίας βουλευόμεθα, οὔτε γὰρ περὶ θεοῦ οὔτε περὶ τῶν ἐξ ἀνάγκης γινομένων (ἐξ ἀνάγκης δὲ λέγω τὰ ἀεὶ ὡσαύτως γινόμενα, οἷον τοῦ κύκλου τοῦ ἐνιαυτοῦ) οὔτε περὶ τῶν οὐκ ἀεὶ μὲν*
285 *ὄντων, ἀεὶ δὲ ὁμοίως γινομένων (οἷον δύσεως καὶ ἀνατο|λῆς ἡλίου), οὔτε περὶ τῶν φύσει μέν, οὐκ ἀεὶ δὲ ὁμοίως γινομένων, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον (οἷον περὶ τοῦ πολιοῦσθαι τὸν ἑξηκοντούτην ἢ γενειάσκειν τὸν εἰκοσαετῆ), ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν φύσει μέν, ἄλλοτε δὲ ἄλλως ἀορίστως γινομένων (οἷον περὶ ὄμβρων ἢ αὐχμῶν ἢ χαλάζης), ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν ἀπὸ τύχης γίνεσθαι λεγομένων, ἅπερ ἐστὶ τῶν ἐπ' ἔλαττον ἐνδεχομένων. διὰ ταῦτα μὲν οὖν τὸ 'ἐφ' ἡμῖν' εἴρηται, τὸ δὲ 'δι' ἡμῶν', ἐπειδήπερ οὐ περὶ πάντων ἀνθρώπων οὐδὲ περὶ παντὸς πράγματος βουλευόμεθα, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν μόνον καὶ δι' ἡμῶν γινομένων. οὐ γὰρ βουλευόμεθα, πῶς οἱ πολέμιοι ἢ οἱ μακρὰν ἡμῶν ἀπῳκισμένοι καλῶς πολιτεύοιντο (καίτοι*
286 *τοῦτο παρ' ἐκείνοις βουλευτόν ἐστιν), | ἀλλ' οὐδὲ περὶ πάντων τῶν δι' ἡμῶν γινομένων καὶ ἐφ' ἡμῖν ὄντων βουλευόμεθα, ἀλλὰ δεῖ προσκεῖσθαι καὶ*

8–20 Max. PG 91, 16 D

1 *ἡ* om. **P** || 2 *τίς* **FD** om. *β***KP** Alf. arm. | *δὲ* om. **K** || 3 *τοῦ*] *τὸ* **D** || 5 *οὐ — μαθήματα* ***Π*HFD** om. **BKP** Alf. arm. || 6 *ἀκούοντες ἀδιακρίτως* **F** | *τῶν* om. **K** || 7 *γινομένης* **F** || 8 *βουλευώμεθα*¹ **B** | *ἐφ'*] *ἐν* **B** || 9 *γενέσθαι — δυναμένων* redupl. **D**¹ | *γίνεσθαι* **F** | *τὸ* om. **B** || 10 *καὶ* om. **D**¹ | *γίνεσθαι* **F** || 11 *πρακτῶν β***KF** *πρακτέων* **DP** | *μόνον **Π** γ* *μόνων* **BH** | *περὶ*] *ἐπὶ* **B** || 12 *θεωρητικῆς*] *λογικῆς* **K** | *καλουμένης β* *λεγομένης γ* || 14 *τοῦ*¹ *— ἐνιαυτοῦ*] *τοὺς κύκλους τῶν ἐνιαυτῶν* **K** | *οὐκ* om. **D** arm. || 14.15 *μὲν ὄντων* **BDP** Alf. Max. *μενόντων* ***Π*HKF** arm. || 15 *ὁμοίως* ***Π*BFDP** Alf. arm. *ὁμοίων* **H** *ὡς αὔτως* **K** | *οὐδὲ* **K** || 16 *τὸ* om. **K** || 17 *περὶ τοῦ*] *τὸ* **F** | *τὸν*¹] *τὸ* **B** | *ἑξηκονταέτη* **F** | *εἰκοσαετῆ* ***Π*H** *-έτη* **FDP** *-έτην* **K** *-ετέ* **B** || 20 *τῶν*] *τὸ* **K** || 22 *ἀνθρώπων* om. **P** | *ἀλλὰ — 23 γινομένων γ* ar. om. *β* Alf. arm. ge. || 23 *μόνον* **KFP** *μόνων* **D** | *καὶ δι' ἡμῶν* **DP** om. **KF** | *οὐ*] *οὐδὲ* **B** || 24 *πολέμιοι* edd. *πόλεμοι α* Alf. arm. | *ἢ* **BFP** *ἢ εἰ* ***Π*HKD** || 26 *ὄντων* om. **P** | *ἀλλὰ*] *διὸ **Π*** | *δεῖ προσκεῖσθαι* **HKFD** Alf. arm. *δὴ προσκεῖσθαι* **P** *δὴ πρόσκειται* ***Π*B**

*τὸ ʽἄδηλον ἐχόντων τὸ τέλος᾽· ἐὰν γὰρ ᾖ φανερὸν καὶ ὁμολογούμενον, οὐκ-
έτι βουλευόμεθα. οὐδὲ γὰρ περὶ τῶν κατ᾽ ἐπιστήμην ἢ τέχνην ἔργων ἢ
πράξεων ἡ βουλή· ὡρισμένοι γὰρ τούτων οἱ λόγοι πλὴν ὀλίγων τεχνῶν
τῶν καλουμένων στοχαστικῶν, οἷον ἰατρικῆς καὶ γυμναστικῆς καὶ κυβερνη-
τικῆς. οὐ περὶ τούτων γὰρ βουλευόμεθα μόνον, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν
μὲν καὶ δι᾽ ἡμῶν, ἄδηλον δὲ τὸ τέλος ἐχόντων καὶ δυναμένων καὶ οὕτω καὶ
ἄλλως πραχθῆναι. ἐδείχθη δὲ ὡς οὐδὲ περὶ τοῦ τέλους, ἀλλὰ περὶ τῶν
πρὸς τὸ τέλος ἡ βουλή· βουλευόμεθα γὰρ οὐ πλουτῆσαι, ἀλλ᾽ ὅπως καὶ
δι᾽ ὧν πλουτήσωμεν. συνελόντι δὲ εἰπεῖν περὶ τούτων μόνον βουλευόμεθα
περὶ τῶν ἐπίσης ἐνδεχομένων. | καὶ περὶ τούτου δεῖ διαλαβεῖν, ἵνα μηδὲν* 287
*ἐλλείπῃ τῷ λόγῳ πρὸς σαφήνειαν. δυνάμεις λέγονται, καθ᾽ ἃς δυνάμεθά τι
ποιεῖν. παντὸς γάρ, οὗ ποιοῦμεν, δύναμιν ἔχομεν· ὧν δὲ δύναμιν οὐκ
ἔχομεν, τούτων οὐδὲ τὰς πράξεις· ἔχεται οὖν ἡ μὲν πρᾶξις δυνάμεως, ἡ δὲ
δύναμις οὐσίας· ἥ τε γὰρ πρᾶξις ἀπὸ δυνάμεως καὶ ἡ δύναμις ἀπὸ τῆς
οὐσίας καὶ ἐν οὐσίᾳ. τρία οὖν ταῦτά ἐστιν, ὡς ἔφαμεν, ἀλλήλων ἐχόμενα,
δυνάμενον δύναμις δυνατόν· δυνάμενον μὲν ἡ οὐσία, δύναμις δὲ ἀφ᾽ ἧς
ἔχομεν τὸ δύνασθαι, δυνατὸν δὲ τὸ κατὰ δύναμιν πεφυκὸς γίνεσθαι. τῶν
δὲ δυνατῶν τὰ μέν ἐστιν ἀναγκαῖα, τὰ δὲ ἐνδεχόμενα. ἀναγκαῖα μέν,
ἅπερ ἀδύνατον κωλυθῆναι ἢ ὧν καὶ τὸ ἀντικείμενον ἀδύνατόν ἐστιν,
ἐνδεχόμενον δὲ τὸ δυνάμενον κωλυθῆναι ἢ ὧν καὶ τὸ ἀντικείμενον δυνα-
τόν. οἷον ἀναγκαῖόν ἐστιν ἀναπνεῖν ἄνθρωπον ζῶντα· τούτου καὶ τὸ
ἀντικείμενον ἀδύνατόν ἐστι, τὸ μὴ ἀναπνεῖν ζῶντα. ἐνδεχόμενον δὲ τὸ
σή|μερον ὄμβρον γενέσθαι· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ δυνατόν, τὸ μὴ* 288

11 [Plut.] de fato 6 (p. 474, 4ss.) || **15** Arist. eth. Nic. 1139 a 31; [Plut.] de fato 6 (p. 474, 10ss.); Alex. de fato p. 174, 28; 176, 13; 178, 28; Calcid. 155 (p. 189, 13)

7–10 cf. ps.-Dam. Barl. II 131 (996, 27)

1 *τὸ ἄδηλον* **ΠHFD** *τῶν ἀδήλων* **K** *τῶν ἄδηλον* **B** *ἄδηλον* **P** | *τὸ*² om. **F** || **2** *οὐδὲ* **DP** *οὔτε* **βKF** | *τῶν*] *τῆς τῶν* **H** | *τεχνῶν* **B** || **3** *οἱ τούτων λόγοι* **K** || **4** *στοχαστικῶν* **βKF** Alf. arm. *σχολαστικῶν* **DP** || **5** *οὐ* **Π**^ac^**BHKFP** om. **Π**^pc^**D** | *μόνον* **βKF** *μόνων* **DP** || **6** *μὲν* om. **B** || **7** *πραχθῆναι* **βKF** Alf. arm. *προαχθῆναι* **DP** | *οὐδὲ* **ΠHD** *οὐ* **KFP** om. **B** | *περὶ*² om. **K** || **8** *πρὸς τὸ τέλος*] *πρὸ τέλους* **B** || **9** *πλουτήσωμεν* **ΠKFP** *-σομεν* **BHD** | *μόνον* **ΠBK** *μόνων* **HFDP** || **10** *καὶ* **βDP** Alf. arm. *χρὴ δὲ καὶ* **KF** | *δεῖ* **βD** om. **KFP** || **11** *δυνάμεις*] add. *δὲ* **Π** Alf. | *τι* om. **D** || **12** *ὧν*] *ἂν* **B** || **12–13** *οὐ δύναμιν ἔχομεν* **K** || **13** *ἔχωμεν* **B** | *οὔτε* **P** | *τὰς – μὲν* om. **B** || **14** *τῆς* om. **F** || **15** *ὡς*] *οἷς* **F** || **17** *κατὰ δύναμιν πεφυκὸς* **βKF** *π. κ. δ.* **DP** | *γίνεσθαι* **BHFDP** *γενέσθαι* **ΠK** || **19** *ὧν καὶ* **βKF** *ὧνπερ* **D** *ὧν οὐ* **P** | *ἀδύνατόν*] *δυνατόν* **P** | *ἐστιν* **βFD** om. **KP** || **20** *ἐνδεχόμενον – δυνατόν* **βKD** Alf. arm. om. **FP** | *ἐνδεχόμενον* **βD** *-μενα* **K** | *τὸ δυνάμενον* **βD** *τὰ δυνάμενα* **K** | *ὧν* **βK** *οὗ* **D** arm. || **21** *τὸν ἄνθρωπον* **D**¹ | *τοῦτο* **B** | *καὶ* **βD** arm. om. **KFP** Alf. | *τὸ* **H***γ* om. **ΠB** || **22** *ἀδύνατόν ἐστι* **ΠFDP** *ἐστιν ἀδ.* **BK** *δυνατόν ἐστι* **H** || **23** *αὐτὸ* **K** | *τὸ*²] *καὶ τὸ* **B**

γενέσθαι σήμερον ὄμβρον. πάλιν δὲ τῶν ἐνδεχομένων τὰ μὲν ὡς ἐπὶ πολὺ λέγεται, τὰ δὲ ὡς ἐπ' ἔλαττον, τὰ δὲ ὡς ἐπίσης· ἐπὶ πολὺ μὲν ὡς τὸν ἑξηκοντούτην πολιοῦσθαι, ἐπ' ἔλαττον δὲ ὥς τινα ἑξηκοντούτην μὴ πολιοῦσθαι, ἐπίσης δὲ τὸ περιπατῆσαι καὶ μὴ περιπατῆσαι καὶ ἁπλῶς πρᾶξαί τι καὶ μὴ πρᾶξαι· περὶ τούτων οὖν τῶν ἐπίσης ἐνδεχομένων μόνον βουλευόμεθα. ἔστι δὲ ἐπίσης ἐνδεχόμενον ὃ αὐτό τε δυνάμεθα καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ· εἰ γὰρ μὴ ἀμφότερα ἐδυνάμεθα, αὐτό τε καὶ τὸ ἀντικείμενον, οὐκ ἂν ἐβουλευόμεθα· οὔτε γὰρ περὶ τῶν ὁμολογουμένων οὔτε περὶ τῶν ἀδυνάτων τις βουλεύεται. εἰ δὲ τὸ ἕτερον μόνον τῶν ἀντικειμένων ἐδυνάμεθα, τοῦτο μὲν ἦν ὁμολογούμενον καὶ οὐδαμῶς ἀμφίβολον· τὸ δὲ ἀντικείμενον ἀδύνατον. |

35
289 *Περὶ εἱμαρμένης*

Οἱ τῇ περιφορᾷ τῶν ἄστρων τὴν αἰτίαν τῶν γινομένων πάντων ἐπιγράφοντες οὐ μόνον ταῖς κοιναῖς ἐννοίαις ἀπομάχονται, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν πολιτείαν ἄχρηστον ἀποφαίνουσιν· ἄτοποι μὲν γὰρ οἱ νόμοι, περιττὰ δὲ τὰ δικαστήρια κολάζοντα τοὺς μηδὲν αἰτίους, παράλογοι δὲ οἱ ψόγοι καὶ οἱ ἔπαινοι, ἀνόνητοι δὲ καὶ αἱ εὐχαί, πάντων καθ' εἱμαρμένην γινομένων· ἐξορίζεται δὲ καὶ πρόνοια μετὰ τῆς εὐσεβείας πρὸς τῷ καὶ τὸν ἄνθρωπον ὄργανον μόνον εὑρίσκεσθαι τῆς ἄνωθεν περιφορᾶς· ὑπὸ ταύτης γὰρ
290 *κινεῖσθαι πρὸς* | *τὰς πράξεις οὐ μόνον τὰ μέρη τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς διανοήματα. καὶ ὅλως οἱ ταῦτα λέγοντες τὸ ἐφ' ἡμῖν συναναιροῦσι καὶ τὴν τοῦ ἐνδεχομένου φύσιν, καὶ οὕτως οὐδὲν ἄλλο ἢ τῷ παντὶ λυμαίνονται. ἄδικοι δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀστέρες τοὺς μὲν μοιχούς, τοὺς δὲ φονέας ἀπεργαζόμενοι, καὶ πρό γε τούτων ὁ δημιουργὸς αὐτῶν θεὸς τὴν αἰτίαν ἀποφέρεται, εἰ τοιαῦτα κατεσκεύασεν, ἃ τῶν κακῶν ἡμῖν τὴν*

18 Calcid. 160 (p. 193, 15ss.); Basil. hexaem. VI 7 (p. 356ss.); Orig. contra Cels. IV 67 (p. 337, 6ss.); Alex. de fato p. 190

23–p. 105, 1 Glyc. PG 128, 225 B

1 *τῶν ἐνδεχομένων* edd. *τοῦ -μένου* **α** Alf. arm. || 1–2 *τὸ μὲν . . . τὸ δὲ . . . τὰ δὲ* **P** || 2 *τὸν* om. **B** || 3 *ἑξηκοντούτην*[1] **P** *-ταέτη* **FD** *-ταετῆ* **ΠH** *-ταέτην* **K** *-τάτην* **B** | *ἐπ' ἔλαττον* – 4 *πολιοῦσθαι* om. **F** | *ἑξηκοντούτην*[2] **ΠKDP** *-ταετῆ* **BH** || 5 *μόνον* **BF** *μόνων* **ΠH** om. **KDP** Alf. || 6 *ἐνδεχόμενα* **K** || 7 *ἐδυνάμεθα* **βKF** *δυνάμεθα* **DP** || 9 *τι* **B** | *μόνον* post *ἀντικειμένων* pon. **F** || 10 *ἐδυνάμεθα, τοῦτο μὲν* om. **D**[1] | *μὲν* **βD**[2]**P** Alf. *δὲ* **K** *μόνον* **F** || 14 *τῇ κοινῇ ἐννοίᾳ μάχονται* **B** || 16 *τοὺς*] add. *εἰς* **D** | *δὲ*] *δὲ καὶ* **K** | *οἱ* om. **P** || 17 *οἱ* om. **P** | *ἀνόνητοι* **ΠHKFP** arm. *ἀνόητοι* **BD** | *αἱ* om. **P** || 18 *τῷ* **ΠHFDP** *τὸ* **BK** || 19 *ὄργανον μόνον* **ΠHKD** arm. *μόνον ὄργ.* **B** *ὄργανον* **F** || 20 *πράξεις*] add. *φασίν* **K** | *μέρη*] *μέλλῃ* **D** om. arm. || 21 *τὸ* **ΠHF** arm. *τῷ* **BKDP** | *συναναιροῦσι* **ΠHKDP** *συναιροῦσι* **B** *ἀναναιροῦσι* **F** || 22 *τῷ* om. **F** || 25 *αἰτίαν*] add. *αὐτῶν* **H** | *ἐπιφέρεται* **F** | *εἰ*] *ἢ* **B**

ἐπιφορὰν ἐξ ἀνάγκης ἐπιτίθησιν, ὡς μὴ μόνον ἐπὶ τῆς πολιτείας ἵστασθαι τὴν τούτων ἀτοπίαν, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγίστων κακῶν αἴτιον ἀποφαίνειν τὸν θεὸν πρὸς τῷ καὶ ἀδύνατον ἀποδείκνυσθαι τὴν ὑπόθεσιν αὐτῶν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐδὲ ἀκούειν ἀναγκαῖον πρόδηλον ἔχοντα τὴν βλασφημίαν καὶ τὴν ἀτοπίαν.

Οἱ δὲ λέγοντες ὅτι | καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ τὸ καθ' εἱμαρμένην σῴζεται 291
(ἑκάστῳ γὰρ τῶν γινομένων δεδόσθαι τι καθ' εἱμαρμένην, ὡς τῷ ὕδατι τὸ ψύχειν καὶ ἑκάστῳ τῶν φυτῶν τὸ τοιόνδε καρπὸν φέρειν καὶ τῷ λίθῳ τὸ κατωφερὲς καὶ τῷ πυρὶ τὸ ἀνωφερές, οὕτω καὶ τῷ ζῴῳ τὸ συγκατατίθεσθαι καὶ ὁρμᾶν, ὅταν δὲ ταύτῃ τῇ ὁρμῇ μηδὲν ἀντιπέσῃ τῶν ἔξωθεν καὶ καθ' εἱμαρμένην, τότε τὸ περιπατεῖν τέλεον ἐφ' ἡμῖν εἶναι καὶ πάντως περιπατήσομεν) — οἱ ταῦτα λέγοντες (εἰσὶ δὲ τῶν Στωικῶν Χρύσιππός τε καὶ Φιλοπάτωρ καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ λαμπροί) οὐδὲν ἕτερον ἀποδεικνύουσιν ἢ | πάντα καθ' εἱμαρμένην γίνεσθαι· εἰ γὰρ καὶ τὰς ὁρμὰς παρὰ 292
τῆς εἱμαρμένης φασὶν ἡμῖν δεδόσθαι καὶ ταύτας ποτὲ μὲν ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης ἐμποδίζεσθαι, ποτὲ δὲ μή, δῆλον ὡς πάντα καθ' εἱμαρμένην γίνεται καὶ τὰ δοκοῦντα ἐφ' ἡμῖν εἶναι. καὶ πάλιν τοῖς αὐτοῖς λόγοις χρησόμεθα πρὸς αὐτοὺς δεικνύντες τῆς δόξης τὴν ἀτοπίαν. εἰ γὰρ τῶν αὐτῶν αἰτίων περιεστηκότων, ὥς φασιν αὐτοί, πᾶσα ἀνάγκη τὰ αὐτὰ γίνεσθαι, καὶ οὐχ οἷόν τε ποτὲ μὲν οὕτω, ποτὲ δὲ ἄλλως γενέσθαι διὰ τὸ ἐξ αἰῶνος οὕτως ἀποκεκληρῶσθαι ταῦτα, ἀνάγκη καὶ τὴν ὁρμὴν τὴν τοῦ ζῴου πάντῃ καὶ πάντως τῶν αὐτῶν αἰτίων περιεστηκότων οὕτω γενέσθαι· |
εἰ δὲ καὶ ἡ ὁρμὴ ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖ, ποῦ λοιπὸν τὸ ἐφ' ἡμῖν; 293
ἐλεύθερον γὰρ εἶναι δεῖ τὸ ἐφ' ἡμῖν· ἦν δ' ἂν ἐλεύθερον, εἰ τῶν αὐτῶν

6 SVF II 991; Gal. de cognosc. an. morb. 7 (p. 531 s.); cf. et. SVF II 1000; Gell. noct. Att. VII 2

2 *τῶν μεγίστων*] *τὸ τούτων μέγιστον τῶν* **K** | *ἀποφαίνειν* **ΠHKF** arm. *-φαίνουσι* **B** *-φαίνεσθαι* **DP** || 3 *τῷ* **ΠHP** *τὸ* **BKFD** | *ὑπόθεσιν*] *ἐνέργειαν* **F** || 4 *οὐδὲ* **D**^{1} *οὔτε* **BHKFD**^{2}**P** *ὁ τῶν* **Π**^{pc} | *ἀναγκαῖον* **Π**^{ac}**BH** arm. *-αίων* **Π**^{pc} *ἀνασχετέον* **F** *ἀνάσχοιντο* **K** *ἀνασχετέον ἢ ἀναγκαῖον* **D** *ἀνασχετέον ἀναγκαῖον* **P** | *ἐχόντων* **K** || 6 *ὅτι* om. **P** | *σῴζεται* **βKF** arm. *γίνεται* **DP** || 7 *γινομένων* **ΠKFP** *γεν-* **BHD** | *δίδοσθαι* **P** | *ὡς*] add. *γὰρ* **K** || 9 *καὶ τῷ*^{1} — *ἀνωφερές* om. **K** | *τὸ*^{2} **ΠBFDP** *τὸν* **H** | *τῷ*^{2}] *τὸ* **D**^{1} || 11 *καὶ*^{1} om. **B** || 11–12 *καὶ πάντως περιπατήσομεν* om. **K** || 12 *περιπατήσομεν* **Π**^{pc}**HFDP** *-σωμεν* **Π**^{ac}**B** | *εἰσὶ δὲ τῶν στωϊκῶν οἱ ταῦτα λέγοντες* **K** || 13 *οὐδὲν* **ΠHFDP** arm. *καὶ οὐ.* **B** *οἱ οὐ.* **K** || 15 *φασὶν ἡμῖν δεδόσθαι* **βFP** *φησὶν ἡ. δ.* **D** *ἡ. δ. φησὶν* **K** | *ἀπὸ*] *παρὰ* **P**^{t} || 17 *καὶ*^{1}] add. *αὐτὰ* **K** | *πάλιν* **H***γ* *πάλιν δὲ* **ΠB** || 18 *χρησώμεθα* **H** | *ἀτοπίαν*] *αἰτίαν* **D**^{1} || 19 *φησιν* **P** | *τὰ αὐτὰ* **βDP** arm. *ταῦτα* **KF** || 20 *γίνεσθαι*] *γενέσθαι* **K** | *καὶ οὐχ* — *γενέσθαι* om. **F** || 21 *ταῦτα* **βK** *αὐτὰ* **FDP** arm. | *τὴν*^{1}] *τῶν* **B** || 22 *αἰτίων* om. **F** | *γίνεσθαι* **F** || 23 *εἰ*] *ἡ* **K** | *ἡ* om. **B** || 24 *ἦν*] *εἴη* **K**

περιεστηκότων ἐφ' ἡμῖν ἦν τὸ ποτὲ μὲν ὁρμᾶν, ποτὲ δὲ μὴ ὁρμᾶν. εἰ δὲ ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖ καὶ τὸ ὁρμᾶν, δῆλον ὡς καθ' εἱμαρμένην καὶ τὰ τῆς ὁρμῆς γενήσεται, εἰ καὶ ὑφ' ἡμῶν γίνεται καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν φύσιν καὶ ὁρμὴν καὶ κρίσιν. εἰ γὰρ οἷόν τε ἦν αὐτὴν καὶ μὴ γενέσθαι, ψευδὴς ἂν ἦν ἡ πρότασις ἡ λέγουσα ὅτι τῶν αὐτῶν περιεστηκότων αἰτίων ἀνάγκη τὰ αὐτὰ ἕπεσθαι. οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀλόγοις καὶ τοῖς ἀψύχοις εὑρεθήσεται· εἰ γὰρ τὴν ὁρμὴν ἐφ' ἡμῖν τάττουσιν, ὅτι φύσει ταύτην ἔχομεν, τί κωλύει καὶ ἐπὶ τῷ πυρὶ λέγειν εἶναι τὸ καίειν, ἐπειδὴ φύσει καίει τὸ πῦρ, ὥς που καὶ παρεμφαίνειν ἔοικεν ὁ Φιλοπάτωρ ἐν τῷ περὶ εἱμαρμένης; οὐκ ἄρα τὸ δι' ἡμῶν ὑπὸ τῆς εἱμαρμένης γινόμενον ἐφ' ἡμῖν
294 *ἐστι· τῷ γὰρ αὐτῷ λόγῳ καὶ ἐπὶ λύρᾳ καὶ | αὐλοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ὀργάνοις καὶ πᾶσιν ἀλόγοις τε καὶ ἀψύχοις ἔσται τι, ὅταν τινὲς δι' αὐτῶν ἐνεργῶσι· τοῦτο δὲ ἄτοπον.*

36 *Περὶ τῆς διὰ τῶν ἄστρων εἱμαρμένης*

Πρὸς δὲ τοὺς σοφοὺς τῶν Αἰγυπτίων λέγοντας ἀληθεύεσθαι μὲν τὴν διὰ τῶν ἄστρων εἱμαρμένην, τρέπεσθαι δὲ αὐτὴν εὐχαῖς καὶ ἀποτροπιασμοῖς (εἶναι γάρ τινας καὶ τούτων αὐτῶν τῶν ἀστέρων θεραπείας τὰς ἐκμειλισσομένας αὐτοὺς καὶ ἄλλας τινὰς ὑπερκειμένας δυνάμεις τὰς
295 *τρέπειν αὐτοὺς δυναμένας, καὶ διὰ τοῦτο τὰς εὐχὰς καὶ | τὰς θεραπείας τῶν θεῶν καὶ τοὺς ἀποτροπιασμοὺς ἐπινενοῆσθαι) ἐροῦμεν ὅτι τῶν ἐνδεχομένων καὶ οὐχὶ τῶν ἀναγκαίων ποιοῦσι τὴν εἱμαρμένην· τὸ δὲ ἐνδεχόμενον ἀόριστον· τὸ δὲ ἀόριστον ἄγνωστον. ἀναιρεῖται οὖν διὰ τούτου πᾶσα μὲν μαντεία, μάλιστα δὲ ἡ τῶν καλουμένων γενεθλιαλόγων, ἣν αὐτοὶ πρὸ τῶν ἄλλων πρεσβεύουσιν ὡς ἰσχυρόν τι καὶ ἀληθὲς πρᾶγμα. ἐὰν δὲ λέγωσιν ὅτι τὰ τῶν σχημάτων ἀποτελέσματα πρόδηλα καὶ τοῖς ἐπιστήμοσι γνωρίζεται, ὅταν δὲ τὸ σχῆμα μὴ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν ἀποβαίνῃ, θεὸς ἐκώλυσεν, ἐροῦμεν ὡς καὶ τοῦτο ἄτοπον, πρῶτον ὅτι τὴν εὐχὴν μόνην ἐφ' ἡμῖν τίθενται καὶ τὴν θεραπείαν τῶν θεῶν, ἄλλο δὲ οὐδέν· εἶτα διαμφισβητήσωμεν πρὸς αὐτούς, πῶς τῶν ἄλλων πασῶν*

1 *τὸ* om. **B** | *μὲν* ***Π*KF** om. **BHDP** | *ὁρμᾶν*² om. **F** | *δὲ*²] add. *καὶ* **B** || 2 *τὸ ὁρμᾶν*] *μὴ τὸ μὴ ὁρμᾶν καὶ ὁρμᾶν* **K** | *τὰ*] *τὸ* **P** || 3 *καὶ*² om. **B** | *ὑμετέραν* **P** || 4 *ἦν* ***β*FD²P** *εἶναι* **K** om. **D¹** || 5 *ψεῦδος* **P** || 6 *τὰ αὐτὰ*] *ταῦτα* **K** | *καὶ ἐπὶ* **HFD**^pc arm. *καὶ* ***Π*BKP** || 7 *εὑρεθήσεται*] add. *ὂν* **D** || 8 *καὶ* ***Π*BKDP** om. **HF** || 9 *καίει*] *καὶ εἰ καίει* **B** || 10 *ὑπὸ*] *ἐπὶ* **B** | *γινόμενον*] *λεγόμενον* **P**^t || 11 *αὐλοῖς*] *ἄλλοις* **P** || 12 *πᾶσι τοῖς ἀλόγοις* **K** | *τε* om. **F** | *δι' αὐτῶν ἐνεργῶσι* ***Π*^pcBKF** *δι' α. ἐνεργοῦσι* ***Π*^ac** arm. *δι' ἑαυτῶν ἐνεργῶσι* **H** *ἐνεργῶσι δι' α.* **DP** || 14 *τῶν* om. **B** || 18 *αὐτοὺς* ***Π*HF** *αὐτὴν* **BKDP** || 20 *ἐπινοεῖσθαι* **B** || 21 *δὲ* om. ***Π*** || 22 *ἀόριστον*¹ om. **H** | *ἀνήιρηται* ***Π*** | *οὖν*] *μὲν* **K** || 23 *τούτων* **F** | *δὲ*] add. *καὶ* **F** || 24 *τι*] *τε* **P** || 25 *καὶ* ***β*KF** arm. *καὶ ἐν* **D** *ὅτι καὶ* **P** || 27 *ἀποβαίνει* **K** || 28 *τὴν* om. ***Π*** || 29 *διαμφισβητήσωμεν* ***β*KF** *-σομεν* **DP**

τῶν ἀνθρωπίνων | πράξεών τε καὶ προαιρέσεων ἐν τῇ ποιᾷ σχέσει τῶν 296
ἄστρων κειμένων τὸ τῆς εὐχῆς μόνης ἐφ' ἡμῖν ἐστιν· ἄπορον γάρ, διὰ ποίαν αἰτίαν οὕτως ἔχει τοῦτο καὶ τίς ἡ ἀνάγκη. ἔπειτα εἰ τέχνη τίς ἐστι καὶ μέθοδος τῶν ἀποτροπιασμῶν ἡ κωλύουσα τὰ παρὰ τῆς εἱμαρμένης, πότερον πᾶσιν ἀνθρώποις ἡ μέθοδός ἐστιν ἐφικτὴ ἢ τισι μέν, τισὶ δὲ οὔ; εἰ γὰρ πᾶσιν, οὐδὲν κωλύει τῷ λόγῳ παντάπασιν ἀνατραπῆναι τὴν εἱμαρμένην πάντων μαθόντων τὴν τέχνην τὴν κωλύουσαν αὐτῆς τὰ ἀποτελέσματα· εἰ δέ τισι μέν ἐστιν ἐφικτή, τισὶ δὲ οὔ, ποῖος ἄρα καὶ τίς ὁ τοῦτο διορίζων; εἰ μὲν γὰρ αὐτὴ ἡ εἱμαρμένη τοὺς μὲν ποιεῖ θεραπευτὰς τοῦ θείου, τοὺς δὲ οὐ ποιεῖ, εὑρεθήσεται πάντα πάλιν καθ' εἱμαρμένην· τὸ γὰρ τῆς εὐχῆς καὶ τῆς θεραπείας οὐ μόνον οὐκ ἐφ' ἡμῖν οὐκ ἔλαττον νῦν ἀνεφάνη ⟨ἢ τὸ⟩ τῆς | εἱμαρμένης, ἀλλὰ καὶ μεῖζον. εἰ δὲ μὴ εἱμαρμένη, 297
ἀλλ' ἕτερόν τι τούτων αἴτιόν ἐστιν, ἐκεῖνο μᾶλλον εἱμαρμένη φανήσεται· ἐν γὰρ τῷ δύνασθαι δι' εὐχῆς κατορθοῦν ἢ μὴ δύνασθαι τὸ πᾶν τῆς εἱμαρμένης περιέχεται κράτος. τοῖς μὲν γὰρ δυναμένοις οὐδὲν ἡ εἱμαρμένη, τοῖς δὲ μὴ δυναμένοις πάντα καθ' εἱμαρμένην. καὶ εὑρεθήσεταί τισι μὲν ἀνθρώποις πάντα καθ' εἱμαρμένην, τισὶ δὲ οὐδὲν καθ' εἱμαρμένην, καὶ δῆλον ὅτι ὁ τοῦτο ὁρίζων αὐτός ἐστιν ἡ κυριωτάτη εἱμαρμένη, καὶ οὕτω πάλιν πάντα καθ' εἱμαρ|μένην εὑρεθήσεται, πρὸς τῷ καὶ ἄδικον 298
εἶναι τὸν διανέμοντα, εἴτε δαίμων τις εἴη εἴτε καὶ ἄλλη τις εἱμαρμένη· οὐ γὰρ πρὸς ἀξίαν νέμει τοῖς ἀνθρώποις τὴν τῆς θεραπείας τῶν θεῶν μέθοδον. τί γὰρ μᾶλλον οὗτος ἄξιος ἢ ἐκεῖνος, πάντων ὀργάνων ὄντων τῆς εἱμαρμένης καὶ μηδὲν μηδενὸς ἐξ οἰκείας προθέσεως πράττοντος, μᾶλλον δὲ μὴ προαιρουμένου; ἐν γὰρ τοῖς οὕτω γινομένοις οὐδεὶς οὔτε δίκαιος οὔτε ἄδικος, οὐκοῦν οὔτε ἄξιος οὔτε ἀνάξιος χάριτος· ὁ δὲ τοῖς ἴσοις ἄνισα νέμων ἄδικος. |

1 *τῶν*[1] **βKF** om. **DP** | *ἀνθρώπων* ***Π*** || 2 *ἐφ' ἡμῖν* om. **D** | *ἐστιν* **βFD** om. **KP** || 3 *τοῦτο οὕτως ἔχει* **D** || 4 *καὶ μέθοδος* om. **B** || 5 *πότερον* $\boldsymbol{\Pi}^{pc}$**KFD** arm. *πρότερον* $\boldsymbol{\Pi}^{ac}$**BH** *πρῶτον* **P** || 7 *αὐτὰ* **B** || 8 *ἐστιν* om. **F** | *ποῖος* **βF** *ποίοις* **K DP** | *τίς*] *τίσιν* **P** || 9 *διορίζων* **βFD** arm. *διασῴζων* **KP** | *αὐτὴ* ***Π*****HFD** *αὕτη* **BKP** | *ἡ* om. **B** | *ποιεῖ* om. **F** || 10 *καθ'*] *κατὰ τὴν* **D** || 11 *γὰρ* om. **B** | *οὐ* **HK FP** arm. *ὃν* ***Π*** *ὁ* **BD** | *οὐκ*[1] arm. om. *α* | *οὐκ*[2] arm. *οὐ μόνον* **D** om. *α* | *ἔλαττον* ***Π*****HFDP** *ἧττον* **K** om. **B** || 12 *νῦν* om. **K** | *ἀνεφάνη* **βKF** *ἐφάνη* **DP** | *ἢ τὸ* addidi | *ἀλλὰ καὶ μεῖζον* **H***γ* om. ***Π*****B** arm. || 17 *μὲν*] *ἐν* **K** | *τισὶ – εἱμαρμένην* om. **K** || 18 *ὁ*] *καὶ* **B** || 19 *οὕτω*] *τούτῳ* **P** | *τῷ* ***Π*****HDP** *τὸ* **BF** *δὲ* **K** || 22 *τί* **βFD** arm. *τίς* **P** *ὅτι* **K** | *ἄξιος οὗτος* **F** | *ἐκεῖνος*] add. *δῆλον ἔνθεν* **K** || 24 *μὴ*] *μηδὲ* **H** | *γινομένοις*] *προαιρουμένοις* **D** || 25 *οὔτε ἄδικος* om. ***Π*** | *οὔτε ἀνάξιος* **BH KP** *οὔτε ἀνάξιός ἐστι* **F** om. ***Π*****D** | *ὁ δὲ*] *οὐδὲ* ***Π***

37

299 *Περὶ τῶν λεγόντων τὴν αἵρεσιν τῶν πρακτῶν ἐφ᾽ ἡμῖν εἶναι*

Οἱ δὲ λέγοντες τὴν μὲν αἵρεσιν τῶν πρακτῶν ἐφ᾽ ἡμῖν εἶναι, τὴν δὲ τῶν αἱρεθέντων ἀπόβασιν ἐπὶ τῇ εἱμαρμένῃ (εἰσὶ δὲ τῶν Ἑλλήνων οἱ σοφώτατοι), τὸ μέν τι κατορθοῦσι, τὸ δὲ σφάλλονται. τὸ μὲν γὰρ ἐφ᾽ ἡμῖν τιθέναι τὰς αἱρέσεις τῶν πρακτῶν, μὴ πάντως δὲ καὶ τὰς ἀποβάσεις, ὀρθότατα λέγουσι, τὸ δὲ τῇ εἱμαρμένῃ περιάπτειν ταύτας οὐκ ὀρθῶς. ἐλεγχθήσονται γὰρ πρῶτον μὲν ἀτελῆ ποιοῦντες τὴν εἱμαρμένην, εἰ τὸ
300 *μὲν ἔχει, τὸ δὲ οὐκ | ἔχει, ἔπειτα παρακολούθημα ποιοῦντες αὐτὴν τῆς ἡμετέρας γνώμης (ταύτῃ γὰρ ἀκολουθεῖν φασι τὰ τῆς εἱμαρμένης ἔργα, καὶ οὕτως εὑρεθήσεται κινουμένη μᾶλλον ὑφ᾽ ἡμῶν ἢ κινοῦσα ἡμᾶς, καὶ κυριώτερος ὁ ἄνθρωπος τῆς εἱμαρμένης ὁ τυπῶν αὐτὴν διὰ τῆς αἱρέσεως αὐτοῦ), δέον πρόνοιαν λέγειν αἰτίαν τῆς ἐκβάσεως τῶν πραγμάτων· προνοίας γὰρ τοῦτο μᾶλλον ἔργον ἢ εἱμαρμένης· τῆς γὰρ προνοίας ἴδιον*
301 *τὸ ἑκάστῳ νέμειν κατὰ τὸ συμφέρον ἑκάστῳ, καὶ διὰ | τοῦτο τῶν αἱρεθέντων ἡ ἔκβασις κατὰ τὸ συμφέρον ποτὲ μὲν ἔσται, ποτὲ δὲ οὐκ ἔσται· ἡ δὲ εἱμαρμένη εἱρμός τις οὖσα αἰτιῶν [ἀπαράβατος] (οὕτω γὰρ αὐτὴν οἱ Στωικοὶ ὁρίζονται, τουτέστι τάξιν καὶ ἐπισύνδεσιν ἀπαράβατον) οὐ κατὰ τὸ συμφέρον, ἀλλὰ κατὰ τὴν οἰκείαν κίνησιν καὶ ἀνάγκην ἐπάγει τὰ τέλη. τί δ᾽ ἂν εἴποιεν ἐπὶ τῶν παντελῶς ἠλιθίων καὶ μωρῶν καὶ διὰ τοῦτο ἀπροαιρέτων; πότερον καθ᾽ εἱμαρμένην αὐτοῖς τὸ τοιούτους εἶναι*
302 *πρόσεστιν | ἢ οὔ; εἰ γὰρ μὴ καθ᾽ εἱμαρμένην, ἔξω πεσοῦνται τῆς εἱμαρμένης· εἰ δὲ καθ᾽ εἱμαρμένην, ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθεῖ τὸ μηδὲ τὴν προαίρεσιν ἐφ᾽ ἡμῖν εἶναι. εἰ γὰρ τὸ ἀπροαίρετον ὑπὸ τὴν εἱμαρμένην, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὸ προαιρετόν, καὶ οὕτως ἀναδραμοῦνται πρὸς τοὺς πρώτους τοὺς λέγοντας πάντα καθ᾽ εἱμαρμένην εἶναι. περιττὴ δὲ καὶ ἡ μάχη τοῦ*

17 SVF II 917; [Plut.] plac. p. 76, 12

2 Dam. 43, 48

1 *τὴν* **K** om. **βFDP** | *ἐφ᾽ ἡμῖν εἶναι* **HKF** arm. *εἶναι ἐφ᾽ ἡμῖν* **ΠB** *ἐφ᾽ ἡμῖν εἶναι, τὴν δὲ τῶν αἱρεθέντων ἀπόβασιν ἐπὶ τῇ εἱμαρμένῃ* **DP** ‖ 2 *τὴν μὲν αἵρεσιν*] *αἵρεσιν μὲν* **F** ‖ 2–3 *τὴν δὲ τῶν*] *τῶν δὲ* **Π** ‖ 3 *αἱρετῶν* **B** | *τὴν ἀπόβασιν* **Π** | *τῆς εἱμαρμένης* **B** ‖ 5 *τιθέμεναι* **K** | *πάντως δὲ*] *παντὸς* **B** ‖ 6 *ταύτας*] *αὐτὰς* **F** ‖ 7 *ἐλεγχθήσεται* **P** | *εἰ* **ΠHFDP** arm. *ἢ* **BK** ‖ 8 *αὐτὴν* **βFD** *ταύτην* **K** *ταύτης* **P**^{t} *εἱμαρμένης* **P**^{m} ‖ 9.10 *ἔργα, καὶ*] *καὶ γὰρ* **F** ‖ 11 *ὁ*^{2} om. **P** ‖ 12 *αὐτοῦ* **Π**^{ac}**BKFP** *ἑαυτοῦ* **Π**^{pc}**HD** arm. | *αἰτίαν* **BHKDP** arm. *αἰ. εἶναι* **F** om. **Π** ‖ 13 *τοῦτο μᾶλλον ἔργον* **βF** *ἔ. τ. μ.* **K** *μ. τ. ἔ.* **DP** ‖ 14 *ἑκάστῳ*^{1}] *ἑκάστου* **F** | *νέμειν*] add. *τὰ πρὸς ἀξίαν* **D** | *συμφέρον ἑκάστῳ* **BHFD** *ἑκάστωι συμφέρον* **Π** *συμφέρον* **KP** arm. ‖ 15 *ἡ*^{2} **ΠBKFD**^{2} *εἰ* **HD**^{1}**P** arm. ‖ 16 *ἀπαράβατος* delevi (cf. Plut. l. c.) ‖ 17 *τάξις* **Π**^{pc} | *ἐπισύνδεσιν* **HKDP** *ἐπισυνδέουσιν* **ΠB** *ἐπισύνδεσμον* **F** | *ἀπαράβατον* **B***γ* *ἀπαράβατος* **Π** *ἀπαράλλακτον* **H** ‖ 18 *οἰκείαν*] *ἰδίαν* **K** | *ἀνάγκη* **D** ‖ 20 *τὸ* om. **B** | *τοιούτους* **βKF** *τοιούτους αὐτοὺς* **DP** ‖ 21 *ἔξω* – 22 *εἱμαρμένην* om. **P** ‖ 22 *ἐπακολουθεῖ* **B** ‖ 23 *ὑπὸ*] *ἐπὶ* **B** ‖ 24 *ἅμα δραμοῦνται* **F** ‖ 24.25 *πρώτους τοὺς* **βK** *πρώτους* **DP** om. **F** ‖ 25 *περιττὴ δὲ* **ΠHFDP** arm. *π. γὰρ* **B** om. **K** | *μάχη*] add. *δὲ* **K**

λογισμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐπὶ τοῦ ἐγκρατοῦς καὶ ἀκρατοῦς· εἰ γὰρ ἐξ ἀνάγκης ὥρισται τὸν μὲν πρᾶξαι, τὸν δὲ μὴ πρᾶξαι, τίς ἡ χρεία τῆς ἐν αὐτῷ στάσεως καὶ φιλονεικίας; ἀλλὰ καὶ τοῦτο συγκαθείμαρται, μὴ μόνον πρᾶξαι, ἀλλὰ καὶ τοιῶσδε πρᾶξαι. τί δ' ἄλλο φησὶν ὁ τοῦτο | λέγων 303
ἢ ὅτι καὶ ἡ προαίρεσις τῶν πεπρωμένων ἐστίν; ἡ γὰρ προαίρεσίς ἐστιν ἡ μαχομένη τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ νικῶσα μὲν ἐπὶ τῶν ἐγκρατῶν, ἡττωμένη δὲ ἐπὶ τῶν ἀκρατῶν· οὐκοῦν ἀνῄρηται τὰ τῆς ἐξ ἀρχῆς αὐτοῖς ὑποθέσεως· οὐκέτι γὰρ ἡ προαίρεσις ἐφ' ἡμῖν.

Περὶ τοῦ πῶς λέγει Πλάτων τὴν εἱμαρμένην 38

Πλάτων δὲ διχῶς λέγει τὴν εἱμαρμένην, τὴν μὲν κατ' οὐσίαν, τὴν δὲ κατ' ἐνέργειαν· κατ' οὐσίαν μὲν τὴν τοῦ παντὸς ψυχήν, κατ' ἐνέργειαν δὲ θεῖον νόμον ἀπαράβατον δι' αἰτίαν ἀναπόδραστον· καλεῖ δὲ τοῦτον θεσμὸν ἀδραστείας. τοῦτον δὲ τὸν νόμον δεδόσθαι παρὰ τοῦ πρώ|του καὶ 304
ἀνωτάτου θεοῦ τῇ τοῦ παντὸς ψυχῇ εἰς διακόσμησιν τῶν ὅλων, καθ' ὃν διεξάγεται τὰ γινόμενα· ταύτην δὲ τὴν κατ' ἐνέργειαν εἱμαρμένην καὶ κατὰ πρόνοιαν λέγει. ἀπὸ γὰρ τῆς προνοίας ἐμπεριέχεσθαι τὴν εἱμαρμένην· πᾶν γὰρ τὸ καθ' εἱμαρμένην καὶ κατὰ πρόνοιαν γίνεσθαι, οὐ μὴν πᾶν τὸ κατὰ πρόνοιαν καὶ καθ' εἱμαρμένην εἶναι. αὐτὸς δὲ ὁ θεῖος νόμος, ὅν φησιν εἶναι πρόνοιαν ὁμοῦ καὶ εἱμαρμένην, πάντα ἐν ἑαυτῷ περιέχει, τὰ μὲν καθ' ὑπόθεσιν, τὰ δὲ ἐξ ὑποθέσεως· τὰς μὲν γὰρ προηγουμένας αἰτίας ὥσπερ τινὰς ἀρχὰς καθ' ὑπόθεσιν περιέχει, ἅπερ ἐστὶν ἐφ' ἡμῖν, συγκαταθέσεις καὶ κρίσεις καὶ ὁρμαί· τὰ δὲ ἐξ ἀνάγκης ταύταις ἑπόμενα ἐξ ὑποθέ|σεως, καὶ ἔστιν ἡ μὲν ἐφ' ἡμῖν αἵρεσις τῶν πρακτῶν καθ' ὑπόθε- 305
σιν· ὑποκειμένων δὲ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐξ αὐτῶν τούτων ὥσπερ ἐξ ὑποθέσεως ἀκολουθεῖν τὰ τῆς εἱμαρμένης. οἷον ἐφ' ἡμῖν κεῖται τὸ πλεῦσαι· τοῦτο καθ' ὑπόθεσίν ἐστιν· ὑποκειμένου τοίνυν τοῦ πλεῖν ἡμᾶς, ἐπακολουθεῖ τὰ ἐκ ταύτης τῆς ὑποθέσεως, τὸ ναυαγῆσαι ἢ μή. διὸ ἐξ ὑποθέσεως καλεῖ τὰ

10 [Plut.] de fato 1 (p. 467, 16–18); Plat. resp. X 604 B; Phaedr. 248 C; Theodoret. Cyrr. Graec. aff. cur. VI 57 (p. 168, 1ss.)

1 *καί*^{2}] add. *τοῦ* **D** | *ἀκρατοῦς*] add. *ἀνόνητος* **K** || **2** *τὸν*^{1} ***Π*HFDP** *ποτὲ* **B** *τῷ* **K** | *τὸν*^{2}] *τῷ* **K** | *πρᾶξαι*^{2} om. **F** || **3** *καί*^{1} om. **B** | *τούτῳ* **H** | *μὴ*] *τὸ μὴ* **K** || **5** *ἢ*^{1} – *ἐστίν*] *πρὸ τῶν προαιρουμένων ἐστὶν ἡ προαίρεσις* **P** || **6** *καὶ ἡ ἐπιθυμία* **P** | *ἡττωμένη* – **7** *ἀκρατῶν* om. **P** || **7** *ἀνῄρηται β* *ἀναιρεῖται γ* || **9** *ἔτι περὶ εἱμαρμένης πλάτωνος* **P** || **12** *τοῦτον*] add. *καὶ* **K** || **13** *δίδοσθαι* **P** || **14** *ὃν* **HFD** *ἣν* **K** *οὗ* ***Π*** *ὧν* **BP** || **15** *γενόμενα* **H** | *καὶ* ***Π*HKDP** arm. om. **BF** || **16** *λέγειν* **P** || **17** *πᾶν* – *εἱμαρμένην* om. **B** | *καὶ* ***Π*HKFD** arm. om. **BP** | *κατὰ πρόνοιαν*] *κατ' ἐνέργειαν* **H** | *γενέσθαι* ***Π*** || **18** *εἶναι* om. **F** | *αὐτὸς β* *οὗτος γ* || **19** *εἶναι πρόνοιαν* ***β*KF** arm. *πρ. εἶ.* **DP** | *πάντα*] *ταῦτα* **D** | *αὐτῷ* **B** || **20** *γὰρ*] *οὖν* **H** || **21** *καὶ καθ'* **K** | *παρέχει* **H** | *εἰσὶν* **K** || **22** *συγκατάθεσις* **B** | *καὶ κρίσεις* om. ***Π*** | *ταύταις* **KF** arm. *ταύτῃ* ***Π*H** *ταῦτα* **B** *αὐταῖς* **DP** || **23** *πρακτέων* ***Π***^{ac} || **27** *διὸ*] add. *καὶ* **D** | *καλεῖ τὰ* ***β*K** arm. *καλεῖται* **FDP**

παρακολουθοῦντα καὶ ἑπόμενα ταῖς ἐφ᾽ ἡμῖν ὑποθέσεσι, τουτέστιν ἀρχαῖς καὶ πράξεσιν, ὡς εἶναι τὰ μὲν ἡγούμενα καὶ ἐφ᾽ ἡμῖν καθ᾽ ὑπόθεσιν, τὰ δὲ ἑπόμενα ἐξ ὑποθέσεως καὶ οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν, ἀλλ᾽ ἐξ ἀνάγκης· μὴ γὰρ ἐξ ἀιδίου ὡρίσθαι τὸ καθ᾽ εἱμαρμένην, ἀλλ᾽ ἐπισυμβαίνειν προηγησα-
306 *μένοις τοῖς ἐφ᾽ ἡμῖν. τούτῳ δὲ | συμφωνεῖ καὶ τὸ 'αἰτία ἑλομένου, θεὸς ἀναίτιος' καὶ τὸ ἀδέσποτον εἶναι τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ εἶναι μαντείας. συντείνει δὲ αὐτῷ πᾶς ὁ λόγος εἰς τὸ τὰς προαιρέσεις καί τινας τῶν κατὰ προαίρεσιν πράξεων ἐφ᾽ ἡμῖν εἶναι, τὰ δὲ ἐπακολουθοῦντα ταύταις καὶ τὰ τέλη ἐπὶ τῇ εἱμαρμένῃ ἐξ ἀνάγκης. τοῦτο δὲ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐδείχθη μὴ καλῶς ἔχειν. καθ᾽ ὃ μὲν οὖν καλεῖ θεοῦ διάταξιν καὶ βούλησιν τὴν εἱμαρμένην καὶ καθ᾽ ὃ τὴν εἱμαρμένην ὑπάγει τῇ προνοίᾳ, μικρόν τι διαλλάττει πρὸς τὰ θεῖα λόγια τὰ λέγοντα πρόνοιαν μόνην διοικεῖν τὰ πάντα· κατὰ πολὺ δὲ διαφέρεται φάσκων ἐξ ἀνάγκης τοῖς ἐφ᾽ ἡμῖν ἕπεσθαι τὰ τέλη. ἡμεῖς γὰρ οὐ κατ᾽ ἀνάγκην ἐπάγεσθαι τὰ τῆς προνοίας φαμέν, ἀλλ᾽ ἐνδεχομένως· εἰ γὰρ κατ᾽ ἀνάγκην, πρῶτον μὲν τὸ πολὺ τῆς εὐχῆς μέρος περικόπτεται· περὶ μόνων γὰρ τῶν ἀρχῶν τῶν πράξεων τὰ*
307 *τῆς εὐχῆς ἔσται κατ᾽ αὐτόν, ὥστε | τὰ κρείττω ἑλέσθαι, μετὰ δὲ τὸ προελέσθαι μάταια λοιπὸν τὰ τῆς εὐχῆς, τῶν ἑπομένων πάντως ἐξ ἀνάγκης ἐπαγομένων. ἡμεῖς δὲ καὶ ἐπὶ τούτοις δύνασθαι τὴν εὐχὴν διοριζόμεθα· ἐπὶ τῇ προνοίᾳ γὰρ εἶναι τὸ ναυαγῆσαι τὸν πλέοντα καὶ μή, οὐκ ἐξ ἀνάγκης μέντοι τὸ ἕτερον αὐτῶν, ἀλλ᾽ ἐνδεχομένως. οὐ γὰρ ὑπ᾽ ἀνάγκης ὁ θεός, οὐδὲ τὴν βούλησιν αὐτοῦ δουλεύειν ἀνάγκῃ θεμιτὸν εἰπεῖν· καὶ γὰρ τῆς ἀνάγκης δημιουργός ἐστιν· ἀνάγκην μὲν γὰρ ἐπέθηκε τοῖς ἄστροις, ὥστε ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ κινεῖσθαι, καὶ τὴν θάλασσαν περιώρισε καὶ τοῖς καθ᾽ ὅλον καὶ γενικοῖς ὅρον ἀναγκαῖον ἔθηκεν, ὃν εἰ βούλονται καλεῖν εἱμαρμένην διὰ τὸ πάντῃ καὶ πάντως οὕτω γίνεσθαι κατ᾽ ἀνάγ-*
308 *κην, ὡς πάντα τὰ κατὰ διαδοχὴν ἐν γενέσει φθείρεσθαι, λό|γος οὐδείς*

5 Plat. resp. X 617 E || 24 Ier. 5, 22

3 *μὴ* **HKF** arm. *καὶ* ***Π*BDP** || 4 *ἀιδίου* ***β*KF** arm. *ἰδίου* **DP** | *ἐπισυμβαίνει* **B** | *προηγησαμένοις* ***β*KF** *προηγουμένοις* **P** *προηγουμένως* **D** || 5 *τούτῳ* ***Π*HKFP** *τοῦτο* **BD** | *τὸ αἰτία* ***Π** γ* *τὸ αἴτια* **H** *τῷ αἰτίῳ* **B** | *ἑλόμενος* **F** || 6 *τὸ*[1]] add. *μὴ* **D**^{2m} || 9 *τῇ εἱμαρμένῃ* ***Π*BDP** *τῆς εἱμαρμένης* **HKF** | *ἐξ ἀνάγκης* post *δὲ* pon. **P** || 10 *μὴ*] *καὶ* **D** | *καλεῖ* ***Π*HKFD** arm. *καλεῖς* **B** om. **P** || 11 *καὶ — εἱμαρμένην* om. **P** | *καὶ* ***Π*HKFD** om. **B** || 13 *διαφέρει* **P** || 14 *οὐ κατ᾽*] *οὐκ* **P** | *ἐπάγεσθαι* ***β*F** arm. *ἕπεσθαι* **KDP** || 15 *ἔφαμεν* **F** | *τὸ* om. ***Π*** || 15—16 *τῆς εὐχῆς μέρος* ***β*K** *μ. τ. εὐ.* **FDP** arm. || 16 *περικέκοπται* **H** || 17 *κατὰ ταὐτὸν* **B** || 18 *πάντως — 19 ἐπαγομένων* om. arm. | *πάντως* **HD**^{2}**P** *πάντων* ***Π*BKFD**^{1} || 19 *καὶ* om. **B** | *δύνασθαι τὴν εὐχὴν*] *μάλιστα τὴν εὐχὴν δύνασθαι* **H** || 20 *ὁριζόμεθα* **F** || 21 *ἕτερον* ***β*KFD**^{2} *ἱερὸν* **P** om. **D**^{1} || 22 *οὐδὲ* ***β*KF** *οὔτε* **DP** | *ἀνάγκῃ* ***Π*BD** *ἀνάγκην* **HK** *ἀνάγκῃ οὐ* **F** om. **P** || 23 *γὰρ*[1] om. **B** || 25 *ἐπέθηκεν* **K** || 26 *διὰ*] *καὶ διὰ* **B** | *πάντῃ* ***Π*HKFD** *παντὶ* **BP** | *οὕτω* om. **K** || 27 *τὰ* om. **B** | *καὶ φθείρεσθαι* **K**

περὶ γὰρ ὀνομάτων οὐκ ἀμφισβητοῦμεν πρὸς αὐτούς. αὐτὸς δὲ πάσης ἀνάγκης οὐ μόνον ἐκτὸς καθέστηκεν, ἀλλὰ καὶ κύριος καὶ ποιητής ἐστιν. ἐξουσία γὰρ ὢν καὶ φύσις ἐξουσιαστική, οὐδὲν οὔτε φύσεως ἀνάγκῃ οὔτε θεσμῷ νόμου ποιεῖ, πάντα δέ ἐστιν αὐτῷ ἐνδεχόμενα καὶ τὰ ἀναγκαῖα. καὶ ἵνα τοῦτο δειχθῇ, ἔστησέ ποτε τὸν δρόμον ἡλίου καὶ σελήνης τῶν ἀνάγκῃ φερομένων καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἐχόντων, ἵνα δείξῃ μηδὲν αὐτῷ κατ᾽ ἀνάγκην γίνεσθαι, ἀλλὰ πάντα κατ᾽ ἐξουσίαν ἐνδεχομένως· ἅπαξ δὲ τοιαύτην ἡμέραν ἐποίησεν, ὡς ἐπεσημήνατο καὶ ἡ γραφή, ἵνα μόνον ἐνδείξηται καὶ μὴ διαλύσῃ τὸν θεσμὸν τὸν ἐξ | ἀρχῆς αὐτῷ τεθέντα τῆς 309 *ἀναγκαίας τῶν ἄστρων φορᾶς. οὕτω καί τινας τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ ζωῇ διαφυλάττει, ὡς τὸν Ἠλίαν καὶ τὸν Ἐνὼχ θνητοὺς ὄντας καὶ ὑποκειμένους φθορᾷ, ἵνα διὰ πάντων τούτων τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀκατανάγκαστον βούλησιν κατανοήσωμεν.*

Οἱ δὲ Στωικοί φασιν ἀποκαθισταμένους τοὺς πλανήτας εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον κατά τε μῆκος καὶ πλάτος, ἔνθα τὴν ἀρχὴν ἕκαστος ἦν, ὅτε τὸ πρῶτον ὁ κόσμος συνέστη, ἐν ῥηταῖς χρόνων περιόδοις ἐκπύρωσιν καὶ φθορὰν τῶν ὄντων ἀπεργάζεσθαι καὶ πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς εἰς τὸ αὐτὸ τὸν κόσμον ἀποκαθί|στασθαι, καὶ τῶν ἀστέρων ὁμοίως πάλιν φερομένων 310 *ἕκαστον ⟨τῶν⟩ ἐν τῇ προτέρᾳ περιόδῳ γενομένων ἀπαραλλάκτως ἀποτελεῖσθαι· ἔσεσθαι γὰρ πάλιν Σωκράτην καὶ Πλάτωνα καὶ ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων σὺν τοῖς αὐτοῖς καὶ φίλοις καὶ πολίταις, καὶ τὰ αὐτὰ πείσεσθαι καὶ τοῖς αὐτοῖς συντεύξεσθαι καὶ τὰ αὐτὰ μεταχειριεῖσθαι καὶ πᾶσαν πόλιν καὶ κώμην καὶ ἀγρὸν ὁμοίως ἀποκαθίστασθαι· γίνεσθαι δὲ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ παντὸς οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πολλάκις, μᾶλλον δὲ εἰς ἄπειρον καὶ ἀτελευτήτως τὰ αὐτὰ ἀποκαθίστασθαι. τοὺς δὲ θεοὺς τοὺς μὴ ὑποκειμένους τῇ φθορᾷ ταύτῃ, παρακολουθήσαντας μιᾷ περιόδῳ, γινώσκειν ἐκ*

8 Ios. 10, 14 || 11 IV Reg. 2, 11 | Gen. 5, 24; Hebr. 11, 5 || 14 SVF I 109; Orig. contra Cels. IV 67 (p. 337s.); V 21 (p. 22s.)

1 *ἑαυτοὺς* **F** | *δὲ*] *γὰρ* **B** || 4 *θεσμῷ* ***Π*HKFD** *θεσμῶν* **P** *θεσμὸν* **B** || 6 *αὐτῶν* **B** || 8 *καὶ* ***β*KF** om. **DP** arm. || 10 *ἀνάγκης* **K** || 10 *οὕτω* – 12 *φθορᾷ* om. **H** || 10–11 *ἐν τῇ ζωῇ διαφυλάττει* ***Π*BFDP** *διαφ. ἐν τῇ ζ.* **K** || 12 *ἀκατονόμαστον* **P** || 14 *Στωικοὶ*] add. *φιλόσοφοι* **F** | *τὸ* om. **B** || 16 *περιόδοις*] *περιτροπαῖς* **P**[t] || 16–17 *ἐκπύρωσιν τῶν ὄντων καὶ φθορὰν* **D** || 17 *καὶ* – 18 *ἀποκαθίστασθαι* om. **P** || 18 *ἀστέρων* ***β*KF** *ἄστρων* **DP** | *πάλιν ὁμοίως* **K** | *φερομένων* ***β*F** arm. *φθειρομένων* **KDP** || 19 *ἕκαστον τῶν* scripsi *ἕκαστον* ***Π*[pc]HKP** *ἑκάστων* ***Π*[ac]BF** *ἑκάστῳ* **D** | *γενομένων* **FP** arm. *γεννωμένων* **B** *περιγενομένων* ***Π*** *γενόμενον* **H** *γινόμενον* **K** *γενόμενα* **D** | *ἐπιτελεῖσθαι* **K** || 20 *σωκράτη* **B** | *καὶ*[1] om. **D** || 21 *πείσεσθαι* **B** *γ πήσεσθαι* ***Π*** *πείθεσθαι* **H** *ποιήσεσθαι* fort. arm. || 22 *ἐντεύξεσθαι* ***Π*** | *καὶ τὰ αὐτὰ μεταχειριεῖσθαι* (*-χειρίζεσθαι* **B**) ***β*DP** arm. om. **KF** || 22–23 *πόλιν καὶ κώμην* ***Π*BF** arm. *πόλιν κώμην* **HK** *κώμην καὶ πόλιν* **DP** || 23 *γίνεσθαι* – 25 *ἀποκαθίστασθαι* om. **K** || 24 *παντὸς* ***Π*HFDP** *πράγματος* **B** | *ἀλλὰ καὶ* **P**[ac] || 25 *ἀτελευτήτως* ***Π*HFDP** *ἀτελεύτητον* **B** || 26 *ταῦτα* **B**

311 *ταύτης πάντα τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι ἐν ταῖς ἑξῆς περιόδοις· | οὐδὲν γὰρ ξένον ἔσεσθαι παρὰ τὰ γενόμενα πρότερον, ἀλλὰ πάντα ὡσαύτως καὶ ἀπαραλλάκτως ἄχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων. καὶ διὰ ταύτην τὴν ἀποκατάστασιν, φασί τινες, τοὺς Χριστιανοὺς τὴν ἀνάστασιν φαντάζεσθαι, πολὺ πλανηθέντες· εἰς ἅπαξ γὰρ τὰ τῆς ἀναστάσεως καὶ οὐ κατὰ περίοδον ἔσεσθαι τὰ τοῦ Χριστοῦ δοξάζει λόγια.*

39 *Περὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν, ὅ ἐστι περὶ τοῦ αὐτεξουσίου*

Ὁ περὶ τοῦ αὐτεξουσίου λόγος, τουτέστι τοῦ ἐφ' ἡμῖν, πρώτην μὲν ἔχει ζήτησιν, εἰ ἔστι τι ἐφ' ἡμῖν· πολλοὶ γὰρ οἱ πρὸς τοῦτο ἀντιβαίνοντες·
312 *δευτέραν δέ, τίνα ἐστὶ τὰ | ἐφ' ἡμῖν καὶ τίνων ἐξουσίαν ἔχομεν· τρίτην, τὴν αἰτίαν ἐξετάσαι, δι' ἣν ὁ ποιήσας ἡμᾶς θεὸς αὐτεξουσίους ἐποίησεν. ἀναλαβόντες οὖν περὶ τοῦ πρώτου πρῶτον εἴπωμεν, ἀποδεικνύντες ὅτι ἐστί τι ἐφ' ἡμῖν ἐκ τῶν καὶ παρ' ἐκείνοις ὁμολογουμένων. τῶν γινομένων πάντων ἢ θεόν φασιν αἴτιον εἶναι ἢ ἀνάγκην ἢ εἱμαρμένην ἢ φύσιν ἢ τύχην ἢ τὸ αὐτόματον, ἀλλὰ τοῦ μὲν θεοῦ ἔργον οὐσία καὶ πρόνοια, τῆς δὲ ἀνάγκης τῶν ἀεὶ ὡσαύτως ἐχόντων ἡ κίνησις, τῆς δὲ εἱμαρμένης τὸ ἐξ ἀνάγκης τὰ δι' αὐτῆς ἐπιτελεῖσθαι (καὶ γὰρ αὕτη τῆς ἀνάγκης ἐστί), τῆς δὲ φύσεως γένεσις αὔξησις φθορὰ φυτὰ καὶ ζῷα, τῆς δὲ τύχης τὰ*
313 *σπάνια | καὶ ἀπροσδόκητα· ὁρίζονται γὰρ τὴν τύχην σύμπτωσιν καὶ συνδρομὴν δύο αἰτίων ἀπὸ προαιρέσεως τὴν ἀρχὴν ἐχόντων ἄλλο τι, παρ' ὃ πέφυκεν, ἀποτελούντων, ὡς τάφον ὀρύσσοντα θησαυρὸν εὑρεῖν· οὔτε γὰρ ὁ θεὶς οὕτω τέθεικεν ὡς τοῦτον εὑρεῖν, οὔτε ὁ εὑρὼν οὕτως ὤρυξεν ὡς εὑρεῖν θησαυρόν, ἀλλ' ὁ μὲν ἵν' ὅταν θέλῃ ἀνέληται, ὁ δὲ ἵνα τάφον ὀρύξῃ· συνέπεσε δὲ ἄλλο τι, παρ' ὃ προῄρηντο ἀμφότεροι. τοῦ δὲ αὐτομάτου τὰ τῶν ἀψύχων ἢ ἀλόγων συμπτώματα ἄνευ φύσεως καὶ*

8 Arist. eth. Eud. 1223 a 9; eth. Nic. 1112 a 27; Basil. hexaem. II 5 (p. 160); Calcid. 158–159 (p. 191, 18ss.)

7–p. 113, 13 Dam. 39, 1–37

1 *ἐν* — 2 *ἔσεσθαι* om. **H** || 2 *γενόμενα* **BHF** *γιν-* **ΠKDP** | *πάντως* **D** | *καὶ γ* om. *β* arm. || 3 *καί*^{2} om. **B** || 4 *τούς*] *τοῦ* **Π** || 5 *εἰς* om. **B** | *καὶ* *β***P** arm. om. **K FD** || 7 *περὶ*^{1} — *ἐστι* om. **F** | *περὶ*^{2} **BHKFD** om. **ΠP** arm. || 8 *μὲν* *β***FP** om. **KD** || 10 *δεύτερον* **B** | *τὰ*] *ἅ ἐστι τὰ* **K** | *τρίτην* **ΠH** *τρίτον* **B***γ* || 11 *ποιητὴς* **B** || 12 *εἴπωμεν* *β***KF** Alf. arm. *εἴπομεν* **DP** || 13 *τι* *β***KFD**^{2} Alf. arm. om. **D**^{1}**P** | *καὶ* **BHKDP** arm. om. **ΠF** Alf. | *ἐκείνων* **D**^{pc} || 15 *τὸ* **ΠHFDP** *διατὸ* **B** om. **K** || 16 *τὸ*] *τὰ* **H** || 17 *τὰ* **ΠBKDP** *τὸ* **H** om. **F** | *αὕτη* *β***FD**^{2} Alf. arm. *αὐτὴ* **KD**^{1}**P** || 18 *καὶ* om. **K** || 19 *γὰρ*] *δὲ* **F** || 20 *ἐχόντων*] add. *καὶ* **D** || 21 *τάφον* **Π BKDP** Alf. arm. Dam. *τάφρον* **HF** | *ὀρύσσοντα* **ΠHKFD** *ὀρύζοντα* **B** *ὀρύσσων τις* **P** || 22 *θεὶς*] *θήσας* **B** | *τέθεικεν* **ΠB** *τέθηκεν* **H** *ἔθηκεν* *γ* Dam. || 23 *ἀλλ'* — 24 *ὀρύξῃ* om. **K** || 24 *τάφον* **ΠBDP** Alf. arm. Dam. *τάφρον* **HF** | *συνέπεσαν* **B** | *τι* om. **K** | *προῄρηντο* *β***FD** *προηροῦντο* **K** *προήρηνται* **P** || 25 *αὐτομάτου*] *συντομάτου* **B**

τέχνης. τίνι τοίνυν τούτων ὑπαγάγωμεν τὰ διὰ τῶν ἀνθρώπων, | εἴπερ ὁ 314 *ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν αἴτιος καὶ ἀρχὴ πράξεων; ἀλλ' οὔτε θεῷ θεμιτὸν ἐπιγράφειν αἰσχρὰς ἔσθ' ὅτε πράξεις καὶ ἀδίκους οὔτε ἀνάγκῃ (οὐ γὰρ τῶν ἀεὶ ὡσαύτως ἐχόντων ἐστίν) οὔτε εἱμαρμένῃ (οὐ γὰρ τῶν ἐνδεχομένων, ἀλλὰ τῶν ἀναγκαίων τὰ τῆς εἱμαρμένης) οὔτε φύσει (φύσεως γὰρ ἔργα ζῷα καὶ φυτά) οὔτε τύχῃ (οὐ γὰρ σπάνιοι καὶ ἀπροσδόκητοι τῶν ἀνθρώπων αἱ πράξεις) οὔτε τῷ αὐτομάτῳ (ἀψύχων γάρ ἐστιν ἢ ἀλόγων ⟨τὰ⟩ συμπτώματα)· λείπεται δὴ αὐτὸν τὸν πράττοντα καὶ ποιοῦντα ἄνθρωπον ἀρχὴν εἶναι τῶν ἰδίων ἔργων καὶ αὐτεξούσιον. ἔτι εἰ μηδεμιᾶς ἐστιν ἀρχὴ πράξεως ὁ ἄνθρωπος, περιττῶς ἔχει τὸ βουλεύεσθαι· εἰς τί γὰρ χρήσεται τῇ βουλῇ μηδεμιᾶς ὢν πράξεως κύριος; τὸ δὲ κάλλιστον καὶ τιμιώτατον τῶν ἐν ἀνθρώπῳ περιττὸν ἀποφαίνειν τῶν ἀτοπωτάτων ἂν εἴη. εἰ τοίνυν βουλεύεται, πράξεως ἕνεκα βουλεύεται· πᾶσα γὰρ βουλὴ πράξεως ἕνεκα καὶ διὰ πρᾶξιν. ἔτι ὧν αἱ ἐνέργειαι ἐφ' ἡμῖν, τούτων καὶ αἱ πράξεις αἱ κατὰ τὴν | ἐνέργειαν ἐφ' ἡμῖν· ἐφ' ἡμῖν δὲ αἱ κατὰ τὰς* 315 *ἀρετὰς ἐνέργειαι· ἐφ' ἡμῖν ἄρα καὶ αἱ ἀρεταί. ὅτι δὲ ἐφ' ἡμῖν αἱ κατ' ἀρετὴν ἐνέργειαι, δηλοῖ καὶ τὸ καλῶς ὑπὸ Ἀριστοτέλους λεχθὲν ἐπὶ τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν· ἃ γὰρ ποιοῦντες μανθάνομεν, ταῦτα μαθόντες ποιοῦμεν· κρατεῖν γὰρ ἡδονῶν μανθάνοντες σώφρονες γινόμεθα καὶ γενόμενοι σώφρονες κρατοῦμεν ἡδονῶν. ἔστι δὲ καὶ οὕτως εἰπεῖν· τὸ μελετᾶν καὶ γυμνάζεσθαι παρὰ πᾶσιν ὡμολόγηται ἐφ' ἡμῖν εἶναι· αἱ δὲ μελέται τῶν ἕξεών εἰσι κύριαι (τὸ γὰρ ἔθος φύσις ἐπίκτητος)· εἰ δὲ κυρία τῆς ἕξεώς ἐστιν ἡ μελέτη, ἐφ' ἡμῖν δὲ ἡ μελέτη, ἐφ' ἡμῖν καὶ ἡ ἕξις. ὧν δὲ ἐφ' ἡμῖν αἱ ἕξεις, τούτων ἐφ' ἡμῖν καὶ αἱ πράξεις αἱ κατὰ τὰς ἕξεις· ταῖς γὰρ ἕξεσιν αἱ*

8 Arist. eth. Nic. 1103 a 32 || **9** Arist. eth. Nic. 1114 a 4 || **10** Gal. de motu musc. II 7 (p. 452)

13–14 ps.-Dam. Barl. II 131 || **14–16** ps.-Dam. Barl. II 132 || **20**–p. 114, **2** Mel. 30, 1–8

1 *τοίνυν* **ΠHKD** om. **BFP** | *ὑπαγάγωμεν* **βP** *ὑπαγάγομεν* **KD** *ἐπαγάγωμεν* **F** | *ἀνθρώπων*] add. *γινόμενα* **D** Alf. arm. || **2** *ἀλλ' οὔτε*] *οὐ γὰρ* **K** *οὐδὲ γὰρ* Dam. || **3** *ἐπιγράφειν*] *ἐστὶ γράφειν* **P** || **4** *ἀεὶ* **BHKFD** *ἀεὶ καὶ* **P** om. **Π** | *τῶν*^{2} om. **H** || **5** *τῶν*] *τὰ τῶν* **K** | *τὰ*] *καὶ τὰ* **D**^{pc} | *εἱμαρμένης*] add. *λέγουσιν* **K** | *φύσει* **βKF** *τῇ φύσει* **DP** || **6** *τύχῃ*] *ψυχῇ* **H** || **7** *τῷ* **ΠBFDP** om. **HK** | *ἀψύχων* **βF** *ἄψυχα* **KDP** || **8** *τὰ* edd. om. *α* | *σύμπτωμα* **H** | *δὴ* **βKF** *δὲ δὴ* **DP** || **9** *τὸν ἄνθρωπον* **P** || **10** *ἀρχὴ πράξεως* **βKF** *πρ. ἀ.* **DP** | *ὁ* om. **F** | *βουλεύεσθαι*] *βούλεσθαι* **P** || **11** *γὰρ* **βKF** *γὰρ καὶ* **DP** | *πράξεως κύριος* **ΠB** *κ. πρ.* **H***γ* || **12** *τῶν*^{1} **K** Dam. om. **βFDP** Alf. || **13** *πράξεως ἕνεκα βουλεύεται* om. **P** || **14** *καὶ*^{2} om. **F** || **16** *δὲ*] *δὲ καὶ* **F** | *κατ' ἀρετὴν* **βKF** arm. *κατὰ τὰς ἀρετὰς* **DP** Alf. || **17** *δηλοῖ*] *δῆλον* **P** | *καὶ*] *δὲ καὶ* **B** || **18** *μαθόντες* **βKF** *μανθάνοντες* **DP** || **19** *γενόμενοι*] add. *δὲ* **P** | *σώφρονες*^{2} om. **F** || **21** *παρὰ πᾶσιν* om. **K** | *ὡμολόγηται* *γ* *ὁμολογεῖται* *β* || **22** *κυρία*] *κύριαι* **K** || **22–23** *εἰσὶν αἱ μελέται* **K** || **23** *καὶ* om. **H** | *αἱ ἕξεις*] *ἡ ἕξις* **B** || **24** *τοῦτο* **B**^{t}

πράξεις πρόσφοροι. ὁ ἄρα δικαίαν ἕξιν ἔχων δίκαια πράξει, καὶ ὁ ἄδικον
ἄδικα· ἐφ᾽ ἡμῖν ἄρα τὸ δικαίους εἶναι ἢ ἀδίκους. ὅτι δὲ ἐφ᾽ ἡμῖν ἐστί τινα,
316 *δηλοῦσιν αἱ προτροπαὶ καὶ αἱ παραινέσεις· οὐδεὶς γὰρ ἄνθρω|πον προ-*
τρέπει μὴ πεινῆν μηδὲ διψῆν οὐδὲ ἵπτασθαι· οὐ γὰρ ἐφ᾽ ἡμῖν ταῦτα·
δῆλον οὖν ὅτι, ἐφ᾽ οἷς αἱ προτροπαί, ταῦτα ἐφ᾽ ἡμῖν. ἔτι εἰ μηδὲν ἐφ᾽ ἡμῖν,
περιττοὶ οἱ νόμοι· φυσικῶς δὲ πᾶν ἔθνος νόμοις χρῆταί τισιν ἐπιστάμενον
ὡς ἐξουσίαν ἔχει πράττειν ἃ νομοθετεῖ, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐθνῶν θεοὺς
ἐπιγράφονται νομοθέτας, ὡς Κρῆτες μὲν τὸν Δία, Λακεδαιμόνιοι δὲ
Ἀπόλλωνα· φυσικῶς ἄρα πᾶσιν ἀνθρώποις ἡ γνῶσις τοῦ ἐφ᾽ ἡμῖν
συγκατέσπαρται. τὰ αὐτὰ δὲ τούτοις ῥητέον ἐπὶ τῶν ψόγων καὶ τῶν
ἐπαίνων καὶ πάντων τῶν ἀναιρούντων τὸ καθ᾽ εἱμαρμένην πάντα γίνεσθαι.|

40
317 *Περὶ τοῦ τίνα ἐστὶ τὰ ἐφ᾽ ἡμῖν*

Ὅτι μέν ἐστιν ἐφ᾽ ἡμῖν τινα καὶ ὅτι κύριοι πράξεών τινῶν ἐσμεν,
αὐτάρκως ἀποδέδεικται. λοιπὸν δὲ εἴπωμεν, τίνα ἐστὶ τὰ ἐφ᾽ ἡμῖν.
λέγομεν τοίνυν γενικῶς πάντα τὰ δι᾽ ἡμῶν ἑκουσίως πραττόμενα ἐφ᾽ ἡμῖν
εἶναι (οὐ γὰρ ἂν ἑκουσίως ἐλέγετο πράττεσθαι τῆς πράξεως οὐκ οὔσης
ἐφ᾽ ἡμῖν) καὶ ἁπλῶς οἷς ἕπεται ψόγος ἢ ἔπαινος καὶ ἐφ᾽ οἷς ἐστι προτροπὴ
καὶ νόμος· καὶ τοῦτο γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐδείχθη. κυρίως δὲ ἐφ᾽ ἡμῖν
ἐστι τὰ ψυχικὰ πάντα καὶ περὶ ὧν βουλευόμεθα· ὡς γὰρ ἐφ᾽ ἡμῖν ὄντος
318 *τοῦ πρᾶξαι τὸ προκείμενον καὶ μὴ πρᾶξαι βουλευόμεθα. ἐδείχθη δὲ | ἐν*
τοῖς προλαβοῦσιν ἡ βουλὴ τῶν ἐπίσης ἐνδεχομένων οὖσα· ἐπίσης δέ
ἐστιν ἐνδεχόμενον ὃ αὐτό τε δυνάμεθα καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ· ποιεῖται
δὲ τούτου τὴν αἵρεσιν ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος καὶ οὗτός ἐστιν ἀρχὴ πράξεων
καὶ ταῦτά ἐστι τὰ ἐφ᾽ ἡμῖν τὰ ἐπίσης ἐνδεχόμενα, οἷον τὸ κινεῖσθαι καὶ
μὴ κινεῖσθαι, ὁρμᾶν καὶ μὴ ὁρμᾶν, ὀρέγεσθαι τῶν μὴ ἀναγκαίων καὶ μὴ

21 Ammon. in Arist. de interpret. p. 142–143

15–p. 115, **4** Dam. 40, 4–16 || **21–23** Mel. 30, 9–12

2 *δικαίους* **βDP** *δικαίοις* **KF** | *ἀδίκους* **βDP** *ἀδίκοις* **KF** || **3** *αἱ*[1] **βK** om. **FDP** | *ἄνθρωπον* **BHK** Alf. arm. *ἀνθρώπων* **ΠF** *ἄνθρωπος* **DP** | *προτρέπεται* **H** || **4** *μηδὲ* **ΠHKFD** *μὴ* **BP** | *οὐ*] *οὐδὲ* **Π** || **5** *ἡμῖν*[1] **ΠHFP** *ἡμῖν ἐστιν* **BKD** || **6** *περιττὸν* **F** || **7** *ἔχειν* **P** || **8** *ἐπιγράφονται* **ΠK** arm. *-φεται* **BFDP** *-φεσθαι* **H** | *δίον* **B** || **9** *τὸν ἀπόλλωνα* **Π** || **10** *ἐγκατέσπαρται* **F** | *τὰ αὐτὰ* **ΠBFDP** Alf. arm. *ταῦτα* **HK** || **11** *ἀναιρούντων τὸ*] *λεγόντων* **D** || **12** *τίνα ἐστὶ τὰ ἐφ᾽ ἡμῖν* **ΠBP** *ὅτι ἐστὶν ἐφ᾽ ἡμῖν τινα* **HD** *ὅτι ἐστί τινα ἐφ᾽ ἡμῖν* **KF** arm. || **13** *ἐφ᾽ ἡμῖν τινα* **βDP** *τινα ἐφ᾽ ἡμῖν* **KF** || **14** *εἴπωμεν* **βKF** Alf. arm. *εἴπομεν* **DP** | *τὰ* om. **F** || **15** *λέγωμεν* **Π** || **17** *ἕπεται*] *ἔπεμψε* **B**[1] || **18** *δὲ* om. **Π** || **19** *ὡς* – **20** *βουλευόμεθα* om. **F** || **22** *ἐστιν ἐνδεχόμενον* **HKDP** *ἐστιν ἐνδεχομένων* **B** *ἐνδεχόμενόν ἐστιν* **Π** | *δυνάμεθα* post *αὐτῷ* pon. **F** || **23** *αἵρεσιν* **γ** *ἀναίρεσιν* **β** | *πράξεων* **βKP** Alf. *πράξεως* **FD** om. arm. || **24** *τὰ*[1] om. **P** || **25** *ὁρμᾶν . . . ὁρμᾶν* **βKF** Alf. arm. *ὁρᾶν . . . ὁρᾶν* **DP** || **25** *ὀρέγεσθαι* – p. 115, **1** *ὀρέγεσθαι* edd. *ὀρ. τῶν ἀναγκαίων καὶ μὴ ὀρ.* **H** Alf. *μὴ ὀρ. τῶν μὴ ἀν. καὶ ὀρ.* **ΠBF** arm. *μὴ ὀρ. τῶν ἀν. καὶ ὀρ.* **KDP**

ὀρέγεσθαι, ψεύδεσθαι καὶ μὴ ψεύδεσθαι, διδόναι καὶ μὴ διδόναι, χαίρειν οἷς δεῖ καὶ μὴ χαίρειν, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐν οἷς ἐστι τὰ τῆς κακίας καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα· τούτων γάρ ἐσμεν αὐτεξούσιοι. τῶν ἐπίσης δὲ ἐνδεχομένων εἰσὶ καὶ αἱ τέχναι· πᾶσα γὰρ τέχνη περὶ γένεσίν ἐστι τῶν ἐνδεχομένων καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι καὶ ὧν ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ ποιοῦντι, ἀλλ᾽ οὐκ ἐν τῷ ποιουμένῳ· οὐδὲν γὰρ οὔτε τῶν ἀιδίων καὶ ἐξ ἀνάγκης ὄντων οὔτε τῶν ἐξ ἀνάγκης γινομένων κατὰ τέχνην γίνεσθαι λέγεται, ἀλλ᾽ οὔτε τῶν γινομένων ἐν τοῖς ἐνδεχομένοις καὶ ἄλλως ἔχειν, ἐν αὐτοῖς δὲ ἐχόντων τὸ ποιητικὸν αἴτιον, ὡς ἐπὶ τῶν ζῴων | καὶ φυτῶν, κατὰ τέχνην τι λέγεται 319 *γίνεσθαι· φύσει γὰρ καὶ οὐ τέχνῃ. εἰ δὲ τῶν κατὰ τέχνην γινομένων ἔξωθέν ἐστι τὸ ποιοῦν αἴτιον, τίς ἄρα αἴτιος τῶν κατὰ τέχνην γινομένων ἢ ὁ ποιῶν τεχνίτης; ἐν γὰρ τῷ τεχνίτῃ τὸ ποιεῖν· οὗτος ἄρα ἀρχὴ καὶ αἴτιος πράξεών ἐστιν· ἐφ᾽ ἡμῖν ἄρα καὶ αἱ κατὰ τέχνην ἐνέργειαι καὶ ἀρεταὶ καὶ πᾶσαι πράξεις ψυχικαί τε καὶ λογικαί. ἐδείχθη δὲ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ποῖαί εἰσιν ἐνέργειαι ψυχικαί. οἱ δὲ πολλοί, νομίζοντες λέγεσθαι τὸ αὐτεξούσιον ἐπὶ πάσης πράξεώς τε καὶ κτήσεως καὶ τύχης, ἀποδοκιμάζουσιν εἰκότως τὸν λόγον, οἱ δὲ δριμύτεροι καὶ τὸ τῆς γραφῆς εἰς ἔλεγχον φέροντες τὸ ‘οὐκ ἐπ᾽ ἀνθρώπῳ αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ’ ‘ὦ βέλτιστοι’, φασί, ‘πῶς αὐτεξούσιος ὁ ἄνθρωπος, ὁπότε οὐκ ἐπ᾽ αὐτῷ ἡ ὁδὸς αὐτοῦ;’· καὶ ‘μάταιοι οἱ διαλογισμοὶ τῶν ἀνθρώπων’, ὡς μὴ δυναμένων ἡμῶν εἰς ἔργον ἄγειν ἃ διανοούμεθα. καὶ τοιαῦτα πολλά φασιν ἀγνοοῦντες ὅπως λέγεται τὸ αὐτεξούσιον. οὐ γὰρ τοῦ πλουτεῖν ἢ πένεσθαι ἢ διὰ παντὸς ὑγιαίνειν ἢ | ῥωμαλέους εἶναι κατὰ φύσιν ἢ τοῦ ἄρχειν ἢ ὅλως τῶν* 320 *ὀργανικῶν ἢ τυχηρῶν λεγομένων ἀγαθῶν ἢ τῶν κατὰ πρόνοιαν τὸ τέλος λαμβανόντων ἐξουσίαν ἔχομεν, ἀλλὰ τῶν κατ᾽ ἀρετὴν καὶ κακίαν πράξεων καὶ προαιρέσεων καὶ κινήσεων καὶ ὧν ἐξίσης καὶ τὰ ἀντικείμενα πρᾶξαι δυνάμεθα, ἐπειδὴ πάσης πράξεως προαίρεσις ἡγεῖται, καὶ οὐ μόνον ἡ πρᾶξις, ἀλλὰ καὶ ἡ προαίρεσις ὑπόδικός ἐστι. καὶ τοῦτο δηλοῖ τὸ ἐν τῷ*

18 Ier. 10, 23 || **20** Ps. 94 (95), 10

27 ps.-Dam. Barl. II 131

1 *διδόναι²*] *δόναι* **P** || **2** *χαίρειν* om. **F** | *τὰ¹* om. **D¹** || **2–3** *τὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τὰ τῆς κακίας* **K** || **3** *ἐπίσης δὲ* ***Π*HKF** *δὲ ἐπ.* **DP** *ἐπ.* **B** || **4** *τῶν* om. **B** || **5** *ὧν* om. **H** arm. || **6** *καὶ* **H***γ* Alf. arm. *καὶ οὐκ* ***Π*B** || **7** *κατὰ*] *καὶ κατὰ* **P** || **8** *ἐν²*] *ἐπ᾽* ***Π*** || **9** *κατὰ* ***Π*B¹HKDP** *οὐ κατὰ* **B²F** || **11** *ποιοῦν*] *ποιητικὸν* **F** | *τίς*] add. *ἐστιν* **K** || **12** *οὗτος*] *οὕτως* **B** || **13** *πράξεών* ***β*DP** Alf. *πράξεώς* **KF** arm. || **14** *ἀρεταὶ* ***β*DP** *αἱ ἀρ.* **KF** | *καὶ πᾶσαι πράξεις* **BHP** arm. *καὶ π. αἱ πρ.* **K** *πᾶσαι καὶ πρ.* **F** *καὶ πᾶσα πρᾶξις* ***Π*D** || **16** *κτήσεως* ***Π*HFDP** *κτίσεως* **BK** || **18** *εἰς ἔλεγχον φέροντες*] *εἰσελέγχοντες* **F** || **19** *φασί*] add. *σοφοὶ* **P** || **20** *λογισμοὶ* **F** || **21** *ἀγαγεῖν* **F** | *τοιαῦτα* ***β*KD** *τοσαῦτα* **FP** || **22** *τοῦ*] *τὸ* **P** || **26** *ἐπίσης* **H** || **27** *ἐπειδὴ πάσης* ***β*P** arm. *ἐπεὶ δὲ πάσης* **FD** Alf. *ἐπὶ πάσης δὲ* **K** | *μόνη* ***Π*** || **28** *ἐστι* ***β*** *γίνεται* *γ* | *τὸ*] *τῷ* **P**

εὐαγγελίῳ ʽὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς ἐμοίχευσεν
ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦʼ, καὶ ὁ Ἰὼβ ὑπὲρ τῶν κατὰ διάνοιαν τῶν τέκνων αὐτοῦ
πλημμελημάτων ἔθυε τῷ θεῷ. ἀρχὴ γὰρ ἁμαρτίας καὶ δικαιοπραγίας ἡ
προαίρεσις· τὸ γὰρ ἔργον ποτὲ μὲν συγχωρεῖται παρὰ τῆς προνοίας, ποτὲ
δὲ κωλύεται· ὄντος γὰρ καὶ τοῦ ἐφʼ ἡμῖν, οὔσης δὲ καὶ τῆς προνοίας,
321 *ἀνάγκη κατʼ ἄμφω τὰ γινόμενα | γίνεσθαι. εἰ γὰρ κατὰ τὸ ἕτερον μόνον*
ἐγίνετο, οὐκ ἦν ἂν τὸ ἕτερον· μικτῶν δὲ ὄντων τῶν γινομένων, ποτὲ μὲν
κατὰ τὸ ἐφʼ ἡμῖν ἀποβήσεται, ποτὲ δὲ κατὰ τὸν τῆς προνοίας λόγον, ποτὲ
δὲ κατʼ ἀμφότερα. τῆς δὲ προνοίας πῇ μὲν κοινῆς οὔσης, πῇ δὲ ἰδιαζούσης,
ἀνάγκη τοῖς καθʼ ὅλον τὰ κατὰ μέρος ὁμοπαθεῖν· τοῦ γὰρ περιέχοντος
ξηροῦ ὄντος ξηραίνεται τὰ σώματα, εἰ καὶ μὴ πάντα ὁμοίως, καὶ μητρὸς
οὐκ εὖ δεδιαιτημένης καὶ τρυφώσης ἀκολούθως τὰ τικτόμενα καὶ τοῖς
σώμασι δύσκρατα καὶ ταῖς ὁρμαῖς παράφορα γεννᾶται. δῆλον οὖν ἐκ τῶν
εἰρημένων ὅτι συμβαίνει καὶ κράσει σώματος οὐκ εὐτυχεῖ περιπεσεῖν ἢ
322 *τῷ | κοινῷ τοῦ περιέχοντος ἢ ἐξ ἑκουσίας διαίτης τῶν γεννησάντων ἢ καὶ*
αὐτῶν ἐκείνων ἀπὸ τρυφῆς διεφθαρμένων, ὥστε καὶ τὰς κράσεις ἐξ
323 *ἑκουσίας ἀρχῆς ἔσθʼ ὅτε φαύλας κατασκευά|ζεσθαι καὶ μὴ τὴν πρόνοιαν*
πάντως αἰτίαν εἶναι τῶν τοιούτων. ὅταν οὖν ψυχὴ κράσει σώματος
ἐνδοῦσα ἐπιθυμίαις ἢ θυμοῖς ἑαυτὴν ἐκδῷ ἢ ἀπὸ τῶν τυχηρῶν καταπιεσθῇ
ἢ χαυνωθῇ, οἷον πενίας ἢ πλούτου, ἑκούσιον κακὸν ὑφίσταται· ἡ γὰρ μὴ
ἐνδοῦσα κατορθοῖ καὶ νικᾷ τὸ δύσκρατον, ὡς ἀλλοιῶσαι μᾶλλον ἢ ἀλλοιω-
θῆναι, καὶ καθίστησι τὰς ψυχικὰς διαθέσεις εἰς εὐεξίαν ἀγωγῇ χρηστῇ
καὶ διαίτῃ προσφόρῳ. δῆλον οὖν ἐκ τῶν κατορθούντων ὡς οἱ μὴ κατ-

1 ev. Matth. 5, 28 || 2 Iob 1, 5

3–4 ps.-Dam. Barl. II 131

1 *γυναῖκα* **ΠKF** *εἰς γυναῖκα* **BH** *γυναικὶ* **DP** | *πρὸς τὸ* **ΠK** *τοῦ* **BHFDP** | *αὐτῆς* **ΠHFP** *αὐτὴν* **BK** *αὐτῆς ἤδη* **D** | *ἐμοίχευσεν*] add. *αὐτὴν* **K** || 2 *αὐτοῦ*[1] **BHK** *ἑαυτοῦ* **ΠFDP** || 4–5 *ποτὲ δὲ κωλύεται* om. **F** || 5 *καὶ*[1] **βKA** arm. om. **FDP** Alf. || 7 *γινομένων*] *γεννωμένων* **B** || 8 *ποτὲ*[1] – *λόγον* **ΠHFADP** Alf. arm. om. **BK** || 10 *τὰ* om. **B** | *ὁμοπαθεῖν* **HKFDP**[1] *ὁμομαθεῖν* **B** *ὁμοιοπαθεῖν* **AP**[2] *ὅμοια παθεῖν* **Π** || 11 *μὴ πάντα* **B***γ* *μὴ παν* **H** *πάντα μὴ* **Π** || 12 *οὐκ*] *δὲ οὐκ* **Π** | *εὖ δεδιαιτημένης* **KFAP** Alf. arm. *εὖ διῃτημένης* **Π** *εὖ δὲ διῃτημένης* **BH** *ἐκδεδιῃτημένης* **D** || 14 *κράσει* **ΠBKFD** Alf. arm. *κρᾶσις* **HAP** | *εὐτυχεῖ* edd. *εὐτυχίᾳ* *α* Alf. arm. *εὖ ἐχούσῃ* **A**[3vg] || 15 *ἐξ* om. **A** | *ἑκουσίας* edd. *ἑκουσίου* *α* || 16 *ἀπὸ*] *ὑπὸ* **Π** | *τρυφῆς* **βKDP** arm. *τροφῆς* **FA** Alf. | *ὥστε* **βKFA** *ὡς ἅμα τε* **DP** || 17 *ἑκουσίας* **β** *-ίου* *γ* | *ἀρχῆς* **βFA** *αἰτίας* **K** *ἀγωγῆς* **DP** | *ὅτε*] add. *καὶ* **A** | *μὴ*] *γὰρ* **A** || 18 *πάντων* **B** | *ψυχὴ* **βKFA** *ἡ ψ.* **DP** | *κράσει*] *καὶ κράσει* **B** || 19 *ἐκδῷ* **Π***γ* *ἐκδώῃ* **H** *ἐκδώσει* **B** | *ἢ*[2] **Π***γ* *καὶ* **H** om. **B** Alf. arm. | *τυχηρῶν* **βKA**[pc]**DP** Alf. arm. *λυπηρῶν* **FA**[ac] || 20 *ἡ* **ΠHKFAD** arm. *εἰ* **BP** Alf. | *γὰρ*] *γοῦν* **K** || 21 *τὸ δύσκρατον καὶ νικᾷ* **F** | *ὡς* om. **B** || 22 *καθίστησι*] add. *τι* **P** | *διαθέσεις* **βKFAD**[2] arm. *κινήσεις* **D**[1]**P** *διάθεσιν* Alf. || 23 *κατορθώσαντες* **βKF** *κατορθοῦντες* **ADP**

ὀρθώσαντες ἑκουσίως ἁμαρτάνουσιν· ἐφ᾽ ἡμῖν γὰρ ἢ συνδραμεῖν ταῖς δυσκρασίαις ἢ ἀντιβῆναι καὶ κρατῆσαι. οἱ δὲ πολλοὶ τὴν δυσκρασίαν ὡς αἰτίαν τῶν παθῶν προβαλλόμενοι ἀνάγκῃ καὶ οὐ προαιρέσει τὴν κακίαν ἐπιγράφουσι καὶ διὰ τοῦτό φασι μηδὲ τὰς ἀρετὰς ἐφ᾽ ἡμῖν εἶναι, ἀτόπως λέγοντες. |

41

Διὰ ποίαν αἰτίαν αὐτεξούσιοι γεγόναμεν 324

Ὑπόλοιπόν ἐστιν εἰπεῖν διὰ ποίαν αἰτίαν αὐτεξούσιοι γεγόναμεν. φαμὲν τοίνυν εὐθέως τῷ λογικῷ συνεισέρχεσθαι τὸ αὐτεξούσιον, καὶ τοῖς γενητοῖς συμπεφυκέναι μεταβολὴν καὶ τροπήν, μάλιστα τοῖς ἐξ ὑποκειμένης ὕλης γενομένοις. ἀρχὴ γὰρ γενέσεως τροπή· ἐξ ἀλλοιώσεως γὰρ τῆς ὑποκειμένης ὕλης ἡ γένεσις· κατανοήσειε δ᾽ ἄν τις τὸ λεγόμενον ἀποβλέπων εἴς τε τὰ φυτὰ πάντα καὶ τὰ ζῷα τά τε χερσαῖα καὶ πτηνὰ καὶ ἔνυδρα· συνεχὴς γὰρ ἡ τούτων με|ταβολή. ὅτι δὲ καὶ τῷ 325 *λογικῷ συνεισέρχεται τὸ αὐτεξούσιον, ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ τοῦ ἐφ᾽ ἡμῖν εἶναί τι τοῖς μὴ παρέργως ἀκηκοόσιν εὔδηλόν ἐστιν. οὐδὲν δὲ ἴσως ἄτοπον καὶ νῦν ὑπομνῆσαι τῶν αὐτῶν, τῆς ἀκολουθίας ἐπιζητούσης αὐτά. τοῦ λογικοῦ τὸ μέν ἐστι θεωρητικόν, τὸ δὲ πρακτικόν· θεωρητικὸν μὲν τὸ κατανοοῦν ὡς ἔχει τὰ ὄντα, πρακτικὸν δὲ τὸ βουλευτικὸν τὸ ὁρίζον τοῖς πρακτοῖς τὸν ὀρθὸν λόγον· καὶ καλοῦσι τὸ μὲν θεωρητικὸν νοῦν, τὸ δὲ πρακτικὸν λόγον, καὶ τὸν μὲν σοφίαν, τὸν δὲ φρόνησιν. πᾶς δὲ ὁ βουλευόμενος ὡς ἐπ᾽ αὐτῷ τῆς αἱρέσεως οὔσης τῶν πρακτῶν βουλεύεται, ἵνα τὸ προκριθὲν ἐκ τῆς βουλῆς ἕληται καὶ ἑλόμενος πράξῃ. πᾶσα τοίνυν ἀνάγκη τὸν ἔχοντα τὸ βουλεύεσθαι καὶ κύριον εἶναι πράξεων· εἰ γὰρ μὴ κύριος εἴη πράξεων, περιττῶς ἔχει τὸ βουλεύεσθαι· εἰ δὲ τοῦτο, ἐξ ἀνάγκης παρυφίσταται τῷ λογικῷ τὸ αὐτεξούσιον· ἢ γὰρ οὐκ ἔσται λογικὸν ἢ λογικὸν ὂν κύριον* | *ἔσται πράξεων· κύριον δὲ ὂν πράξεων* 326

7 Alex. de fato p. 14, 50; quaest. nat. 3 p. 206

6 Dam. 41, 1 || 7–8 Dam. 41, 2–3 || 17–p. 118, 1 Dam. 41, 7–15

3 *προσβαλλόμενοι* **D** || 4 *περιγράφουσι* **F** | *μηδὲ* **βKFA** *μήτε* **DP** | *ἀτύπως* **B** || 6 *διὰ* **βKFA** *περὶ τοῦ διὰ* **DP** arm. Dam. || 7 *διὰ*] add. *τὸ* **H** || 9 *γενικοῖς* **B** || 11 *κατανοήσειε* **βFAP** *-νοήσει* **KD** || 13 *πτηνὰ* **βKFA** *τὰ π.* **DP** || 14 *περὶ* om. **B** | *τοῦ*] *τῶν* **Π** || 15 *τι*] *τινα* **H** || 16 *τῶν αὐτῶν* **βKFA** *περὶ τῶν αὐτῶν* **D** *τὸν αὐτὸν* **P** || 17 *αὐτά*] *ταῦτα* **K** || 18 *μὲν*] add. *οὖν* **B** | *κατανοοῦν* **ΠBH^{ac}KAD** *κατὰ νοῦν* **H^{pc}FP** Alf. arm. || 19 *πρακτοῖς* **$Π^{pc}$KD** *πρακτικοῖς* **$Π^{ac}$BHFAP** | *καὶ* om. **A** || 19 *καλοῦσι* – 20 *καὶ* om. **B** | *τὸ* **ΠKFDP** *δὲ τὸ* **A** *τὸν* **H** || 20 *τὸ* **Π γ** *τὸν* **H** | *τὸν . . . τὸν* **$Π^{pc}$BHFADP** *τὸ . . . τὸ* **$Π^{ac}$K** || 21 *βουλευόμενος* **βKFA^{pc}D** *βουλόμενος* **A^{ac}P** | *ἐπ᾽ αὐτῷ* **Π γ** *ἐν αὐτῷ* **B** *ἑαυτῷ* **H** | *πρακτῶν* **ΠHF** *πρακτικῶν* **B** *πρακτέων* **KADP** || 22 *πράξει* **F** || 23 *τὸν* **BHKFD** *τὸ* **ΠAP** | *εἰ* **ΠB^{2}HKAD** *περιττῶς* **B^{1}** *ἐπεὶ* **F** om. **P** || 24 *γὰρ* – *πράξεων* **βKAD** om. **FP** | *ἔχοι* **A** || 25 *ἢ*] *εἰ* **B** | *ἔστι* **F** || 26 *ἢ* – *κύριον*[1]] *ὢν κύριος* **P**

πάντως αὐτεξούσιον ἔσται. ἐδείχθη δὲ καὶ τὰ ἐξ ὑποκειμένης ὕλης γενητὰ τρεπτὰ ὄντα· ἐξ ἀμφοτέρων ἄρα συνάγεται τὸν ἄνθρωπον ἐξ ἀνάγκης αὐτεξούσιον καὶ τρεπτὸν εἶναι· τρεπτὸν μὲν ἐπειδὴ γενητός, αὐτεξούσιον δὲ ἐπειδὴ καὶ λογικός. ὅσοι τοίνυν αἰτιῶνται τὸν θεὸν ὅτι τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἐποίησε κακίας ἀνεπίδεκτον, ἀλλ' αὐτεξούσιον, λανθάνουσιν ἑαυτοὺς αἰτιώμενοι τὸν θεὸν ὅτι λογικὸν ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον καὶ οὐκ ἄλογον. ἀνάγκη γὰρ τῶν δύο τὸ ἕτερον, ἢ ἄλογον γενέσθαι ἢ λογικὸν ὄντα καὶ περὶ τὰ πρακτὰ στρεφόμενον αὐτεξούσιον εἶναι. ἐξ ἀνάγκης οὖν πᾶσα φύσις λογικὴ αὐτεξούσιός ἐστι καὶ τρεπτὴ κατὰ τὴν ἑαυτῆς φύσιν,
327 *ἀλλ' αἱ | μὲν ἐξ ὑποκειμένης ὕλης γενόμεναι κατὰ δύο τρόπους τὸ τρεπτὸν ἔχουσι, κατά τε τὴν ὕλην καὶ κατ' αὐτὸ τὸ γενέσθαι· ὅσαι δὲ οὐκ ἐξ ὑποκειμένης ὕλης ἐγένοντο, καθ' ἕνα μόνον τρόπον τὸν τῆς γενέσεώς εἰσι τρεπταί. πάλιν δὲ τούτων τῶν ἀύλων ὅσαι μὲν ἐν τοῖς περιγείοις εἰσί, τῇ κοινωνίᾳ τῇ πρὸς ἀνθρώπους περὶ τὰ πρακτὰ καταγινόμεναι, μᾶλλόν εἰσι τῶν ἄλλων τρεπταί· ὅσαι δὲ δι' ἀκρότητα φύσεως τῷ θεῷ κατὰ σχέσιν πλησιάζουσι καὶ τῇ τούτου κατανοήσει τὸ μακάριον καρποῦνται πρὸς ἑαυτὰς καὶ τὸν θεὸν μόνον ἐστραμμέναι, τῶν μὲν πρακτῶν καὶ τῆς ὕλης παντάπασιν ἑαυτὰς ἀπηλλοτρίωσαν, τῇ δὲ θεωρίᾳ καὶ τῷ θεῷ προσῳκείωσαν, καὶ μένουσιν ἄτρεπτοι, αὐτεξούσιοι μὲν οὖσαι διὰ τὸ λογικαὶ εἶναι, οὐ μὴν τρεπόμεναι διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας. καὶ θαῦμά*
328 *γε οὐδέν. καὶ γὰρ | τῶν ἀνθρώπων ὅσοι θεωρητικοὶ γενόμενοι τῶν πρακτῶν ἑαυτοὺς ἐχώρισαν, ἔμειναν ἄτρεπτοι. οἶμαι συναποδεδεῖχθαι τοῖς εἰρημένοις ὅτι τὴν ἀρχὴν αἱ λογικαὶ πᾶσαι φύσεις ἄριστα δεδημιούργηνται, καὶ εἴπερ οὕτω διέμειναν, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐκτίσθησαν, πάσης ἂν κακίας ἐκτὸς ἦσαν· γίνεται δὲ αὐταῖς ἡ κακία κατὰ προαίρεσιν· οὕτω γοῦν αἱ μείνασαι κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς γένεσιν τὸ μακάριον ἔχουσιν. μόνοι δὲ ἄγγελοι*

2 *τὰ γενητὰ* **A** | *τὸν*] *τὸ* **H** || 2.3 *ἐξ ἀνάγκης* post *ἄνθρωπον* **βKA** Alf. arm. post *αὐτεξούσιον* **F** post *ὄντα* **DP** || 3 *γενητός* **ΠBKFA** *γεννητός* **H** *γενητόν* **DP** || 4 *καὶ* **βKD** arm. om. **FAP** Alf. | *λογικός* **βKF** Alf. arm. *λογικός* (*-όν* **P**)· *πάντως οὖν συνάγεται τῷ λογικῷ τὸ ἐξ ἀνάγκης αὐτεξούσιον γενόμενον ἂν* (*ἂν* om. **D**) *εἶναι τρεπτόν· τρεπτοῦ δὲ ὄντος αὐτεξούσιον εἶναι ὥσπερ καὶ εἰκός* **ADP** || 8 *πρακτὰ* **Π**B^2**HF** *πρακτέα* **ADP** *πρακταῖα* **K** om. B^1 || 10 *τὸ* om. B^1 || 11 *τε* om. **B** | *τὴν* om. **Π** | *κατ' αὐτὸ*] *κατὰ* **B** || 12 *τὸν* **ΠHKFDP** om. **BA** || 14 *πρὸς* **ΠHKADP** *πρὸς τοὺς* **BF** | *περί*] add. *τε* **A** | *πρακτὰ* **ΠH** *πρακτικὰ* **B** *πρακταῖα* **K** *τρεπτὰ* **FA** *πρακτά τε καὶ τρεπτὰ* **DP** | *μᾶλλόν*] *καὶ μᾶλλόν* **F** || 15 *ἀκρότητα*] *οἰκειότητα* **Π** | *τῷ θεῷ*] *καὶ τῶ θεῶ μόνω* **H** | *κατὰ* **βKF** *καὶ κατὰ* **P** *ἢ καὶ κατὰ* **AD** || 16 *πλησιάζουσαι* **K** | *τούτου*] *τοῦ* **A** | *πρὸς* **H**γ *καὶ πρὸς* **ΠB** || 17 *καὶ*^{1} **β AD** *τε καὶ* **K** *καὶ πρὸς* **FP** | *καὶ*^{2} om. **B** || 18 *ἑαυτοὺς* **H** || 19 *καὶ μένουσιν* **DP** *μέν.* **ΠHKFA** Alf. arm. *μένουσαι* **B** | *διὰ τὸ*] *δι' ὅτι καὶ* **P** || 20 *λογικαὶ* **BHKADP** arm. *λογικὰς* **ΠF** || 21 *γὰρ*] add. *καὶ* **K** || 22 *ἐχώρισαν* **βADP** *ἐχώρησαν* **KF** | *ἔμειναν*] *καὶ ἔμειναν* **A** arm. || 23 *πᾶσαι* om. **B** || 24 *ἂν*] *ἄρα* **B** || 25–26 *γίνεται – ἔχουσιν* om. **K** || 26 *οἱ ἄγγελοι* **B**

τῶν ἀσωμάτων ἐτράπησαν, καὶ οὐδὲ αὐτοὶ πάντες, ἀλλά τινες ἐξ αὐτῶν, ὅσοι ῥέψαντες πρὸς τὰ κάτω τῶν ἐπιγείων ἔφεσιν ἔσχον, τῆς πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὸν θεὸν σχέσεως ἀποχωρήσαντες. οὐκοῦν ἐκ τῶν δεδειγμένων δῆλόν ἐστιν ὡς ἕνεκα μὲν τοῦ φύσει τρεπτοὺς ἡμᾶς εἶναι τὰς δυνάμεις τὰς προαιρετικὰς τρεπτὰς ἔχομεν, οὐ μὴν διὰ τὸ ἔχειν τρεπτὰς δυνάμεις τοῦ κακοὺς ἡμᾶς εἶναι τὸν θεὸν ἄν τις αἰτιάσαιτο. οὐ γὰρ ἐν ταῖς δυνάμεσίν εἰσιν αἱ κα|κίαι, ἀλλ᾽ ἐν ταῖς ἕξεσιν, αἱ δὲ ἕξεις κατὰ 329 *προαίρεσιν· κατὰ προαίρεσιν ἄρα κακοὶ γινόμεθα καὶ οὐ κατὰ φύσιν ἐσμέν. μάθοι δ᾽ ἄν τις ἀκριβέστερον τὸ λεγόμενον οὕτως. ἐν τοῖς προλαβοῦσι δύναμιν ἐλέγομεν εἶναι, ἀφ᾽ ἧς ἕκαστον ὧν ποιοῦμεν ποιεῖν δυνάμεθα· πᾶσα δὲ προαιρετικὴ δύναμις ἡ αὐτὴ τῶν ἀντικειμένων ἐστί· μία γὰρ καὶ ἡ αὐτὴ δύναμις τοῦ ψεύδεσθαι καὶ ἀληθεύειν, καὶ μία καὶ ἡ αὐτὴ δύναμις τοῦ σωφρονεῖν καὶ ἀκολασταίνειν. οὐκέτι δὲ ἡ αὐτὴ ἕξις τῶν ἀντικειμένων, οἷον τοῦ ἀκολασταίνειν καὶ σωφρονεῖν ἢ τοῦ ψεύδεσθαι καὶ ἀληθεύειν, ἀλλὰ τῶν ἐναντίων αἱ ἐναντίαι· τὸ μὲν γὰρ σωφρονεῖν τῆς κατ᾽ ἀρετήν ἐστιν ἕξεως, τὸ δὲ ἀκολασταίνειν τῆς κακίας· οὐκ εἰσὶν ἄρα τῶν δυνάμεων αἱ κακίαι, ἀλλὰ τῶν ἕξεων καὶ τῆς προαιρέσεως. οὐ γὰρ ἡ δύναμίς ἐστιν ἡ παρασκευάζουσα ἡμᾶς ἀκολασταίνειν ἢ ψεύδεσθαι, ἀλλ᾽ ἡ προαίρεσις· ἐφ᾽ ἡμῖν γὰρ ἦν ἀληθεύειν | καὶ μὴ ψεύδεσθαι. εἴπερ* 330 *οὖν οὐκ ἔστιν ἡ κακία δύναμις, ἀλλ᾽ ἕξις, οὐχ ὁ τὴν δύναμιν δοὺς αἴτιος ἡμῖν τῶν κακῶν, ἀλλ᾽ ἡ ἕξις ἡ παρ᾽ ἡμῶν καὶ δι᾽ ἡμῶν καὶ δι᾽ ἡμᾶς προσγενομένη· ἐξῆν γὰρ τὴν ἐναντίαν ἕξιν ἐκ τῆς γυμνασίας κτήσασθαι καὶ μὴ τὴν φαύλην. διαφέρει δὲ δύναμις ἕξεως τῷ πάσας μὲν τὰς δυνάμεις φυσικὰς εἶναι, τὰς δὲ ἕξεις ἐπεισάκτους, καὶ τῷ τὰς μὲν δυνάμεις ἀδιδάκτους εἶναι, τὰς δὲ ἕξεις ἐκ μαθήσεως καὶ ἔθους προσγίνεσθαι. εἰ τοίνυν ἡ δύναμις φυσική τις καὶ ἀδίδακτος, ἡ δὲ ἕξις ἐπίκτητος καὶ διδακτή, οὐχ ἡ φύσις αἰτία τῶν κακῶν, ἀλλὰ τὸ κακῶς ἡμᾶς ἦχθαι καὶ διὰ τοῦτο*

27 Arist. m. m. 1186 a 15

1 *αὐτοὶ* **βKF** Alf. *οὗτοι* **ADP** om. arm. || **3** *ἀποχωρίσαντες* **P** || **4** *μὲν* om. **F** | *εἶναι ἡμᾶς* **B** || **7** *εἰσιν* **βKFA** om. **DP** | *αἱ δὲ ἕξεις* om. **B** || **8** *προαίρεσιν*^{2} **βKFA** Alf. arm. *ταύτην* **DP** | *γινόμεθα* **B**^{pc}**HKFDP** *γενόμεθα* **ΠA** *γινώμεθα* **B**^{ac} | *οὐ* om. **A** || **10** *ἐλέγομεν δύναμιν* **F** | *ἐποιοῦμεν* **P** || **11** *μία* — **12** *δύναμις* om. **A** || **12** *τοῦ* — **13** *δύναμις* om. **K** | *καὶ*^{4}] *γὰρ καὶ* **A** || **13** *καὶ*] add. *τοῦ* **A** | *οὐκέτι* **H***γ* arm. *οὐκ ἔστι* **ΠB** | *ἡ* **βKAD** *καὶ ἡ* **F** om. **P** || **14** *ἀντικειμένων* **βKFA** *ἀντ. ἐστὶ* **DP** | *τοῦ*^{1}] *τὸ* **A** | *σωφρονεῖν* **βKFA** *τοῦ σ.* **DP** | *τοῦ*^{2} om. **F** || **15** *τὸν ἐναντίον* **H** | *μὲν* om. **B** || **16** *ἐστιν* om. **K** | *οὐκ* — **17** *κακίαι* om. **P** || **17** *τῆς προαιρέσεως* **βKF** Alf. arm. *τῶν προαιρέσεων* **ADP** | *γὰρ* del. **A**^{pc} || **19** *ἦν*] add. *τὸ* **A** | *καὶ μὴ* **ΠBFA**^{ac} Alf. *ἢ* **HK** arm. *καὶ* **A**^{pc}**DP** || **21** *ἡ*^{1} om. **H** | *ἡ*^{2} om. **K** | *καὶ . . . καὶ*] *καὶ ἡ . . . καὶ ἡ* **B** || **22** *προσγενομένη* **BHFDP** *προσγιν-* **ΠKA** | *κτίσασθαι* **K** || **23** *τῷ* **βK**^{2}**FAD**^{2}**P** *τὸ* **D**^{1} om. **K**^{1} || **24** *φυσικὰς*] *ψυχικὰς* **P** | *τῷ* **βFAP** *τὸ* **KD** || **25** *ἔθους*] *θέας* **H** || **26** *τις*] add. *ἐστιν καὶ* **K** | *ἐπίκτητος*] *ἐπείσακτος* **B** | *διδακτή* **ΠHKFDP** *διδακτική* **BA** || **27** *ἦχθαι* **βKF** Alf. arm. *ἐθίσαι* **ADP**

κακὴν ἕξιν κτήσασθαι· πᾶσα γὰρ ἕξις ἐπίκτητος ἐδείχθη. ὅτι δὲ φύσει εἰσὶν αἱ δυνάμεις, δῆλον ἐκ τοῦ πάντας τὰς αὐτὰς ἔχειν δυνάμεις πλὴν
331 *τῶν πεπηρωμένων. ὅτι δὲ αἱ ἕξεις οὐ φυσικαί, δῆλον | ἐκ τοῦ μὴ πάντας τὰς αὐτὰς ἕξεις ἔχειν, ἄλλους δὲ ἄλλας· τὰ γὰρ φύσει τὰ αὐτὰ παρὰ πᾶσιν.*

42 *Περὶ προνοίας*

Ὅτι μὲν αὐτεξούσιός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος καὶ τίνων ἐστὶν αὐτεξούσιος καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν αὐτεξούσιος γέγονεν, αὐτάρκως ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἴρηται. ἐπειδὴ δὲ οὐ πᾶς ὁ προθέμενος φονεῦσαι πάντως φονεύει, ἀλλὰ
332 *ποτὲ μὲν φονεύει, ποτὲ δὲ οὔ, τῆς πράξεως παρεμποδισθείσης καὶ | μὴ δραμούσης κατὰ σκοπόν, πρόνοιαν δὲ τούτων ἔφαμεν αἰτίαν εἶναι καὶ οὐχ εἱμαρμένην, ἀκόλουθος τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἐστιν ὁ περὶ τῆς προνοίας λόγος. διαιρεῖται δὲ καὶ οὗτος εἰς τρία· πρῶτον μὲν εἰ ἔστι πρόνοια, δεύτερον τί ἐστι, τρίτον τίνων ἐστίν.*

Ἀλλ' Ἰουδαῖος μὲν οὐδ' ἂν μαινόμενος ἀγνοήσειε πρόνοιαν, εἰδὼς μὲν
333 *τὰ κατ' Αἴγυπτον | θαύματα, ἐπακούσας δὲ τῶν κατὰ τὴν ἔρημον, ἐν οἷς τηλαυγεστέρα τῶν ὁρατῶν ἐφάνη τοῖς ἀνθρώποις ἡ πρόνοια, πολλὰ δὲ καὶ ἐν προφήταις καὶ ἐν Βαβυλῶνι κατανοήσας ἔργα τῆς προνοίας μηδεμίαν ἀμφιβολίαν ἐπιδεχόμενα. Χριστιανοὺς δὲ καὶ ταῦτα μὲν ἅπαντα διδάσκει πρόνοιαν εἶναι, μάλιστα δὲ τὸ θειότατον καὶ δι' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας ἀπιστότατον ἔργον τῆς προνοίας ἡ δι' ἡμᾶς ἐνσωμάτωσις τοῦ θεοῦ.*
334 *ἐπειδὴ δὲ οὐ πρὸς τούτους μόνους ὁ | λόγος, ἀλλὰ καὶ πρὸς Ἕλληνας, φέρε καὶ δι' ἄλλων, οἷς ἐκεῖνοι πιστεύουσιν, ἀποδείξωμεν πρόνοιαν οὖσαν. ὅτι τοίνυν ἐστὶ πρόνοια, διὰ τῶν αὐτῶν ἄν τις ἐπιδείξειε, δι' ὧν ὅτι καὶ θεός ἐστι ἐδείξαμεν· ἡ γὰρ διαμονὴ τῶν ἁπάντων καὶ μάλιστα τῶν ἐν γενέσει*

25 Plat. leg. X 886 A

25–p. 121, 4 Mel. 138, 6–11

2 *αἱ* om. **B** || 4 *ἕξεις ἔχειν* **ΠBFADP** *ἔχειν ἕξεις* **HK** | *ἄλλους δέ*] *ἀλλ' οὐδὲ* **P** | *φύσει τὰ*] *φυσικὰ* **B** || 7 *μὲν* **BHKADP** *μὲν οὖν* **ΠF** arm. || 10 *πράξεως παρεμποδισθείσης*] *προθέσεως ἐφ' ἡμῖν οὔσης* **A** || 11 *δραμούσης* **βKF** arm. *δραττούσης* **A** *δραμούσης, τῆς δὲ προθέσεως ἐφ' ἡμῖν οὔσης καὶ μὴ δραττούσης* **DP** | *κατὰ*] *τὸν* **A** | *τούτων* **βKF** arm. *τινα τούτων* **A** *τούτων τινὰ* **DP** | *εἶναι αἰτίαν* **B** || 12 *ἀκόλουθος* **BHD** arm. *ἀκολούθως* **ΠKFAP** | *ἐφ'* **βKF** *ὅτι ἐφ'* **A** *οὐκ ἐφ'* **DP** | *περὶ* **ΠHKFDP** arm. om. **BA** || 13 *τί*] *δὲ τί* **Π** || 15 *ὁ ἰουδαῖος* **F** || 17 *τηλαυγέστερον* **B** || 19 *δεχόμενα* **A** || 21 *ἀπιστότατον* **ΠBKFD¹P** **πιστότατον* **H** *ἀγαθώτατον* **AD²** | *ἡμᾶς*] add. *σαρκὸς* **A** || 22 *δὲ* om. **P** | *τούτους μόνους* **βKFA** arm. *τοῦτο γενομένους* **P** *ἰουδαίους μόνους* **D** | *καὶ* **βKFD** arm. *δὴ καὶ* **A** om. **P** | *πρὸς*] add. *τοὺς* **Π** || 23 *οἷς — πιστεύουσιν* om. **K** | *πιστεύουσιν* **βFA** arm. *πεισθῶσιν* **DP** || 24 *καὶ* om. **B**

καὶ φθορᾷ καὶ ἡ θέσις καὶ ἡ τάξις τῶν ὄντων ἀεὶ φυλαττομένη κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ τῶν ἄστρων φορὰ μηδὲν μηδέποτε διαλλάττουσα καὶ ὁ κύκλος τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ ἡ τῶν ὡρῶν ἀποκατάστασις τῶν τε νυκτῶν καὶ τῶν ἡμερῶν ἡ κατ' ἔτος ἰσότης παρὰ μέρος ἑκατέρας αὐξανομένης τε καὶ μειουμένης οὔτε ἐλάττονι οὔτε πλείονι μέτρῳ, πῶς ἂν διετέλεσεν ὁμοίως διεξαγομένη μηδενὸς προνοοῦντος; οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἡ παρεπομένη τιμωρία, μᾶλλον δὲ καὶ ἡ τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῶν ἀποκάλυψις, ὅταν μηδενὸς ὄντος τοῦ διελέγξαι δυναμένου κατά τινας περιστάσεις ἐμφανίζηται, δείκνυσι πρόνοιαν εἶναι. γέμουσι δὲ τῶν τοιούτων ἱστοριῶν αἵ τε τῶν Ἑβραίων γραφαὶ καὶ τὰ παρ' Ἕλλησι συγγράμματα. | τοιοῦτον 335 *γὰρ ἐρρέθη ἐν μὲν τῇ γραφῇ τὸ κατὰ Σωσάνναν πάθος, ἐν δὲ τοῖς παρ' Ἕλλησι τὸ κατὰ Ἴβυκον τὸν ποιητήν· φονευόμενος γὰρ οὗτος ὑπό τινων καὶ μηδένα μήτε σύμμαχον μήτε μάρτυρα τῆς ἐπιβουλῆς ἔχων, θεωρήσας γεράνους, 'ὑμεῖς', ἔφησεν, 'ὦ γέρανοι, τιμωρήσατέ μοι τὸν φόνον'. τῆς δὲ πόλεως ζητούσης τοὺς φονεύσαντας καὶ μὴ δυναμένης εὑρεῖν, ἐπιτελουμένου θεάτρου καὶ τοῦ δήμου καθεζομένου, γέρανοι διέπτησαν· θεασάμενοι δὲ οἱ φονεῖς ἐγέλασαν καὶ 'ἰδού', εἶπον, 'αἱ τιμωροὶ τοῦ Ἰβύκου'. τῶν δὲ πλησίον καθεζομένων τις ἀκούσας ἀπήγγειλε ταῖς ἀρχαῖς, καὶ συλληφθέντες ὡμολόγησαν τὸν φόνον. πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων τοιούτων ἐστὶ πλῆθος ἀναγεγραμμένον τοῖς παλαιοῖς, ὅπερ εἴ τις βουληθείη συναγαγεῖν, εἰς ἄπειρον ἂν μῆκος ἐκτείνειε τὸν λόγον. εἰ δὲ μὴ πᾶσι τοῖς ἁμαρτάνουσιν ὁ αὐτὸς τρόπος τῶν ἐλέγχων ἐπάγεται, ἀλλ' ἔνιοι καὶ διαφεύγειν δοκοῦσι, μηδεὶς ἀρνείσθω διὰ τοῦτο τὴν πρόνοιαν· οὐ γὰρ καθ' ἕνα μόνον τρόπον ποιεῖται τὴν τῶν ἀν|θρώπων ἐπιμέλειαν, ἀλλὰ κατὰ* 336 *πολλοὺς καὶ διαφόρους. οὐχ ἥκιστα δὲ τὸ εἶναι πρόνοιαν δείκνυσιν ἡ τῶν*

11 Dan. 13, 1 ss. || 12 Plut. garr. 14, 509 F; Anth. Pal. 7, 745 alii

23–25 Mel. 138, 7

1 *ἡ*^{2} **ΠHKFA** om. **BDP** | *τάξις*] *πρᾶξις* **P** || 2 *διαλλάττουσα* **ΠB**^{2}**HKFDP** *διαφυλάττουσα* **B**^{1} *διελαττοῦσα* **A** || 3 *τῶν τε*] *καὶ τῶν* **K** || 4 *τῶν* **BHKFAP** *ἡ τῶν* **Π** om. **D** | *τε* om. **A** || 5 *ἔλαττον* **B** | *μέτρῳ* **ΠBKDP** arm. *μέρει* **FA** *χρόνῳ* **H** | *διετέλεσαν* **B** || 7 *καὶ* om. **P** || 9 *ἐμφανίζηται* **HDP** *ἐμφανίζεται* **ΠBK** *ἀφανίζεται* **A** | *δείκνυσι – εἶναι* om. **K** || 11 *ἐρρέθη ἐν μὲν* scripsi *ἐρρέθη* **β A** arm. *εὑρέθη* **F** *ἐν μὲν* **KDP** | *παρ'* **βKFA** om. **DP** arm. || 12 *ἴβυκον* **BHKFDP** *τὸν ἴβ.* **ΠA** | *οὗτος* om. **B** || 13 *μήτε*^{1} **βFAP** *μηδὲ* **KD** || 14 *ὑμεῖς* om. **K** | *μοι* **βADP** *μου* **KF** | *τῶν φόνων* **H** || 15 *τοὺς φονεύσαντας* **βKF**^{m}**AP** *τοὺς φονεύοντας* **D** *τὸν φονέα* **F**^{t} || 16 *διέπτασαν* **Π** || 17 *θεασάμενοι – 18 Ἰβύκου* om. **A** | *εἶπον* **βFDP** *φησὶν* **K** | *αἱ* **BHKFDP** *οἱ* **Π** || 18 *τῶν δὲ*] *καὶ τῶν* **B** | *πλησίων* **K**^{1} || 19 *δὲ* **βF** *τε* **KADP** || 20 *ἀναγεγραμμένων* **Π** | *τοῖς* **βF** *ἐν τοῖς* **KADP** | *ἅπερ* **K** | *τις βουληθείη* **βK**^{2}**A** *τις βουθείη* **K**^{1} *βουληθείη τις* **F** *τις ἐθελήσειε* **DP** || 21 *ἐκτείνῃ* **F** || 22 *τρόπος*] *λόγος* **B** | *ἐπάγεται* **BHKFDP** *-ηται* **Π** *ἕπεται* **A** || 23 *ἀρνείτω* **Π** | *διὰ τούτων* **P** || 24 *τρόπον μόνον* **K** | *ποιεῖ* **B** | *τὴν τῶν ἀνθρώπων* **BHKFAP** *τῶν ἀνθ. τὴν* **ΠD** | *κατὰ* om. **H**

σωμάτων τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ κατασκευὴ καὶ ἀναλογία διὰ παντὸς ὁμοίως φυλαττομένη· παντὶ γὰρ μορίῳ τοῦ σώματος ἐμφαίνεται τῆς προνοίας ἡ προμήθεια, ἅτινα τοῖς φιλοπόνοις ἔξεστιν ἐκ διαφόρων συγγραμμάτων ἀναλέγεσθαι, καὶ ἡ τῶν χρωμάτων δὲ ποικιλία τῶν ἐν τοῖς ζῴοις τὸν αὐτὸν ἀεὶ κόσμον φυλάττουσα κέκραγε πρόνοιαν εἶναι, καὶ τὸ κοινῇ δὲ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμολογούμενον τὸ δεῖν εὔχεσθαι καὶ θεραπεύειν τὸ θεῖον ἀναθήμασί τε καὶ περιβόλοις προνοίας ἐστὶ δηλωτικόν. ἀπρονοήτου γὰρ ὄντος τοῦ παντὸς τίς ἂν ἢ τίνι τις εὔξαιτο; καὶ ἡ σπουδὴ δὲ ἡ περὶ τὰς εὐεργεσίας φυσικῶς ἐν τοῖς ἀδιαστρόφοις σπου-
337 δα|ζομένη τὴν πρόνοιαν ἐμφαίνει· τὸν γὰρ ἐκ ταύτης μισθὸν ἀπεκδεχόμενοι καὶ τοὺς μὴ δυναμένους ἀμείψασθαι ποιεῖν εὖ προαιρούμεθα. προνοίας δὲ ἀναιρουμένης συγκεχώρηται μὲν ἀδικία τοῖς δυναμένοις ἀδικεῖν, ἀναιρεῖται δὲ ἐλεημοσύνη καὶ θεοῦ φόβος, συναναιρεῖται δὲ τούτοις ἀρετὴ καὶ εὐσέβεια. εἰ γὰρ μὴ προνοεῖ θεός, οὐδὲ τιμωρεῖται οὐδὲ τοῖς εὖ πράττουσιν ἔπαθλα νέμει οὐδὲ τῶν ἀδικουμένων τὰς βλάβας ἀπείργει. τίς ἂν οὖν ἔτι προσκυνήσειε θεὸν μηδὲν εἰς μηδὲν ἡμῖν συμβαλλόμενον; ἀναιρεῖται δὲ καὶ προφητεία καὶ πᾶσα πρόγνωσις. ἀλλ᾽ οὐ συμφωνεῖ ταῦτα τοῖς καθ᾽ ἑκάστην σχεδὸν ἡμέραν γινομένοις. πολλαὶ μὲν γὰρ ἐν ταῖς χρείαις ἐπιφάνειαι τοῦ θείου, πολλὰ δὲ καὶ δι᾽ ὀνείρων τοῖς κάμνουσι δίδοται βοηθήματα, πολλαί τε προγνώσεις καθ᾽ ἑκάστην γενεὰν ἐξηνέχθησαν, πολλοὶ δὲ μιαιφονήσαντες ἤ τι τῶν ἀθεμίτων πράξαντες ἐκδειματοῦνται νύκτωρ τε καὶ μεθ᾽ ἡμέραν. ἄλλως τε ἀγαθός ἐστιν ὁ θεός, ἀγαθὸς δὲ ὢν εὐεργετικός ἐστιν· εἰ δὲ εὐεργετικός, καὶ
338 προ|νοητικός. τί δεῖ λέγειν τὰ τῆς κτίσεως ἔργα καὶ τὴν ἀναλογίαν αὐτῆς καὶ τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν θέσιν καὶ τὴν τάξιν καὶ τὴν χρείαν, ἣν ἕκαστον παρέχεται τῷ παντί, καὶ ὡς οὐχ οἷόν τε ἄλλως καλῶς ἔχειν, παρ᾽ ὃ νῦν ἔχει, καὶ ὡς οὔτε προσθήκην ἐπιδέχεται οὔτε τῶν ὄντων ἐπιλείπειν τι δύναται, ἀλλὰ τέλεια πάντα καὶ καλὰ σοφῶς τε καὶ προ-

2 *ὁμοίως* om. **K** || 3 *ἡ προμήθεια* **ΠHKFDP** *ἡ προμηθία* **A** *τῇ προμηθείᾳ* **B** || 4 *καταλέγεσθαι* **K** || 5 *ἀεὶ* post *φυλάττουσα* pon. **F** || 6 *παρὰ* om. **P**[1] | *ὁμολογούμενον* om. **P** || 8 *τοῦ παντὸς* **βKFA** arm. om. **DP** | *τίς*[1] **βKF** arm. *πῶς* **ADP** | *τίνι* **Hγ** *τί* **ΠB** arm. | *εὔξηται* **Π** || 9 *ἀδιαστρόφοις* **ΠHKFAD**[2]**P** *διαστρόφοις* **B** *ἀνθρώποις* **D**[1] || 10 *τὴν* om. **K** || 11 *τοὺς μὴ δυναμένους* **βKF** arm. *τοῖς μὴ δυναμένοις* **ADP** || 12 *συγχωρεῖται* **K** || 13 *ἀναιρεῖται*] *ἀναιρεῖ τε* **K** | *θεοῦ φόβος* **ΠBFADP** *φ. θ.* **HK** arm. || 14 *προνοεῖ* **Hγ** *προνοῆι* **Π** *τιμωρεῖ* **B** | *θεὸς* **βF AP** *ὁ θεὸς* **KD** || 15 *πράττουσιν εὖ* **B** | *ἔπαθλον* **D** || 16 *προσκυνήσειε* **βKFD** *-ήσει* **AP** | *μηδὲν εἰς μηδὲν ἡμῖν* **βKFA** *μηδενὶ μηδὲν* **DP** || 17 *ἡ προφητεία* **B** | *ἅπασα* **K** || 18 *συμφωνεῖται* **B** | *γινομένοις* **γ** *δρωμένοις* **β** arm. || 19–20 *δίδονται τοῖς κάμνουσι* **F** || 21 *δὲ* om. **K** | *ἢ* **βF** arm. *καί* **KADP** || 22 *μεθ᾽*] *καθ᾽* **B** || 25 *τάξιν*] *πρᾶξιν* **F** || 26 *ἄλλως* **FDP** *ἄλλως τε* **βA** *ἄλλως τε καὶ ἄλλως* **K** | *καλῶς* post *νῦν* (27) pon. **K**

νοητικῶς δεδημιούργηται; ἀλλ' εἰς τὸν τῆς δημιουργίας λόγον ἀναβαλώμεθα τὴν τούτων ἔκθεσιν, ἵνα μὴ πάθωμεν ὅπερ πολλοὶ τῶν περὶ προνοίας γραψάντων πεπόνθασι· τὴν γὰρ κτίσιν ἀντὶ τῆς προνοίας ἀνυμνοῦσι ποδηγοῦσαν μὲν ἡμᾶς εἰς τὸν περὶ τῆς προνοίας λόγον, κατὰ πολὺ δὲ διαφέρουσαν. οὐ γὰρ ταὐτόν ἐστι πρόνοια καὶ κτίσις. κτίσεως μὲν γὰρ τὸ καλῶς ποιῆσαι τὰ γινόμενα, προνοίας δὲ τὸ καλῶς ἐπιμεληθῆναι τῶν γινομένων· οὐ συνυπάρχει δὲ ταῦτα πάντως ἀλλήλοις, ὡς ἔστιν ἐκ τῶν ἀνδρῶν τῶν καθ' ἑκάστην τέχνην καὶ μέθοδον ἰδεῖν. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν | ἄχρι μόνου τοῦ ποιῆσαι καλῶς ἵστανται καὶ οὐδὲν ἔτι φροντίζουσιν, ὡς 339 *τέκτονές τε καὶ γραφεῖς καὶ πλάσται, οἱ δὲ μόνον ἐπιμελοῦνται καὶ προνοοῦσιν, ὡς βουκόλοι τε καὶ ποιμένες. οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς ἐν μὲν τῷ περὶ τῆς κτίσεως λόγῳ δεόντως ἂν ἐπιδεικνύοιμεν ὅτι καλῶς γέγονε τὰ γινόμενα, ἐν δὲ τῷ περὶ προνοίας ὅτι καὶ τῆς δεούσης ἐπιμελείας τυγχάνει μετὰ τὸ γενέσθαι. πῶς οὖν ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου καὶ βοῦς ἐκ βοὸς ἀεὶ γεννᾶται καὶ ἕκαστον ἐκ τοῦ οἰκείου σπέρματος φύεται καὶ οὐκ ἐξ ἄλλου, προνοίας ἀπούσης; εἰ γὰρ λέγοι τις ὅτι κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς γέννησιν εἱρμῷ προβαίνει τὸ πρᾶγμα, τοῦτο ἂν εἴη λέγων, ὅτι τῇ κτίσει συνυπάρχει πάντως ἡ πρόνοια. τὸ γὰρ εἱρμῷ προβαίνειν τὸ κτισθὲν δηλοῖ τῇ κτίσει συγκαταβεβλῆσθαι τὴν πρόνοιαν· προνοίας γὰρ ἡ μετὰ τὴν κτίσιν διεξαγωγὴ τῶν ὄντων· καὶ οὕτως οὐδὲν ἂν ἄλλο λέγοι ἢ τὸν αὐτὸν εἶναι ποιητὴν ἅμα καὶ προνοητὴν τῶν ὄντων. τίς δέ, ὁρῶν τὰς μορφὰς τῶν ἀνθρώπων ἐν τοσαύταις μυριάσι διαλλαττού|σας καὶ μηδαμοῦ κατὰ πάντα συνεμπι-* 340 *πτούσας, οὐ θαυμάσειε μὲν τὸ ἔργον; ἀναλογιζόμενος δὲ τὴν αἰτίαν εὑρήσει προνοίας ἕνεκα τὴν διαφορὰν τῆς μορφῆς παρηλλαγμένην ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα. σκόπει γάρ, εἰ τὸν αὐτὸν πάντες ἔσῳζον ἀπαραλλάκτως χαρακτῆρα, πόση σύγχυσις τῶν πραγμάτων ἐγίνετο, πόση δὲ ἄγνοια καὶ σκότος κατεῖχε τὸν ἄνθρωπον οὔτε τὸν οἰκεῖον γνωρίζοντα οὔτε τὸν ἀλλότριον ἢ πολέμιον ἢ φαῦλον ἀπὸ τοῦ φίλου καὶ χρηστοῦ διακρίνοντα.*

20–p. 124, **16** Mel. 138, 19–139, 11

1 *ἀλλ' εἰς*] *ἀλλὰ* **H** | *ἀναβαλώμεθα* ***Π*HKD** *-βαλλώμεθα* **P** *-βαλλόμεθα* **BFA** || **2** *οἱ πολλοὶ* **F** || **3** *γραψάντων* om. **K** | *ἀνύμνησαν* **F** || **4** *μὲν*] *δὲ* **A** | *ἡμᾶς* om. **B** | *περὶ* ***Π*HK^2ADP** om. **BK^1F** arm. | *τῆς* om. **P** || **6** *γενόμενα* **F** || **7** *γενομένων* **F** || **8** *ἀνδρῶν τῶν*] *δρώντων* **D** | *καὶ μέθοδον*] *μέθοδον ποιούντων* **B** || **9** *ἵστανται*] *ἐπίστανται* **K** | *οὐδενὶ* **F** | *ἔτι*] *ἕτερον* **P** || **10** *τε* om. **F** || **11** *τε* om. ***Π*** | *μὲν* ***Π*KFDP** om. **BHA** || **12** *τῆς* om. **A** | *ἂν* om. **K** || **13** *γινόμενα* **D** *γενόμενα* ***β*KFAP** | *δὲ τῷ*] *τῶ δὲ τῶ* **K** | *περὶ* ***β*KDP** *περὶ τῆς* **FA** | *δεούσης* ***β*K^2FDP** arm. *μελλούσης* **K^1** *μελούσης* **A** || **14** *τὸ* ***β*KF** *τοῦ* **ADP** | *ἀεὶ* om. **B** arm. || **16** *ἀπούσης* ***β*A** *μὴ οὔσης* **KFDP** | *γέννησιν* ***β*AP** *γένεσιν* **KFD** || **17** *τὸ πρᾶγμα* ***β*KFA** *τὰ πράγματα* **DP** || **17.18** *πάντως συνυπάρχει* ***Π*** || **18** *τὸ*^{1} ***β*FDP** *τῷ* **KA** || **20** *οὐδὲν ἂν* ***β*KFA** *ἂν οὐδὲν* **DP** | *τὸν* om. **H** || **21** *δέ*] *δ'* ⟨*ἂν*⟩ Burkh. 1893 || **24** *εὑρήσειε* Ell. || **25** *πάντες* ***Π*HFA** *ἅπαντες* **DP** om. **BK** | *ἀπαράλλακτον* **A** || **26** *ἐγίνετο*] add. *ἂν* ***Π*** || **28** *καὶ*] *ἢ* **K**

πάντα δὲ ἦν ἀληθῶς ὁμοῦ χρήματα κατ᾽ Ἀναξαγόραν· τούτου γὰρ οὕτως ὄντος οὐδὲν ἐκώλυεν ἀδελφαῖς καὶ μητράσι συγγίνεσθαι οὐδὲ ἁρπάζειν οὐδ᾽ ἄλλο τι ἀδικεῖν ἐμφανῶς, εἰ πρὸς τὸ παρὸν μόνον διέφυγεν· οὐ γὰρ ἂν ὀφθεὶς ἐγνωρίσθη μετὰ ταῦτα. οὐδ᾽ ἂν νόμος ἢ πολιτεία συνετάττετο οὐδὲ πατέρες καὶ παῖδες ἀλλήλους ἐγίνωσκον οὐδ᾽ ἄλλο τι συνέστη τῶν κατὰ τὸν ἄνθρωπον. τυφλὸς γὰρ ἦν ἕνεκα τῶν ἀνθρώπων ὁ ἄνθρωπος,
341 *μικρὰ τοῦ βλέπειν | αὐτῷ παρεχομένου· πλὴν γὰρ ἡλικίας καὶ μεγέθους οὐδὲν ἄλλο διεγίνωσκε. τοσούτων ἡμῖν ἀγαθῶν αἰτία γέγονεν ἡ πρόνοια ποικίλλουσα τὴν μορφὴν τῶν ἀνθρώπων διὰ παντὸς καὶ πανταχῇ καὶ μηδένα χρόνον τοῦ ποιεῖν τοῦτο παραλείπουσα, ὃ καὶ μέγιστόν ἐστι τεκμήριον τοῦ τυγχάνειν προνοίας καὶ τὰ καθ᾽ ἕκαστα. μέχρι γὰρ τοῦ*
342 *τύπου τῆς διαπλάσεως τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς φωνῆς ἕκαστος γνωρί|ζεται [εἰ καὶ μὴ δι᾽ ἀκριβείας τὸ τοιοῦτον φυλάττεται, ὡς τῆς μορφῆς ἀρκούσης]· ἐξ ἐπιμέτρου γὰρ καὶ τοῦτο προσέθηκεν ἡμῖν ἡ πρόνοια καὶ τὴν τῶν χρωμάτων διαφοράν, ἵνα πολυτρόπως βοηθῆται τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἡ ἀσθένεια. οἶμαι δὲ καὶ τὰ πολλὰ τῶν ζῴων τῶν κατ᾽ εἶδος ὁμοσχημόνων, οἷόν ἐστι κορώνη καὶ κόραξ, ἔχειν τινὰς κατὰ τὴν πρόσοψιν διαφοράς, αἷς γνωρίζει κατὰ συζυγίαν ἄλληλα. κορῶναι γοῦν καὶ κόρακες συναγελάζονται μὲν πολλοὶ πολλάκις, χωρίζονται δὲ κατὰ συζυγίαν ἑκάστης καὶ ἑκάστου γνωριζόντων τὸ σύζυγον· πῶς δ᾽ ἂν ἐγίνωσκον ἀλλήλους, εἰ μή τις ἦν ἐν ἑκάστῳ χαρακτὴρ ἴδιος, ἡμῖν μὲν*
343 *οὐκ εὐκρινής, εὐσύνοπτος δὲ φυσικῶς τοῖς ὁμοειδέσιν; [καὶ τὰ σύμ|βολα δὲ καὶ φῆμαι καὶ κληδόνες καὶ διοσημεῖαι (πρὸς Ἕλληνας γὰρ ὁ λόγος) κατὰ τὸν οἰκεῖον λόγον, ὡς αὐτοί φασι, τῶν δηλουμένων ὑπ᾽ αὐτῶν τὰς*

1 59 B 1 DK (cf. et. A 46)

1 *πάντα* **βFA** *ἅπαντα* **K** *τὰ πάντα* **DP** | *ὁμοῦ χρήματα* om. **A** || 2 *ἐκώλυεν* **ΠBFADP** arm. *ἐκώλυσεν* **HK** || 3 *διέφευγε* **K** | *οὐ* **βKFA** *οὐδὲ* **DP** || 4 *ὁ ὀφθεὶς* **A** || 5 *ἐγίνωσκον* **βKFA** *ἐγνώριζον* **DP** || 6 *τὸν* **ΠHKFAD** om. **BP** | *ἦν* **ΠKFP** *ἂν ἦν* **BHAD** || 7 *μέγεθος* **K** || 8 *οὐδὲν ἂν ἄλλο διεγινώσκετο* **Π** | *ἡμῖν*] *μὲν ἡμῖν* **H** | *αἰτία* om. **H** || 9 *ποικίλλουσα* **βFDP** *ποικίλλασα* **K** *ποικίλουσα* **A** || 10 *τοῦ* om. **F** | *παραλιποῦσα* **F** || 11 *τὰ καθ᾽ ἕκαστα* **βKF** *τὰ καθ᾽ ἕκαστα βλέποντα* **A** *καθ᾽ ἕκαστον βλέποντας* **D** *καθ᾽ ἕκαστα τὰ βλέποντα* **P** om. arm. | *μέχρι γὰρ* scripsi *μέχρι καὶ* α (*μέχρι* om. **A**) *εἰ μέχρι καὶ* edd. || 11.12 *τοῦ τύπου* **βFDP** *τοῦ τρόπου* **K** *τοὺς τύπους* **A** || 12 *φωνῆς* **βKF** *φωνῆς καὶ* (*καὶ* om. **A**) *τὸ ὁρᾶν πῶς* **ADP** || 13 om. arm., delevi | *εἰ καὶ* **BFDP** *καὶ* **H** *κἂν εἰ* **K** *κᾄν* **Π** *ὅτι εἰ* **A** | *τὸ τοιοῦτον* **BKD** *τὸ τοιοῦτο* **ΠHP** *τοῦτο* **F** *τὸν χαρακτῆρα* **A** | *φυλάττηται* **Π** || 14 *ἐπιμέτρου*] *ἐπιμελείας* **D**[1] || 15 *ἀνθρωπίνης* **βKF** *ἀνθρωπείας* **ADP** || 17 *ἔχειν* **BHKADP** *ἔχει* **ΠF** || 18 *κορῶναι* **βKF** arm. *κορώνη* **ADP** | *γοῦν*] *δὲ* **F** || 20 *γνωρίζοντος* **K** | *τὸ* **βKF** *τὸν* **ADP** || 21 *ἐν* om. **K** || 22—p. 125, 2 om. arm., delevi || 23 *διοσημεῖαι*] add. *αἱ* **A** || 24 *λόγον* om. **Π**

ἐκβάσεις διασῴζουσαι πάντως που προνοίας λόγῳ κατασημαίνουσι καὶ τοῖς σημαινομένοις τὰς ἐκβάσεις ἐπαληθεύουσιν.]

Ἀλλ' ὅτι μὲν ἔστι πρόνοια, διά τε τούτων δῆλον καὶ διὰ τῶν ἑξῆς ῥηθησομένων. εἴπωμεν δέ, τί ἐστι πρόνοια· πρόνοια τοίνυν ἐστὶν ἐκ θεοῦ εἰς τὰ ὄντα γινομένη ἐπιμέλεια. ὁρίζονται δὲ αὐτὴν καὶ οὕτως· πρόνοιά ἐστι βούλησις θεοῦ, δι' ἣν πάντα τὰ ὄντα τὴν πρόσφορον διεξαγωγὴν λαμβάνει. | εἰ δὲ θεοῦ βούλησίς ἐστιν ἡ πρόνοια, πᾶσα ἀνάγκη 344 *κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ κάλλιστα καὶ θεοπρεπέστατα καὶ ὡς ἂν μόνως καλῶς ἔχοι τὰ γινόμενα γίνεσθαι, ὡς τὴν κρείττω τάξιν μὴ ἐπιδέχεσθαι· ἀνάγκη δὲ καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι ποιητὴν τῶν ὄντων καὶ προνοητήν· οὔτε γὰρ ἀκόλουθον οὔτε πρέπον, ἄλλον μὲν ποιεῖν, ἄλλον δὲ τῶν γινομένων ἐπιμελεῖσθαι· ἐν ἀσθενείᾳ γὰρ πάντως ὁρᾶται τὸ τοιοῦτον. πολλὴ δὲ καὶ τοῖς ζῴοις ἔμφασις ἐναπόκειται τῶν εἰρημένων· πᾶν γὰρ τὸ γεννῆσαν καὶ τῆς τροφῆς ἐπιμελεῖται τοῦ γεννηθέντος· ὁ δὲ ἄνθρωπος καὶ τῶν ἄλλων πάντων τῶν κατὰ τὸν βίον, καθ' ὅσον οἷός τέ ἐστι, προνοεῖ· τὰ δὲ μὴ προνοοῦντα δι' ἀσθένειαν οὐ προνοεῖ. δέδεικται οὖν θεὸς μὲν ὢν ὁ προνοητής, πρόνοια δὲ ἡ βούλησις αὐτοῦ.*

Περὶ τοῦ τίνων ἐστὶ πρόνοια 43

Ὅτι μὲν οὖν ἔστι πρόνοια καὶ τί ἐστιν, εἴρηται· λείπεται δὲ εἰπεῖν, τίνων ἐστὶ πρόνοια, πότερον τῶν καθ' ὅλου | ἢ τῶν καθ' ἕκαστα ἢ καὶ τῶν 345 *καθ' ὅλου καὶ τῶν καθ' ἕκαστα. Πλάτων μὲν οὖν καὶ τὰ καθ' ὅλου καὶ τὰ καθ' ἕκαστα πρόνοιαν διοικεῖν βούλεται, διαιρῶν τὸν τῆς προνοίας λόγον εἰς τρία· πρώτην μὲν γὰρ εἶναι τὴν τοῦ πρώτου θεοῦ, προνοεῖν δὲ*

21 [Plut.] de fato 9 (p. 478, 19); Plat. Tim. 40 A

4–5 Dam. 43, 2 || **6–7** Dam. 43, 3–4 || **7–17** Dam. 43, 5–10

1 *διασῴζουσαι* **βKF** *διασῴζουσι* **ADP** | *πρόνοιαν* **A** | *λόγῳ* **βKDP** *λόγον* **F** *εἶναι* **A** | *κατασημαίνουσι γ* *καὶ σημαίνουσι β* || **2** *σημαινομένοις* **βDP** *ἐπιγινομένοις* **KFA** || **3** *Ἀλλ'*] incipit novum caput *τί ἐστι πρόνοια* edd. | *δήλων* **K** || **4** *εἴπωμεν* **βKFA** arm. *εἴπομεν* **DP** | *δέ* **ΠHKFDP** *τοίνυν* **B** *πῶς καὶ* **A** | *τοίνυν* om. **B** arm. || **5** *αὐτὴν καὶ* **ΠHKADP** *καὶ αὐτὴν* **B** *ταύτην* **F** || **6** *ἣν*] *ἧς* **H** | *προσφορὰν* **H** || **7** *εἰ*] *ἡ* **K** || **8** *κατὰ*] *καὶ κατὰ* **H** | *κάλλιστα* **ΠHKFDP** *μάλιστα* **BA** | *θεοπρεπέστατον* **A** | *ἂν* om. **K** || **9** *ἔχοι* **ΠBFADP** *ἔχον* **H** *ἔχει* **K** | *γίνεσθαι*] *γενέσθαι* **A** | *κρείττω τάξιν*] *κρείττονα* **B** || **10** *εἶναι*] add. *καὶ* **A** | *προνοητὴν*] add. *τῶν ὄντων* **H** || **11** *ἄλλον*[1]] *ἄλλο* **P** | *γινομένων* **ΠBFDP** *γεν-* **HKA** || **12** *ἐπιμέλεσθαι* **H** || **13** *τῶν εἰρημένων* **ΠHFADP** *τῶν προειρημένων* **B** *τοῖς εἰρημένοις* **K** || **14** *ἐπιμέλεται* **H** || **15** *πάντων*] *καὶ πάντων* **F** | *οἷός*] *οἷόν* **H** | *ἐστι* om. **K** | *προνοῆται* **A** || **16** *οὖν* om. **K** | *μὲν* ante *οὖν* pon. **A** | *ὁ* om. **H** || **18** *ἡ πρόνοια* **B** || **19** *οὖν* **βF** arm. om. **KADP** | *τί* **ΠBKADP** *τίς* **HF** || **20** *ἐστὶ* om. **F** | *τῶν*[1]] *τοῦ* **K** | *ἢ*[1]] add. *καὶ* **A** | *ἢ καὶ* – **21** *ἕκαστα* **H** arm. *ἢ τῶν καθ' ὅλου καὶ τῶν καθ' ἕκαστα* **F** *ἢ τῶν καθ' ὅλου* **K** om. **ΠBADP** || **21–22** *Πλάτων – καθ' ἕκαστα* om. **B** | *τὰ . . . τὰ* **ΠHKFAD** *τῶν . . . τῶν* **P** || **22** *πρόνοιαν*] *πρόνοια* **B** || **23** *πρώτην*] *πρῶτον* **B**

τοῦτον προηγουμένως μὲν τῶν ἰδεῶν, ἔπειτα δὲ ξύμπαντος τοῦ καθ' ὅλου κόσμου, οἷον οὐρανῶν καὶ ἀστέρων καὶ πάντων τῶν καθ' ὅλου, τουτέστι τῶν γενῶν, οὐσίας τε καὶ ποσότητος καὶ ποιότητος καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων καὶ τῶν τούτοις ὑποτεταγμένων εἰδῶν· τῆς δὲ γενέσεως τῶν ἀτόμων ζῴων τε καὶ φυτῶν καὶ πάντων τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ τοὺς δευτέρους θεοὺς τοὺς τὸν οὐρανὸν περιπολοῦντας προνοεῖν. καὶ Ἀριστο-
346 *τέλης δὲ τὴν τούτων γένεσιν | ἀνατίθησιν ἡλίῳ καὶ τῷ ζωδιακῷ κύκλῳ. τῆς δὲ διεξαγωγῆς καὶ τοῦ τέλους τῶν πρακτῶν καὶ τῆς τάξεως τῶν κατὰ τὸν βίον τῶν τε φυσικῶν καὶ τῶν ὑλικῶν τε καὶ ὀργανικῶν καλουμένων ἀγαθῶν καὶ τῶν τούτοις ἀντικειμένων τὴν τρίτην εἶναι πρόνοιαν Πλάτων ἀποφαίνεται, προΐστασθαι δὲ ταύτης τινὰς τεταγμένους δαίμονας περὶ τὴν γῆν φύλακας τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων. εἶναι δὲ καὶ τῇ δευτέρᾳ καὶ τῇ τρίτῃ προνοίᾳ τὸ εἶναι παρὰ τῆς πρώτης, ὡς δυνάμει πάντα παρὰ τοῦ πρώτου θεοῦ διοικεῖσθαι τοῦ τάξαντος καὶ τοὺς δευτέρους καὶ τοὺς τρίτους προνοητάς. τὸ μὲν οὖν ἀναφέρειν εἰς θεὸν τὰ πάντα καὶ τῆς ἐκείνου βουλήσεως λέγειν ἠρτῆσθαι τὴν πᾶσαν πρόνοιαν ἄξιον ἐπαινεῖν·*
347 *οὐκέτι δὲ τὸ δευτέραν λέγειν πρόνοιαν τοὺς τὸν οὐρανὸν περι|πολοῦντας· οὐ γὰρ πρόνοια τὸ γινόμενον, ἀλλ' εἱμαρμένη καὶ ἀνάγκη· ὅπως γὰρ ἂν ἐκεῖνοι συσχηματίζωνται, ἀνάγκη καὶ τὰ γινόμενα γίνεσθαι καὶ ἄλλως μὴ ἐνδέχεσθαι, τῶν δὲ κατὰ πρόνοιαν οὐδὲν ὑποπίπτειν ἀνάγκῃ πάλαι δέδεικται.*

Οἱ δὲ Στωικοὶ φιλόσοφοι τὴν εἱμαρμένην καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν πρεσβεύοντες οὐδεμίαν χώραν τῇ προνοίᾳ καταλείπουσιν, ἀλλὰ ταῖς ἀληθείαις καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀναιροῦσιν, ὡς ἐδείχθη πρότερον.

22 SVF II 1021. 1027

1 *τούτων* **B** | *ἰδεῶν* ***Π*H** *ἰδίων* **BKADP** *εἰδεῶν* **F** | *ξύμπτος* **A**[1] (*ξύμικτος* **A**[2]) | *καθ' ὅλου* om. **H** || 2 *οὐρανῶν*] *ἀνθρώπων* **B** | *ἀστέρων* ***β*KA** *ἄστρων* **FDP** || 3 *οὐσίας — ποιότητος* ***Π*BKFAD**[2] arm. *οὐσίας τε καὶ ποιότητος* **HD**[1] *οὐσιότητος* **P** || 5 *ἀτόμων*] *ἀτίμων* ***Π*** | *καὶ*[3]] *τε καὶ* **D** | *τοὺς*] add. *δὲ* **F** || 6 *τοὺς* om. **D**[1] | *οὐρανὸν*] *ἄνθρωπον* **B** | *προνοεῖν* om. **K** | *καὶ* ***β*ADP** arm. om. **KF** || 7 *τὴν — γένεσιν*] *τῶν τοιούτων γενέσεων* **B** | *ζωδιακῷ*] *ζωτικῷ* **B** || 8 *τῶν*[1] om. **K** | *τῶν*[2] ***Π*H KAD** *τῆς* **BFP** | 9 *τε*[1] om. **B** || 10 *ὁ πλάτων* ***Π*** || 11 *προΐστασθαι — δαίμονας* ***Π*** **BF** arm. *καὶ πρ. — δαίμονας* **HKA** *τινάς τε τεταγμένους δαίμονας, προΐστασθαι δὲ ταύτης ἀστέρας τεταγμένους καὶ ὄντας* **DP** || 12 *τῇ* — 13 *τρίτῃ*] *τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης* **A** || 13 *προνοίᾳ* ***Π*BKFDP** *πρόνοιαν* **H** *προνοίας* **A** | *τὸ εἶναι* om. **H** || 14 *πρώτου* om. **A** | *τοὺς*[1] *γ* *πρώτους* *β* *πρώτους καὶ* **f** arm. | *καὶ τοὺς* **B***γ* *καὶ* ***Π*** om. **H** || 16 *τὴν* om. **P** || 17 *οὐκέτι*] *οὐκ ἔστι* **B** | *δὲ τὸ* ***β*KF** *δὲ καὶ* **P** *δὲ καὶ τὸ* **D** *δὲ τὸ καὶ* **A** | *δεύτερον* **K** | *οὐρανὸν*] *ἄνθρωπον* **B** || 19 *ἐκεῖνοι* ***β*ADP** *ἐκείνοις* **KF** | *συσχηματίζωνται* ***Π*HFP** *-ζονται* **BKAD** | *καὶ*[1] om. **D** || 20 *ἐπιδέχεσθαι* **A** | *τῶν* — 21 *δέδεικται* om. **K** || 22 *τῇ εἱμαρμένῃ* **A** | *τὸ*] add. *οὐκ* **K** | *πρεσβεύοντες* ***Π*BKFDP** *μὴ πρεσβεύοντες* **HA** arm. || 23 *τῇ προνοίᾳ καταλείπουσιν* ***β*ADP** *τῆς προνοίας κατ.* **F** *κατ. τῇ προνοίᾳ* **K** || 24 *συναναιροῦσιν* **K**

Δημόκριτος δὲ καὶ Ἡράκλειτος καὶ Ἐπίκουρος οὔτε τῶν καθ' ὅλου οὔτε τῶν καθ' ἕκαστα πρόνοιαν εἶναι βούλονται· [Ἐπίκουρος γοῦν ἔλεγε· τὸ μακάριον καὶ ἄφθαρτον οὔτε αὐτὸ πράγματα ἔχει οὔτε ἄλλῳ παρέχει, ὥστε οὔτε ὀργαῖς οὔτε χάρισι συνέχεται· ἐν ἀσθενείᾳ γὰρ πάντα τὰ τοιαῦτα. ὀργὴ θεῶν ἀλλότριον· ἐπὶ γὰρ ἀβουλήτῳ γίνεται, θεῷ δὲ οὐδὲν ἀβούλητον.] οὗτοι μὲν οὖν ἀκολουθοῦσι ταῖς ἰδίαις ἀρχαῖς· ἐξ αὐτομάτου γὰρ ἡγούμενοι τὸ πᾶν τοῦτο συστῆναι, εἰκότως ἀπρονόητα φάσκουσιν εἶναι τὰ πάντα· ὧν γὰρ οὐδείς ἐστι δημιουργός, τούτων τίς ἂν εἴη προνοητής; δῆλον γὰρ ὡς αὐτομάτως ἀνάγκη | φέρεσθαι τὰ τὴν ἀρχὴν αὐτομάτως 348 *γινόμενα. δεῖ τοίνυν πρὸς τὴν πρώτην αὐτῶν ἐνστῆναι δόξαν· ταύτης γὰρ ἀναιρουμένης ἀρκέσει τὰ ῥηθέντα εἰς ἀπόδειξιν τοῦ πρόνοιαν εἶναι. φυλάξαντες οὖν τοῖς οἰκείοις καιροῖς τὸν τούτων ἔλεγχον ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν Ἀριστοτέλους δόξαν καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀπρονόητα λεγόντων τὰ καθ' ἕκαστα.*

Καὶ γὰρ Ἀριστοτέλης ὑπὸ τῆς φύσεως μόνης διοικεῖσθαι βούλεται τὰ κατὰ μέρος, ὡς ἐν τῷ ζῆτα τῶν Νικομαχείων ἠθικῶν ὑπηνίξατο· ταύτην γὰρ θείαν οὖσαν καὶ τοῖς γενητοῖς πᾶσιν ἐνυπάρχουσαν ἑκάστῳ φυσικῶς ὑποτίθεσθαι τὴν τῶν συμφερόντων αἵρεσιν καὶ τὴν τῶν βλαπτόντων φυγήν. ἕκαστον γάρ, ὡς εἴρηται, τῶν ζῴων καὶ τὴν κατάλληλον ἑαυτῷ τροφὴν ἐκλέγεται καὶ τὸ συμφέρον μεταδιώκει καὶ τὰς ἰατρείας τῶν παθῶν φυσικῶς ἐξεπίσταται.

Εὐριπίδης δὲ καὶ | Μένανδρος ἐν ἐνίοις τὸν νοῦν τὸν ἐν ἑκάστῳ φασὶ 349 *προνοεῖν ἑκάστου, θεῶν δὲ μηδένα. ἀλλ' ὁ μὲν νοῦς τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστι μόνον (ἢ γὰρ τῶν πρακτῶν καὶ τῶν τεχνῶν ἢ τῆς θεωρίας), ἡ δὲ πρόνοια*

1 68 A 66 DK | 22 A 30 DK | Epic. rat. sent. 1; fr. 368 Us. || 15 Arist. eth. Nic. 1144 b 1 || 22 Eur. fr. 1018 N[2] | Men. fr. 749 K = gn. mon. 588

1 *δὲ* **βFDP** *τε* **K** *μὲν γὰρ* **A** | *καὶ Ἡράκλειτος* om. ar. || 2–6 om. arm., delevi || 3 *αὐτὸ* **ΠHKFAD** *αὐτῷ* **B** om. **P** | *πράγματα* **ΠHFADP** *πρᾶγμα* **BK** | *ἔχειν . . . παρέχειν* **F** | *ἄλλῳ* **βFA** *ἄλλο* **K** *ἄλλοις* **DP** || 4 *χάρισι* **βA** *χαροποιοῖς* **KFDP** || 5 *θεῶν*] *γὰρ θεοῦ* **F** | *ἀβουλήτῳ* **βKF** *ἀβούλητον* **ADP** || 6 *οὗτοι* **βKFA** arm. *αὐτοὶ* **DP** || 8 *τούτων* om. **K** || 10 *γινόμενα* **ΠBFD** *γεν-* **HKAP** | *πρώτην* om. **H** || 11 *ῥηθέντα* **βKF** arm. *προρρηθέντα* **ADP** | *εἶναι πρόνοιαν* **A** || 12 *οὖν*] add. *τοίνυν* **B** | *οἰκείοις* **βADP** *ἰδίοις* **KF** | *τούτων* **ΠHADP** *τοιούτων* **B** *τοῦτον* **KF** | *τὴν*] *τὴν τοῦ* **D** || 15 *μόνης* **β** arm. *ἡμῖν* **KADP** om. **F** | *βούλεται διοικεῖσθαι* **P** || 16 *ζῆτα* om. **A** | *ἠνίξατο* **B** || 17 *τοῖς γενητοῖς πᾶσιν* **ΠHKFAD** *τὴν γενικὴν πᾶσαν* **B** *τοῖς γεννητοῖς πᾶσιν* **P** | *ἐνυπάρχουσαν* **ΠHKFAD** *ἐν ὑπ.* **B** *ὑπ.* **P** || 18 *ἀναίρεσιν* **K** || 19 *τὴν* **βKFD** *τὸν* **A** om. **P** || 21 *φυσικῶς* om. **A** | *ἐξεπίσταται* **βKF** *ἐπίσταται* **ADP** || 22 *ἐν ἐνίοις* **βAD** *ἐνίοις* **FP** *ἐν τούτοις* **K** | *τὸν*[2]] *τῶν* **K** | *ἐν ἑκάστῳ* **ΠBKFAD** *ἑκάστω* **P** *ἑκάστου* **H** | *φασὶ* **βKDP** *φησὶ* **A** om. **F** || 23 *ἑκάστου*] add. *καὶ ἑαυτοῦ* **A** || 24 *μόνον* **ΠFA** *μόνων* **BHDP** *μόνον* (ω supra ο) **K** | *τῶν*[2] om. **A**

τῶν οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν· καὶ γὰρ τοῦ πλουτεῖν καὶ μὴ καὶ ὑγιαίνειν καὶ μή, ὧν
οὐδὲν ὁ νοῦς ποιεῖν δύναται, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἡ φύσις, ὡς Ἀριστοτέλει δοκεῖ.
δῆλα γὰρ καὶ τὰ τῆς φύσεως ἔργα. τί δὲ πρὸς τὸν νοῦν ἢ τὴν φύσιν τὸ
350 *ποτὲ μὲν τιμωρεῖσθαι τὸν φονέα, | ποτὲ δὲ διαφεύγειν; εἰ μή τις λέγοι τὸ*
μὲν τοῦ νοῦ καὶ τῆς φύσεως προνοίας εἶναι, τὸ δὲ δεύτερον εἱμαρμένης.
εἰ δὲ τὰ κατὰ νοῦν καὶ φύσιν προνοίας ἐστί, τὰ δὲ ἐπακολουθοῦντα τῆς
εἱμαρμένης, ἀνῄρηται τὸ ἐφ᾽ ἡμῖν. ἀλλ᾽ οὐχ οὕτως ἔχει· τὰ μὲν γὰρ τοῦ
νοῦ τοῦ τε πρακτικοῦ καὶ τοῦ θεωρητικοῦ ἐφ᾽ ἡμῖν ἐδείχθη. οὐ πάντα δὲ
τὰ κατὰ πρόνοιαν τῆς φύσεως, εἰ καὶ τὰ τῆς φύσεως κατὰ πρόνοιαν
γίνεται· πολλὰ γὰρ τῶν κατὰ πρόνοιαν οὐκ ἔστι φύσεως ἔργα, ὡς ἐπὶ τοῦ
φονέως ἐδείχθη· ἔστι γὰρ μέρος προνοίας ἡ φύσις, οὐκ αὐτοπρόνοια.
οὗτοι μὲν οὖν τῇ φύσει καὶ τῷ νῷ τὴν πρόνοιαν ἐπιγράφουσι τῶν καθ᾽ ἕκα-
στα, οἱ δὲ ἄλλοι τῷ θεῷ μέλειν φασὶ τῆς τῶν ὄντων διαμονῆς, ὥστε μηδὲν
τῶν γενομένων ἐπιλεῖψαι, καὶ τούτου μόνου πρόνοιαν ποιεῖσθαι· τὰ δὲ
καθ᾽ ἕκαστα φέρεσθαι ὡς ἔτυχε, καὶ διὰ τοῦτο πολλὰς μὲν ἀδικίας,
πολλὰς δὲ μιαιφονίας καὶ συλλήβδην εἰπεῖν πᾶσαν κακίαν ἐμπολιτεύεσθαι
τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τούτων, ὡς ἔτυχε, τινὰς μὲν διαφεύγειν τὴν δίκην,
351 *τινὰς δὲ καὶ κολάζεσθαι, οὔτε τῶν κατὰ τὸν | ὀρθὸν λόγον οὔτε τῶν κατὰ*
νόμον πάντως ἀποβαινόντων. ἔνθα δὲ μήτε νόμος μήτε λόγος κρατεῖ, πῶς
ἄν τις φαίη θεὸν εἶναι τὸν ἐπιμελούμενον; καὶ γὰρ συμβαίνει τοὺς χρηστοὺς
ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀδικεῖσθαι καὶ ταπεινοῦσθαι καὶ μυρίοις κακοῖς
περιβάλλεσθαι, τοὺς δὲ πονηροὺς καὶ βιαίους αὔξεσθαι δυναστείᾳ καὶ
πλούτῳ καὶ ἀρχαῖς καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς κατὰ τὸν βίον ἀγαθοῖς. ἐμοὶ δὲ
δοκοῦσιν οἱ ταῦτα λέγοντες πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα τῶν κατὰ τὴν πρόνοιαν
ἀγνοεῖν θεωρημάτων, μάλιστα δὲ τῆς ψυχῆς τὸ ἀθάνατον· θνητὴν γὰρ
αὐτὴν ὑπολαμβάνοντες εἶναι, τῇ ζωῇ ταύτῃ τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον
περιγράφουσιν· ἔπειτα διεστραμμένας ἔχουσι τὰς περὶ τῶν ἀγαθῶν

1 *γὰρ*] add. *καὶ* **Π** | *καὶ μὴ καὶ* **β** arm. *ἢ γοῦν* **KP**^{m} *ἢ τοῦ* **FP**^{t} *εἴτ᾽ οὖν* **A** *ἤτουν* **D** | *ὧν* om. **D** || 2 *οὐδὲν*] *οὐδὲ* **F** | *ὁ νοῦς*] *ἡ φύσις* **K** || 3 *ἄδηλα* **F** | *τί* **βA** arm. *τὰ* **KFDP** | *τὸ* om. **K** || 4 *μὲν γ* om. **β** | *φονέα*] add. *καὶ τὸ κοινῶς γινώσκεσθαι τὸν φονέα* **A** || 5 *καὶ* om. **B** | *πρόνοιαν* **P** || 6 *δὲ*^{1}] add. *καὶ* **P** | *τὰ*^{1} om. **F** | *τὸν νοῦν καὶ τὴν φύσιν* **A** | *τὰ δὲ ἐπακολουθοῦντα* **ΠHKADP** *τὰ δὲ παρακολουθοῦντα* **B** *τὸ δ᾽ ἐπακολουθοῦν* **F** || 8 *τε* om. **A** | *τοῦ*^{2} om. **B** | *οὐ* om. **A** | *δὲ*] add. *καὶ* **A** || 10 *οὐκ ἔστι*] *οὐ κατὰ* **P** || 11 *αὐτοπρόνοια* **ΠBDP** *αὐτὸ πρόνοια* **HKFA** arm. || 12 *οὗτοι* **ΠHKFA** arm. *οἷ τὸ* **B** *αὐτοὶ* **DP** | *οὖν*] *οὐ* **B** | *νῷ*] *νωὶ* **A** || 13 *μέλειν* **ΠB**^{pc}**KFDP** *μέλλειν* **B**^{ac}**HA** | *τῆς διαμονῆς τῶν ὄντων* **H** | *μηδὲ* **A**^{1} || 14 *γινομένων* **Π** || 15 *διαφέρεσθαι* **K** || 18 *τῶν*^{1}] *τὸν* **Π** | *τῶν*^{2}] *τὸν* **Π** || 19 *νόμον* **βADP** *νόμων* **K** *τὸν νόμον* **F** | *πάντως* om. **D** | *ἔνθα* – 20 *ἐπιμελούμενον* om. **K** | *κρατεῖ* **βFDP** *κρατῇ* **A** || 20 *τις φαίη* **βADP** *φαίη τις* **F** || 22 *περιβαλέσθαι* **Π** || 23 *ἄλλοις* **βKFA** arm. *λοιποῖς* **DP** | *βίον* om. **A** || 24 *τὴν* om. **B** || 26 *τὰ* **ΠB**^{2}**HKADP** om. **B**^{1}**F** | *κατὰ τὸν ἄνθρωπον* **ΠBFADP** *κατὰ ἄνθρωπον* **H** *τῶν ἀνθρώπων* **K**

κρίσεις· οἴονται γὰρ τοὺς πλοῦτον περιβεβλημένους καὶ κομῶντας ἀξιώμασι καὶ τοῖς ἄλλοις ὑλικοῖς ἀγαθοῖς ἐναβρυνομένους εὐδαίμονας εἶναι καὶ μακαρίους, τὰ δὲ τῆς ψυχῆς ἀγαθὰ παρ' οὐδὲν τίθενται πολλῷ τῷ μέτρῳ τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ἐκτὸς ὑπερέχοντα· κρείττονα γὰρ τὰ τῶν κρειττόνων ἀγαθά. τοσούτῳ τοίνυν | ἀρεταὶ πλούτου τε καὶ ὑγιείας 352 *καὶ τῶν ἄλλων ὑπερφέρουσιν, ὅσῳ ψυχὴ σώματος· τοιγάρτοι καὶ μόναι καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις αἱ ἀρεταὶ μακάριον ποιοῦσι τὸν ἄνθρωπον, μετὰ μὲν τῶν ἄλλων κατὰ πλάτος, μόναι δὲ καὶ καθ' ἑαυτὰς κατὰ περιγραφήν· τῶν γὰρ ὄντων τὰ μὲν κατὰ περιγραφὴν νοεῖται, ὡς δίπηχυ, τὰ δὲ κατὰ πλάτος, ὡς σωρός. σωροῦ γὰρ κἂν δύο μεδίμνους ἀφέλῃς, τὸ λειπόμενον μένει σωρός, καὶ τῆς κατὰ πλάτος δὲ μακαριότητος ἂν ἀφέλῃς τά τε τοῦ σώματος καὶ τὰ τῶν ἐκτὸς ἀγαθά, καταλείπῃς δὲ μόνας τὰς ἀρετάς, μένει καὶ οὕτω τὸ μακάριον· ἡ γὰρ ἀρετὴ καὶ καθ' ἑαυτὴν αὐτάρκης ἐστὶ πρὸς εὐδαιμονίαν. πᾶς οὖν ἀγαθὸς μακάριος καὶ πᾶς κακὸς ἄθλιος, κἂν πάντα συλλήβδην ἔχῃ τὰ λεγόμενα τῆς τύχης ἀγαθά· ὅπερ ἀγνοοῦντες οἱ πολλοὶ μόνους μακαρίους εἶναι νομίζουσι τοὺς εὐ|σωματοῦντάς τε καὶ* 353 *πλουτοῦντας. διὸ μέμφονται τὴν πρόνοιαν τὴν οὐ μόνον ἐκ τῶν φαινομένων διοικοῦσαν τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν οἰκείαν πρόγνωσιν· εἰδὼς γὰρ ὁ θεὸς ὅτι τῷ νῦν χρηστῷ καὶ ἀγαθῷ συμφέρει πένεσθαι καὶ ὅτι διαφθείρει τὴν γνώμην αὐτοῦ πλοῦτος ἐπεισελθών, ἐν τῇ πενίᾳ φυλάττει συμφερόντως αὐτόν· εἰδὼς δὲ πολλάκις τὸν πλούσιον χαλεπώτερον ἐσόμενον, εἰ σπανίσειε χρημάτων (λῃστείαις γὰρ ἐπιχειρήσειεν ἢ μιαιφονίαις ἤ τισιν ἄλλοις μείζοσι κακοῖς), ἐᾷ τὸν πλοῦτον καρποῦσθαι. οὐκοῦν καὶ πενία πολλάκις ἡμῖν ἐλυσιτέλησε καὶ τέκνα θάψαι καὶ φυγεῖν οἰκέτας· πικροτέρα γὰρ τῆς ἀπωλείας αὐτῶν ἐγένετο ἂν ἡ σωτηρία φαύλων μὲν τῶν τέκνων, λῃστῶν δὲ τῶν οἰκετῶν γενομένων. ἡμεῖς μὲν γὰρ οὐδὲν τῶν ἐσομένων εἰδότες, πρὸς τὰ παρόντα δὲ μόνα βλέποντες, οὐκ ὀρθῶς τὰ συμβαίνοντα κρίνομεν· τῷ δὲ θεῷ καὶ τὰ μέλλοντα ὡς παρόντα*

1 *πλοῦτον* **ΠHKFAD** *πλούτῳ* **BP** || 2 *ἀξιώματι* **A** | *ἐναβρυνομένας* **D** || 4 *τῷ* **ΠBKFAD** om. **HP** | *κρείττονα*] *κρεῖττον* **D** || 5 *πλούτω* **D** | *τε* om. **B** || 8 *τῶν* om. **Π** | *πλάτος*] *πλοῦτον* B^{ac} | *δὲ* om. **K** | *αὐτὰς* B^{ac} || 10 *ἀφέλῃς*] *ἂν ἀφέλῃς* **F** || 11 *δὲ* post *πλάτος* **ΠHK**D^2 post *τῆς* **FA** om. **B**D^1**P** || 12 *τὰ* **βKFA** om. **DP** | *καταλείπῃς* **ΠAD** *-λείπεις* **KP** *-λίπῃς* **BHF** | *ἀρετάς*] add. *καὶ* **A** || 13 *μακάριον*] add. *ἔχουσα καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ* **K** | *καὶ*[2] om. **A** || 14 *μὲν οὖν* $Π^{ac}$ | *κἂν*] *καὶ* **B** || 15 *πάντα*] add. *ὁμοῦ* **A** | *ἔχῃ* **ΠHFADP** *ἔχει* **BK** | *τύχης* **ΠHKFA** arm. *ψυχῆς* **BP** *γῆς* **D** || 16 *μακαριστοὺς* **A** | *εἶναι νομίζουσι* **βF** arm. *λέγουσιν εἶναι* **D** *εἶναι* **KAP** | *τε* om. **A** || 17 *μέμφονται* **Πγ** *μ. καὶ* **B** *καὶ μ.* **H** || 18 *τὰ*] *τὸ* **D** || 19 *νῦν* **βKFA** om. **DP** || 20 *διαφθείρῃ* (*-ῃ* in ras.) B^{pc} || 21 *πλούσιον*] *πλοῦτον* D^1 || 22 *ἐπιχειρήσειεν* **Π** *-ήσειν* **BHKAP** *-ήσει* **FD** *-ήσων* arm. || 23 *τισιν*] *τοῖς* **B** | *ἐᾷ τὸν*] *ἑαυτὸν* **F** || 24 *πενία* **β** arm. *νοσῆσαι* **γ** | *πολλάκις ἡμῖν* **ΠHKFP** *ἡμῖν πολλάκις* **BAD** | *καὶ*[2] om. **F** || 25 *ἂν* om. **F** | *σωτηρία*] add. *αὐτῶν* **K** || 26 *τῶν*[1] om. **A** | *γινομένων* **Π** || 27 *εἰδόντες* **D** | *μόνον* **A**

354 *ἐστίν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς | καταγινώσκοντας εἴρηται, πρὸς οὓς καὶ
τὸ τῆς γραφῆς ἁρμόσειεν ἂν εἰπεῖν 'μὴ ὁ πηλὸς ἐρεῖ τῷ πλάσαντι'. πῶς
γὰρ οὐ φευκτός ἐστιν ἄνθρωπος ἀντινομοθετῶν τῷ θεῷ καὶ ἀντιπαρα-
κελευόμενος τοῖς τῆς προνοίας ἔργοις, ὁ μηδὲ ταῖς ἀνθρωπίναις νομο-
θεσίαις ἀντιλέγειν τολμῶν; παραλιπόντες οὖν τὰ τοιαῦτα πλημμελήματα,
μᾶλλον δὲ ἀσεβήματα, δείξωμεν ὡς οὐ καλῶς αὐτοῖς ἀπρονόητα λέγεται
τὰ καθ' ἕκαστα, τῶν καθ' ὅλου καὶ γενικῶν προνοίας τυγχανόντων. τρεῖς*
355 *γὰρ ταύτας αἰτίας μόνας ἄν τις φαίη | τοῦ μὴ γίνεσθαι πρόνοιαν τῶν
καθ' ἕκαστα· ἢ γὰρ ἀγνοεῖν τὸν θεὸν ὅτι καλὸν καὶ τούτων ἐπιμελεῖσθαι
ἢ μὴ βούλεσθαι ἢ μὴ δύνασθαι. ἀλλ' ἄγνοια μὲν καὶ ἀμαθία παντάπασιν
ἀλλοτριώτατον τῆς μακαρίας οὐσίας· αὐτὸ γὰρ γνῶσίς ἐστι καὶ σοφία
καὶ ἐπιστήμη. πῶς δ' ἂν καὶ λάθοι τὸν θεόν, ἃ μηδ' ἄνθρωπος εὖ φρονῶν
ἀγνοήσειεν, ὡς τῶν κατὰ μέρος πάντων διαφθειρομένων καὶ τὰ καθ' ὅλου
διαφθαρήσεται; ἐκ γὰρ τῶν κατὰ μέρος πάντως τὰ καθ' ὅλου συνίσταται.
ἐξισάζει γοῦν τὰ εἴδη πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς κατὰ μέρος, καὶ ἀντιστρέφει καὶ
συνδιαφθείρεται καὶ συνδιασῴζεται· οὐδὲν δὲ κωλύει πάντα τὰ ἄτομα
ἀπολέσθαι μηδεμιᾶς ἄνωθεν κηδεμονίας τυγχάνοντα· τούτων οὖν
ἀπολλυμένων καὶ τὰ καθ' ὅλον διαφθαρήσεται. εἰ δὲ τούτου προνοεῖν
μόνου φήσουσιν αὐτόν, τοῦ μὴ πάντα τὰ κατὰ μέρος ἀπολέσθαι, ἵνα
σῴζηται τὰ εἴδη, λανθάνουσιν ἑαυτοὺς λέγοντες εἶναί τινα καὶ τῶν*
356 *καθ' ἕκαστα | πρόνοιαν· τούτων γὰρ προνοῶν, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, διαφυ-
λάττει τὰ γένη καὶ τὰ εἴδη. ἀλλά φασιν, ὡς οὐκ ἀγνοεῖ μέν, οὐ βούλεται*

2 Is. 45, 9; 29, 16; Rom. 9, 20 || 3 Theodor. Cyrr. de prov. II p. 581; Calcid. 173 (p. 201, 9ss.)

2 Dam. 26, 14–15

1 *καταγινώσκοντας*] add. *τὴν πρόνοιαν* **D**^{1} || 2 *τῷ πλάσαντι* **K** *τῷ πλάσαντι· τί με ἔπλασας οὕτως* **D**^{1} *τῷ πλαστουργῷ· τί με ἐποίησας οὕτως* Dam. *τῷ κεραμεῖ καὶ τὰ ἑξῆς* **M** om. *β***FAD**^{2}**P** || 3 *ἄνθρωπος* **ΠHKFD** *ὁ ἄνθρωπος* **BAP** || 4 *ὁ* om. **H** || 5 *παραλιπόντες* **ΠBFA**^{pc} *παραλείποντες* **HKA**^{ac}**DP** || 6 *λέγοντα* **P** || 7 *ἕκαστον* **B** | *τῶν* om. **B** | *προνοίας* om. **P** || 8 *μόνας* om. **P** || 9 *ἀγνοεῖ* **A** | *τούτων ἐπιμελεῖσθαι*] *τοῦτο ἐπιβεβλῆσθαι* **B** || 10 *ἢ μὴ βούλεσθαι ἢ μὴ δύνασθαι* **ΠH KF** arm. *ἢ μὴ δύνασθαι ἢ μὴ βούλεσθαι* **ADP** *ἢ μὴ δύνασθαι* **B** | *ἄγνοια μὲν καὶ ἀμαθία* **ΠHKFAP** *ἡ ἄγνοια μέντοι καὶ ἀμαθία* **B** *ἄγνοιαν μὲν καὶ ἀμαθίαν* **D** || 11 *αὐτὸ γὰρ γνῶσίς*] *αὐτόγνωσίς* **K** | *σοφία*] *αὐτοσοφία* **K** || 12 *δ' ἂν – ἄνθρωπος* **FA** *δ' ἂν καὶ λάθοι τ. θ. ἃ μὴ ἄνθρωπος* **K** *δ' ἂν καὶ λάθῃ τ. θ. ἃ μηδὲ ἄνθρωπος* **DP** *δὲ ἂν ὃς* **H** *δὲ ἄνθρωπος* **ΠB** arm. || 13 *διαφθειρομένων* *β***KAP** *καταφθειρομένων* **F** *φθειρομένων* **D** | *τὰ* *β***KFA** *τὸ* **DP** || 14 *πάντως* **K** *πάντων* *β***F ADP** | *συνίστανται* **H** || 15 *οὖν* **B** || 16 *συνδιαφθαρήσεται* **D** | *συνδιασῴζεται*] *οὐ διασώζεται* **F** || 17 *κηδεμονίας ἄνωθεν* **H** || 18.19 *προνοεῖν μόνου* **BHFAD** *π. μόνον* **Π** *μόνον π.* **K** *μόνον π. μόνου* **P** || 19 *φήσωσιν* **K** | *τὰ* *β***KFD** om. **AP** || 20 *λέγοντας* **Π** || 21 *διαφυλάττειν* **P** || 22 *τὰ*^{1}] *καὶ τὰ* **B** | *γένη καὶ τὰ εἴδη* **ΠB** *εἴδη καὶ τὰ γένη* **H***γ* arm. | *ἀλλά* *β***KA** arm. *ἄλλοι* **F** *ἀλλ' ἄλλοι* **DP** | *βουλεύεται* **D**^{ac}

δὲ προνοεῖν· ἀλλὰ τὸ μὴ βούλεσθαι διὰ δύο γίνεται προφάσεις, ἢ διὰ
ῥαθυμίαν ἢ διὰ τὸ ἀπρεπές. καὶ τίς ἂν μὴ μαινόμενος ῥαθυμίας αἰτίαν
ἐπαγάγοι θεῷ; πάλιν γὰρ ὑπὸ δύο τούτων ῥαθυμία τίκτεται, ἡδονῆς καὶ
δειλίας· ἢ γὰρ ὑφ᾽ ἡδονῆς τινος περιελκόμενοι ῥαθυμοῦμεν ἢ διὰ φόβον
ἀφιστάμεθα· οὐδέτερον δὲ τούτων θεμιτὸν διανοηθῆναι περὶ θεοῦ. εἰ δὲ
ῥαθυμίαν μὲν ἐπάγειν παραιτοῖντο, λέγοιεν δὲ μὴ πρέπειν θεῷ (ἀνάξιον
γὰρ εἶναι τῆς τοιαύτης μακαριότητος τοῖς εὐτελέσι καὶ μικροῖς συγκατα-
βαίνειν καὶ οἱονεὶ συμβεβηλοῦσθαι ταῖς ὑλικαῖς τε καὶ προαιρετικαῖς
ἀτοπίαις, καὶ διὰ τοῦτο μὴ βούλεσθαι), ἀγνοοῦσι δύο πάθη τὰ χείριστα
τῷ θεῷ περιάπτοντες, ὑπεροψίαν καὶ μολυσμόν· ἢ γὰρ | δι᾽ ὑπεροψίαν ὁ 357
δημιουργὸς ὑπερορᾷ τῆς ἀρχῆς καὶ διοικήσεως τῶν κατὰ μέρος, ὅπερ
ἀτοπώτατον εἰπεῖν, ἢ τὸν μολυσμὸν ἐκκλίνων, ὥς αὐτοί φασιν. εἰ δὲ τῶν
ἡλιακῶν ἀκτίνων φύσιν ἐχουσῶν ἕλκειν πᾶν τὸ ὑγρὸν οὔ φασι κατα-
μολύνεσθαι τὸν ἥλιον οὐδὲ τὰς ἀκτῖνας αὐτάς, ὅταν τοῖς βορβόροις
ἐλλάμπωσιν, ἀλλὰ μένειν ἀχράντους καὶ καθαράς, πῶς τὸν θεὸν ἡγοῦνται
συμβεβηλοῦσθαι τοῖς τῇδε πραττομένοις; οὐκ ἔστιν ἀνθρώπων φύσιν
εἰδότων θεοῦ ταῦτα τὰ δόγματα· ἀνέπαφον γὰρ καὶ ἀδιάφθορον καὶ
ἀμίαντον καὶ πάσης ἀλλοιώσεως κρεῖττον τὸ θεῖον καθέστηκεν. ὁ γὰρ
μολυσμὸς καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα τροπῆς ἐστί τινα ἔργα. πῶς δὲ οὐκ
ἀτοπώτατον τεχνίτην μὲν οἱασδήποτε τέχνης καὶ μάλιστα ἰατρὸν ἐπι-
μελούμενον τῶν καθ᾽ ὅλον μηδὲν τῶν κατὰ μέρος μηδὲ τὸ σμικρότατον
ἐᾶν ἀτέχναστον καὶ ἀνεπιμέλητον, εἰδότα ὡς εἰς τὸ πᾶν συντελεῖ τὸ
μέρος, τὸν δὲ δημιουργὸν θεὸν καὶ τῶν τεχνιτῶν ἀποφαίνειν ἀμαθέστερον;
ἀλλ᾽ ἄρα βούλεται μέν, οὐ δύναται δέ· καὶ πῶς οὐκ ἄντικρυς ἀπεμφαῖνον
ἀσθενῆ λέγειν τὸν θεὸν καὶ ἀδύνατον εὖ | ποιεῖν; ἄλλως τε κατὰ δύο 358
τρόπους φαίη τις ἂν τὸν θεὸν μὴ δύνασθαι προνοεῖν τῶν ἀτόμων, ἢ τῷ
αὐτὸν μὴ πεφυκέναι ἢ τῷ τὰ κατὰ μέρος ἀνεπίδεκτα προνοίας εἶναι.

12 Theodor. Cyrr. de prov. X p. 748

3 *ἐπαγάγοι* **BHKADP** *ἐπάγοι* ***Π*F** | *τῷ θεῷ* **K** | *γὰρ*] *δὲ* **B** | *δύο τούτων*] *τούτων τῶν δύο* **B** || 4 *ῥαθυμῶμεν* **D** || 5 *ἀφιστάμεθα*] add. *δειλιῶντες* **K** | *δὲ*[1] om. **A** | *δὲ*[2] om. ***Π*** || 6 *παραιτοῖντο*] *παρέψοιντο* **H** | *λέγειν* **A**[1] (*λέγειεν* **A**[2]) | *πρεπρέπει* **A**[1] || 7 *γὰρ* om. **A** | *τοιαύτης* ***Π*BKF** *τοσαύτης* **HADP** | *τοῖς* **B***γ* *τὸ τοῖς* ***Π*** om. **H** | *μακροῖς* **A** || 8 *οἱονεὶ*] *οἷον* **F** || 9 *τὰ δύο* **F** || 10 *περιάπτοντες* ***β*KF** *προσάπτοντες* **ADP** | *ἢ* ***Π*HKFDP** *εἰ* **BA** || 11 *καὶ*] *καὶ τῆς* **D**[ac] | *τῶν*] *τὸ* **D** || 12 *ἢ*] *εἰ* **A** | *ὡς* ***β*A** arm. *ὡς καὶ* **KFDP** || 13 *πᾶν τὸ* ***β*F** *πάντα* **K** *πᾶν* **ADP** || 14 *αὐτοῦ* **D** | *τοῖς* om. **P** || 16 *βεβηλοῦσθαι* **D** | *τῇδε*] *δὲ* **A**[1] || 17 *ἀδιάφορον* **A** || 18 *ὁ*] *οὐ* **F** || 19 *πάντα* om. **D** | *ἐστί τινα* scripsi (*τινὸς ἔργον ἐστί* legerat arm.) *ἐστιν γ* *τινα β* || 20 *μὲν*] add. *εἶναι* **A** | *οἱασδηποτοῦν* **P** || 21 *μηδὲν*] *μηδὲ* **A** || 22 *εἰδότα* – p. 133, 17 *τε καὶ* om. **A** | *τὸ*[2] om. **F** || 24 *ἀλλ᾽ ἄρα*] *ἀλλὰ* **F** | *μέν* om. **B** | *ἀπεμφαῖνον* ***Π*HDP** *ἀπεμφαίνων* **B** *ἀποφαίνων* **F** *ὁ τοῦτο ἀπεμφαίνων* **K** || 25 *λέγει* **K** || 26 *ἄν τις* **H** | *τῷ* ***Π*FP** *τὸ* **BHKD** || 27 *αὐτὸν*] add. *προνοεῖν* **K** | *τῷ* ***Π*BFP** *τὸ* **HD** om. **K** | *τὰ* ***Π*KFP** arm. om. **BHD** | *εἶναι προνοίας* **P**

ἀλλ᾽ ὅτι μὲν αὐτὸς πέφυκε προνοεῖν, καὶ αὐτοὶ συνομολογοῦσι, δι᾽ ὧν φασιν αὐτὸν τῶν καθ᾽ ὅλου προνοεῖν, ἄλλως τε τὰ μὲν καταδεέστερα φθάνειν εἰς τὰ ὑπερκείμενα οὐχ οἷά τέ ἐστι, τῶν δὲ κρειττόνων ἡ δύναμις ἄχρι καὶ τῶν τελευταίων καὶ τῶν ἀναισθήτων σῴζουσα κάτεισι· πάντα γὰρ ἤρτηται τοῦ θείου θελήματος καὶ ἐντεῦθεν ἀρύεται τὴν διαμονὴν καὶ σωτηρίαν. ὅτι δὲ καὶ ἡ τῶν ἀτόμων καὶ πεπληθυσμένων ὑπόστασις προνοίας ἐστὶ δεκτική, δῆλον ἐκ τῶν ζῴων τῶν ἀρχαῖς τισι καὶ ἡγεμονίαις διοικουμένων, ὧν πολλὰ μὲν εἴδη· καὶ γὰρ μέλισσαι καὶ μύρμηκες καὶ τὰ πλεῖστα τῶν συναγελαζομένων ὑπό τισιν ἡγεμόσι τέτακται, οἷς ἀκολουθεῖ πειθόμενα. μάλιστα δ᾽ ἄν τις τοῦτο κατανοήσειεν εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων πολιτείαν ἐμβλέψας· φαίνεται γὰρ τὰς τῶν νομοθετῶν καὶ τὰς τῶν ἀρχόντων ἐπιδεχομένη διοικήσεις καὶ ἐπιμελείας· ἡ δὲ τούτων δε-
359 *κτικὴ πῶς ἂν | εἴη τῆς τοῦ δημιουργοῦ προνοίας ἀνεπίδεκτος; τεκμήριον δὲ οὐ σμικρὸν τοῦ καὶ τὰ καθ᾽ ἕκαστα προνοίας τυγχάνειν τὸ φυσικῶς ἐγκατεσπάρθαι τοῖς ἀνθρώποις τὴν γνῶσιν αὐτῆς. ὑπ᾽ ἀνάγκης γὰρ συσχεθέντες εὐθὺς ἐπὶ τὸ θεῖον καὶ τὰς εὐχὰς καταφεύγομεν, ὡς ἂν τῆς φύσεως ἀγούσης ἡμᾶς ἀδιδάκτως ἐπὶ τὴν ἀπὸ τούτου βοήθειαν. οὐκ ἂν δὲ ἡμᾶς ἀδιδάκτως ἦγεν ἡ φύσις ἐπὶ τὸ μὴ φύσιν ἔχον γίνεσθαι· καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἐξαίφνης ταραχαῖς καὶ φόβοις ἀπροαιρέτως, πρίν τι καὶ σκέψασθαι, τὸν θεὸν ἐπιβοώμεθα. πᾶν δὲ τὸ ὁτῳοῦν φυσικῶς ἑπόμενον ἰσχυρὰν ἔχει τὴν ἀπόδειξιν οὐδεμίαν ἀντιλογίαν ἐπιδεχόμενον. πόθεν οὖν προήχθησαν ἐπὶ τοῦτον τὸν λόγον οἱ ταῦτα δοξάζοντες; πρῶτον μὲν τῷ νομίζειν συνδιαλύεσθαι τῷ σώματι τὴν ψυχήν, δεύτερον δὲ τῷ μὴ δύνασθαι τὸν λόγον ἐξευρεῖν τῆς κατὰ μέρος προνοίας. ἀλλ᾽ ὅτι μὲν οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ θνητὴ*
360 *οὐδὲ μέχρι τοῦ βίου | τούτου τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον ἵσταται, αἵ τε παρὰ τοῖς σοφωτάτοις τῶν Ἑλλήνων μετενσωματώσεις δηλοῦσι καὶ οἱ λεγόμενοι τόποι ταῖς ψυχαῖς ἀποκεκληρῶσθαι πρὸς τὸν ἑκάστης βίον καὶ αἱ τιμωρίαι τῶν ψυχῶν, ἃς τιμωροῦνται καθ᾽ ἑαυτάς· ταῦτα γὰρ εἰ καὶ διαπίπτει κατά*

13–18 Max. PG 91, 1192 C

1 *μὲν αὐτὸς* **ΠΗΚFP** *μὲν αὐτὸ* **B** *αὐτὸς μὲν* **D** | *συνομολογήσουσι* **K** || 2 *φασιν αὐτὸν* **ΠΗΚDP** *φασιν ἀπὸ* **B** *αὐτόν φασι* **F** | *τε*] *τε δὲ* **Π** || 4 *πάντα*] *πᾶν* **K** || 6 *ὑπόστασις*] *ὑπόθεσις* **B** || 7 *ἡγεμονίας* **D** || 8–9 *μὲν – πλεῖστα* om. **F** || 10 *πειθόμενα*] add. *ὡς ἐπὶ μελισσῶν καὶ μυρμήκων καὶ ἄλλων πλείστων* **F** | *ἄν τις*] *αὖθις* **P** || 11.12 *τὰς τῶν* om. **F** || 12 *ἡ* **ΠBDP** *εἰ* **HKF** arm. || 14 *τὸ* **ΠΗΚFD** *τοῦ* **P** *τὸ δὲ* **B** || 16 *ἂν* om. **K** || 17 *φύσεως*] add. *ἡμῶν* **F** | *ἀγούσης ἡμᾶς ἀδιδάκτως* **ΠΗΚDP** *ἀδ. ἀγ. ἡμ.* **BF** | *ἀπὸ τούτου* **ΠB** arm. *ἀπὸ τούτων* **H** *ἀπὸ θεοῦ* **KDP** *τοῦ θεοῦ* **F** || 18 *ἡμᾶς* post *δὲ* **βKF** post *ἦγεν* **DP** | *γενέσθαι* **F** || 19 *καὶ σκέψασθαι* **ΠΗΚDP** *κατασκέψασθαι* **B** *σκέψασθαι* **F** || 20 *ὁτῳοῦν*] *οὕτω οὖν* **K** | *ἰσχυρὰν*] *ὀχυρὰν* **K** || 22 *τῷ* **BHP** *τοῦ* **Π** *τὸ* **KFD** | *διαλύεσθαι* **K** || 23 *δευτέραν* **F** | *τῷ*[2] **BHKP** *τοῦ* **Π** *τὸ* **FD** || 24 *ἐξαιρεῖν* **B** || 25 *τούτου τοῦ βίου* **F** || 27 *ἐπεξκεκληρῶσθαι* **P** | *ἑκάστης* **βFD** *ἑκάστη* **K** *ἑκάστου* **P** || 28 *ἃς*] *ὡς* **B**

*τι ἕτερον, ἀλλὰ τὸ τὴν ψυχὴν εἶναι μετὰ τὴν ζωὴν ταύτην καὶ δίκας
ὑπέχειν τῶν πλημμελημάτων συνομολογεῖ. εἰ δὲ ἀκατάληπτος ἡμῖν
ἐστιν τῆς τῶν κατὰ μέρος προνοίας ὁ λόγος, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστι κατὰ τὸ
'ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματά σου καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοί σου',
ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο δεῖ λέγειν ὡς οὐκ ἔστι πρόνοια. οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ τὸ
μέτρον τῆς θαλάσσης ἀγνοοῦμεν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῆς ψάμμου, φαίη τις
ἂν μήτε θάλασσαν μήτε ψάμμον εἶναι. οὕτω γὰρ εἴποιεν ἂν μήτε ἄνθρωπον
μήτε ἄλλο τι ζῷον εἶναι, ἐπειδὴ τὸν ἀριθμὸν τῶν τε ἀνθρώπων καὶ τῶν
ἄλλων ζῴων ἀγνοοῦσι· τὰ γὰρ ἄτομα ἄπειρα ἡμῖν, τὰ δὲ ἄπειρα καὶ
ἄγνωστα ἡμῖν. καὶ τὰ μὲν καθ' ὅλον λόγῳ πολλάκις γίνεται περίληπτα,
τὰ δὲ κατὰ μέρος ἀδύνατον. οὔσης δὲ καθ' ἕκαστον ἄνθρωπον διττῆς
διαφορᾶς, τῆς τε πρὸς ἕτερον ἄνθρωπον καὶ τῆς πρὸς ἑαυτόν (πολλὴ γὰρ |
καὶ ἡ πρὸς ἑαυτὸν ἑκάστου καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐναλλαγὴ καὶ διαφορὰ* 361
*ἔν τε τοῖς βίοις καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ χρείαις καὶ ἐπιθυμίαις καὶ τοῖς
ἐπισυμβαίνουσιν· ἀγχίστροφον γὰρ τοῦτο τὸ ζῷον ταῖς χρείαις καὶ τοῖς
καιροῖς ὀξέως συμμεταβαλλόμενον), ἀνάγκη καὶ τὴν ἁρμόζουσαν ἑκάστῳ
πρόνοιαν διάφορόν τε καὶ ποικίλην καὶ πολυσχιδῆ καὶ σύνδρομον τῇ τῶν
πεπληθυσμένων ἀκαταληψίᾳ συνεκτείνεσθαι, εἴγε δεῖ πρόσφορον ἑκάστῳ
καθ' ἕκαστον πρᾶγμα καὶ οἰκείαν ὑπάρχειν αὐτήν· ἄπειρος δὲ τῶν κατὰ
μέρος ἡ διαφορά, ἄπειρος ἄρα καὶ τῆς ἁρμοζούσης αὐτοῖς προνοίας ὁ
λόγος· εἰ δὲ ἄπειρος, καὶ ἄγνωστος ἡμῖν. οὐ δεῖ τοίνυν τὴν οἰκείαν
ἄγνοιαν ἀναίρεσιν ποιεῖσθαι τῆς τῶν ὄντων κηδεμονίας· ἃ γὰρ σὺ νομίζεις
μὴ καλῶς, ταῦτα κατὰ λόγον μὲν τῷ δημιουργῷ ἔγνωσται, σὺ δὲ
ἀγνοῶν τὰς αἰτίας οὐ κατὰ λόγον | φῂς γίνεσθαι. ὅπερ γὰρ κἀπὶ τῶν ἄλλων* 362
τῶν ἀγνώστων πάσχομεν, τοῦτο κἀπὶ τῶν ἔργων τῆς προνοίας· ἐξ

4 Rom. 11, 33

2–5 Max. PG 91, 1192 C

1 *ταύτην* om. **P** || 2 *συνομολογεῖν* **F** || 2.3 *ἐστιν ἡμῖν* **F** || 3 *οὖν* om. **K** | *καὶ* **ΠKD** om. **BHFP** || 4 *τὰ* om. **B**[1] || 5 *ἀλλ' οὐ*] *ἀλλὰ* **H** | *τοῦτο*] *τοῦ* **F** | *οὐδὲ*] *οὐ* **F** || 8 *τι* om. **H** || 9 *καὶ* **D** *ἡμῖν* **βKF** *ἡμῖν πάντως καὶ* **P** *ἡμῖν καὶ* arm. || 10 *ἡμῖν – λόγῳ*] *κατὰ μὲν γὰρ τὸν καθ' ὅλου λόγον λόγω* **P** || 12 *ἑαυτὸν*] add. *καὶ τῆς πρὸς ἑαυτὸν πολλῆς* **F** | *πολλὴ* – 13 *ἑαυτὸν* **βFD** arm. om. **KP** || 13 *ἡ* **FD** *τῆς* **Π** om. **BH** || 15 *ἐπισυμβαίνουσιν*] *ἐπιτηδεύμασιν* **B** || 16 *συμμεταλαμβανόμενον* **B** | *ἑκάστου* **D** || 17 *τε* **BHKFD** om. **ΠP** || 18 *πεπληθυσμένων*] *προσκέρων* **K** | *συνεκτείνεσθαι* **βKFA**[2]**D** *συνεπεκ-* **P** *σύνεσθαι* **A**[1] | *δεῖ* **ΠKA** arm. *δὴ* **BHFDP** | *ἑκάστῳ* om. **K** || 19 *οἰκίαν* **H** || 20 *προνοίας αὐτοῖς* **F** || 21 *καὶ*] *καὶ ἡ* **P**[ac] || 22 *νομίζῃς* **A** || 23 *μὴ*] *οὐ* **B** | *μὲν* **βKDP** om. **FA** | *τῷ δημιουργῷ* post *ταῦτα* pon. **F** | *ἔγνωσται* **KF** *γίνεται* **βADP** arm. || 24 *οὐ κατὰ λόγον* **HFADP** arm. *οὐχὶ κατὰ λόγον* **ΠB** *οὐκ ἀγνοῶν* **K** | *φῂς* **H***γ* arm. om. **ΠB** | *γὰρ* **ΠHKFAP** arm. om. **BD** || 25 *ἀγνώστων* **H***γ* *ἀγνώστων ἡμεῖς* **Π** *ἀγνοούντων* **B** | *τῆς*] *καὶ τῆς* **Π**

εἰκασίας τινὸς καὶ ταύτης ἀμυδρᾶς συννοοῦμεν τὰ κατ᾿ αὐτήν, εἴδωλά τινα καὶ σκιὰς τῶν ἔργων αὐτῆς ἐκ τῶν γινομένων κατὰ στοχασμὸν λαμβάνοντες· φαμὲν γοῦν τινα γίνεσθαι κατὰ συγχώρησιν τοῦ θεοῦ, τῆς δὲ συγχωρήσεως εἴδη πολλά. συγχωρεῖ γὰρ πολλάκις καὶ τὸν δίκαιον περιπεσεῖν συμφοραῖς, ἵνα τὴν ἐν αὐτῷ λανθάνουσαν ἀρετὴν ἀναδείξῃ τοῖς ἄλλοις, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰώβ· ἄλλοτε συγχωρεῖ τῶν ἀτόπων τι πραχθῆναι, ἵνα διὰ τῆς πράξεως τῆς δοκούσης ἀτόπου μέγα τι καὶ θαυμαστὸν κατορθώσῃ, ὡς διὰ τοῦ σταυροῦ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων· κατ᾿ ἄλλον τρόπον συγχωρεῖ καὶ τὸν ὅσιον πάσχειν κακῶς, ἵνα μὴ ἐκ τοῦ ὀρθοῦ συνειδότος καὶ τῆς δοθείσης αὐτῷ δυνάμεως εἰς ἀλαζονείαν ἐκπέσῃ, ὡς ἐπὶ τοῦ Παύλου· ἐγκαταλείπεταί τις πρὸς καιρὸν εἰς διόρθωσιν ἄλλου, ἵνα τὸ κατ᾿ αὐτὸν
363 *σκοποῦντες οἱ ἄλλοι παιδεύωνται, ὡς ἐπὶ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλου|σίου.*
φυσικῶς γὰρ ὁρῶντές τινας πάσχοντας συστελλόμεθα, ὡς εἴρηται καλῶς καὶ Μενάνδρῳ τὸ ʽφοβούμενοι τὸ θεῖον ἐπὶ τοῦ σοῦ πάθουςʼ. ἐγκαταλείπεταί τις καὶ εἰς ἄλλου δόξαν οὐ δι᾿ οἰκείας ἢ γονέων ἁμαρτίας, ὡς ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς εἰς δόξαν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. πάλιν συγχωρεῖταί τις παθεῖν εἰς ἄλλου ζῆλον, ἵνα τῆς δόξης τοῦ παθόντος μεγαλυνθείσης
364 *ἄοκνον τὸ πάθος τοῖς ἄλλοις γένηται, ἐλπίδι τῆς μελλούσης | δόξης καὶ*
ἐπιθυμίᾳ τῶν προσδοκωμένων ἀγαθῶν, ὡς ἐπὶ τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἑαυτοὺς ἐπιδεδωκότων ὑπὲρ πατρίδος ἢ γένους ἢ δεσποτῶν. εἰ δέ τῳ δοκοίη παράλογον εἶναι τὸν ὅσιον εἰς ἄλλου διόρθωσιν πάσχειν κακῶς,

7 Theodor. Cyrr. de prov. IV p. 609; I Cor. 13, 9 || 10 II Cor. 12, 7 || 12 Luc. 16, 19ss. || 14 Men. fr. 719 K

4–19 Dam. 43, 27–43

1 *κατ᾿ αὐτὴν β***KF** *κατὰ ταύτην* **ADP** || 2 *ἐκ] καὶ* **B** | *γινομένων] λεγομένων* **B** || 3 *γοῦν β***ADP** *οὖν* **KF** | *γενέσθαι* **K** | *τοῦ Π***HAD** om. **BKFP** || 4 *γὰρ* om. **K** || 6 *ἄλλοτε] ἄλλως τε* **D** *ἄλλως δὲ* arm. || 7 *καὶ θαυμαστὸν* om. **A** || 9 *παραχωρεῖ* **K** || 10 *δοθείσης Π***HFAPD** *δοκούσης* **B** *ἐπιδοθείσης* **K** | *ἐμπέσῃ* **D** || 11 *ἄλλων* **P** || 12 *ἄλλοι β***KFA** arm. *πολλοὶ* **DP** | *παιδεύωνται β***FAP** *παιδεύονται* **KD** | *ἐπὶ – πλουσίου] ἐπὶ* (seq. *λαζάρου* eras.) *πλουσίου καὶ τοῦ λαζάρου* **A** || 13 *πάσχοντες* **D** || 14 *φοβούμενοι] φοβοῦ μὲν μένοι* **F** | *ἐπὶ] πῶς ἐπὶ* **K** | *σοῦ πάθους β* arm. *συμπαθοῦς συνεχώρησε πάντα παθεῖν, καθ᾿ ἃ προείρηται τῷ ἰὼβ καὶ τὸν παῦλον οὕτω δεῖ πάσχειν* **K** *σοῦ πάθους, ὡς συνεχώρησε πάντα παθεῖν τὸν ἰὼβ καὶ τὸν παῦλον οὕτω δεῖ πάσχειν* **F** *σοῦ πάθους οὕτω δεῖ πάσχειν* **AP** *σοῦ πάθους ὡς οὕτω δεῖ εἰπεῖν* **D** || 15 *ὁ* om. **B** || 16 *γενετῆς* **HK** *γεννητῆς Π***BFDP** *γενητῆς* **A** | *τυφλὸς] ἀλλ᾿* **D** || 18 *ἄοκνον* om. **P** | *τὸ β***KFA** *τὸ αὐτὸ* **DP** | *ἄλλοις] πολλοῖς* **F** | *γένηται β***KFA** arm. *ὄρεξιν* **DP** || 18–19 *ἐλπίδι ... ἐπιθυμίᾳ β***KF** arm. *καὶ ἐλπίδα ... ἐπιθυμίαν* **ADP** || 19 *προσδοκωμένων β***KF** arm. *μελλόντων* **ADP** Dam. | *ἀγαθῶν]* add. *προξενήσῃ* **D** || 20 *ἐκδεδωκότων Π* | *γένους] γονέων* **K** | *δεσποτῶν β* arm. *δεσποτῶν ἢ τέκνων ἢ πίστεως* **ADP** *δεσποτῶν ἢ πίστεως* **F** *τέκνων ἢ πίστεως* **K** | *δέ* om. **P** | *τῳ Π***HFD**[2] *τὸ* **AP** *τι* **D**[1] *τις* **K** *τοῦτο* **B** om. arm. || 21 *δοκοίη Π***BFADP** *δοκοίοι* **H** *δοκεῖ* **K** | *παράλογον] ἄλογον* **K** | *τὸν* **KA** *τὸ β***FDP** | *ὅσιον* om. **F**

γινωσκέτω ὡς οὗτος ὁ βίος ἀγών ἐστι καὶ στάδιον ἀρετῆς· ὅσῳ τοίνυν μείζους οἱ πόνοι, τοσούτῳ μείζους οἱ στέφανοι. πρὸς γὰρ τὸ μέτρον τῆς ὑπομονῆς ἡ τῶν ἄθλων ἀντίδοσις. διὰ τοῦτο Παῦλος ἐν μυρίαις συνεχωρήθη γενέσθαι θλίψεσιν, ἵνα μείζονα καὶ τέλειον ἀπενέγκηται τῆς νίκης τὸν στέφανον. πάντα γοῦν καλῶς καὶ δεόντως γίνεται τῆς προνοίας τὰ ἔργα. ὅτι δὲ καλῶς καὶ δεόντως καὶ ὡς μόνως ἐπιδέχεται διοικεῖ θεὸς τὰ πάντα, δύο τούτοις τοῖς σκοποῖς τις χρώμενος τοῖς παρὰ πᾶσιν ὁμολογουμένοις ὀρθότατα σκοπήσειεν· ἀγαθός ἐστι καὶ μόνος σοφός· οὐκοῦν διὰ μὲν τὸ | ἀγαθός εἶναι προνοητὴς εἰκότως ἐστί, διὰ δὲ τὸ σοφὸς εἶναι σοφῶς καὶ 365 *ἄριστα τῶν ὄντων ἐπιμελεῖται. εἰ μὲν γὰρ οὐ προνοεῖ, οὐκ ἀγαθός· εἰ δὲ μὴ καλῶς, οὐ σοφός. δεῖ τοίνυν τούτοις προσέχοντα τοῖς σκοποῖς μηδαμῶς καταγινώσκειν | τῶν τῆς προνοίας ἔργων μηδὲ βλασφημεῖν, ἀνεξετάστως* 366 *δὲ πάντα ἀποδέχεσθαι, πάντα θαυμάζειν, πάντα πεπεῖσθαι καλῶς καὶ δεόντως γίνεσθαι, κἂν φαίνηται τοῖς πολλοῖς ἄδικα, ἵνα μὴ πρὸς τῇ βλασφημίᾳ πολὺν καὶ τῆς ἀμαθίας ἑαυτῶν καταχέωμεν ψόγον. ὅταν δὲ λέγωμεν πάντα καλῶς γίνεσθαι, δῆλον ὡς οὐ περὶ τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων οὐδὲ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἔργων καὶ παρ' ἡμῶν γινομένων τὸν λόγον ποιούμεθα, ἀλλὰ περὶ τῶν τῆς προνοίας τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὄντων. πῶς οὖν ἄνδρες ὅσιοι πικροῖς περιπίπτουσι θανάτοις καὶ σφαγαῖς ἀναιτίοις; εἰ μὲν γὰρ ἀδίκως, διὰ τί μὴ ἐκώλυσεν ἡ δικαία πρόνοια τὸν φόνον; εἰ δὲ δικαίως, ἀναίτιοι πάντως οἱ φονεύσαντες. πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν ὅτι καὶ ὁ φονεύων ἀδίκως φονεύει καὶ ὁ φονευόμενος ἢ δικαίως φονεύεται ἢ συμφερόντως· δικαίως μὲν ἔσθ' ὅτε διὰ πράξεις ἀτό|πους, ἡμῖν δὲ* 367

3 II Cor. 7, 4; 8, 2

6–10 Dam. 43, 11–20 || 12–14 Dam. 43, 21–23 || 18–p. 136, 11 An. PG 88, 505 D

3 *μυρίοις* **B** || 5 *γοῦν* scripsi *οὖν* **βF** *γὰρ* **KADP** | *γίνεται* – 6 *δεόντως* om. **P** || 6 *μόνως* **ΠHKFA**^{2}**DP** *μόνος* **BA**^{1} | *διοικεῖ θεὸς* **ΠFAP** *διοικεῖ ὁ θεὸς* **BKD** *θεὸς διοικεῖν* **H** || 7 *δύο*] *διὸ* **A** | *τοῖς σκοποῖς* **K** *σκοποῖς* **βFDP** om. **A** || 8 *σοφὸς*] *καὶ σοφὸς* **B** || 8–9 *οὐκοῦν διὰ μὲν τὸ ἀγαθὸς εἶναι* **F** arm. *οὐ. δ. μ. τοῦ ἀ. εἶ.* **βA** *ὁ θεὸς καὶ τοῖς καλοῖς καὶ οὐ καλοῖς* **D** *καὶ τοῖς καλοῖς καὶ ἀγαθοῖς* **KP** || 9 *προνοητὴς* **βFA** arm. *εὐεργέτης* **KDP** | *διὰ*] *καὶ διὰ μὲν τοῦ ἀγαθὸς εἶναι ἀγαθὰ πάν***τα ποιεῖ, διὰ* **D** | *τὸ* **BFA** *τοῦ* **ΠHKDP** || 10 *οὐ* **ΠHD** *μὴ* **BKFAP** || 11 *μηδαμῶς* **ADP** *μηδενὸς* **βKF** || 12 *μηδὲ*] *μὴ* **Π** || 13 *δὲ* **β** arm. Dam. *καλῶς δὲ* γ | *πεπεῖσθαι* **FADP** *πεποιῆσθαι* **β** *λέγειν* arm. om. **K** || 14 *δέοντος* **A** || 15 *πολὺ* **K** | *ἀμαθίας* om. **F** | *ψόγον*] *τὸν λόγον* **H** || 16 *λέγομεν* **K** | *πάντα* om. **Π** | *γίνεσθαι* **βKF** *γεγενῆσθαι* **ADP** || 17 *ἡμῶν* **βFAP** *ἡμῖν* **KD** | *γενομένων* **H** || 18 *ποιώμεθα* **P** | *τῶν*^{1} om. **K** || 19 *ὅσιοι* **βK** arm. An. *θεῖοι* **FADP** | *περιπίπτουσι* **βA**^{2}**D**^{2} arm. An. *περιπεπτώκασι* **KFD**^{1}**P** *πεπτώκασι* **A**^{1} | *ἀναιτίοις*] *ἐναντίοις* **A** || 20 *ἐκώλυσεν* **βADP** *διεκώλυσεν* **KF** || 21 *πάντως* **ΠHKFDP** *πάντες* **BA** | *πρὸς* – 22 *φονεύει* om. **D**^{1} || 22 *φονεύων*] *φονεὺς* **D**^{2} | *ἀδίκως* **βKFAD**^{2} *δικαίως* **P** | *ἢ*^{1} – *φονεύεται*] *ἀδίκως φονεύεται ἢ δικαίως* **F**

ἀδήλους· συμφερόντως δέ, προκαταλαμβανούσης τῆς προνοίας τὰς μελλούσας ἔσεσθαι παρ᾽ αὐτοῦ κακουργίας, καὶ ὅτι καλὸν αὐτῷ μέχρι τούτου στῆναι τὴν ζωήν, ὡς Σωκράτει καὶ τοῖς ἁγίοις. ὁ δὲ φονεύσας ἀδίκως ἐφόνευσεν· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐξὸν αὐτῷ, ἀλλὰ διὰ κέρδος καὶ ληστείαν ἑκουσίως· ἐφ᾽ ἡμῖν γὰρ ἡ πρᾶξις, τὸ δὲ πάθος οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν, οἷον τὸ φονευθῆναι· θάνατος δὲ οὐδεὶς κακός, εἰ μὴ ὁ δι᾽ ἁμαρτίαν, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ θανάτου τῶν ὁσίων ἀνδρῶν. ὁ δὲ ἁμαρτωλός, κἂν ἐν τῷ σκίμποδι
368 κἂν αἰφνίδιον ἀπόνως τελευτήσῃ, κακῶς ἀπέθανε κακὸν ἐντά|φιον ἐπαγόμενος τὴν ἁμαρτίαν. ὁ μέντοι φονεύσας κακῶς ἐφόνευσεν· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν δικαίως φονευομένων εἰς τὴν τῶν δημίων ἑαυτὸν κατέταξε μοῖραν, ἐπὶ δὲ τῶν συμφερόντως εἰς τὴν τῶν μιαιφόνων καὶ ἐναγῶν. τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τῶν ⟨τοὺς⟩ πολεμίους φονευόντων καὶ αἰχμαλωτιζόντων καὶ πᾶσαν κακίαν ἐργαζομένων κατὰ τῶν αἰχμαλώτων. τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τῶν πλεονεκτούντων καὶ ἁρπαζόντων χρήματα· καὶ γὰρ τοῖς ἀφαιρουμένοις, ὡς εἰκός, συμφέρει μὴ κεκτῆσθαι, καὶ οἱ πλεονεκτήσαντες ἄδικοι· διὰ γὰρ πλεονεξίαν, οὐχὶ διὰ τὸ συμφέρειν ἐκείνοις ἀφείλοντο.

2 αὐτῷ] αὐτὸν **A** || 3 στῆναι β**KFA** στῆσαι **DP** | ὡς – ἁγίοις om. **D**[1] An., del. Matth. | ἁγίοις β**KFD**[2]**P** arm. ἄλλοις ἁγίοις δοκεῖ **A** || 5 ἑκούσιον **P** | αἱ πράξεις **F** arm. || 6 ὡς β**KFA** arm. γενόμενος **DP** || 8 κἂν] καὶ **Π** | τελευτήσει **K** || 10 ἑαυτὸν κατέταξε β arm. ἑαυτοὺς κατέταξαν γ || 11 μοῖραν] χώραν **F** || 11.12 τὰ αὐτὰ β**KD**[2] ταὐτὰ **D**[1] ταῦτα **AP** τὰ τοιαῦτα **F** || 12 τῶν **BKFDP** om. **ΠHA** | τοὺς πολεμίους edd. πολεμίων α arm. || 13 ἐργαζομένων post κακίαν β**KF** arm. post αἰχμαλώτων **ADP** | κατὰ τῶν αἰχμαλώτων] αἰχμαλώτοις **K** | τὰ αὐτὰ β**KDP** ταῦτα **FA** || 14 καὶ[1]] ἀλλ᾽ **D** || 16 συμφέρειν **ΠBFADP** συμφέρον **HK** | ἀφείλοντο β**FAD**[2] ἀφείλαντο **KD**[1]**P**

INDEX LOCORVM

INDEX NOMINVM

INDEX NOMINVM

INDEX VERBORVM